

11/2010

Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008

Tutkintalautakunnan raportti

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

JULKAISU 11/2010
SELVITYKSIÄ JA OHJEITA

Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008

Tutkintalautakunnan raportti

OIKEUSMINISTERIÖ

17.2.2010

Julkaisun nimi Kauhajoen koulusurmat 23.9.2008
Tutkintalautakunnan raportti

Tekijä Kauhajoen koulusurmien tutkintalautakunta

Oikeusministeriön julkaisu Selvityksiä ja ohjeita **Sarjanumero** 11/2010

OSKARI numero OM 11/021/2008

ISSN-L 1798-7059

ISSN (nid.) 1798-7059

ISBN (nid.) 978-952-466-968-9

ISSN (PDF) 1798-7067

ISBN (PDF) 978-952-466-969-6

Asia- ja avain-sanat koulusurmat, Kauhajoki, ampuma-aseet, turvallisuussuositukset

Tiivistelmä

Kauhajoella tapahtui 23.9.2008 surmatyö, jossa 22-vuotias ammattikorkeakoulun opiskelija tuli kouluunsa ja ampui yhdeksän oman opiskelijaryhmänsä oppilasta, opettajan ja lopuksi itsensä. Tekijällä oli mukanaan polttoainetta, jonka avulla hän syytti rakennuksessa useita tulipaloja. Tapahtumaluokassa olleista selvisi hengissä kolme opiskelijaa, joista yksi sai ampumavamman päähänsä. Tapahtumasta aiheutuneet psykososiaaliset vahingot olivat mittavat.

Tutkintalautakunta selvitti tekoa, sen taustoja sekä viranomaisten, muiden tahojen ja median toimintaa. Tutkinnan tärkeimmät tulokset esitetään johtopäätöksissä (28 kpl) ja suosituksissa (9 kpl). Suositusten ja koko tutkinnan tarkoituksena on yleisen turvallisuuden parantaminen tapahtuneesta oppimalla.

Tekijän päätyminen koulusurmaajaksi oli pitkän kehityksen ja monien seikkojen seurausta. Hänellä oli ollut mielenterveysongelmia noin kymmenen vuoden ajan ja hän oli sairastumassa yhä vakavammin. Tekijän elämäntilanteeseen liittyi tapahtumia, jotka myötävaikuttivat hänen ongelmiinsa. Jälkikäteen käytettävissä olleen tiedon perusteella näyttää siltä, että tekijä olisi hyötynyt psykiatrisen erikoistuneen lääkärin tutkimuksista. Käytettävissä olevan tiedon valossa on mahdotonta tyhjentävästi arvioida, miksi nuoren miehen mielenterveysongelmat kanavoituivat koulusurmien ihannointiin ja lopulta toteuttamiseen. Teko oli kopio aiemmista koulusurmista.

Tekijä toteutti tekonsa käyttäen pienikaliiperista, mutta silti suuret vahingot mahdollistavaa itselataavaa eli puoliautomaattista ampuma-asetta. Tutkintalautakunta suosittelee, että aseita, joilla on mahdollista ampua lyhyessä ajassa paljon laukauksia, ei enää sallittaisi ja harrastuksissa tyydyttäisiin käyttämään vain sellaisia aseita, joilla näin mittavat veriteot eivät olisi helposti mahdollisia. Muiden aseiden osalta suositetaan lupa- ja käyttöehtojen tiukentamista. Ase-suosituksista on eriäviä mielipide.

Nuorten mielenterveyshoidon kehittämiseksi tutkintalautakunta suosittelee, että alle 23-vuotiaille ei aloitettaisi mielenterveyslääkitystä ilman alaan perehtyneen lääkärin tutkimusta. Muut suositukset koskevat opiskelijaterveydenhuollon vahvistamista erityisesti mielenterveyden osalta, sukupolvien välisen vuorovaikutuksen parantamista oppilaitoksissa, oppilaitosten kokonaisvaltaista turvallisuussuunnittelua, moniviranomaistilanteen johtamista, viranomaisyhteistyötä ennaltaehkäisyssä ja psykososiaalisen tuen koordinoitua.

17.2.2010

Publikationens titel Skolmorden i Kauhajoki 23.9.2008 – Undersökningskommissionens rapport**Författare** Kommissionen för undersökning av skolmorden i Kauhajoki**Justitieministeriets publikation** Utredningar och anvisningar **Serienummer** 11/2010**OSKARI nummer** OM 11/021/2008**ISSN-L** 1798-7059**ISSN (häft.)** 1798-7059**ISSN (PDF)** 1798-7067**ISBN (häft.)** 978-952-466-968-9**ISBN (PDF)** 978-952-466-969-6**Sak- och nyckelord** skolmord, Kauhajoki, skjutvapen, säkerhetsrekommendationerna**Referat**

Den 23 september 2008 inträffade ett blodsdåd i Kauhajoki där en 22-årig studerande vid en yrkeshögskola kom till sin skola och sköt ihjäl nio studerande från sin egen grupp, en lärare och slutligen sig själv. Gärningsmannen hade med sig bränsle, som han använde till att tända flera eldsvådor i byggnaden. Tre studerande som var i klassrummet vid tidpunkten för händelsen överlevde. Av dessa fick en studerande en skottskada i huvudet. Händelsen förorsakade omfattande psykosociala skador.

Undersökningskommissionen utredde själva händelsen, bakgrunden till den samt myndigheternas, mediernas och andra instansers verksamhet i anslutning till händelsen. De viktigaste resultaten framläggs i slutsatserna (28 st) och rekommendationerna (9 st). Syftet med rekommendationerna och med undersökningskommissionens arbete i sin helhet är att förbättra den allmänna tryggheten genom att ta lärdom av händelsen.

Gärningsmannens utveckling till att utföra skolmorden var resultatet av en lång utveckling och flera olika faktorer. Han hade haft problem med sin mentala hälsa i ungefär tio år, och han höll på att insjukna allt allvarigare. Flera händelser i gärningsmannens liv hade en ogynnsam effekt på hans problem. På basis av den information som inhämtats i efterskott förefaller det som om han hade haft nytta av att bli undersökt av en läkare specialiserad i psykiatri. På basis av den information som finns tillgänglig är det omöjligt att göra en uttömmande bedömning av hur det kom sig att en ung mans mentala problem kanaliserades till att idealisera skolmord och slutligen till att utföra dem. Gärningen var en kopia av tidigare skolmord.

Gärningsmannen utförde sitt dåd genom att använda ett självladdande, dvs. halvautomatiskt vapen av liten kaliber som ändå möjliggör stor skadegörelse. Undersökningskommissionen rekommenderar att sådana vapen med vilka man kan skjuta ett stort antal skott inom en kort tidsrymd inte längre tillåts, och att man inom skytteverksamhet använder endast sådana vapen som inte enkelt möjliggör så massiva blodsdåd som detta. Beträffande övriga vapen rekommenderas ett stramare tillståndsförfarande. En person reserverade sig mot vapenrekommendationerna.

För att utveckla mentalvården för unga föreslår undersökningskommissionen att under 23-åriga inte föreskrivs psykmediciner utan att ha undersökts av en läkare bevandrad i området. De övriga rekommendationerna gäller stärkande av studenthälsovården särskilt för mentalvårdens del, förbättring av kommunikation mellan studerande och lärare vid utbildningsinstitutioner, en helhetsbetonad trygghetsplanering för utbildningsinstitutioner, ledande av ingripande i händelser som berör flera myndigheter, samarbete mellan myndigheter i det förebyggande arbetet och samordning av psykosocialt stöd.

DESCRIPTION

MINISTRY OF JUSTICE
Finland

17.2.2010

Name of the Publication Kauhajoki School Shooting on 23 September 2008 – Report of the Investigation Commission**Author** Investigation Commission of the Kauhajoki School Shooting**Publication of the Ministry of Justice** Reports and guidelines **Serial number** 11/2010**OSKARI number** OM 11/021/2008**ISSN-L** 1798-7059**ISSN (bound)** 1798-7059**ISSN (PDF)** 1759-7067**ISBN (bound)** 978-952-466-968-9**ISBN (PDF)** 978-952-466-969-6**Keywords** school shooting, Kauhajoki, guns, security recommendations

Abstract On 23 September 2008, a school shooting took place in Kauhajoki when a student in the local polytechnic entered his school, shot nine students in his study group, a teacher, and finally himself. The perpetrator carried fuel with him which he used to start several fires in the building. Of the students who were in the classroom when the incident took place, three survived, one of whom received a gunshot wound in the head. The psychosocial damage caused by the incident was considerable.

An investigation commission was appointed to look into the incident and its background, as well as the activities of the authorities, other operators involved in the incident, and the media. The main results of the investigation are presented in the 28 conclusions and 9 recommendations included in the report. The purpose of the recommendations and the entire investigation process was to enhance general security by learning from the incident.

The fact that the perpetrator ended up committing this act was the result of a long process involving many factors. He had been suffering from mental health problems for approximately ten years and his condition had taken a turn for the worse. Several factors were involved during the course of the perpetrator's life which contributed to his problems. With hindsight, it seems probable that the perpetrator would have benefited from being examined by a specialist in psychiatry. In the light of the information currently available, it is impossible to establish beyond any doubt why the young man's mental health problems were channelled into an admiration for school shootings and, eventually, led to him committing the deed, which was clearly modelled on earlier school shootings.

The perpetrator used a self-loading or semi-automatic firearm, which was small-calibre but still capable of inflicting serious damage. The investigation commission recommends that firearms capable of firing multiple shots in a very short period of time be made illegal, and that only guns that do not allow the easy infliction of such carnage be available for hobby purposes. With respect to other types of firearms, the investigation commission recommends that a stricter licensing policy be implemented. A dissenting opinion on firearm recommendations has been recorded, however.

To enhance the mental health care services available for young people, the committee also recommends that antidepressants not be prescribed for persons younger than 23 years of age without a thorough examination by a specialist doctor. Other recommendations presented in the report concern the enhancement of student health care, particularly mental health care; the enhancement of interaction between generations in educational institutions; comprehensive security planning in educational institutions; shared command responsibility between authorities in operational situations; cooperation between authorities in preventive work; and the coordination of psychosocial support.

ALKUSANAT

Kauhajoella tapahtui 23.9.2008 surmatyö, jossa opiskelija ampui koulurakennuksessa kymmenen henkilöä ja itsensä. Tutkintaselostuksessa tapahtumista käytetään yleiskielen nimitystä koulusurmat ottamatta kantaa rikosoikeudelliseen määritelmään. Poliisin esitutkinnassa rikosnimikkeet olivat kymmenen murhaa, 12 murhan yritystä ja törkeä tuho-työ.

Valtioneuvosto asetti 27.11.2008 eräiden kuolemaan johtaneiden tapahtumien tutkintaa koskevan lain (662/2008) nojalla tutkintalautakunnan tutkimaan tapahtunutta.

Tutkintalautakunta oli seuraava:

puheenjohtaja puheenjohtaja Pekka Sauri, Mielenterveyden keskusliitto

jäsenet poliisiylitarkastaja Pekka Aho, SM, Turvallisuusalan valvontayksikkö
(nyk. komisario, Keski-Suomen poliisilaitos)
pääsihteeri Mirjam Kalland, Mannerheimin Lastensuojeluliitto
erikoistutkija Esko Kaukonen, Pelastusopisto
professori Ullamaija Kivikuru, Helsingin yliopisto
professori Pauli Niemelä, Kuopion yliopisto (nyk. Itä-Suomen yliopisto)
tutkimusjohtaja Leena Suurpää, Nuorisotutkimusseura
johtava tutkija Kai Valonen, Onnettomuustutkintakeskus

sihteeri osastosihteeri Sini Järvi, Onnettomuustutkintakeskus

Tutkintalautakunnan asiantuntijana rakenteellisen paloturvallisuuden ja pelastustoimin-
nan johtamisen osalta oli pelastusjohtaja Jorma Westerholm Pohjois-Savon pelastuslai-
toksesta. Psykiatrian asiantuntijana oli LKT, dosentti Jari Sinkkonen.

Tutkintalautakunta laati tutkinnan perusteella tämän tutkintaselostuksen, jossa tapahtuma käsitellään kuten onnettomuustutkinnassa. Tutkintaselostus jakautuu kolmeen pääosaan. Alun niin kutsutussa faktaosassa kerrotaan tapahtumat ja niihin liittyvät taustat. Ana-
lyysiosassa tutkintalautakunta analysoi tutkinnassa esiin tulleita seikkoja ja arvioi niiden merkitystä. Tutkintaselostuksen lopussa ovat tutkintalautakunnan analyysiin perustuvat johtopäätökset ja suositukset.

Tutkinnan tarkoituksena on vastaavien tapausten ennaltaehkäisy ja turvallisuuden paran-
taminen, joten syyllisyys- ja vahingonkorvauskysymyksiä ei käsitellä. Tutkintaselostusta ei
ole kirjoitettu sisällön ja tyylin osalta siten, että se olisi tarkoitettu käytettäväksi oikeuden-
käynnissä.

Tutkintaselostusluonnos on ollut lausunnolla valtioneuvoston kansliassa, oikeusministeri-
össä, sisäasiainministeriössä, opetusministeriössä, liikenne- ja viestintäministeriössä ja so-
siaali- ja terveysministeriössä. Lisäksi asianosaiset ja tapahtumaan läheisesti liittyneet hen-
kilöt ja organisaatiot ovat saaneet esittää kommenttinsa. Lausunnot ja kommentit on otettu
huomioon tutkintaselostusta viimeisteltäessä.

Tutkintaselostus on ladattavissa oikeusministeriön internet-sivuilta osoitteesta www.om.fi.
Tutkinta-aineisto on arkistoitu Onnettomuustutkintakeskukseen.

SISÄLLYSLUETTELO

1 TAPAHTUMA	17
1.1 Yleiskuvaus.....	17
1.2 Tapahtumapaikka.....	17
1.3 Tapahtumien kulku	18
1.4 Poliisi- ja pelastustoiminta.....	22
1.4.1 Hälytykset.....	22
1.4.2 Poliisin toiminta	24
1.4.3 Pelastustoiminta	26
1.4.4 Ensihoito.....	27
1.4.5 Toiminta hoitolaitoksissa	30
1.4.6 Muu välitön viranomaistoiminta	31
1.4.7 Moniviranomaistilanteen johtaminen.....	32
1.4.8 Viestiliikenne	33
1.4.9 Viranomaistoiminta keskushallinnossa	34
1.5 Uhrien tunnistaminen ja omaisille tiedottaminen	37
1.6 Psykososiaalinen tuki.....	39
1.6.1 Akuutti kriisiapu.....	39
1.6.2 Psykososiaalinen tuki seuraavina kuukausina ja vuosina	42
1.7 Aiheutuneet vahingot.....	45
1.7.1 Henkilövahingot	45
1.7.2 Materiaalivahingot	46
1.7.3 Muut vahingot	46
1.8 Tiedottaminen	46
2 TAPAHTUMAN TAUSTATIEDOT	49
2.1 Tapahtumaympäristön kuvaus ja tekoon käytetyt välineet.....	49
2.1.1 Koulukiinteistö	49
2.1.2 Ase, ampumatarvikkeet ja tulipalon sytyttämisessä käytetyt välineet	52
2.1.3 Internet osana tekoa.....	54
2.2 Olosuhteet	54
2.3 Tapahtumaan liittyvät organisaatiot ja henkilöt.....	54
2.3.1 Tekijä.....	54
2.3.2 Aikaisemmat tekijän käymät koulut.....	60
2.3.3 Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Kauhajoen yksikkö	61
2.3.4 Terveystieteiden tutkimuskeskus	62
2.3.5 Puolustusvoimat	62
2.4 Organisaatioiden varautuminen ja ennaltaehkäisytyö	64

2.4.1 Koulu.....	64
2.4.2 Kauhajoen kaupunki.....	67
2.4.3 Poliisi.....	68
2.4.4 Pelastustoimi	69
2.4.5 Lääkintätoimi ja ensihoito.....	71
2.4.6 Hätäkeskus	72
2.4.7 Puolustusvoimien varautuminen ja ennaltaehkäisytyö	72
2.4.8 Länsi-Suomen lääninhallitus	73
2.4.9 Opetushallitus.....	73
2.4.10 Psykososiaalisen tuen organisaatioiden varautuminen	74
2.5 Säädökset, määräykset, ohjeet ja muut asiakirjat	75
2.5.1 Ammattikorkeakoulun toimintaa ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet	75
2.5.2 Mielenterveyspalveluita koskevat ohjeet	76
2.5.3 Kunnan toimintaa koskevat ohjeet	76
2.5.4 Poliisin varautumista ja ennalta estämistä koskevat ohjeet.....	77
2.5.5 Pelastustoimen varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet.....	79
2.5.6 Ensihoidon varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet.....	80
2.5.7 Aselainsäädäntö.....	80
2.5.8 Internetiä ja pelejä koskevat säännökset, määräykset ja ohjeet	82
2.5.9 Psykososiaalisen tuen ohjeet	85
2.5.10 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma.....	88
2.5.11 Sisäisen turvallisuuden ohjelmat.....	89
2.5.12 Julkishallinnon viestintää koskevat ohjeet	92
3 MUUT TUTKIMUKSET	94
3.1 Suomalaisen yhteiskunnan väkivaltaisuus.....	94
3.2 Nuorten tekemät henkirikokset Suomessa.....	96
3.3 Väkivalta suomalaisnuorten elämässä	97
3.4 Koulusurmat ilmiönä	99
3.4.1 Koulusurmien erityispiirteet.....	99
3.4.2 Suomessa tapahtuneet koulusurmat	100
3.4.3 Koulusurmien taustat.....	101
3.4.4 Nuori aikuisuus elämänvaiheena koulusurmien taustalla	103
3.4.5 Kouluihin kohdistettujen uhkausten vakavuuden arviointi.....	104
3.4.6 Koulu-uhkausten taustat.....	106
3.5 Syrjäyttäminen ja syrjäytyminen	107
3.6 Nuoruusiän mielenterveyshäiriöt.....	109
3.7 Tutkimustietoa lasten ja nuorten kehityksestä ja siihen liittyvistä riskitekijöistä.....	112
3.7.1 Nuorisorikollisuuden selityksille.....	114

3.7.2 Miksi nuori tekee pahaa?.....	116
3.8 Internet, verkkoyhteisöt ja pelit	118
3.9 Mediatympäristön yhteys väkivaltaiseen käyttäytymiseen.....	120
3.10 Kriisiviestintä internet-aikana.....	121
3.11 Nuorten ongelmien tunnistaminen ja sukupolvien välinen kommunikaatio	122
3.12 Yhteisöllisyyden määrittelyä	124
3.13 Nuorten vapaa-ajan kulttuurit ja uusi yhteisöllisyys.....	125
4 VIESTINTEN TOIMINNAN TUTKINTA.....	128
5 ANALYYSI JA JOHTOPÄÄTÖKSET	132
5.1 Tapahtumien analysointi.....	132
5.2 Tapahtuman taustojen analysointi	140
5.3 Viestinnän analysointi.....	144
5.4 Yhteenvedo keskeisimmistä tekoon vaikuttaneista seikoista	148
6 TOTEUTETUT TOIMENPITEET	149
7 SUOSITUKSET	151
7.1 Aseiden saatavuus.....	151
7.2 Nuorten mielenterveyspalveluiden kehittäminen	152
7.3 Sukupolvien välisen vuorovaikutuksen parantaminen oppilaitoksissa.....	152
7.4 Oppilaitosten kokonaisvaltainen turvallisuussuunnittelu	153
7.5 Moniviranomaistilanteen johtaminen	154
7.6 Viranomaisyhteistyö ennaltaehkäisyssä	155
7.7 Psykososiaalisen tuen koordinointi.....	155

LÄHDELUETTELO

LIITTEET

Liite 1. Eriävä mielipide tutkintaselostuksen kohtaan 7.1

Liite 2. Koulusurmien johdosta käynnistettyjen toimenpiteiden toteutuminen

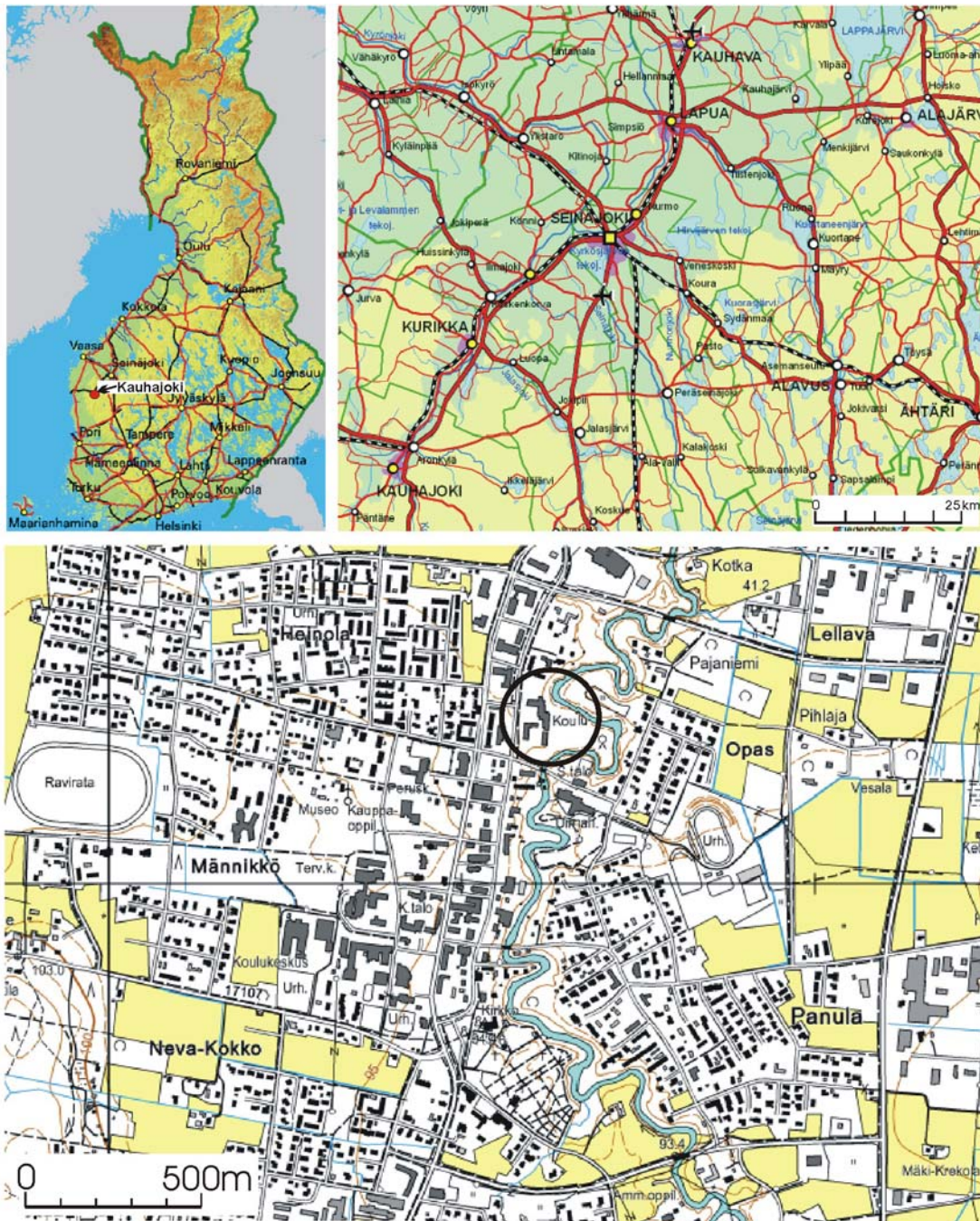
Liite 3. Lausunnot tutkintaselostusluonnoksen suosituksista

1 TAPAHTUMA

1.1 Yleiskuvaus

Ammattikorkeakoulun opiskelija tuli Kauhajoella 23.9.2008 kesken koetilanteen luokkaan, surmasi käsiaseella opettajan ja yhdeksän luokkatoveriaan sekä aiheutti yhdelle vakavan ampuvamman. Hän sytytti lisäksi tulipalon, ampui lukuisia laukauksia rakennuksen muissa tiloissa ja surmasi lopuksi itsensä.

1.2 Tapahtumapaikka

Kuva 1. Tapahtumapaikka. (Kartta KTJ/Oikeusministeriö/MML)

Kauhajoen kaupunki on Länsi-Suomen läänissä Etelä-Pohjanmaan maakunnassa noin 60 km päässä Seinäjoelta lounaaseen ja 100 km päässä Vaasasta etelään. Helsingistä Kauhajoelle on noin 330 km. Kauhajoella on noin 15 000 asukasta.

Tapahtumapaikka sijaitsee Kauhajoen keskustassa kaupungin läpi virtaavan Kauhajoen varrella. Koulukiinteistön länsipuoli rajautuu kaupungin poikki kulkevaan tiehen Toopekaan. Pohjoispuolella on pysäköintialuetta ja itäpuolella jokivarren puistomaista metsikköä. Rakennuksessa toimi Seinäjoen ammattikorkeakoulun Liiketalouden, yrittäjyyden ja ravitsemisalan yksikön Ravitsemisalan toimipiste. Tiloissa toimivat myös Koulutuskeskus Sedu hyvinvointi ja Sedu Aikuiskoulutus.

Kuva 2. Koulukiinteistö. (Kuva: Poliisin esitutkinta)

1.3 Tapahtumien kulku

Tiistaina 23.9.2008 Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kauhajoen yksikössä oli tiedossa tavanomainen koulupäivä. Luokissa ja harjoittelutiloissa oli oppitunteja ja harjoituksia. Lisäksi opiskelijoita oli tauoilla, henkilökunta teki töitään ja lounasajan tullessa aloitettiin ruokailua. Seinäjoen ammattikorkeakoulun rehtori piti aamulla juhlasalissa luennon syksyn uusille restonomiopiskelijoille, minkä jälkeen oli rehtorin luento henkilökunnalle.

Rakennuksen uuden osan pohjakerroksen luokassa 3 alkoi kello 8 yritystoiminnan perusteiden oppitunti restonomiopiskelijoille. Aamulla oli tarkoitus kerrata aihetta kaksi tuntia ja sen jälkeen aloittaa koe kello 10. Opiskelijat ja opettaja kuitenkin sopivat heti alussa, että ensin kerrataan tunnin verran ja sen jälkeen aloitetaan koe. Kello 9 pidettiin tauko ja koe aloitettiin kello 9.15. Opettaja totesi kokeen aluksi, että kaikkien on tehtävä koetta tunnin ajan ennen kuin voi poistua luokasta. Puoli yhdentoista aikaan kokeesta

oli poistunut viisi opiskelijaa. Miesopettaja ja loput 12 opiskelijaa jäivät vielä luokkaan. Luokkaan jääneet opiskelijat olivat yhtä lukuun ottamatta naisia.

Samoihin aikoihin, noin kello 10.30, koulun pihalle tuli samaan opiskelijaryhmään kuuluva restonomiopiskelija, jonka olisi pitänyt olla muiden tapaan kokeessa. Kokeesta tosin puuttui muutama muukin opiskelija eikä poissaolo siten ollut kovin poikkeuksellista. Koulun alueelle tulleella opiskelijalla oli tavanomaisesti käyttämänsä mustat vaatteet, mutta poikkeuksellista oli suurehko musta kassi. Jotkut henkilökunnasta ja opiskelijoista näkivät ja osa myös tunnisti tulijan, mutta kukaan heistä ei tulkinnut tilannetta erityisen poikkeavaksi.

Opiskelija meni sisään koulurakennukseen, kävi vielä ulkona ja meni portaikon kautta luokan 3 luo. Luokasta häntä ei todennäköisesti nähty, mutta ainakin kolme henkilöä näki miehen seisoskelevan jonkin aikaa luokan oven ulkopuolella. Asetta hänellä ei silloin nähty. Mies meni sisään luokkaan ja ampui pistoolilla luokan etuosaan. Sen jälkeen hän palasi takaisin käytävään, jossa hän vaihtoi aseeseen lippaan.

Koetta valvonut opettaja käski kaikki maahan ja syöksyi työntämään ovea, jonka aukeamissuunta oli luokkaan päin. Hän sai vain hetken estettyä ampujaa tulemasta uudelleen luokkaan, sillä tämä ampui ovesta olevan pyöreän ikkunan läpi. Samoihin aikoihin hän myös ampui käytävälle tulleita muita henkilöitä kohti, mutta ei osunut. Luokkaan päästyään tekijä ampui opettajaa useita kertoja ja jatkoi ampumalla pöytien ja tuolien taakse suojautumaan pyrkiviä opiskelijoita samalla raivoten ja kiroten.

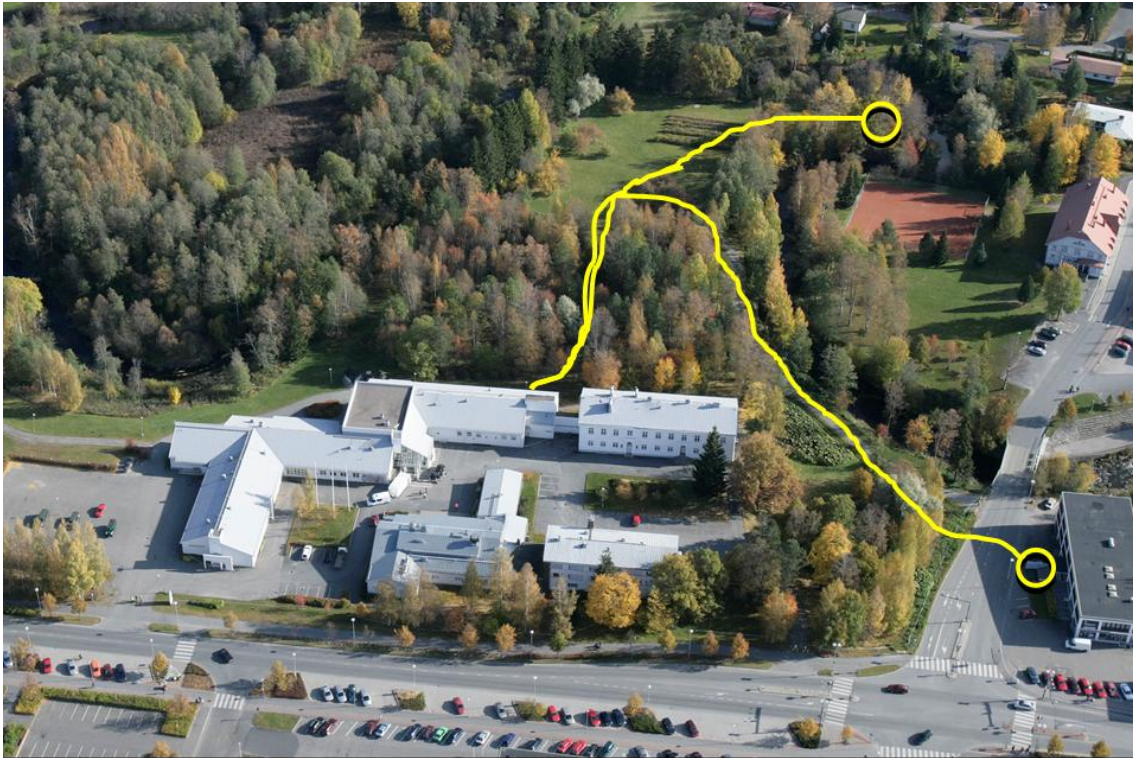
Tekijä kierteli luokassa ja ampui, kun havaitsi jonkun ääntelevän tai liikkuvan. Kaksi luokassa olleista pystyi piiloutumaan ja olemaan liikkumatta sillä tavoin, että he säästyivät luodeilta. Heidän lisäksi yksi opiskelija selvisi hengissä, vaikka saikin luodin päähänsä. Yksi näistä kolmesta soitti heti ampumisen alettua hätäkeskukseen, jolloin kello oli 10.43.

Kello 10.53 tekijä levitti luokkaan bensiiniä, sytytti sen palamaan ja poistui luokan taakasan ovesta viereisen kuivaushuoneen suuntaan. Luokassa piileskelleet kolme opiskelijaa nousivat lattialta ja avasivat kaksi tuuletusikkunaa. Päästäkseen ulos heidän täytyi lisäksi rikkoa ikkunalaseja, mikä onnistui tuoleilla lyömällä. Kaksi heistä pakeni ikkunasta ja juoksi joen suuntaan päätyen joen rantaan piileskelemään yli puolentoista tunnin ajaksi. Päähän osuman saanut jäi matkasta ja pyrki toiseen suuntaan. Hän tuupertui matkalla, mutta pääsi pian ambulanssiin ja edelleen sairaalahoitoon. Kaikki kolme olivat kuulleet ja osittain nähneet tapahtumat luokassa, minkä seurauksena heillä oli suuri pelko siitä, että tekijä seuraa perässä. Näiden kolmen pelastuneen lisäksi luokasta pääsi oven kautta poistumaan yksi opiskelija, joka kuitenkin löytyi kuolleena luokan ulkopuoliselta käytävältä. Poistuminen todennäköisesti tapahtui tulipalon sytyttämisen jälkeen. Tekijä ilmeisesti ampui häntä sekä luokassa että vielä käytävässä.

Tekijä liikkui seuraavan tunnin ja 15 minuutin ajan esteettä koulun tiloissa ammuskelun, esineitä rikkoen ja tulipaloja sytytellen, mikä kuului ja näkyi myös koulun ulkopuolelle. Tekijä ei kuitenkaan tavoittanut rakennuksessa enää ketään. Kello 11.05 tekijä kävi ulko-ovella ampumassa kohti poliiseja ja uudelleen kello 11.22 kohti pelastuslaitoksen ajoneuvoja ja miehistöä. Kello 11.53 tekijä soitti toisella paikkakunnalla asuvalle

ystävälleen lähes kahdeksan minuuttia kestäneen puhelun, jossa hän kertoi ampuneensa kymmenen ihmistä ja että rakennuksessa ei ole enää ketään.

Liikkuessaan rakennuksessa tekijä ilmeisesti havaitsi kello 12.09 rakennukseen tunkeutuneet poliisimiehet, jolloin tekijä todennäköisesti päätteli toimintamahdollisuuksiensa loppuneen ja ampui itseään päähän ensimmäisen kerroksen aulassa.

Kuva 3. Tapahtumaluokasta tulipalon sytyttämisen aikaan paenneiden opiskelijoiden kulkureitit. Alempaa reittiä kulkenut opiskelija pääsi ensihoidon autettavaksi, mutta kaksi muuta joutuivat piileskelemään joen rannassa noin 1,5 tuntia. (Kuva: Poliisin esitutkinta)

Omatoiminen pelastautuminen

Yksi kokeesta lähteneistä opiskelijoista meni ensin rakennuksen pääoven läheiseen aulaan, mutta palasi pohjakerrokseen WC:hen. Sieltä tullessaan hän näki lasiseinien läpi, että hänen opiskelijatoverinsa eli tekijä meni luokkaan 3. Luokasta kuului ääniä, joita hän ei lasiseinien läpi tunnistanut laukauksiksi. Pian hän näki tekijän tulevan takaisin käytävään ase kädessään vaihtamaan siihen lipasta. Luokasta kuului myös avunhuutoja. Opiskelija juoksi ylempään kerrokseen, jossa hän kertoi asiasta opettajalle ja huusi siitä Vinkkelin-nimiseen luokkaan, jonka ovi oli auki. Luokassa oli alle 20 opiskelijaa.

Samaan aikaan tapahtumaluokan läheisessä luokassa 2 olleet kymmenkunta opiskelijaa kuulsivat outoja ääniä. Osa opiskelijoista meni käytävään katsomaan ja näki tekijän luokan 3 ovelta ampuvan oven lasiin. Tekijä ampui myös opiskelijoita kohti, jolloin osa heistä pakeni portaita pitkin aulaan ja osa jäi vielä luokkaan 2. Luokassa ei ollut meneillään oppituntia, ja sen vuoksi siellä ei myöskään ollut opettajaa. Pian opettaja kuitenkin tuli paikalle, mutta vastaan tulleet eivät olleet kertoneet, mitä pohjakerroksessa tapah-

tuu. Pari luokkaan 2 jääneistä opiskelijoista ja opettaja olivat hetken aikaa pöydän takana piilossa, mutta päättivät pian poistua muiden tavoin aulaan. Aulaan alkoi kerääntyä väkeä, mutta osa myös siirtyi pääovien ulkopuolelle.

Alkuvaiheen tapahtumia näki tai kuuli myös kolme siivouskeskuksessa ollutta opiskelijaa ja yksi hissillä siivouskärryn kanssa alas tullut opiskelija. Siivouskeskuksessa olleet eivät havainneet tai tunnistanee ampumista, minkä vuoksi he poistuivat aulaan vasta kun laitosmies tuli paikalle, katsoi tapahtumaluokkaan ja ilmoitti, että kyseessä on tositilanne. Laitosmies oli tullut paikalle samalla käytävällä olleesta valvomosta. Luokan ovelta paetessaan laitosmies soitti hätäkeskukseen, jolloin kello oli 10.46.

Juuri ennen laitosmiehen paikalle tuloa luokan 3 ovelta oli käynyt katsomassa Vinkkeli-luokasta tulleet kahdeksan opiskelijaa. He olivat lähteneet katsomaan, mitä tapahtuu. Opiskelijat näkivät luokan ulkopuolella lattialla hylsyjä. Tekijä oli tällöin sisällä luokassa. Kaikki pakenivat pohjakerroksesta viimeistään sen jälkeen, kun laitosmies näki ampujan luokassa, mutta he eivät poistuneet heti ulos tai aulaan vaan menivät muun muassa hakemaan tavaroitaan luokasta ja varoittivat samalla muita opiskelijoita.

Kaksi Vinkkeli-luokan opiskelijaa meni pohjakerroksessa käytyään luokkaan, jossa oli meneillään ensiapukurssi. Harjoitusta veti sairaankuljettaja, joka kehotti varoittamaan muita ja poistumaan lähimmän portaikon kautta ulos. Sen jälkeen hän käynnisti mukanaan olleen viranomaisverkon puhelimen ja otti ensihoidon johtaakseen.

Aulan tuntumassa olevassa juhlasalissa oli meneillään rehtorin luento koulun henkilökunnalle. Saliin alkoi kuulua poikkeuksellista ääntä, jolloin yksi opettaja lähti katsomaan tilannetta. Hän sai kuulla, että joku oli tullut kouluun aseensa kanssa. Eräs toinen salissa olleista opettajista soitti hätäkeskukseen, josta hän sai ohjeet pysyä sisällä. Osa salissa olleista piiloutuikin hetkeksi välinevarastoon. Tilanne oli hämmentävä, koska hätäkeskuksen ohje kiersi opiskelijoiden ja henkilökunnan joukossa, mutta osa oli jo poistunut rakennuksen ulkopuolelle. Lähes kaikki kuitenkin lopulta päätyivät poistumaan rakennuksesta viimeistään silloin, kun opinto-ohjaaja kuulutti aulan viereisestä kuulutuskopista kaikkia poistumaan rakennuksesta. Hän myös painotti lyhyttä kuulutustaan sanomalla, että kyseessä ei ole kehotus vaan määräys.

Kuulutusjärjestelmä ei kattanut aivan koko rakennusta, minkä vuoksi yksi henkilökuntaan kuuluva ei saanut tietoa tapahtumasta ja jäi vielä rakennukseen. Hän näki kopiohuoneeseen mennessään käytävällä savua, jonka hän arveli liittyvän johonkin harjoitukseen. Hän kuitenkin poistui pääovesta ulos pääoven valvontakameran tallenteesta päätellen kello 11.01. Hän oli viimeinen sitä kautta poistunut. Kuulutus ei kuulunut myöskään muihin pihapiirin rakennuksiin, minkä vuoksi yksi toisessa rakennuksessa työskennellyt pyrki pääoven kautta ruokalaan kello 11.04 aikaan. Häntä kuitenkin kehoitettiin huutamalla tulemaan pois.

Rakennuksesta poistuneista osa meni läheiseen laboratoriorakennukseen, joku meni alakoululle ja loput jäivät koulun lähistölle. Ensihoitohenkilöstö pohti soveltuvaa paikkaa opiskelijoiden kokoamiseen. Alakoulu oli lähellä, mutta katsottiin, että opiskelijoita ei ollut hyvä ohjata lasten joukkoon. Sen vuoksi ensihoitohenkilöstö oli yhteydessä läheiseen kauppaoppilaitokseen. Lupa saatiin sieltä toisen puhelinsoiton jälkeen. Opiskelijoi-

ta alettiin ohjata kauppaoppilaitokseen, jossa opettajat alkoivat koota nimelistaa niistä, joihin ei ollut saatu yhteyttä.

Omatoimisen pelastautumisen kulkuun vaikutti se, että moni ei uskonut tapahtumaa todeksi. Sen vuoksi jotkut eivät heti reagoineet mitenkään tai reagoivat naureskellen. Jotkut myös tulivat kerran jo poistuttuaan takaisin lähemmäs tapahtumapaikkaa. Osa ajatteli, että heidän näkemänsä ase ei ole oikea tai että ampujalla on paukkupatruunoita. Lisäksi laukausten ääniä arveltiin paukkupommien tai naulapyssyn ääniksi. Joidenkin äänten kuvailtiin kuulostaneen sellaisilta, että hissi olisi pudonnut. Tapahtumaa luultiin myös pelastautumisharjoitukseksi tai arveltiin, että luokassa 3 on menossa itsepuolustus- tai teatteriharjoitus.

1.4 Poliisi- ja pelastustoiminta

1.4.1 Hälytykset

Yksi tapahtumaluokassa olleista opiskelijoista soitti Pohjanmaan hätäkeskukseen kello 10.43 ja kertoi, että luokassa ammutaan. Hän kertoi kuiskaten paikkakunnaksi Kauhajoen. Tapahtumapaikasta hän käytti lyhennettä SeAMK ja sanoi kyseessä olevan ammattikoulu Topeeka-tien varrella. Tapahtumaluokan hän kertoi olevan alakerrassa. Opiskelija kertoi monen loukkaantuneen ja että opiskelijoita oli noin kaksikymmentä. Soittaja piti hätäkeskuspäivystäjän pyynnöstä puhelinlinjan auki lähes keskeytyksettä puolen toista tunnin ajan. Puhelun alkuvaiheessa laukausten sekä tekijän ja uhrien ääniä välittyi hätäkeskukseen. Tallenteesta kuuluu myös kello 10.51 annettu kuulutus, jossa kaikkia kehoitettiin siirtymään välittömästi ulos. Soittaja oli tulipalon sytyttämiseen saakka piilossa ampujalta pöydän alla. Kello 10.54 hän kertoi tulipalon sytyttämisestä. Ampujan poistuttua luokasta soittaja pääsi yhdessä kahden muun opiskelijan kanssa pakenemaan ulos. Tällöin hän kertoi ampujan nimen ja sen, että tämä toimi yksin.

Hätäkeskuspäivystäjä hälytti poliisin kello 10.44, kaksi Kauhajoen ambulanssia sekä pelastushelikopterin kello 10.45 ja pelastuslaitoksen yksiköitä kello 10.46. Osoitteessa oli aluksi sekaannusta siten, että kohteeksi määriteltiin läheinen ammattikoulu. Virhe kuitenkin korjattiin nopeasti. Tarkka oppilaitoksen nimi ja osoite tulivat hätäkeskuksen tietoon kello 10.46, kun koulun laitosmies teki hätäilmoituksen käsiaseella ampumisesta. Lisäksi hätäkeskukseen soitti juhlasalissa ollut koulutusohjelmapäällikkö kello 10.47. Juhlasalissa oli myös koulun tavallisesti Seinäjoella työskentelevä rehtori, joten tieto tapahtuneesta oli heti myös hänellä.

Hätäkeskus hälytti heti kello 10.45 ambulanssit myös Teuvalta, Isojoelta ja Jalasjärveltä. Lisäksi hälytystehtävään ilmoitautui kello 10.53 oma-aloitteisesti ambulanssi Kurikasta siirtäen tilauksessa olleen kiireettömän sairaankuljetuksen myöhemmin hoidettavaksi. Koska oli oletettavissa, että loukkaantuneiden määrä olisi mahdollisesti suuri, kello 10.47 hälytettiin vielä ambulanssit Jurvasta ja Ilmajoelta sekä yksi ambulanssi Seinäjoelta kello 11.21. Pelastushelikopteri Pete ei päässyt huonon lentosään vuoksi lähettämään Vaasasta, mutta Peten lääkäri lähti autolla Kauhajoelle kello 10.50 saapuen perille kello 12.06. Sää kuitenkin parani, ja pelastushelikopterikin pääsi paikalle kello 13.20. Tilanteen aikana useita ambulansseja siirrettiin asemapaikasta toiseen, ja niitä hälytettiin reserviin ja asemavalmiuteen mahdollisten lisätarpeiden ja samanaikaisten tehtävien varalta.

Kello 11.25 pelastustoimi pyysi hätäkeskusta selvittämään mahdollisuutta saada muitakin helikoptereita käyttöön sairaankuljetuskapasiteetin lisäämiseksi. Lisäkapasiteettia saatiin järjestetyksi, kun poliisin valmiusryhmää kuljettanut Rajavartiolaitoksen helikopteri saapui Kauhajoelle kello 13.09 ja toinen Turusta kello 13.16. Valmiuteen oli lisäksi asetettu maavoimien helikoptereita, kunnes valmius purettiin kello 14.25.

Tieto tulipalosta saatiin hätäkeskukseen heti sytyttämisen tapahduttua, sillä asia selvisi luokasta meneillään olleesta hätäilmoituksesta. Hätäkeskus hälytti kello 10.57 päivystävän palomestarin käskystä pelastusyksikön Teuvalta, Jurvasta ja Karijoelta. Kello 11.06 hätäkeskus hälytti pelastusyksikön Kurikasta ja kello 11.10 ensivasteyksikön Isojoelta. Kello 11.41 hälytettiin Kauhajoen palokunnasta henkilöstöä huoltotehtäviin. Kello 13.28 todettiin tilannepaikalla vielä savusukellusresurssien lisätarvetta ja hälytettiin pelastusyksiköt Isojoelta ja Jalasjärveltä.

Kahta viimeksi mainittua pelastusyksikköä lukuun ottamatta pelastusyksiköt hälytettiin vahvennettuina. Silloin pelastusyksiköiden oletetaan lähtevän aseman miehitystä suuremmalla henkilövahvuudella, vaikka hälytykseen osallistuvan henkilöstön määrä ei hälytystä annettaessa olekaan täsmälleen tiedossa. Käytännössä asemat kykenevät muodostamaan vähintään minimivahvuisen pelastusyksikön, johon kuuluu esimies ja kolme palomiestä. Yksiköitä voidaan lisäksi täydentää ja edelleen vahventaa sopimuspalokuntien henkilöstöllä vaihtelevalla viiveellä ja vahvuudella. Pelastusyksiköillä voi olla sammutusauton ohella lisäkalustona esimerkiksi säiliö-, ensivaste- tai miehistöauto. Tällainen järjestely on syntynyt, koska Kauhajoen alueella on ainoastaan puolivakinaisia palokuntia ja vapaapalokuntia. Joillakin asemilla on yksittäisiä ammattihenkilökuntaan kuuluvia työntekijöitä.

Hätäkeskus teki tapahtuneesta ilmoituksen sisäasiainministeriön pelastusosastolle kello 10.59 ja poliisiosastolle heti kello 11 jälkeen. Ilmoitus Seinäjoen keskussairaalaan tehtiin kello 11.11, Tampereen yliopistolliseen sairaalaan Pirkanmaan hätäkeskuksen kautta kello 11.33 ja Satakunnan keskussairaalaan Satakunnan hätäkeskuksen kautta kello 11.25. Hätäkeskus ylläpiti tapahtuman aikana omalta osaltaan tilannekuvaa ja tapahtumapäiväkirjaa.

Poliisin hälyttäminen

Hätäkeskus ilmoitti kello 10.44 Kauhajoen poliisipartioille radiolla: ”Kauhajoki ammattikoulu mahdollinen ampuminen meneillään”. Ilmoituksessa mainittu ammattikoulu oli virheellinen tieto, mutta oikea tieto ammattikorkeakoulusta oli hälytyksen yhteydessä tullessa tekstiviestissä. Lisäksi virhe korjattiin radion välityksellä kello 10.53. Kauhajoen kihlakunnan poliisilaitoksen kenttäpartio otti tehtävän heti vastaan. Sen jälkeen hätäkeskus pyysi alueen muita poliisipartioita suuntaamaan kohti Kauhajokea, missä oli useita loukkaantuneita ja mahdollisesti kuolleita. Samalla hätäkeskus vastasi partioiden tiedusteluun, että kyseessä on ”ilmeisesti joku Jokelan uusinta, ammattikoulu ja joku luokka”. Siihen mennessä saatujen tietojen mukaan koululle oli tullut tuntematon mies ”lasien läpi” ja ammunta jatkui edelleen koululla. Kauhajoelle suuntasi useita poliisipartioita muun muassa Alavudelta, Kurikasta, koiraohjaajia harjoituspaiviltä Seinäjoelta ja Ylistarosta tukiasiharjoituksissa olleet viisi Seinäjoen poliisilaitoksen poliisimiestä.

Viidessä minuutissa syntyi poliisimiesten keskuudessa arveluita, että tekijä voisi olla henkilö, jonka aseiden hallussapitolupa oli juuri ollut harkinnan alla. Tilanteen alkuvaiheessa yleisjohtajana toiminut rikoskomisario oli ollut ratkaisevasti vaikuttamassa tekijän aseiden hallussapitoluvan perumiseen liittyvään päätöksentekoon. Sen vuoksi hän pyysi noin kello 11 yleisjohtajan vaihtamista.

Tieto tapahtumasta kulki poliisin organisaatiossa ylöspäin. Kello 11.02 Kauhajoen kihlakunnan poliisilaitoksen rikoskomisario ilmoitti tapahtumasta Länsi-Suomen läänin poliisin lääninjohtoon. Länsi-Suomen läänin poliisijohtaja puolestaan antoi kello 11.05 tilanneselostuksen poliisiylijohtajalle. Kello 11.10 Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen apulaispoliisipäällikkö ilmoitti tapahtumasta poliisin lääninjohtoon, jolloin läänin poliisijohtaja määräsi apulaispoliisipäällikön tilanteen yleisjohtajaksi.

Keskusrikospoliisin Turun alueyksikön johtaja sai tiedon tapahtumasta kello 11.12 Länsi-Suomen läänin poliisijohtajalta, jossa yhteydessä tapauksen tutkinta päätettiin siirtää Keskusrikospoliisille. Kello 11.22 tilanteen yleisjohtajaksi määrätty apulaispoliisipäällikkö ilmoitti tapahtumasta poliisin tilannekeskukseen Helsinkiin ja tilasi samalla poliisin valmiusryhmän paikalle.

1.4.2 Poliisin toiminta

Kauhajoen kihlakunnan poliisilaitoksen kenttäpartio oli ilmoituksen saatessaan kello 10.44 matkalla Teuvalta kohti Kauhajokea noin kymmenen minuutin ajomatkan päässä Kauhajoelta. Partiota johti Kauhajoen kihlakunnan poliisilaitoksen ylikonstaapeli, joka oli samalla tapahtuma-alueen poliisin kenttäjohtaja. Matkalla tapahtumapaikalle kenttäjohtaja oli yhteydessä Kauhajoen poliisilaitoksen päällystään ja pyysi heitä muodostamaan poliisilaitokselle yleisjohdon. Tässä vaiheessa kello 10.49 yksi Seinäjoen partio antoi toimintaan osallistuville muille partioille tiedotuksen, jossa se kertoi myöhemmin oikeaksi todetun epäilyn tekijän henkilöllisyydestä.

Kauhajoen poliisipartio oli aluksi matkalla hätäkeskuksen ilmoituksen mukaisesti kohti ammattikoulua, mutta poliisilaitoksen oman tiedustelun tuloksena toinen Kauhajoen partio ilmoitti kello 10.53 oikeaksi tapahtumapaikaksi ”kotitalousoppilaitoksen ärrää vastapäätä” eli ammattikorkeakoulun.

Hätäkeskuksen hälyttämä Kauhajoen poliisipartio saapui ammattikorkeakoulun eteläiselle liittymälle kello 10.54, jolloin ammattikorkeakoululla oli jo pelastuslaitoksen yksiköitä eristämässä tapahtumapaikkaa. Tässä vaiheessa koulurakennuksen sisällä oli syttetty tulipalo, minkä vahvasti koulun takaa noussut savu.

Partiolla ei ollut käsitystä siitä, missä mahdollinen tekijä tai tekijät sillä hetkellä olivat. Hätäkeskukselta oli tullut tieto, että ampuminen oli alkanut luokassa 3, mutta partiolla ei ollut sen sijainnista käsitystä. Tapahtumapaikalla partio tapasi koulun laitoshenkilön, joka kertoi partiolle tapahtumien kulusta ja tapahtumapaikasta.

Partion kaksi poliisimiestä puki päälleen taktiset suojarahustukset ja lähti kilven suojassa kohti koulurakennusta. Tarkoituksena oli mennä koulurakennukseen sisään suojaamaan evakuoitua ja pelastamaan mahdollisia loukkaantuneita ja muita sisällä olevia. Partiolla oli se käsitys, että koulurakennuksessa oli vielä sisällä opiskelijoita ja opettajia. Partion

lähdettyä koulualueen asuntolarakennuksen nurkalta koulurakennusta kohden sitä kohti ammuttiin kolme tai neljä laukausta kello 11.06 rakennuksen B-ovelta. Laukausten ammus-
pumisen jälkeen tekijä palasi sisään koulurakennukseen. Partiota kohden ammutut laukaukset eivät osuneet poliisimiehiin, mutta he palasivat takaisin asuinrakennuksen nurkan taakse suojaan. Kun muut poliisipartiot lähestyivät tapahtumapaikkaa, kenttäjohtaja ohjasi ne eristämään rakennuksen sivustat.

Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen tukiasemiehillä oli samana päivänä harjoituspäivä Ylistarossa ja alueen koiraohjaajilla koulutuspäivät Seinäjoella. Koulutuksessa ja harjoituksissa olleet poliisimiehet saivat tiedon tapahtuneesta radion välityksellä, jolloin he lähtivät nopeasti kohti Kauhajokea. Osa oli liikkeellä poliisiautoilla ja osa omilla henkilöautoilla. Kun tapahtumapaikalle oli saapunut riittävästi poliisimiehiä, kaksi poliisimiestä perusti omatoimisesti kaksi toimintaryhmää. Kenttäjohtaja antoi kello 11.30 voimankäyttöohjeen tilannetta varten. Kaikkiaan tapahtumapaikalle tuli noin 100 poliisimiestä.

Toimintaryhmien muodostamisen ja sisälle menon suunnittelun jälkeen kenttäjohtaja antoi käskyn sisälle menosta ensimmäiselle ryhmälle kello 11.36 ja toiselle ryhmälle kello 11.45. Ensimmäisessä ryhmässä oli kolme poliisimiestä ja toisessa viisi. Toimintaryhmät lähtivät sisälle koulurakennuksen eri päädyistä, toinen pohjois- ja toinen eteläpäädyistä. Ryhmät saivat tehtävän tarkastaa kaikki tilat ja edetä koulurakennuksen sisällä siten, ettei taakse jää tarkastamattomia tiloja.

Toimintaryhmien mennessä sisään tekijä liikkui sisällä koulurakennuksessa ammuskel-
len ja sytyttäen tulipaloja. Ensimmäinen toimintaryhmä ilmoitti pian kenttäjohtajalle, että se ei pääse savun vuoksi etenemään. Kello 12.09 toinen toimintaryhmä ilmoitti, että he olivat havainneet ensimmäisen kerroksen tasanteella panssarilasin läpi mustiin pu-
keutuneen henkilön, jolla oli ase kädessä. Toimintaryhmä eteni ensimmäisen kerroksen aulaan ja löysi noin kello 12.10 kyljellään makaavan mieshenkilön ase vieressään. Pään vieressä oli verta. Heti ei ollut selvää, että hän oli ampuja, mutta taskuissa olleet lippaat vahvistivat ase-
nen kuuluvan tälle henkilölle. Varmaa ei kuitenkaan ollut se, että ampujia oli vain yksi tai että rakennuksessa ei ollut räjähteitä. Käytännössä vaara tulipaloa lu-
kuun ottamatta oli ohi.

Toimintaryhmä sai ilmoitettua mahdollisen tekijän löytymisestä vilkkaan radioliiken-
teen vuoksi vasta Virve-radion hätäkutsun avulla kello 12.13. Poliisi kantoi tekijän ulko-
ovelle, mistä pelastuslaitoksen henkilöstö nouti tekijän ambulanssiin. Tässä vaiheessa poliisi esti pelastuslaitoksen henkilöstön sisälle pääsyn turvallisuussyistä.

Koulurakennuksessa oli tulipalon jäljiltä paljon palokaasuja, ja yleisjohtajan määräyk-
sestä partioille ilmoitettiin kello 12.16, että toiminnassa oli huomioitava se, että poliisin
kaasunaamari ei suojaa häkäkaasulta. Sen vuoksi pelastuslaitos antoi poliisille opastuk-
sen paineilmalaitteiden käyttöön.

Kello 12.20 aikaan poliisi päästi pelastuslaitoksen henkilöstöä sisälle sammutustöihin. Poliisi oli kuitenkin turvaamassa pelastustoimia koulurakennuksen sisällä pelastuslai-
toksen henkilöstön sammuttaessa palopesäkkeitä.

Tilojen tarkastusta jatkettiin siltä varalta, että rakennuksessa olisi vielä muita henkilöitä. Samalla koulurakennus tarkastettiin mahdollisten räjähteiden tai polttonesteiden löytämiseksi. Voimakkaan savunmuodostuksen vuoksi poliisilla ei ollut mahdollisuutta tehdä heti täydellistä tilojen tarkastusta. Kello 12.42 poliisi pystyi ilmoittamaan, että tiloista oli siihen mennessä löytynyt viisi kuollutta.

Osa poliisin valmiusyksikön poliisimiehistä saapui tapahtumapaikalle helikopterilla Helsingistä kello 13.09. Osa valmiusyksikön miehistä saapui paikalle autolla kello 13.30 Tampereelta, jossa he olivat olleet koulutuksessa. Valmiusyksikön tehtäväksi jäi koulurakennuksen tilojen lopullinen tarkastaminen. Lisäksi yksikön poliisimiehet tarkastivat koulun asuntolan ja muita koulun tiloja. Valmiusyksikön poliisimiehiä jäi myös hälytysvalmiuteen lähistölle Seinäjoella ja Lapualla samanaikaisesti tehtyjen uhkausten vuoksi. Koulun asuntolarakennuksen tarkasti Seinäjoen poliisilaitoksen poliisimiehistä muodostettu ryhmä.

Kello 14.27 yleisjohtaja päätti, että varmuuden vuoksi muille Kauhajoen kouluille asetettut eristykset puretaan. Kello 15.34 poliisi vahvisti, että koulurakennuksesta oli löydetty 10 kuollutta.

Poliisin henkilöstölle annettiin psykososiaalista tukea kello 17.00 alkaen Suupohjan ammatti-instituutin tiloissa pidetyssä debriefing-tilaisuudessa. Tilaisuuteen osallistuivat toiminnassa mukana vielä Kauhajoella olleet poliisimiehet, joita oli noin 70. Lisäksi poliisimiehille pidettiin seuraavana päivänä kaksi vastaavanlaista tilaisuutta.

Poliisi tutki tapahtumaa 10 murhana, 12 murhan yrityksenä ja törkeänä tuhotyönä.

1.4.3 Pelastustoiminta

Pelastuslaitoksen ensimmäiset yksiköt saapuivat tapahtumapaikalle Kauhajoen pelastusasemalta Kauhajoen palopäällikön johdolla kello 10.52. Pelastusyksiköt ryhtyivät eristämään aluetta, jolla oli alkuvaiheessa paljon koulusta paenneita ja sivullisia. Kauhajoen palopäällikkö määräsi myöhemmin saapuville yksiköille lähestymissuunnan ja sisäntulokohdan.

Kello 11.22 tekijä kävi ulkona koulurakennuksesta ja ampui kohti pelastusyksiköitä. Yhteen sammutusautoon osui luoti, jolloin henkilöstöä siirrettiin suojaisempiin asemiin. Sammutusauto jätettiin risteykseen estämään sivullisten pääsyä vaara-alueelle ja suojaamaan luodeilta. Lisäksi risteysalueelle jouduttiin ampumisvaaran vuoksi jättämään ensimmäisinä paikalle tulleet johtoauto ja ambulanssi.

Seuraavat viisi pelastusyksikköä lähikunnista saapuivat kello 11.27–11.45. Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen pelastuspäällikkö (P2) saapui tilannepaikalle kello 11.30 ja Suupohjan päivystävä palomestari (P3) kello 11.34. Pelastuspäällikkö otti pelastustoiminnan johtamisvastuun. Hän antoi päivystävälle palomestarille tehtäväksi pelastustoimintaan osallistuvien joukkojen johtamisen ja siirtyi itse Kauhajoen paloasemalle, jonne perustettiin pelastustoiminnan johtokeskus. Pelastustoimen huolto saatiin alueelle kello 12.10.

Pelastushenkilöstö avusti koulun henkilökuntaa ulos päässeiden ohjaamisessa läheisen kauppaoppilaitoksen tiloihin ja poliisia koulun eristämisessä. Ohikulkijat ohjattiin turvalliseen suuntaan. Läheiseen liikerakennukseen ja pariin asuinrakennukseen annettiin poistumiskäskey.

Läheisen päiväkodin henkilökunta havaitsi vaaran ja kokosi lapset yhteen. Pelastajat ohjasivat heidät turvaan kauppaoppilaitokselle, jossa päiväkotihenkilöstön käyttöön varattiin oma luokkahuonetila. Lähellä tapahtumapaikkaa olevan Sanssin koulun henkilökuntaa kehoitettiin pitämään oppilaat sisätiloissa, kunnes turvallisuustilanne ulkona on vakiintunut. Lupa poistua koulusta annettiin kello 12.42.

Luokkahuoneesta tehdyn hätäpuhelun perusteella saatiin heti tieto, että tekijä oli sytyttänyt rakennukseen tulipalon. Savunmuodostus näkyi pian ulos kuten myös se, että tulipaloja oli useissa kohdissa rakennusta. Pelastustoimi valmistautui aloittamaan sammutus- ja pelastustehtävän heti, kun poliisi antaisi siihen luvan ampumisuhan poistuttua.

Kello 12.15 pelastustoiminnan johtaja sai poliisilta tiedon, että ampuja on haavoittunut ja että ase on poliisin hallussa. Kello 12.20 poliisi antoi pelastajille luvan siirtyä rakennuksen sisälle. Koska mahdollisten tekijöiden lukumäärästä tai räjähteistä ei ollut varmuutta, ensimmäisten pelastuslaitoksen savusukeltajien toimintaa suojasivat aseistetut, paineilmalaittein varustetut poliisit. Pelastuslaitos oli hetkeä aikaisemmin poliisijohdon käskystä ohjeistanut poliiseja paineilmalaitteiden käyttöön. Sammuttaminen osoittautui hankalaksi erityisesti rakennuksen vanhassa osassa, koska palopesäkkeitä oli useissa kohdissa laajaa ja sokkeloista rakennusta. Lisäksi rakennuksessa oli useita lukittuja ovia, jotka kaikki piti murtaa auki tilojen varmistamiseksi. Avuksi hälytetyt kaksi lisäpelastusyksikköä tulivat paikalle kello 14.02 ja 14.52.

Vähitellen palo saatiin lopullisesti hallintaan, ja kello 14.55 mennessä kaikki palokohteet oli sammutettu. Jälkivartiointia ja raivausta suoritettiin kuitenkin edelleen. Pelastustoiminnan johtokeskus Kauhajoen paloasemalla oli purettu kello 13 mennessä, jonka jälkeen pelastustoimintaa johdettiin Kauhajoen kaupungintalolta varatussa tilassa kello 16.00 asti. Silloin pelastustoiminta kohteessa todettiin päättyneeksi.

Pelastuslaitoksen henkilöstölle pidettiin jälkipurkutilaisuus Kauhajoen paloasemalla tapahtumapäivän iltana kello 19.30. Lisäksi vastaava tilaisuus pidettiin Karijoella, jonne kutsuttiin henkilöstö niiltä paloasemilta, joiden henkilöstöä osallistui pelastustehtäviin tilannepaikalla.

1.4.4 Ensihoito

Tapahtumaluokan yläpuolisissa tiloissa oli meneillään ensiapukoulutus, jota antoi tuntiopettajana paikallinen hoitotason sairaankuljettaja. Hoitotason pätevyys tarkoittaa, että henkilöllä on hyvät valmiudet vaativiinkin ensihoitotilanteisiin. Luokan oveen koputti kaksi opiskelijaa, jotka kertoivat, että koulussa ammutaan ja kehottivat kaikkia menemään ulos. Sairaankuljettaja johti opiskelijat ulos ja otti sen jälkeen kello 10.45 viranomaisverkon puhelimella yhteyden hätäkeskukseen. Hän ilmoitti hätäkeskukselle olevansa koululla ja ottavansa ensihoidon johtamisvastuun tapahtumapaikalla. Ensimmäiset kaksi sairaankuljetusyksikköä olivat paikalla kello 10.47 ja 10.49. Seuraavat kuusi

ambulanssia tulivat kello 11.04–11.12, ja yksi hieman myöhemmin hälytetty ambulanssi Seinäjoelta saapui kello 11.57.

Kun pelastustoiminnan johtokeskus oli perustettu, myös ensihoidon kenttäjohtaja siirtyi sinne lääkintäjohtajaksi. Hän piti yllä ensihoidon tilannekuvaa, huolehti ennakkoilmoituksista sairaaloihin sekä välitti niille tilannekuvaa tapahtumapaikalta. Lisäksi hän määräsi paikalle saapuneista sairaankuljetusyksiköistä vastuuhenkilöt hoito-, triage- ja kuljetusjohtajaksi. Triagella tarkoitetaan potilaiden hoidon tarpeen kiireellisyyden arviointia ja luokittelua.

Noin kahden tunnin kuluessa hälytyksestä paikalle tuli kaikkiaan kymmenkunta sairaankuljetusyksikköä ja viisi lääkäriä. Lääkärit toimivat hoito- ja triage-tehtävissä. Yksi lääkäri oli kauppaoppilaitoksessa ottamassa vastaan koulusta paenneita opiskelijoita ja yksi terveyskeskuksessa kriisiapua varten. Lisäksi käytettävissä oli esimerkiksi potilaiden kuljetukseen pelastushelikopteri, kaksi rajavartiolaitoksen helikopteria ja neljä puolustusvoimien helikopteria. Sairaankuljetusresurssien varmistamiseksi kaikki kiireettömät sairaankuljetustehtävät Etelä-Pohjanmaan Suupohjan alueella siirrettiin toteutettavaksi myöhemmin. Näitä ovat esimerkiksi iäkkäiden potilaiden kiireettömät siirrot terveyskeskuksesta sairaalaan tai kotoa terveyskeskukseen.

Hoidettavia potilaita oli varautumiseen nähden vähän. Yhtä luokasta ikkunan kautta paennutta opiskelijaa lähdettiin kuljettamaan kello 11.24 ensin Seinäjoen keskussairaalaan, jonne hän saapui kello 11.50. Vammat todettiin niin vakaviksi, että hänet kuljetettiin edelleen Tampereen yliopistolliseen sairaalaan. Ensihoidon alkuvaiheessa vamman laatu ei ollut selvästi havaittavissa, mutta hieman myöhemmin potilaalla havaittiin päässä vakava ampumavamma. Lisäksi kello 11.30 kuljetettiin yksi järkyttynyt henkilö Kauhajoen terveyskeskukseen.

Kaksi muuta tapahtumaluokasta paennutta opiskelijaa joutui odottamaan koulun läheisessä metsikössä noin puolentoista tunnin ajan. Heillä oli lähes koko ajan yhteys hätäkeskukseen, josta heitä rauhoiteltiin ja neuvottiin muun muassa olemaan lähtemättä uimaan joen yli. Kello 12.28 poliisi haki nämä opiskelijat metsiköstä ja saattoi heidät sairaankuljetusyksikköön, joka kuljetti heidät terveyskeskukseen. Toinen heistä sai lieviä vammoja ikkunasta pakenemisen yhteydessä. Opiskelijoiden kokemukset tapahtumista luokassa ja odottaminen metsikössä ampujaa peläten olivat äärimmäisen kuormittavia, mitä ei aluksi otettu kunnolla huomioon. Opiskelijat joutuivat kulkemaan pois metsiköstä poliisin perässä ilman tarvitsemaansa fyysistä apua. Sairaankuljetusyksikön luona yksi henkilöstöstä ilmaisi ääneen lähtevänsä toisaalle hoitamaan niitä, jotka oikeasti tarvitsevat apua.

Tekijä löydettiin kello 12.10 itseään päähän ampuneena ja tajuttomana, mutta elossa. Hänet vietiin sairaankuljetusyksikköön, ja kello 12.35 häntä lähdettiin kuljettamaan Tampereen yliopistolliseen keskussairaalaan. Siellä hänet todettiin kuolleeksi kello 16.46.

Ensihoitotoiminta sai jatkoa kello 13.34–13.45, jona aikana kaksi Seinäjoen ambulanssia, Ilmajoen ambulanssi ja taktisen ensihoidon ryhmä hälytettiin pommiuhkatilanteeseen Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikköön.

Ke 17.9.2008

Tekijä perui perjantaille sovitun käynnin depressiohoitajalla.
Tekijä osallistui opiskelijajuhliin.

To 18.9.2008

Tekijä lähti entiselle kotipaikkakunnalleen Pyhäjärvelle.

Pe 19.9.2008

Tekijän lataamia videoita havaittiin Internetissä. Poliisi teki päätöksen ottaa ase pois.
Poliisi yritti tavoittaa tekijää tämän kotoa siinä onnistumatta. Asia siirrettiin maanantaille.

La-Su 20.-21.9.2008

Tekijä oli Pyhäjärvellä, jossa hän tapasi sukulaisiaan ja ystäviään.

Ma 22.9.2008

Tekijä kävi päivällä poliisin haastattelussa. Hän sai kuitenkin pitää aseensa.
Tekijä kuvasi illalla koulun pihalla videon.

Ti 23.9.2008

8:00

8:00 Oppitunti alkoi luokassa 3.

9:00

9:00 Tauko oppitunnilta.
9:15 Koe alkoi luokassa 3.

10:00

10:30 Kokeesta oli poistunut 5 opiskelijaa. Luokkaan jäi opettaja ja 12 opiskelijaa.
Tekijä saapui koulun pihalle. Tekijä seisokeli luokan 3 ulkopuolella, meni sisään, ampui luokan etuosaan ja palasi käytävälle.
10:43 Hätäpuhelu luokasta 3. Tekijä ampui luokkaan oven läpi sekä kohti käytävälle tulleita henkilöitä. Hän palasi luokkaan ja jatkoi ampumista.
10:50 Opinto-ohjaaja käski kuulutuksella kaikkia poistumaan koulun tiloista.
10:53 Tekijä sytytti luokassa 3 tulipalon ja poistui. Hän liikkui koulussa ammuskellen ja sytytellen tulipaloja.
Kolme opiskelijaa pakeni ikkunan kautta luokasta 3.
10:54 Ensimmäinen poliisipartio saapui.

11:00

11:01 Viimeinen pääoven kautta poistunut henkilö tuli ulos.
11:05 Tekijä ampui rakennuksen ulko-ovelta kohti kilven kanssa lähestyneitä poliiseja.
11:22 Tekijä kävi ulkona koulurakennuksesta ja ampui kohti pelastuslaitoksen ajoneuvoja ja miehistöä.
11:36 Poliisin ensimmäinen toimintaryhmä sai sisäänmenokäskyn.
11:45 Poliisin toinen toimintaryhmä sai sisäänmenokäskyn.
11:53 Tekijä soitti ystävälleen 8 min. puhelun ja kertoi ampuneensa 10 ihmistä.

12:00

12:09 Poliisin toinen toimintaryhmä teki näköhavainnon tekijästä.
12:10 Poliisin toinen toimintaryhmä löysi tekijän 1. kerroksen aulasta haavoittuneena.
12:20 Pelastajat saivat luvan siirtyä rakennuksen.
12:28 Poliisi haki kaksi Kauhajoen rantaan piiloon paennutta opiskelijaa.
12:42 Poliisi ilmoitti että tiloista on löytynyt 5 kuollutta.

13:00

13:45 Sairaaloiden valmiudet purettiin.
14:27 Poliisi purki eristykset muilta Kauhajoen kouluilta.
14:55 Kaikki palokohteet oli saatu sammutettua.
15:34 Poliisi vahvisti että koulurakennuksesta oli löytynyt 10 kuollutta.
16:46 Tekijä todettiin kuolleeksi Tampereen sairaalassa.

Kuva 4. Aikajana Kauhajoen koulusurmiin liittyvistä tapahtumista.

1.4.5 Toiminta hoitolaitoksissa

Tieto tapahtumasta välitettiin nopeasti Kauhajoen terveystakeskukseen, Seinäjoen terveystakeskukseen, Jalasjärven terveystakeskukseen, Seinäjoen keskussairaalaan, Vaasan keskussairaalaan, Tampereen yliopistolliseen sairaalaan, jotka kaikki alkoivat valmistautua potilaiden vastaanottoon. Alkuvaiheen tietojen mukaan loukkaantuneita potilaita olisi 20–40.

Kauhajoen terveystakeskus

Kauhajoen terveystakeskus sai tiedon tapahtumasta samalla, kun koululla opettamassa ollut ja sen jälkeen ensihoidon johtovastuun ottanut sairaankuljettaja otti yhteyden hätäkeskukseen. Tällöin meneillään oli normaalia vastaanotto- ja päivystystoimintaa. Varautuminen potilaiden vastaanottoon aloitettiin heti, vaikka alkuvaiheen tiedot tapahtuneesta olivat vähäiset. Ensivun osastonhoitaja hälytti ylilääkärin, hoito- ja hoivatyönjohtajan sekä neuvolatoiminnan osastonhoitajan.

Terveystakeskuksen normaali vastaanottotoiminta keskeytettiin. Ensiaapusiipi tyhjennettiin potilaista ja sinne muodostettiin lääkäri-sairaanhoitajapareja mahdollista triage-toimintaa varten. Ensiapu varattiin somaattisesti loukkaantuneille. Akuuttiosastolla varauduttiin tyhjentämään 5–6 huonetta, mikäli tarvetta vuodeosastohoitoon olisi tullut. Pääaulaan ja aulaa ympäröiviin huoneisiin järjestettiin tilat omaisille annettavaa henkistä ensiapua varten. Muuten henkinen ensihoito pyrittiin ohjaamaan terveystakeskuksen läheiseen kahvilaan järjestettyyn tilaan, jonne kutsuttiin kriisityöntekijöitä. Kriisityöntekijöitä siirtyi myöhemmin myös evakuoitakeskukseksi käytettyyn kauppaoppilaitokseen. Suurin osa tavallisista vastaanottopotilaista kääntyi oma-aloitteisesti pois terveystakeskuksesta ja perui aikansa kuultaan tilanteesta.

Ensimmäisten kahden tunnin aikana terveystakeskukseen tuli kymmeniä hätäntyneitä ihmisiä. Osa heistä oli tapahtumapaikalta evakuoituja nuoria, mutta lisäksi saapui esimerkiksi ihmisiä, joiden läheisiä oli ollut tapahtumakoululla. Koko päivän aikana terveystakeskukseen tuli yli sata henkilöä. Triage-sairaanhoitajat ottivat ihmisiä vastaan ensivun ovella. Pääovella ja aulassa puolestaan potilaita ja omaisia ohjasivat neuvolan ja kotisairaanhoidon sairaanhoitajat. Samalla he opastivat myös kriisityöntekijöitä, joita tuli muun muassa Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiristä, SPR:stä ja seurakunnasta.

Aulavastaavina toimineet sairaanhoitajat tiedottivat tiedotusvälineille, että terveystakeskukseen ei toivota tiedotusvälineitä ja että poliisi ja kaupunki tiedottavat kaupungintalolla. Kun tapahtumakoulun tilanteesta saatiin lisää tietoa, terveystakeskuksessa alettiin rakentaa kriisiorganisaatiota yhteistyössä eri organisaatioiden kriisityöntekijöiden kanssa. Kriisiorganisaation tehtävänä oli jälkihoidon kokonaisuuden koordinointi tapahtumaa seuranneina viikkoina.

Sairaalat

Seinäjoen keskussairaalassa tehtiin kello 11.15 valmiusohjeiden mukainen täyshälytys, jonka mukaisesti sinne saatiin järjestetyksi mahdollisille potilaille 35 paikkaa. Seinäjoelle kuljetettiin ainoastaan ampumavamman tapahtumaluokassa saanut potilas, joka kuitenkin lähetettiin edelleen Tampereen yliopistolliseen keskussairaalaan (TAYS). Seinä-

joen keskussairaalan henkisen ensiavun työryhmä oli heti alkutilanteesta lähtien aktiivisesti mukana työssä.

Tampereen yliopistollisen keskussairaala valmistautui päähän ja rintakehään loukkaantuneiden potilaiden hoitoon. Kiireettömiä leikkauksia siirrettiin jonoon, jolloin neljä yleiskirurgista salia oli valmiudessa kello 12.30–13.50 välisen ajan eli siihen saakka kunnes potilastiedot tarkentuivat. Lisäksi TAYS ilmoitti Seinäjoelle valmiudesta lähettää Rajavartiolaitoksen helikopterilla viisi anestesialääkäri–hoitaja -työparia tarvittaessa, mutta tarvetta ei ollut. Kaikkiaan Tampereelle kuljetettiin kaksi potilasta. Toinen heistä oli luodin osuman saanut hengissä selvinnyt opiskelija, joka tuli Tampereelle Seinäjoen keskussairaalan kautta. Toinen Tampereelle kuljetettu oli vaikeasti päähän loukkaantunut tekijä.

Hätäkeskus ilmoitti tapahtuneesta myös Vaasan keskussairaalan päivystyspoliklinikalle. Seinäjoen keskussairaala puolestaan pyydettiin Vaasan keskussairaala varautumaan tarvittaessa ottamaan vastaan rintakehään loukkaantuneita potilaita. Pyynnön johdosta Vaasan keskussairaalaan järjestettiin valmiudet viiden leikkaussalin, viiden tehohoito- paikan, viiden sydänvalvontapaikan ja yhden sisäelinkirurgin käyttöön.

Valmiutta kohotettiin myös Satakunnan keskussairaalassa, jossa hälytettiin avainhenkilöitä, tehostettiin henkisen ensiavun valmiutta ja asetettiin valmiuteen lääkäriyksikkö mahdollista Kauhajoelle lähtöä varten. Lisäksi Pohjois-Satakunnan ambulanssit asetettiin valmiuteen mahdollisten tukitarpeiden varalta.

Kello 13.45 sairaaloiden valmiudet purettiin. Silloin oli ilmeistä, että tilanteeseen liittyen lisää potilaita ei ollut enää tulossa.

1.4.6 Muu välitön viranomaistoiminta

Rajavartiolaitos tuki toimintaa helikoptereilla Turun ja Helsingin vartiolaivueista. Helsingistä paikalle tuli kello 13.09 Agusta-Bell 412 -helikopteri, jonka mukana oli poliisin valmiusryhmä Karhun viisi poliisimiestä. Turusta paikalle hälytettiin Super Puma -helikopteri, joka saapui Kauhajoelle kello 13.16. Merivartiosto oli valmiudessa antamaan virka-apua tarvittaessa.

Puolustusvoimat lähetti poliisin pyynnöstä Kauhajoelle kaikkiaan viisi panssaroitua Pasi-miehistönkuljetusajoneuvoa, joista kaikki eivät kuitenkaan ehtineet tilannepaikalle. Yhdessä näistä ajoneuvoista tuli Porin prikaatista vaativien tilanteiden ryhmä. Tykistö-prikaatista Niinisalosta tuli joukkueen vahvuinen sotilasosasto ja Kauhavan Lentosotakoulusta ryhmän vahvuinen sotilasosasto. Puolustusvoimien helikopterit olivat valmiudessa kuljetustarkoituksiin Seinäjoella ja Oulussa. Puolustusvoimat antoi virka-apua myös siten, että ilmavoimien lentokoneet kuljettivat paikalle Keskusrikospoliisin tutkijoita. Kauhajoelle perustettiin lentokieltoalue noin 12 tunnin ajaksi alkaen kello 15. Lentokieltoaluetta valvoivat muun muassa ilmavoimien Hornet-hävittäjät.

Kauhajoen kaupunki

Kauhajoen kaupungille tuli tieto tapahtumasta kello 11.07 Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitokselta. Tieto välitettiin kaupunginjohtajalle, joka käski kaupungin johtoryhmän koolle. Myös hätäkeskus oli kello 11.32 yhteydessä kaupunginjohtajaan. Tilanne todet-

tiin siinä määrin vakavaksi, että päätettiin perustaa johtokeskus terveystakeskukseen koko-ustilaan, noin 100 metrin päähän kaupungintalosta. Terveystakeskuksessa käytettävissä oli viranomaisverkko. Johtoryhmässä todettiin, että kaupunki on poikkeustilassa. Vähemmän kiireelliset kunnalliset toiminnot päätettiin keskeyttää ja kaupungin resursseja ohjattiin tukemaan viranomaistoimia. Tilannekuva johtokeskukseen välittyi lääkintäjohtajalta, joka oli yhteydessä viranomaisverkon välityksellä terveystakeskukseen ylilääkäriin. Tietoa tuli myös matkapuhelimien kautta.

Poliisijohtoiset tiedotustilaisuudet pidettiin kaupungin valtuustosalissa, jossa toimittajien käyttöön annettiin kaupungintalon tietoliikenneverkko. Kaupunki varautui myös kansainvälisten tiedotusvälineiden paikalle tuloon ja yhteydenottoihin. Lisäksi kaupunki järjesti ympärivuorokautisen ruokalapalvelun.

1.4.7 Moniviranomaistilanteen johtaminen

Tämänkaltaisessa ampumistapauksessa tilanteen yleisjohtovastuu kuuluu poliisille. Paikalle ensimmäisenä saapunut poliisin kenttäpartio muodosti poliisin kenttäjohtopaikan koulualueen asuntolarakennuksen nurkalle, mistä oli näköyhteys koulurakennukseen. Kenttäjohtajana toiminut Kauhajoen kihlakunnan poliisilaitoksen ylikonstaapeli ei poliisimiesten vähäisen määrän vuoksi aluksi perustanut erillistä tilanneorganisaatiota kenttäjohtopaikalle, vaan käytännössä hän johti tilannetta tapahtumapaikalla itsenäisesti. Myöhemmin tilanneorganisaation perustamiseen ei enää ollut tarvetta, kun tekijä löytyi koulun sisältä kuolleena, eikä akuutin toiminnallisen tilanteen johtaminen sitä enää vaatinut.

Läänin poliisijohtaja määräsi kello 11.20 Seinäjoen kihlakunnan poliisilaitoksen apulaispoliisipäällikön tilanteen yleisjohtajaksi. Apulaispoliisipäällikön saavuttua Kauhajoen poliisilaitokselle hän otti kello 11.50 vastuun tilanteen yleisjohtajuudesta saatuaan tilanneselostuksen yleisjohtajana siihen saakka toimineelta Kauhajoen poliisilaitoksen rikoskomisariolta. Yleisjohtajan vaihtamisesta myös tiedotettiin kaikille toiminnassa mukana oleville Virve-radion kautta. Yleisjohtaja perusti johtopaikan Kauhajoen poliisilaitokselle ja hän muodosti myös vaativien tilanteiden toimintasuunnitelman mukaisen tilanneorganisaation.

Yhteistoiminnan tehostamiseksi ja parantamiseksi yleisjohtaja lähetti kello 12.15 yhden poliisimiehen pelastuslaitokselle pelastustoimen yleisjohtopaikalle yhdysmieheksi. Hän oli pelastuslaitoksen johtokeskuksessa noin kello 15.45 asti.

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen pelastusjohtaja sai tiedon tapahtumasta heti ensimmäisten hälytysten yhteydessä. Hän määräsi laitoksen pelastuspäällikön johtamaan paikallista pelastustoimintaa ja lähti itsekin kohti Kauhajokea. Pelastusjohtaja ryhtyi jo Seinäjoelta siirtymisensä aikana hoitamaan ulkoisia yhteyksiä ja tukemaan tulevia pelastustoimenpiteitä muun muassa järjestämällä pelastusyksiköiden käyttöön suojaliivejä. Hän myös organisoivat valmiuksia mahdollisten samanaikaisten onnettomuuksien varalta. Kauhajoella sattuiakin samanaikainen rakennuspalo, johon hälytys tuli kello 12.21. Siihen tarvittavat resurssit irrotettiin meneillään olevasta operaatiosta.

Pelastusjohtaja huolehti siitä, että ilmoitus tilanteesta meni lääninhallitukseen ja Kauhajoen kaupungin virkamiesjohdolle. Lisäksi hän ilmoitti tapahtumasta sisäasiainministeriön pelastusosastolle ja huolehti myöhemmin sisäasiainministeriön pelastusosastolle tehtävistä tilanneilmoituksista. Esimerkiksi pelastusylijohtaja sai tiedon tilanteesta jo silloin, kun pääosa hälytetyistä pelastusyksiköistä oli vielä matkalla kohteeseen. Sisäasiainministeriön pelastusosaston kautta ilmoitus meni muualle sisäasiainministeriöön, sosiaali- ja terveysministeriöön, opetusministeriöön sekä valtioneuvoston tilannekeskukseen. Näiden ensimmäisten ilmoitusten sekä myöhemmin poliisijohdon kautta tulevien tietojen perusteella käynnistettiin valtion kriisijohtamisjärjestelmä tarkoituksenmukaiseksi katsotuin osin.

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen päivystysvuorossa ollut pelastuspäällikkö toimi pelastustoiminnan ja ensihoidon kenttätoiminnan yleisjohtajana. Pelastustoiminnan ja ensihoidon johto oli pelastustoiminnan johtokeskuksessa, mikä oli eduksi toimintojen yhteen sovittamisessa. Lääkintäjohtaja huolehti ennakkoilmoituksista sekä myöhemmin tilanneilmoituksista hoitolaitoksille. Myös Kauhajoen kaupungin johdon toimenpiteiden kannalta riittävän tilannekuvan ylläpito perustui pääasiassa lääkintäjohtajan terveystietokseen tekemiin tilanneilmoituksiin.

1.4.8 Viestiliikenne

Viranomaiset käyttivät viestiliikenteessä Virve-viranomaisverkkoa. Toiminnassa käytettiin kunkin viranomaisen normaalin käytännön mukaisia ja viranomaisten yhteistoimintaan tarkoitettuja puheryhmiä. Pelastustoimi ja ensihoito toimivat Suupohjan seudulle tarkoitettussa puheryhmässä, jonka viestiliikennettä Pohjanmaan hätäkeskus tallensi. Viranomaisverkon radioiden lisäksi käytettiin jonkin verran puhelimia.

Pohjanmaan hätäkeskus antoi tehtävän poliisille tehtävien antoon tarkoitettulla kanavalla. Poliisin kenttäjohtaja käytti tätä samaa kanavaa tilanteen alkuvaiheessa, millä hän pyrki varmistamaan, että kaikki tilanteeseen mukaan tulleet poliisipartiot pystyivät alkuvaiheessa seuraamaan radioliikennettä.

Sen jälkeen kun paikalle ensimmäisenä tullutta poliisipartiota kohti oli ammuttu, kenttäjohtaja siirsi Pohjanmaan hätäkeskuksen pyynnöstä poliisitoimintaa koskevan radioliikenteen kenttätoimintaan tarkoitettulle kanavalle. Tämä helpotti hätäkeskuksen päivittäistoimintaa muun muassa tehtävien annossa niille poliisipartioille, jotka eivät osallistuneet tämän tehtävän hoitamiseen.

Kanavanvaihdon jälkeen poliisin koko toiminta hoidettiin kenttätoimintaan tarkoitettua kanavaa kautta. Tilanteen aikana radioliikenne puuroutui ja vaikeutti yhteyksien saamista operaation keskeisten toimijoiden, erityisesti kenttäjohtajan ja toimintaryhmien, välillä. Lisäksi kenttäjohtajalla ja yleisjohtajalla oli vaikeuksia tavoittaa toisiaan. Kenttäjohtaja joutui jopa käymään kaksi kertaa yleisjohdossa kertomassa tilanteen etenemisestä. Silloin akuutti toiminnallinen tilanne oli kuitenkin jo ohi. Viestiliikenteen vaikeuksiin vaikutti se, että poliiseja oli paljon sekä tapahtumapaikalla että matkalla sinne. Partiot ja paikalle tulleet yksittäiset poliisimiehet tiedustelivat yhden kanavan kautta paikkaa minne he saapuvat ja muita lisäohjeita.

Poliisille ongelmia aiheutti myös GSM-verkon tukkeutuminen, mikä esti yleisjohtajan ja kenttäjohtajan yhteydenotot useista yrityksistä huolimatta. Lisäksi poliisin toimintaa häiritsi tapahtumapaikalla Virve-puhelimien vähäinen määrä.

1.4.9 Viranomaistoiminta keskushallinnossa

Sisäasiainministeriö

Sisäasiainministeriön pelastusosaston osastopäällikkö eli pelastusylijohtaja sai Etelä-Pohjanmaan pelastusjohtajalta puhelimella ilmoituksen ampumavälikohtauksesta oppilaitoksella ja aloitetuista viranomaistoimista kello 10.50. Noin kello 10.55 pelastusylijohtaja antoi selostuksen tilanteesta sisäasiainministeriön turvallisuusasiain johtoryhmälle, jonka säännönmukainen kokous oli alkamassa kello 11.00. Turvallisuusasiain johtoryhmän puheenjohtaja on sisäasiainministeri ja varapuheenjohtaja on ministeriön kansliapäällikkö. Jäsenet ovat poliisiylijohtaja, pelastusylijohtaja, rajavartiolaitoksen päällikkö, ministeriön kansainvälisten asioiden yksikön päällikkö, Keskusrikospoliisin päällikkö, Suojelupoliisin päällikkö ja Hätäkeskuslaitoksen johtaja.

Kello 11.05–11.15 sisäasiainministeriön pelastusosastolla määrättiin virkamies vastamaan tilanteen seurannasta ja perustettiin oma tilannekeskus. Kello 11.15–11.30 sisäasiainministeriön pelastusosastolta ilmoitettiin tilanteesta valtioneuvoston tilannekeskukseen, sosiaali- ja terveysministeriön valmiuspäivystykseen ja opetusministeriön valmiusjohtajalle. Kello 11.36 turvallisuusasiain johtoryhmässä todettiin, että johtamis- ja tiedottamisvastuu on poliisilla, joka hoitaa myös keskitetyn tilanteen seurannan. Sisäasiainministeriön pelastusosastolta ilmoitettiin johtamis- ja tiedottamisvastuusta sosiaali- ja terveysministeriöön ja opetusministeriöön.

Noin kello 12.30 sisäasiainministeriön pelastusosastolla todettiin Etelä-Pohjanmaan pelastusjohtajan aikaisemmin tekemien ilmoitusten perusteella akuutin tilanteen päättyneen. Tulipalon sammutustyöt olivat kuitenkin edelleen käynnissä. Tilanteen yleistä seurantaa jatkettiin.

Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaali- ja terveysministeriön päivystäjä sai sisäasiainministeriön pelastusosastolta ilmoituksen ampumisvälikohtauksesta kello 11.17. Kello 11.35 sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikkö antoi tietoa tilanteesta tekstiviestillä ministeriön johtoryhmälle ja puhelimella molemmille ministereille. Noin kymmenen minuuttia myöhemmin sovittiin tiedottamisen koordinoinnista sosiaali- ja terveysministeriön, valtioneuvoston kriisiviestintään ja sisäasiainministeriön poliisiosaston kesken. Tässä vaiheessa oli jo todettu, että johto- ja tiedottamisvastuu on poliisilla.

Kello 12.05 varmistettiin puhelinsoitolla valmiuslääkärille Seinäjoen keskussairaalan olevan suuronnettomuusvalmiudessa ja todettiin, että yksi loukkaantunut oli jo tuotu sinne. Samoihin aikoihin sovittiin työnjaosta Tampereen yliopistollisen sairaalan ja Vaasan keskussairaalan kanssa. Tilannearvion perusteella oletettiin, että terveystoimen tehtävistä selvittää ilman valtakunnallista tukea.

Suomen Punaisen Ristin (SPR) kotimaan valmiuspäällikkö ilmoitti kello 12.15, että SPR oli aktivoinut psykososiaalisen tuen ryhmänsä ja psykologinsa Kauhajoen alueella. Lisäksi todettiin Seinäjoen ja Vaasan valmiuspäällikköiden olevan siirtymässä Kauhajolle.

Sosiaali- ja terveysministeriö informoi Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) lääkintäpäällikköä tilanteesta kello 12.30, jolloin sovittiin HUSin valmiudesta antaa tarvittaessa voimavaratukea. Psykososiaalisen tuen osalta oltiin yhteydessä Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykseen, joka lupasi varautua antamaan apua. SPR:n kotimaan valmiuspäällikkö ilmoitti vielä SPR:n avanneen väestölle auttavan puhelimen.

Tapahtumaa seuraavana päivänä kokoontui sosiaali- ja terveysministeriön asettama Kauhajoki-työryhmä, jonka tehtävänä oli tukea Kauhajoen kaupunkia uhrien, heidän omaistensa sekä oppilaitoksen opiskelijoiden ja henkilökunnan kriisin alkuvaiheessa tarvitseman tuen ja kriisiavun selvittämisessä ja järjestämisessä. Työryhmän tuli varmistaa, että tarvittava asiantuntija- ja muu tuki järjestyy ja että tukitukitoimilla on selkeät vastuutahot. Työryhmässä oli edustajat sosiaali- ja terveysministeriöstä, opetusministeriöstä, Kansanterveyslaitokselta¹, HUSista, Stakesista¹, Opetushallituksesta, Kauhajoen terveyskeskuksesta, Seinäjoen koulutuskuntayhtymästä, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiristä, Tuusulan jälkihoitotyöryhmästä, Vantaan kaupungilta ja Suomen Punaisesta Rististä.

Sunnuntaina 28.9.2008 Kauhajoella vieraili sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikön kokoama asiantuntijaryhmä, jonka tarkoituksena oli tukea kunnan psykososiaalisen tuen suunnittelua ja todeta määräaikaisen erillisresursoinnin tarve. Vierailun yhteydessä myös arvioitiin onnistumista ensivaiheen psykososiaalisen tuen järjestelyissä.

Opetusministeriö ja Opetushallitus

Opetusministeriön valmiuspäällikkö sai tapahtumasta tiedon puhelimitse kello 11.31 sisäasiainministeriön pelastusosastolta. Ministeriön valmiusorganisaatio kokoontui kello 11.40, jolloin myös ilmoitettiin tilanteesta opetusministerille, valtiosihteerille, kansliapäällikölle ja ammatillisen koulutuksen päällikölle. Toiminta käynnistyi myös ministeriön viestintäyksikössä, jossa tilanteen kehittymistä seurattiin muun muassa valtioneuvoston tilannekuvaportalista, tiedotusvälineistä ja ulkoministeriön toimittamista kansainvälisistä uutiskoosteista. Viestintäyksikkö keräsi tietoja ja lähetti niitä edelleen sähköpostilla alkaen kello 11.50 siten. Viimeinen viesti lähetettiin kello 18.53, johon mennessä viestejä oli välitetty kaikkiaan noin sata.

Opetusministeriö sai kello 12.10 tiedon sisäasiainministeriön pelastusosastolta, että tapahtuman tiedotuksesta vastaa poliisi. Ministeriöstä otettiin yhteyttä valtioneuvoston turvallisuusjohtajaan, jolta varmistettiin, että viranomaisten ja valtioneuvoston toimpiteistä saataisiin ajankohtaista tietoa valtioneuvoston tilannekuvaportalin kautta.

Kello 12.35 opetusministeriössä nimettiin tiedotusvälineiden kyselyihin vastaavat virkamiehet ja tarvittavat vastuuhenkilöt ilmoitettiin ulkoministeriön viestintään. Lisäksi otettiin yhteys sisäasiainministeriön viestintään tiedottamisen koordinoimiseksi poliisin

¹ Vuoden 2009 alusta Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos THL

kanssa. Samoihin aikoihin saatiin tieto, että myös Kirkkohallitus oli käynnistänyt toiminnan uhrien omaisten auttamiseksi.

Opetusministeriön tavoitteena oli tapahtuman jälkeen varmistaa tarvittava tuki tapahtumakoululla toimineiden Seinäjoen ammattikorkeakoulun, Koulutuskeskus Sedun ja Sedun aikuiskoulutuksen johdolle, henkilöstölle ja opiskelijoille, mutta myös Seinäjoen koulutuskuntayhtymän muiden yksiköiden ja opetuspisteiden henkilöstölle ja opiskelijoille. Muiden koulujen ja oppilaitosten tukemiseen liittyvä informaatio-ohjaus oli lähinnä Opetushallituksen vastuulla.

Opetushallituksen valmiushenkilöstö sai tiedon tapahtumista tiedotusvälineistä kello 11.50, jolloin valmiuspäällikkö otti yhteyttä opetusministeriöön tilannekuvan täsmenämiseksi ja vastuunjaosta sopimiseksi. Samalla Opetushallituksen valmiusryhmä aloitti kokouksen, jossa sovittiin sisäisestä vastuunjaosta. Henkilöstölle tiedotettiin ensimmäisen kerran toimenpiteistä intranetissä kello 12.22.

Marraskuussa 2007 tapahtuneiden Jokelan koulusurmien jälkeen Opetushallituksen verkkosivuilla julkaistu tukiaineisto kouluille ja oppilaitoksille päivitettiin. Päivitetty aineisto julkaistiin kello 12.44 Opetushallituksen verkkosivuilla, jonne oli linkki myös opetusministeriön sivuilta. Aineistossa ohjeistettiin, miten kouluissa ja oppilaitoksissa voidaan käsitellä asiaa. Seurantatietojen mukaan eniten käyntejä tehtiin sivuille, joilla käsiteltiin tukea kouluille ja oppilaitoksille kriisitilanteissa ja toiseksi eniten sivuille, joilla käsiteltiin kriisin käsittelyä ja jälkihoitoa kouluissa. Oppilaitokset ja koulut olivat tapahtuman jälkeen myös suoraan yhteydessä Opetushallituksen asiantuntijoihin.

Valtioneuvoston kanslia

Valtioneuvoston tilannekeskus sai tiedon tapahtumasta kello 11.21 sisäasiainministeriön pelastusosastolta. Tieto välitettiin tekstiviestillä valtioneuvoston kanslian johdolle ja Suojelupoliisiin. Valtioneuvoston tilannekuvaportaaliin avattiin Kauhajoen tilanteesta uusi aihe kello 11.33. Kello 12.01 tilannekeskus lähetti hallituksen jäsenille senhetkisen tilannekuvauksen sisältävän tekstiviestin. Samoihin aikoihin aloitettiin raportin laatiminen ampuhavälikohtauksesta ja ampujasta.

Kello 12.26 valtioneuvoston tilannekeskus sai sisäasiainministeriön pelastusosastolta tekstiviestin, jossa kerrottiin ampujan henkilöllisyys ja se, että tämä oli ampunut itseään. Samalla saatiin tieto, että ensihoito ja sammutus olivat alkaneet. Tieto viestitettiin edelleen valtioneuvoston kanslian johdolle ja päivitettiin valtioneuvoston tilannekuvaportaaliin. Hetkeä myöhemmin puolustusvoimat ilmoitti tilannekeskukseen, että paikalle oli lähetetty viisi omasuojaa-aseistuksella varustettua Pasi-miehistönkuljetusajoneuvoa ja maavoimien helikopteri, jonka käyttöä vielä selvitettiin.

Valtioneuvoston kansliassa pidettiin kello 13.00 pääministerin huoneessa Kauhajoen tilannetta koskeva kokous, jossa paikalla olivat hallitusryhmien puheenjohtajat, opetusministeri, sisäasiainministeri ja poliisin ylijohd. Kello 14.00 oli ministeriöiden valmiuspäällikkökokous, jonka aikana saapui silloinen tieto yhdeksästä uhrista. Hallitus piti kello 15.00 tiedotustilaisuuden.

Iltapäivän ja illan mittaan valtioneuvoston tilannekeskus sai vielä asiaan liittyviä ilmoituksia, jotka koskivat lentokieltoaluetta, helikopteritehtävien päättymistä, puolustusvoimien resursseja, valmiutta ja tehtävien päättymistä. Kello 23.40 päivitettiin valtioneuvoston tilannekuvaportaaliin vielä viimeksi tulleet tiedot.

1.5 Uhrien tunnistaminen ja omaisille tiedottaminen

Tunnistaminen

Keskusrikospoliisin yhteydessä on vuodesta 1991 alkaen toiminut uhrintunnistamiseen erikoistunut DVI-yksikkö (Disaster Victim Identification). Sen tehtävänä on tunnistaa suuronnettomuuksissa tai muuten kuolleita henkilöitä, joiden henkilöllisyyttä ei voida muulla tavoin luotettavasti selvittää. Ryhmällä on apunaan poliisin eri puolilla Suomea työskentelevät teknisten rikostutkimuskeskusten tutkijat. DVI-yksikkö käyttää työssään luotettavaksi todettua Interpolin jäsenmaiden hyväksymää toimintamallia. Uhrintunnistustoiminnan rinnalla huolehditaan kuolleiden omaisille tiedottamisesta omaisyhdyshenkilökäytännön mukaisesti. Tällöin paikallispoliisin osuus kuolinviestin viemisessä ja muussa kanssakäymisessä omaisten kanssa jää vähäiseksi.

Uhrintunnistusyksikköön saatiin tieto tapahtuneesta kouluammuskelusta heti kello 11 jälkeen. Silloin oli jo selvää, että asia saattaa edellyttää uhrintunnistustoiminnan käynnistämistä ja nopeaa siirtymistä tapahtumapaikalle. Uhrintunnistusyksikkö sai järjestettyä poikkeuksellisen nopeasti itselleen lentokuljetuksen kahdella ilmavoimien pienellä koneella Kauhajoen harrastustoiminnassa käytettävälle lentokentälle. Helsingistä kello 14.30 lähteneille lennoille tuli mukaan kolme uhrintunnistusyksikön henkilöä Keskusrikospoliisista, kaksi oikeuslääkäreä ja Keskusrikospoliisin tiedottaja.

Uhrintunnistajat olivat Kauhajoen poliisiasemalla kello 15.50, jossa heille kerrottiin tilannetietoja. Noin kello 16 aikaan tiedettiin uhreja olevan todennäköisesti kaikkiaan yksitoista, ampuja mukaan luettuna. Poliisi oli kerännyt tietoja yhteyttä ottaneilta omaisilta, koululta ja opiskelijoilta. Saatujen tietojen perusteella noin kello 16.30 oli saatu kootuksi lista niistä henkilöistä, joiden tiedettiin osallistuneen surmaluokassa kokeeseen ja toisaalta lista niistä, joihin ei ollut saatu yhteyttä. Listat vastasivat toisiaan, joten alustava tieto uhrien lukumäärästä ja nimistä oli olemassa vaikka paikkatutkintaa ei vielä ollut tehty uhrien asentojen ja paikkojen dokumentointia lukuun ottamatta.

Tilannekatsauksen jälkeen uhrintunnistajat menivät koululle, jossa poliisin teknisten rikostutkimuskeskusten tutkijoita oli valmiina töihin. Sisätiloihin ei palokaasujen vuoksi kuitenkaan voinut kunnolla vielä mennä, joten pihalla valmistauduttiin uhrintunnistuksen aloittamiseen. Rakennukseen oli mahdollista päästä sisätilojen tarkastuksen jälkeen noin kello 18. Sisällä oli tuolloin kymmenen vainajaa, sillä yksi henkilöistä eli ampuja oli viety pian hänen löytämisensä jälkeen Tampereelle sairaalaan. Siellä hänet todettiin kuolleeksi kello 16.46.

Aluksi poliisin teknisten rikostutkimuskeskusten tutkijat merkitsivät ja kuvasivat uhrin löytöpaikoillaan. Sen jälkeen tapahtumaluokan lähellä olleeseen koulutuspesulaan valmisteltiin tunnistuspaikka, jossa kullekin uhrille tehtiin ulkoinen tarkastus ja valmistelu kuljetusta varten. Ulkoinen tarkastus tarkoittaa ruumiinlämmön mittausta sekä vaatetuksen, korujen, tatuointien ja muiden ulospäin näkyvien tuntomerkkien dokumentointia,

mikä antaa alustavat tiedot varsinaista tunnistamista varten. Samalla dokumentoitiin tapahtumasta kertovat merkit, kuten esimerkiksi luodinjaljet. Ensimmäinen uhri otettiin tarkastettavaksi kello 19.35 ja viimeinen tarkastus oli tehty yöllä kello kahteen mennessä. Useiden uhrien todettiin palaneen pahoin.

Jo alkuillasta uhrintunnistajat olivat päätyneet siihen ratkaisuun, että vainajat kuljetetaan oikeuslääketieteellistä ruumiinavausta varten Helsinkiin. Kuljetus järjestyi ilmavoimien kuljetuskoneella Ilmajoen lentokentältä siten, että lento oli valmiina lähtöön kello 03.20. Helsinki-Vantaan lentoasemalla lento oli kello 04.40 ja uhrin Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksella ennen aamua. Oikeuslääkärit olivat kuljetuksessa mukana.

Torstaina 25.9.2008 kello 18.20 voitiin hampaisiin perustuvan tunnistamisen avulla todeta varmuudella kaikkien henkilöllisyys. Sama tulos saatiin vielä myöhään samana iltana DNA-tunnistuksen avulla. Oikeuslääketieteelliset ruumiinavaukset oli kaikille tehty maanantaihin 29.9.2008 mennessä. Virallinen tunnistamiskäytäntöön kuuluva istunto järjestettiin Keskusrikospoliisin tiloissa 30.9.2009.

Omaisille tiedottaminen

Kaksi Kauhajoelle lentäneistä uhrintunnistusyksikön poliiseista sai tehtäväkseen omaisyhdyshenkilötoiminnan. He olivat ensin mukana saamassa uusimmat tilannetiedot Kauhajoen poliisiasemalla kello 15.50 ja sen jälkeen siirtyivät uhrintunnistajien mukana koululle katsomaan tilanteen ja kävivät myös sisätiloissa sen jälkeen, kun se oli mahdollista.

Kauhajoen poliisiasemalle oli ennen puolta päivää avattu yleisjohtajan käskystä omaisille tarkoitettu puhelinlinja. Puhelinlinja omaisille oli avattu myös Seinäjoen keskussairaalaan. Numerot olivat esillä tiedotusvälineissä, mutta keskussairaalan numero oli väärä. Lisäksi keskussairaala lopetti omaisille tiedottamisen kello 18.

Poliisin numeroon tuli paljon puhelinsoittoja, ja monet soittajat joutuivat odottamaan vuoroaan. Puhelimeen vastasi Kauhajoen poliisiaseman henkilökunta. Omaisyhdyshenkilöt tulivat koululta poliisiasemalle kello 19 jälkeen, ja alkoivat soittaa todennäköisille uhrien omaisille, joista moni oli jo aikaisemmin soittanut poliisin numeroon. Paikalle tulivat myös erään uhrin omaiset. Muiden uhrien omaisista useat olivat menneet terveyskeskukseen, jonne tapahtumapaikan lähistöllä olleet kriisityöntekijät olivat heitä ohjanneet.

Poliisilla oli käytettävissään alustava nimilista puuttuvista henkilöistä kello 16.30 alkaen. Suurin piirtein samat tiedot olivat koululla ja opiskelijoilla, koska lista perustui havaintoihin siitä, kehen ei ollut saatu yhteyttä aamupäivän jälkeen. Tuolloin uhreja ei kuitenkaan vielä ollut päässyt tutkimaan. Pelkän listan perusteella ei otettu omaisiin yhteyttä, eikä kaikkia omaisten yhteystietojakaan ollut vielä silloin koossa. Sitä mukaa kuin uhrin kello 19.35 aloitettu ulkoinen tarkastus koululla eteni, omaisyhdys henkilöiden oli mahdollista kertoa uhrintunnistuksessa kertyneitä tietoja.

Ulkoisessa tarkastuksessa asioita kirjannut poliisimies soitti tietoja omaisyhdys henkilöiden käyttöön sitä mukaa kuin niitä kertyi. Näitä tietoja omaisyhdys henkilöiden oli mahdollista kertoa omaisille, ja samalla he saivat kerättyä omaisilta tunnistusta helpot-

tavia tuntomerkkejä. Omaisille itselleen oli jo iltapäivän aikana muodostunut tieto siitä, että he eivät saa läheisiinsä yhteyttä. Sen lisäksi omaisyhdyshenkilöt pystyivät illan aikana kertomaan omaisille, että tilanne heidän läheisensä osalta näyttää huonolta ja kuvailemaan niitä löydöksiä, joita ulkoisessa tarkastuksessa oli siihen mennessä tehty.

Poliisi selvitti käytettävissä olleen nimilistan perusteella todennäköisten uhrien lähimmät omaiset väestötietojärjestelmän avulla ja hankki heidän yhteystietonsa. Omaisyyhdyshenkilöt olivat kaikkien uhrien omaisiin yhteydessä kello 23 mennessä. Seuraavana iltapäivänä 24.9.2008 omaisyhdyshenkilöt päättivät käydä kaikkien uhrien omaisten luona. Uhrien omaiset jaettiin kahteen ryhmään asuinpaikkojen mukaan, ja yhtä lukuun ottamatta kaikkien uhrien lähimpien omaisten luona käytiin illan 24.9.2008 aikana. Kotikäynneillä oli toisessa ryhmässä kaksi poliisia ja pappi. Toisessa ryhmässä oli kaksi poliisia, pappi ja psykologi. Käyntien yhteydessä poliisin tekninen rikostutkija otti uhrien lähimmiltä sukulaisilta DNA-näytteen tunnistamisen helpottamiseksi.

Tekijän lähin omainen oli äiti, joka pyrki selvittämään poikansa tilannetta soittamalla Seinäjoen keskussairaalaan ja Kauhajoen poliisiasemalle ennen kello 15. Poliisille kirjautunut soittoaika oli 14.38, jolloin äidille kerrottiin, että tekijäksi epäillään hänen poikaansa, mutta että varmaa tietoa ei vielä ole. Tekijän nimi annettiin julkisuuteen kello 15 alkaneessa valtioneuvoston tiedotustilaisuudessa. Sen jälkeen poliisi tiedusteli äidiltä tekijän tatuointeihin liittyviä tuntomerkkejä sekä lähetti äidin kotiin poliisin ja kriisityöntekijöitä, jotka saapuivat äidin kertoman mukaan noin kello 16. Siten tekijän äidille selvisi kello 15–16 välisenä aikana hänen poikansa osallisuus tapahtumiin ja sekä se, että tämä oli vaikeasti loukkaantuneena sairaalassa. Äidin kokeman mukaan julkisuudessa oli enemmän tietoa kuin hänelle henkilökohtaisesti annettiin.

Etelä-Suomessa asuva tekijän isä soitti tekijän äidille heti kuultuaan tapahtumasta puolen päivän aikaan. Hän selvitti asiaa verkosta ja aavisteli poikansa osuutta asiaan jo alkuiltapäivästä, jolloin hän soitti tekijän äidille uudelleen ja kertoi aavistuksistaan. Poliisi toimitti isälle tiedon seuraavana aamuna.

Useimmat uhrit olivat palaneet pahoin, minkä vuoksi kaikille omaisille ei suositeltu vainajien näkemistä. Yhden uhrin omaiset kertoivat saaneensa sairaalasta tältä osin virheellistä tietoa, sillä myöhemmin heille selvisi, että heidän läheisensä palovammat olivat vähäiset.

1.6 Psykososiaalinen tuki

1.6.1 Akuutti kriisiapu

Tapahtuma kosketi erityisesti uhrien ja tekijän läheisiä, tapahtumaluokasta hengissä selvinneitä, koulun muita opiskelijoita ja henkilökuntaa sekä heidän lähipiiriään eri puolilla Suomea. Tapahtumalla oli merkittävää vaikutusta Kauhajoen ja lähikuntien asukkaisiin. Järkytys oli suuri koko Suomessa, ja julkista keskustelua syntyi myös ulkomaille. Tapahtuma kuormitti psyykkisesti myös tilanteen hoitoon osallistuneita viranomaisia, muita auttajia sekä heidän perheitään.

Ensivaiheen psykososiaalinen tuki käynnistyi terveyskeskuksen ylilääkärin ja erikoissairaanhoidon ensiapupsykiatrin johdolla. Ensimmäiset terveydenhoitajat terveyskeskuk-

sen neuvolapisteestä lähtivät liikkeelle kesken vastaanottojensa heti tapahtumien tultua tietoon. He ehtivät nopeasti noin 200 metrin päässä olleelle kauppaoppilaitokselle vastaanottamaan tapahtumakoulusta paenneita nuoria. Aluksi toiminta rakentui kunnan kriisiryhmän, terveydenhoitajien ja sosiaalityöntekijöiden ja jo samana päivänä avuksi tulleen Kurikan kriisiryhmän varaan. Lisätyövoimaa ja asiantuntija-apua saatiin tapahtumapäivänä Seinäjoen keskussairaalan kriisipsykologeilta ja seuraavana päivänä keskussairaalan henkisen ensiavun työryhmältä. Apua saatiin myös Vaasan kriisiryhmältä. Psykososiaalisesta tuesta tiedotettiin kaupungin verkkosivuilla ja paikallislehdessä.

Tapahtumaa seuraavana päivänä tapahtumakoulun opiskelijoille ja henkilökunnalle järjestettiin yhteinen tilaisuus, jossa muistettiin menehtyneitä, annettiin tietoa monelta eri taholta ja kerrottiin tarjolla olevasta avusta. Voimakkaasti reagoivia nuoria ja aikuisia ohjattiin aktiivisesti tuen piiriin. Kotipaikkakunnilleen lähteneisiin opiskelijoihin alettiin ottaa yhteyksiä puhelimitse. Iltapäivällä järjestettiin ensimmäiset ryhmäpurkutilaisuudet henkilöstölle, ja opiskelijoille ne aloitettiin seuraavana päivänä eli kahden vuorokauden kuluttua tapahtuneesta. Kahden viikon kuluttua käynnistettiin opiskelijoiden ja henkilökunnan seuloivat haastattelut, joiden avulla koko henkilöstön ja opiskelijoiden psyykkinen vointi saatiin kartoitetuksi.

Tukea olivat nopeasti antamassa myös Kauhajoen ja Ilmajoen seurakunnan työntekijät. Kauhajoen seurakunta järjesti hartaustilaisuuden tapahtumapäivän iltana kello 19. Sen jälkeen kirkko oli käytettävissä henkisen avun saamiseen viiden vuorokauden ajan kello 9–21. Lapuan hiippakunnan aloitteesta Kauhajoelle lähti nopeasti myös Vaasan henkisen huollon kymmenen hengen ryhmä. Rukoushetkiä järjestettiin joka ilta. Seurakunnan työntekijöitä kulki kaduilla ja päivysti useassa eri paikassa. Viiden päivän kuluttua sunnuntaina järjestettiin muistojumalanpalvelus. Kauhajoen seurakunta järjesti sekä tapahtumakoulussa että muissa läheisissä oppilaitoksissa useita hartaushetkiä.

Toimintaa tukivat Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoistyöntekijät. SPR:llä oli henkisen avun piste Kauhajoella ja valtakunnallinen ilmainen auttava puhelin käytettävissä henkisen avun tarpeeseen. Auttava puhelin oli käytössä kaikkiaan kahden vuorokauden ajan, jona aikana puheluita tuli 360. SPR lisäsi heti tapahtumapäivänä verkkosivuilleen henkisen tuen ohjeita esimerkiksi kriisi-istuntojen järjestämisestä koulussa, pelkojen käsittelystä ja aamunavauksista. Kauhajoelle tuli tapahtumapäivänä kaksi SPR:n psykologien valmiusryhmään kuuluvaa psykologia. Seuraavina kolmena päivänä paikalle tuli kaikkiaan 13 valmiusryhmän psykologia lisää. He olivat mukana toiminnan suunnittelussa ja järjestämässä kriisi-istuntoja ja yksilötapaamisia eri koulujen opettajille ja oppilaille, uhrien omaisille ja kaupungin henkilöstölle. Valmiusryhmän psykologien työ päättyi pääosin kahden viikon kuluessa.

Nuorisotyöntekijät olivat nuorten tukihenkilöinä yhteistyössä koulujen ja sosiaalitoimen kanssa ja huolehtivat yhdessä SPR:n kanssa nuorisotilojen aukiolosta joka ilta. Nuorisotalo toimi kriisiajan tukipalvelupisteenä ja tiedotusvälineistä vapaana alueena lapsille ja nuorille. Lisäksi tila oli huoltopaikkana puolustusvoimien virka-apuosastoille.

Terveyskeskuksessa toimi neljän viikon ajan tehostettu perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yhteinen matalan kynnyksen kriisipäivystysvastaanotto, jonne hakeutui ja ohjattiin ammattikorkeakoulun opiskelijoita, henkilöstöä ja kuntalaisia. Käyntejä

oli satoja, joista osa jäi kirjaamatta. Henkilökuntaa vastaanotolle saatiin sairaanhoitopiirin psykiatrian toiminta-alueelta, ja lääkärinä toimi terveyskeskuksen päivystävä lääkäri. Arkisin apua oli antamassa neljä työntekijää ja viikonloppuisin kaksi. Vastaanotolle oli mahdollista tulla ilman lähetettä, ja palvelua oli saatavissa joka päivä. Sairaanhoitopiiri tiedotti asiasta kirjallisella tiedotteella tiedotusvälineiden kautta.

Menehtyneiden uhrien omaisten psykososiaalisesta tuesta vastasi aluksi heidän kotikuntiansa kriisiryhmä, jonka toiminta on eri kunnissa järjestetty eri tavoin. Kauhajoelta ohjeistettiin muiden kuntien kriisiryhmiä olemaan perheisiin yhteydessä ja tarjoamaan apua. Joidenkin omaisten mukaan apu käytännön asioiden hoitamiseksi jäi puutteelliseksi.

Tapahtuma kosketi laajasti neljän uhrin ja useiden muiden opiskelijoiden kotipaikkaa Ilmajokea. Siellä toimittiin oman kriisiryhmän voimin, mikä kuormitti pientä kuntaa merkittävästi. Marraskuussa 2008 Ilmajolle perustettiin oma ohjausryhmä asian parissa työskentelevien ohjaamiseksi. Kunnanvaltuusto antoi valtuudet rekrytoida peruspalveluihin vahvistusta. Työtä tehtiin yhteistyössä Kauhajoki-hankkeen kanssa.

Luokasta paenneista opiskelijoista kaksi sai aluksi tukea terveyskeskuksessa olleilta kriisityöntekijöiltä ja heti ensimmäisinä päivinä myös kriisipsykologeilta. Kolmas luokasta paennut kuljetettiin ensin Seinäjoelle ja sitten Tampereelle, joissa hän sai sairaalan järjestämää tukea. Jatkossa tuesta vastasivat kotikunnan kriisiryhmä ja myöhemmin perustetun Kauhajoki-hankkeen psykologit. Eräät selvinneiden omaisista kertoivat, että he saivat kotipaikkakunnallaan apua vasta haettuaan sitä myöhemmin itse.

Vajaan viikon kuluttua tapahtuneesta sairaanhoitopiiri lähetti tapahtumaan liittyvien kuntien terveyskeskuksiin tiedotteen, jossa kehoitettiin kuntia oma-aloitteisuuteen ja aktiivisuuteen kriisityössä. Erityisesti kehoitettiin kiinnittämään huomiota tapahtumaan jollain tavalla liittyvien henkilöiden sekä eri oppilaitosten oppilaiden ja henkilökunnan jaksamiseen. Sairaanhoitopiiri suositti kirjeessään, että kunnassa käytäisiin läpi kunta-kohtainen tilanne ja ryhdyttäisiin sen edellyttämiin toimenpiteisiin. Lisäksi kunnille lähetettiin tietoa aikaisempien traumaattisten kokemusten aktivoitumisesta ja itsemurhien ehkäisemisen tarpeesta järkyttävän tapahtuman jälkeen.

Kahden viikon kuluessa tapahtuneesta psykososiaalista tukea saivat muun muassa tapahtumaan liittyneet poliisit, pelastushenkilöstö ja heidän läheisensä, hätäkeskuksen henkilöstö, koulun välittömässä läheisyydessä olleiden organisaatioiden henkilöstö, sosiaalityöntekijät ja Kauhajoen kunnan henkilöstö. Tukea annettiin merkittävässä määrin kaikissa Kauhajoen kouluissa ja oppilaitoksissa sekä oppilaille että henkilökunnalle.

Jatko suunniteltiin niin, että tuen saamisen kynnyks tehdään matalaksi perusterveydenhuollon ja sairaanhoitopiirin yhteistyönä. Suunnittelussa kiinnitettiin huomiota terveydenhoitajien, koulukuraattorien ja koululla toimivien psykologien toimintaan, oppilaitosten henkilökunnan jaksamiseen, opetusalan ja sosiaali- ja terveystoimen perustehtävistä huolehtimiseen, asiantuntijatukeen, työnohjaukseen, tiedotukseen ja myöhemmän vaiheen tuen järjestämiseen. Osa kriisityöhön osallistuneista oli ollut mukana myös Jokelan tapahtumien jälkihoidossa, mistä oli apua työn suunnittelussa. Jokelan tapahtu-

miin liittyvän psykososiaalisen tuen järjestelyistä oli käytettävissä myös kirjallista aineistoa.

Tapahtuman jälkeisinä viikkoina ihmisillä oli voimakasta ahdistuneisuutta, pelkoa ja epävarmuutta. Erityisesti pelättiin sitä, että ampuja ei toiminutkaan yksin ja että tapah-tuma voisi uusiutua. Pelkoa lievensi jonkin verran osaltaan se, että poliisi otti käyttöön puhelinlinjan, johon ihmisten oli mahdollista kertoa kuulemistaan uhkailuista. Tapah-tuma myös työllisti jonkin verran lastensuojeluviranomaisia muun muassa asiasta aiheu-tuneiden pelkojen vuoksi. Muun sosiaali- ja perhetyön tarvetta oli jonkin verran. Varsi-naisesta psykososiaalisesta tuesta huolehtiminen kuului pääosin kunkin kunnan terveys-keskuksen kriisiryhmälle, Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirille ja tapahtumakoulun osalta Seinäjoen koulutuskuntayhtymälle. Koulutuskuntayhtymän eri yksiköissä, Kau-hajoen muissa oppilaitoksissa, päivähoidossa ja myös monilla työpaikoilla järjestettiin keskustelutilaisuuksia ja vanhempainiltoja.

Tapahtumakoulussa työtä tehtiin heti alusta alkaen koulun omia organisaatioita ja mo-niammatillisia verkostoja hyödyntäen. Tapahtumaa seuraavana päivänä koululle nimet-tiin jälkihoidon koordinaattori. Koulun henkilöstö antoi tietoa ja ohjasi reagoivia nuoria avun piiriin. Ensimmäisinä koulupäivinä annettiin opiskelijoille ja henkilökunnalle tie-toa muun muassa kriisireaktioista ja opetettiin ahdistuksen käsittelymenetelmiä.

Opiskelua jatkettiin kahden viikon kuluttua tapahtuneesta varatiloissa, joissa opiskeltiin viiden kuukauden ajan. Resursseja lisättiin ja tehostettu opiskelijahuoltoryhmä kokoon-tui alussa useita kertoja viikossa ja myöhemmin viikoittain. Henkilöstö oli myös yhtey-dessä erityisesti alaikäisten opiskelijoiden kotiin.

Tukea annettiin opiskelijoille sekä yksilö- että yhteisötasolla. Ammattikorkeakoulu palkkasi kokopäiväisen koulupsykologin opiskelijoiden ja henkilöstön tueksi. Lisäksi Kauhajoen kaupunki palkkasi ammattikorkeakoulun työterveyshuoltoon osa-aikaisen psykologin, jonka tehtävänä oli työskennellä koulun henkilökunnan tukena. Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri puolestaan palkkasi opiskelijoita varten osa-aikaisen krii-sipsykologin. Lisäksi kaupunki palkkasi osa-aikaisen opiskelijaterveydenhoitajan. Työssä oli mukana myös kuraattoreja.

Mannerheimin lastensuojeluliitolla on päivittäisenä palveluna Lasten ja nuorten puhelin. Kauhajoen koulusurmat aiheuttivat siihen ensimmäisinä päivinä yli 50 puhelua päivässä. Puheluita tuli vielä kahden kuukaudenkin jälkeen. Pääaiheena oli pelko mennä omaan kou-luun ja tapahtuman nostattama ahdistus. Myös sellaiset nuoret, joilla oli läheinen yhteys tapahtumaan, purkivat ahdistustaan ja suruaan.

1.6.2 Psykososiaalinen tuki seuraavina kuukausina ja vuosina

Kauhajoki-hanke

Neljän päivän kuluttua tapahtuneesta sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän kokouk- sessa Kauhajoella todettiin, että tapahtuman laajuuden vuoksi on syytä perustaa moni-toimijahanke psykososiaalisen tuen koordinoimiseksi. Etelä-Pohjanmaan Sairaanhoito-piiri, Kauhajoen kaupunki, Seinäjoen koulutuskuntayhtymä, Seinäjoen seudun terveys-yhtymä ja Ilmajoen kunta yhdistivät voimansa siten, että ne tekivät marraskuussa 2008

yhteisen hanke- ja rahoitussuunnitelman psykososiaalisen tuen järjestämiseksi. Vuoden 2009 alusta Seinäjoen seudun terveystyhtymän sijaan osapuoleksi tuli Seinäjoen kaupunki ja Ilmajoen kunnan sijaan Jalasjärven, Ilmajoen ja Kurikan liikelaitoskuntayhtymä. Hanke toimi jatkona sosiaali- ja terveysministeriön perustamalle Kauhajokityöryhmälle, joka oli perustettu heti tapahtuman jälkeen seuraamaan jälkihoidon etene- mistä ja koordinoimaan sitä. Valtiovarainministeriö myönsi hankesuunnitelman perus- teella rahoituksen jälkihoidon toteuttamiseksi joulukuussa 2008.

Hankesuunnitelmassa päätavoitteena oli, että tapahtumassa kärsineet toipuvat krii- sioireistaan ja pystyvät jatkamaan jokapäiväistä elämäänsä. Hankesuunnitelmassa jälki- hoito jaettiin neljään eri jaksoon, jotka olivat ensihoitovaihe, akuuttihoitovaihe, jälkihoi- tovaihe ja jatkojälkihoitovaihe.

Kuukauden pituisessa ensihoitovaiheessa painopiste oli välittömässä kriisityössä, neu- vonnassa sekä akuuttihoidon ja jälkihoidon suunnitelmien tekemisessä. Vuoden 2009 loppuun jatkuneessa akuuttihoitovaiheessa keskityttiin avun tarvitsijoiden etsintään, varhaiseen kriisiapuun sekä jälkihoidon suunnitelman tarkentamiseen. Seitsemän kuu- kauden mittaisen jälkihoitovaiheen työ keskittyy viivästyneiden traumaoireiden tunnis- tukseen, seulontaan ja hoitoonohjaukseen sekä terapioihin. Samalla uhrien omaisten kanssa tehtävä yhteistyö ja ammatillisesti järjestetyt vertaistukitapaamiset jatkuvat suunnitelmallisesti. Vertaistuen piirissä on yli sata omaista eri puolilta Suomea. Viimei- nen vaihe jatkuu vuoden 2013 loppuun saakka. Silloin tarvittavat terapiat ja muut psy- kososiaalisen tuen toimenpiteet jatkuvat edelleen.

Jälkihoidon palveluita on ollut toteuttamassa Kauhajoki-hankkeeseen palkattuna 20–25 henkilöä. Lisäksi ostopalveluina oli palkattuna 35 terapeuttia. Vuoden 2009 lopussa oli käynnissä yli sata terapiasuhdetta eri puolilla maata.

Kirkon toiminta

Tapahtuma käynnisti heti lukuisia toimenpiteitä useissa seurakunnissa, joissa työhön on kuulunut muun muassa hartauksia, kirkkohetkiä, koulujen aamunavauksia ja hiljaisia hetkiä, rippikoulujen kohtaamisia, diakonista avustamista, hautaan siunaamista, omais- ten kohtaamista, kotikäyntejä, keskusteluja, konsertteja, työnohjausta ja sairaalapappi- toimintaa.

Henkistä huoltoa varten perustettiin Lapuan hiippakunnan johtama Kirkon Kauhajoki - hanke, jonka ohjausryhmässä on edustus Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin koor- dinoimasta Kauhajoki-hankkeesta, Seinäjoen koulutuskuntayhtymästä, Kauhajoen kau- pungilta, Kauhajoen seurakunnasta ja Etelä-Pohjanmaan rovastikunnasta. Hankkeen puitteissa on pidetty yhteyttä kaikkiin niihin kymmeneen seurakuntaan, jota tapahtuma koskettti suoraan. Niistä työssä on ollut arviolta yli sata henkilöä. Keskeisimmät roolit olivat Kauhajoen ja Ilmajoen seurakunnilla. Ilmajoella työhön osallistui ortodoksinen kirkko. Seinäjoen seurakunnan työntekijät toimivat myös kriisiryhmätyössä. Kirkkohal- litus puolestaan myönsi jälkihoitoon lokakuussa puoli miljoonaa euroa.

Kirkon Kauhajoki -hankkeen ja aikaisemmin kuvatun toisen Kauhajoki-hankkeen välillä tehtiin yhteistyötä sekä hallinnollisella että käytännön tasolla. Yhteistyötä kirkolla oli myös tapahtumakoulun kanssa.

Toiminta tapahtumakoululla

Tapahtumakoululla jälkihoitoa suunnitteli aluksi viikoittain ja jatkossa kuukausittain kokoontunut koordinaatioryhmä. Ryhmään kuuluivat jälkihoidon koordinaattori, opettaja, opinto-ohjaaja, koulupsykologi, kouluterveydenhoitaja, kriisipsykologi ja kirkon edustaja. Seinäjoen ammattikorkeakoulussa on rehtorin johdolla toiminut erillinen ryhmä, jonka tehtävänä on ollut resurssien varmistaminen.

Syksyllä ja alkuvuodesta 2009 koululla tehostettiin opinto-ohjausta ja järjestettiin opiskeluun huojennuspäiviä, mikä tarkoitti nelipäiväistä työviikkoa. Huojennuspäivät mahdollistivat henkilökunnalle työnohjausta, kuntoremontti- ja tyky-toimintaa, hoitopalveluja ja kriisipsykologin palveluja. Opiskelijoille ja henkilökunnalle tehtiin myös tehostettuja terveystarkastuksia. Käytössä oli myös tutor-opettajajärjestelmä, jossa kullakin tutorilla on noin 10 opiskelijan ryhmä vastattavanaan.

Kauhajoki-hanke, tapahtumakoulu ja Ilmajoen seurakunta ovat järjestäneet yhteisiä keskustelutilaisuuksia menehtyneiden omaisille. Perheitä kävi tapahtumakoululla syksyn 2008 aikana ja remontin valmistuttua huhtikuussa 2009 kaikki omaiset perheineen kutsuttiin koululle. Samoin kaksi vertaistukitapaamista on järjestetty tapahtumaluokasta selvinneille ja heidän perheilleen. Kauhajoen seurakunta ja kirkon hankkeen henkilöt osallistuivat toimintaan monin tavoin.

Opiskelijoiden vanhemmille ja muille läheisille järjestettiin useita kotiväeniltoja. Opiskelijoille tarjottiin liikuntaseteleitä ja järjestettiin yhteislenkkeilyä. Tapahtumaa seuraaville viikoille räätälöitiin erityinen toiminnallinen ohjelma sisältäen muun muassa koruntaontaa, yhteispelejä ja erilaisia aktiviteetteja. Tavoitteena oli järjestää ohjattua toimintaa ja samalla pitää arjessa normaalia rytmiä.

Nuorisotyöntekijät ovat organisoineet muun muassa välituntitoimintaa. Lisäksi on aktivoitu elokuvakerho ja pidetty konsertteja. Koululle on myös rakennettu niin sanottu hyvinvointikäytävä, jossa on jälkihoidon työntekijöiden työtilat, ja joka on matalan kynnyksen kohtaamispaikka.

Nuorisotoimi

Nuorisotoimi tehosti nuorisotyötä muun muassa palkkaamalla lisää nuorisotyöntekijöitä, mihin opetusministeriö antoi avustusta. Tehostettua nuorisotyötä tehtiin 1.10.2008–31.12.2009 välisenä aikana. Tehostettuun nuorisotyöhön kuului muun muassa virtuaalisen nuorisotyön kehittäminen, kerho- ja pienryhmätoiminta, ilmaisten liikuntasetelien tarjoaminen tapahtumakoulun opiskelijoiden käyttöön ja etsivä nuorisotyö nuorisotalon ulkopuolella. Tehostetun nuorisotyön avulla on tuettu myös kohdeluokan opiskelijoiden opintomatkoja sekä taloudellisesti että työntekijäresurssein. Nuorisotyötä oli tarvetta tehostaa myös Ilmajoella, josta oli kotoisin neljä uhria ja useita tapahtumakoulun opiskelijoita. Ilmajoki sai kolmen viikon kuluttua tapahtuneesta opetusministeriön avustuksella vahvistusta kunnan nuorisotyöhön, jolla tuettiin uhrien ystäviä ja ikätovereita.

Kauhajoen kaupungin nuorisotyöntekijät, kuraattorit ja terveydenhoitajat verkostoituivat moniammatilliseksi asiantuntijaverkostoksi, joka kokoontui säännöllisesti pohtimaan nuorten arjen erityishaasteita ja pyrki tukemaan nuoria yhteistyössä päällekkäisyyksiä välttämällä ja tiedonkulkua lisäten.

1.7 Aiheutuneet vahingot

1.7.1 Henkilövahingot

Tekijä ampui opettajan, yhdeksän opiskelijaa ja lopuksi itsensä. Yhteensä surmansa sai yksitoista ihmistä, kahdeksan naista ja kolme miestä.

Oikeuslääketieteellisten ruumiinavausten mukaan kaikki surmansa saaneet kuolivat ensisijaisesti luodeista saatuihin vammoihin. Kaikkiaan surmansa saaneisiin ihmisiin oli osunut 62 luotia. Kenenkään pelastamiseksi ei olisi ollut tehtävissä mitään, vaikka ensihoito olisi voitu aloittaa heti vammojen syntymisen jälkeen.

Yksi tapahtumaluokasta pakoon päässyt opiskelija loukkaantui vakavasti päähän osuneesta luodista ja yksi sai lieviä vammoja rikkoutuneesta ikkunalasista. Henkiset vammat olivat tapahtuman kokeneille mittavat, ja psykososiaalisen tuen tarve jatkuu vuosia.

Koulurakennuksessa oli tapahtuman alkaessa noin 260 henkilöä. Pelastussuunnitelman mukaan päärakennuksen vanhassa osassa voi enimmillään olla 120 henkilöä ja uudessa osassa 500 henkilöä.

Kolmisenkymmentä poliisimiestä altistui koulun tiloissa palokaasuille, pölylle tai muille ilman epäpuhtauksille siinä määrin, että he saivat oireita ja hakeutuivat työterveyshuoltoon. Oireet pitkittyivät 14 henkilöllä, joista yhdellä todettiin olevan ammattitaudiksi katsottava sairaus. Eniten oireita oli niillä poliisimiehillä, jotka olivat savuisessa rakennuksessa ennen kuin tulipalot oli sammutettu. Sammuttamisen jälkeen tekniseen tutkintaan ja uhrintunnistukseen osallistuneilla oireet olivat lievemmät. Poliisi lainasi pelastuslaitokselta savusukellusvälineitä ja käytössä oli joitakin hengityksensuojaimia. Osa toiminnasta kuitenkin tehtiin ilman niitä. Poliisimiesten vaatetus oli tavanomainen eikä siten erityisesti tulipalotilanteeseen soveltuva. Yhden koulurakennuksen sisällä olleen poliisimiehen kenttäasu syttyi palamaan, mutta palovammoja ei tullut.

Koulusurmien välillisiksi uhreiksi voidaan katsoa kuolleiden, mukaan lukien tekijän, omaiset, joiden elämään tapahtuma vaikutti ratkaisevasti. He ovat kärsineet psyykkisesti ja voivat sairastua pitkäaikaisesti. Välillisinä uhreina voidaan pitää myös surmansa saaneiden opiskelijoiden ystäviä ja tuttaviam, opettajia, koulun henkilökuntaa ja muita opiskelijoita sekä heidän perheitään. Tapahtuma on vaikuttanut myös ensilinjan pelastustyöntekijöihin, poliiseihin ja kriisiavun antajiin, vaikka heillä onkin ammattivalintansa puolesta keskimäärin muita paremmat valmiudet kohdata näitä tapahtumia. Tapahtumasta on kärsinyt moni muukin, joka on joutunut tapahtuman jälkeen uhkauksen tai syytöksen kohteeksi tai jonka turvallisuudentunne on järkkynyt.

1.7.2 Materiaalivahingot

Tekijä sytytti rakennuksen eri tiloissa useita tulipaloja, joista aiheutui mittavat palo-, savu ja vesivahingot. Tekijä ampui hylsyjen lukumäärästä päätellen rakennuksessa tai sen välittömässä läheisyydessä 157 laukausta. Rakennuksesta löytyi yhteensä 118 luodin iskemää, jotka vaurioittivat muun muassa ikkunoita, ovia, seiniä, muita rakenteita ja irtaimistoa.

Remontista syntyneet kustannukset olivat noin 1,1 miljoonaa euroa, joiden lisäksi väliaikaisten tilojen vuokrista koitui 100 000 euron kustannukset.

1.7.3 Muut vahingot

Kouluihin ja oppilaitoksiin kohdistuvat uhkaukset vahingoittavat kouluyhteisöjä monin tavoin. Koulusurmien jälkeen lisääntynyt uhkausten määrä voidaan katsoa koulusurmien aiheuttamaksi välilliseksi vahingoksi.

Satunnaisia uhkauksia tehtiin jo ennen Jokelan koulusurmia, mutta heti sen jälkeen uhkauksia tuli saman kuukauden aikana yli kaksikymmentä. Seuraavina kuukausina poliisin tietojärjestelmään kirjattiin kuukausittain yhdestä kuuteen uhkausta.

Kauhajoen koulusurmat tapahtuivat 23.9.2008. Vaikka syyskuuta oli jäljellä vain viikon verran, koulu-uhkauksia tehtiin sinä aikana poliisin tietojen mukaan 41. Lokakuussa 2008 uhkauksia tehtiin 54, marraskuussa 40 ja joulukuussa neljä. Vuoden 2009 tammi-huhtikuussa uhkauksia tehtiin 35 eli keskimäärin yhdeksän kuukaudessa.

Kaiken kaikkiaan poliisin tietojärjestelmään on Jokelan koulusurmien ja huhtikuun 2009 väliseltä ajalta kirjattu 225 koulu-uhkausta, joista puolet johti rikosilmoitukseen. Lisäksi uhkauksia on kirjattu vain hätäkeskuksen tietojärjestelmään, ja kirjaustavat vaihtelevat sen verran, että todellinen uhkausten määrä lienee jonkin verran suurempi. Osassa tapauksista poliisi on arvioinut tapahtuman sellaiseksi, että aihetta ilmoituksen tekemiseen ei ole ollut.

Koulusurmilla voidaan katsoa olevan pitkäaikaisia vaikutuksia nuorten ryhmäsuhteisiin ja nuorisokulttuuriin. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton tietoon on tullut tapauksia, joissa joku nuori on leimattu aiheettomasti koulusurmaa hautovaksi henkilöksi. Nuorten suosimassa verkkopalvelussa IRC-Galleriassa oli aiheesta helmikuussa 2009 päivän kysymys ”Oletko törmännyt koulusurmiin liittyvään kiusaamiseen?”. Vastaaajia oli 9 255. Heistä 282 (3 %) vastasi olleensa tällaisen kiusaamisen kohteena ja noin 1 500 (17 %) tiesi jonkun koulustaan tai muualta, jota oli kiusattu koulusurmiin liittyvällä tavalla.

1.8 Tiedottaminen

Seinäjoelta tapahtumapaikalle matkalla ollut poliisin yleisjohtaja määräsi Seinäjoen poliisilaitoksen rikosylikomisarion tiedottajaksi. Kello 11.30 yleisjohtaja saneli ensitiedotteen matkalla Kauhajoelle Länsi-Suomen poliisin lääninjohdon tiedottajalle. Samalla yleisjohtaja päätti, että ensimmäinen tiedotustilaisuus pidettäisiin kello 13 Kauhajoella. Yleisjohtaja linjasi myös, että tiedotustilaisuuksia pidettäisiin tunnin välein, mihin ei kuitenkaan täysin

päästy. Kello 11.42 Länsi-Suomen läänin poliisin lääninjohdon tiedottaja antoi tapahtumasta valtakunnallisen tiedotteen. Tiedottajan sovittiin jatkavan tiedottamisesta vastaavana vielä senkin jälkeen, kun Keskusrikospoliisin tutkinnanjohtajaksi määrätty rikostarkastaja tuli paikalle. Tutkinnanjohtaja oli kuitenkin saapumisensa jälkeen mukana tiedotustilaisuuksissa.

Tapahtumapäivänä järjestettiin Kauhajoella neljä tiedotustilaisuutta, joista ensimmäinen oli kello 13 kaupungintalon valtuustosalissa. Tällöin paikalla olleelle aluksi lähinnä alueelliselle medialle kerrottiin lyhyesti, mitä oli tapahtunut. Iltapäivän aikana kertynyttä lisätietoa annettiin seuraavissa tiedotustilaisuuksissa kello 14.00, 15.30 ja 18.00. Uhrien määräksi ilmoitettiin kello 14 alkaneessa tilaisuudessa yhdeksän. Ampujan nimi kerrottiin valtioneuvoston kello 15 alkaneessa tiedotustilaisuudessa ja kello 15.30 Kauhajoella.

Tilaisuuksissa olivat mukana poliisin, pelastuslaitoksen, koulun, Kauhajoen kaupungin ja kirkon edustajat. Viimeisessä tilaisuudessa oli mukana myös peruspalveluministeri. Yksi tiedotustilaisuus järjestettiin vielä tapahtumaa seuraavan päivänä kello 12. Tilaisuuksien lisäksi poliisin tiedottajaksi määrätty henkilö ja Keskusrikospoliisin tutkinnanjohtaja vastasivat lukuisiin tiedotusvälineiden haastattelupyyntöihin. Ennen tiedotustilaisuuksia poliisi, pelastustoimi, kaupunginjohtaja, seurakunnan ja vapaaehtoistyön edustajat sopivat, mitä asioita kukin kertoo. Yhteistyö sujui osallistujien haastattelujen perusteella kohtuullisen hyvin, vaikka joitakin katkoja oli.

Sosiaali- ja terveysministeriö antoi kello 14.10 suomen, ruotsin ja englannin kielellä tiedotteen, jossa kerrottiin kriisiä koskevasta verkkosivustosta ja kriisiapua koordinoivan Kauhajoki-työryhmän perustamisesta. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö selvitti tapahtumapäivän aikana taustatietoja ja asiantuntijoiden yhteystietoja tiedotusvälineiden tarpeisiin.

Hallituksen keskeiset ministerit kokoontuivat pohtimaan tilannetta kello 13, ja valtioneuvoston kanslia järjesti tiedotustilaisuuden valtioneuvoston linnassa kello 15. Siinä hallitus esitti osanottonsa uhrien omaisille ja ilmoitti, että seuraavana päivänä järjestetään suruliputus koko maassa. Sisäasiainministeri ilmoitti, että poliisi tiesi tekijän internet-videoista jo edeltävänä perjantaina.

Kauhajoen terveyskeskus järjesti ensimmäisen tiedotustilaisuuden kello 12. Lisäksi Seinäjoen keskussairaala järjesti tiedotustilaisuuden kello 13.45 ja Tampereen yliopistollisen keskussairaala TAYS kello 15. Seinäjoen keskussairaalan tiedotustilaisuuden jälkeen yleisjohtaja oli yhteydessä sairaalaan ja sopi sairaalan kanssa niistä asioista, jotka kuuluivat sairaalan tiedotettavaksi.

Tiedotusvälineiden toiminta

Ensimmäinen hätäilmoitus tapahtuneesta tuli hätäkeskukseen kello 10.43, ja Ilta-Sanomien verkkosivuilla tapauksesta kerrottiin kello 11.12. Yleisradio ja Helsingin Sanomien verkkosivut tiedottivat ampumatapauksesta puoli tuntia tapahtuman jälkeen, ja pian sen jälkeen pääosa mediasta kertoi asiasta verkkosivuillaan.

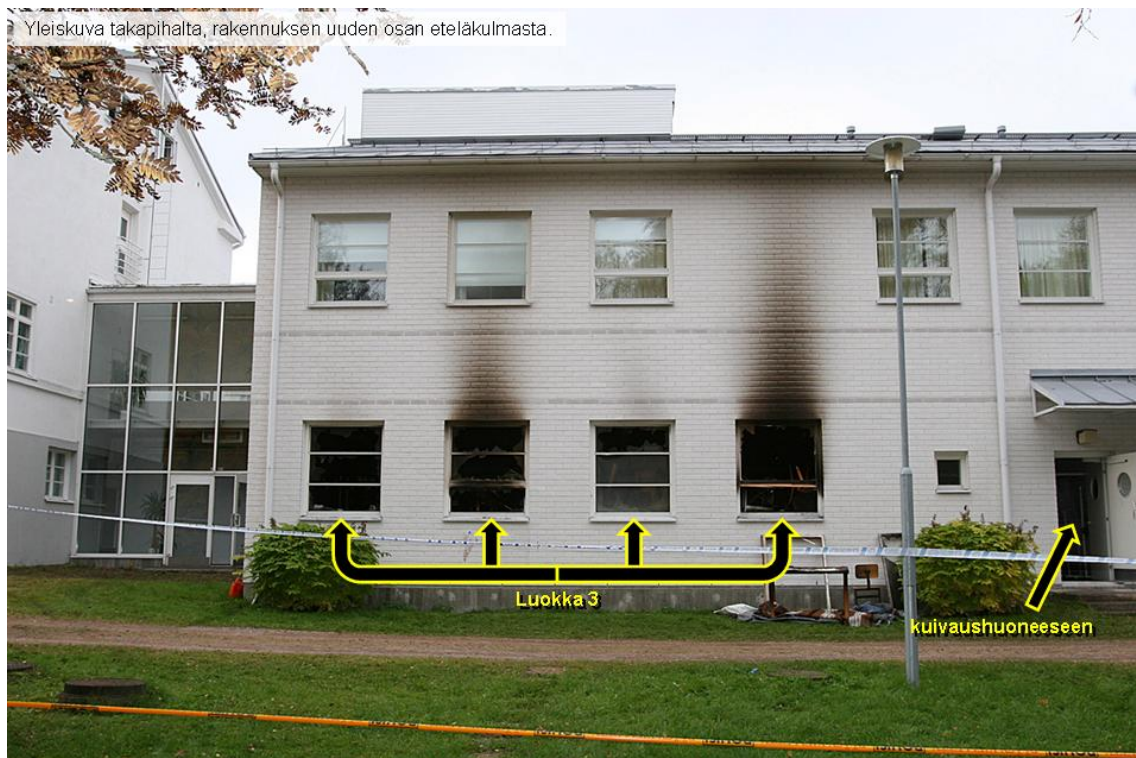
Journalisteille järjestettiin mahdollisuudet työskentelyyn, ruokailuun ja viranomaisten haastatteluun kaupungintalolla. Journalistit kokivat ongelmaksi sen, että muita haastateltavia kuin viranomaisia ei juuri löytynyt. Kauhajoen asukkaat eivät tienneet asiasta paljon ja olivat haluttomia puhumaan. Vihamielisyyttä tai erityistä kritiikkiä tiedotusvälineiden toimintaa kohtaan ei kuitenkaan ilmennyt. Poikkeuksena olivat muutamat uhrien omaiset, jotka pitivät sopimattomana eräiden ulkomaisten tiedotusvälineiden tapaa pyrkiä heidän kotiinsa. Iltapäivällä järjestetyt tiedotustilaisuudet todennäköisesti suuntasivat tapahtuman julkisuutta. Lisäksi tiedotusvälineiden toimintaa hidasti ja organisoi se, että monet journalistit joutuivat matkustamaan Kauhajoelle pääkaupunkiseudulta. Omaehtoinen uutishankinta lähti liikkeelle vasta tiedotustilaisuuksien jälkeen.

2 TAPAHTUMAN TAUSTATIEDOT

2.1 Tapahtumaympäristön kuvaus ja tekoon käytetyt välineet

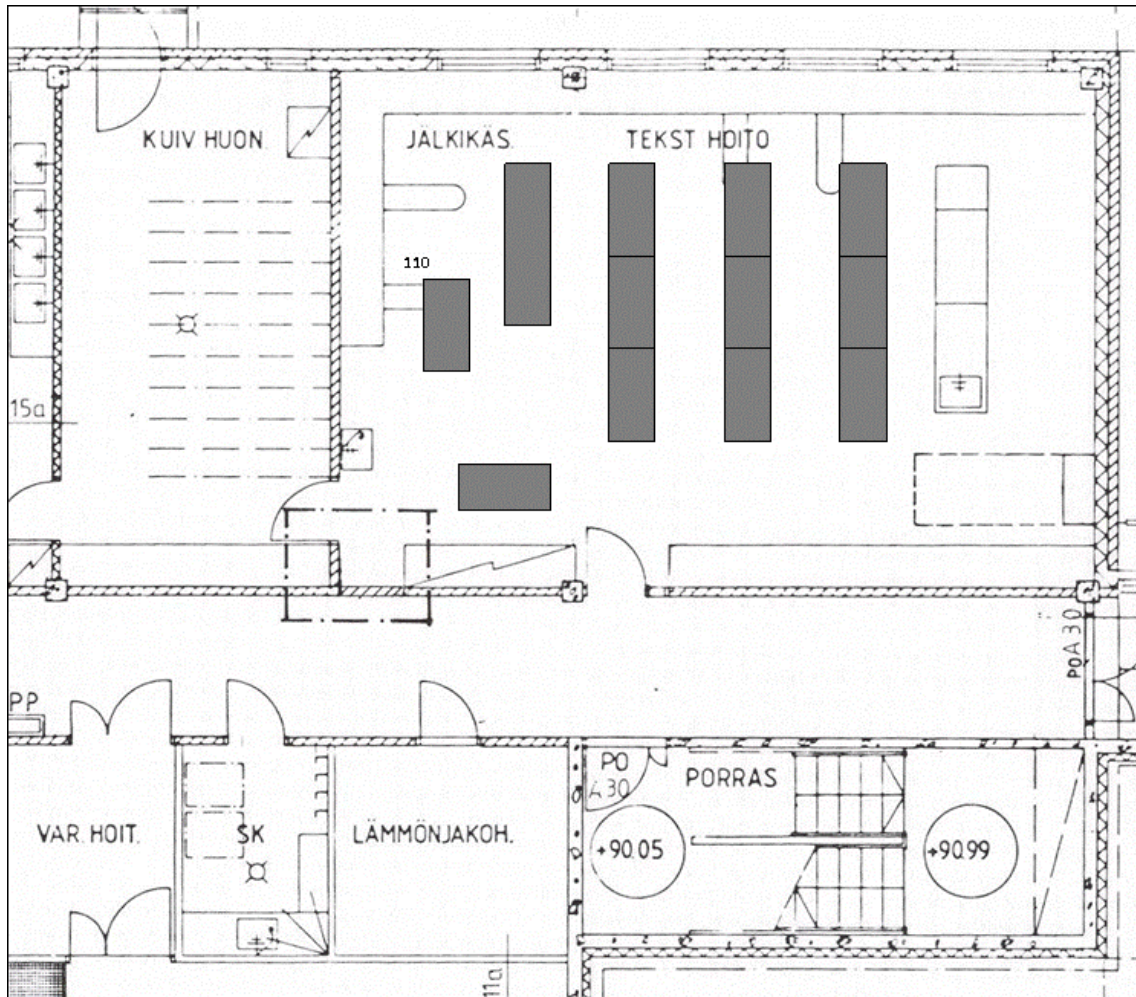
2.1.1 Koulukiinteistö

Koulurakennus muodostuu uudesta ja vanhasta osasta, joiden kerrosala on yhteensä 5 785 m². Rakennuksen osat on yhdistetty vajaan seitsemän metrin pituisella yhdyskäytävällä. Tontin eteläpäässä oleva vanha osa on rakennettu vuonna 1929. Uusi eli laajennusosa on rakennettu vuonna 1992. Laajennusosan rakentamisen yhteydessä on vanhalle osalle tehty samalla peruskorjaus. Tapahtumat saivat alkunsa uuden osan luokassa 3, joka on pohjakerroksessa aivan yhdyskäytävän vieressä.

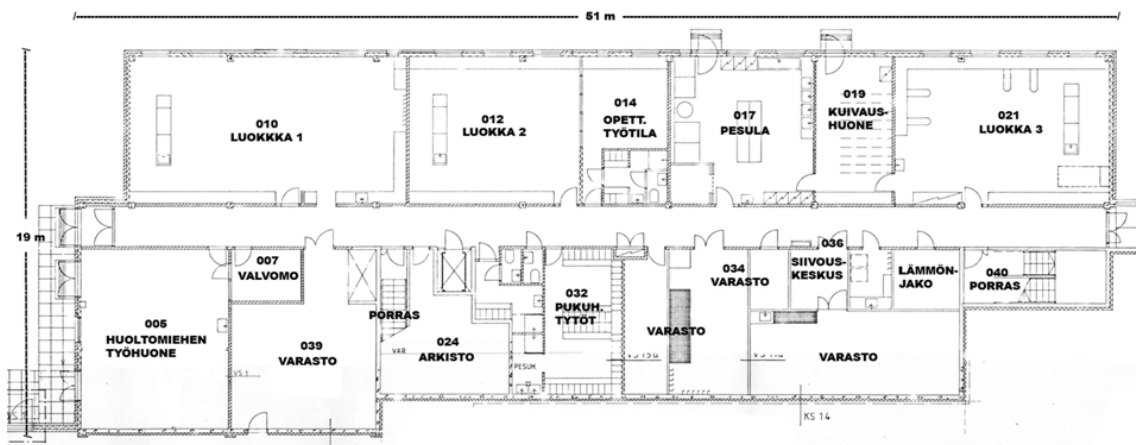

Kuva 5. Kuva koulun takaa tapahtumaluokan kohdalta. Vasemmalla on rakennuksen vanha osa ja yhdyskäytävä. Rakennuksen ulkoseinät ovat kivirakenteiset. (Kuva: Poliisin esitutkinta)

Laajennusosa on kaksikerroksinen rakennus. Molemmissa kerroksissa on opetustiloja. Pohjakerros muodostaa oman palo-osastonsa. Ensimmäinen kerros on jaettu kahteen palo-osastoon, ja ullakko on jaettu osiin palonkestävyysluokaltaan 15 minuutin rakentein. Pohjakerros on rakennettu kivirakenteisena ja ensimmäinen kerros kevytrakenteisena. Rakennuksen seinä-, katto- ja lattiapinnat ovat vaikeasti syttyviä. Molempien kerrosten poistumisosastoista on pääsy kolmeen erilliseen uloskäytävään. Uutta osaa voitaneen pitää P2-paloluokan rakennuksena, jolloin kantavien rakenteiden on kestävä sormattamatta tulipalon aiheuttamat rasitukset 30 minuutin ajan.

Kuva 6. Pohjapiirros rakennuksen uuden osan pohjakerroksesta. Kuvassa näkyy luokka 3, johon on merkitty harmaalla opiskelijoiden pöydät. Pöytien paikat eivät ole mittakaavassa (Kuva: Poliisin esitutkinta)

Kuva 7. Uuden osan pohjakerros, jossa tapahtumaluokka on oikeassa yläkulmassa. (Kuva: Poliisin esitutkinta)

Tapahtumaluokka 3 oli tavanomainen luokkatila, jonka etuosassa oli opettajan kiinteä pöytä vesipisteineen, liitutaulu ja valkokangas. Opiskelijoille oli pääosin rinnakkain toistensa viereen asetetut pöydät, joista kunkin ääreen sopi istumaan kaksi ihmistä. Kaikkiaan tilaa oli noin 25 opiskelijalle. Ikkunaseinustalla, ikkunoiden alla, oli koko seinän mittainen pöytätaaso. Pöytätaason alapuolelle oli sijoitettu kiinteitä kaappeja, mutta niiden välissä oli myös tyhjää tilaa. Käytävän puoleisella seinustalla oli korkeita kaappeja. Ikkunoita oli neljä.

Luokassa oli kaksi ovea, joista toisesta kuljettiin käytävään ja toisesta luokan viereiseen kuivaushuoneeseen ja edelleen koulutuspesulaan. Kuivaushuoneesta ja pesulasta oli pääsy ulos. Luokasta käytävälle johtavan oven yläosassa oli suurin piirtein pään korkeudella pyöreä ikkuna. Ovessa oli mekaaninen lukitsemismahdollisuus. Molemmat ovet olivat luokan takaosassa alle neljän metrin päässä toisistaan. Luokan leveys oli noin 7 metriä ja pituus vähän yli 10 metriä.

Kuva 8. Kuva pohjakerroksen luokasta 2, jonka kalusteet ovat vastaavankaltaisia kuin tapahtumaluokassa. Tapahtumaluokassa ikkunat olivat opiskelijoihin nähden vasemmalla. (Kuva: Poliisin esitutkinta)

Vanhassa osassa on kellarikerros, ensimmäinen kerros, toinen kerros ja ullakkokerros. Opetustilat ovat pääosin kolmessa kerroksessa. Ullakkokerroksessa on ryhmätyötila ja ilmastointikonehuone. Rakennus on rakennettu pääosin kivirakenteisena. Väli- ja yläpohjarakenteina ovat teräsbetoniset alalaattapalkistot. Alalaattapalkistojen eristeet ovat turvepehkuja ja lattiat puuta. Sisäiset seinät ovat pääosin kivirakenteisia. Osa kevyistä seinistä on rakennettu puurunkoisena, ja ne on päällystetty kipsilevyillä ja lasikuitutapeilla. Rakennuksen sisäpuoliset seinä- ja kattopinnat ovat vaikeasti syttyviä. Lattiapinnat ovat muovia tai massiivista pontattua puuta, joita voidaan pitää vaikeasti syttyvinä.

Jokainen kerros on oma palo-osastonsa. Lisäksi oman osastonsa muodostavat uloskäytävät ja ullakolla sijaitseva ilmastointikonehuone. Uloskäytäviä on kellarikerroksessa ja ensimmäisessä kerroksessa kolme ja toisessa kerroksessa kaksi. Ullakolla sijaitsevasta ryhmätyötilasta oli pääsy ainoastaan yhteen uloskäytävään. Tapahtuman jälkeen sinne on rakennettu hätäpoistumismahdollisuus. Uuteen osaan päin oleva ulkoseinä on rakennettu palomuurimaiseksi. Rakennusta voitaneen pitää välipohjan palavista täytteistä huolimatta paloluokaltaan P1-luokan veroisena rakennuksena. P1-luokalla tarkoitetaan pääasiassa sitä, että rakenteiden oletetaan kestävän palossa sortumatta eikä rakennuksen kokoa ja henkilömäärää ole rajoitettu.

Rakennuksen osat yhdistävä käytävä on osastoitu molemmista päistä 30 minuutin rautalankalasiovin. Rakennuksen molemmissa osissa on alkusammutuskalustoa, poistumisteiden merkkivalot ja turvavalaistus. Jälkivalaisevia poistumisteiden opasteita on lisätty tapahtuman jälkeen.

2.1.2 Ase, ampumatarvikkeet ja tulipalon sytyttämisessä käytetyt välineet

Ampuma-aseen hankkimislupa, hankkiminen ja hallussapitolupa

Tekijä jätti 25.6.2008 Kauhajoen poliisille yksityishenkilön ampuma-aselupahakemuksen Walther P22 Target -pienoispistoolin hankkimiseksi. Perusteena oli ampumaharrastus, sillä ilmoituksensa mukaan tekijän oli tarkoitus harrastaa tarkkuusammuntaa Sotkan ampumaradalla Kauhajoella. Tekijä ilmoitti hakemuksessaan liittyneensä paikalliseen ampumaseuraan 30.1.2008. Tämä ei tosiasiaassa pitänyt paikkaansa, sillä myöhemmin kävi ilmi, että tekijän ampumaseuralle suorittama maksu oikeutti ainoastaan käyttämään ampumarataa.

Tekijä kutsuttiin poliisin lupakäytännön mukaisesti henkilökohtaiseen haastatteluun 7.8.2008 Kauhajoen poliisilaitokselle, jossa haastattelijana oli poliisilaitoksen rikoskomisario. Poliisilaitoksen työjärjestyksen mukaan aselupien myöntäminen kuului poliisilaitoksen poliisipäällikölle ja hänen poissa ollessa rikoskomisariolle. Haastattelussa tekijä ilmoitti harrastaneensa ampumista isänsä 22-kaliberisella pistoolilla, mikä ei todennäköisesti pitänyt paikkaansa vaikka isällä olikin ollut useita aseita tekijän ollessa vielä lapsi. Haastattelun jälkeen rikoskomisario teki päätöksen antaa tekijälle luvan ampuma-aseen hankkimiseksi.

Ampuma-aseen hankkimisluvalla tekijä tilasi itselleen 12.8.2008 verkkokaupan kautta Walther P22 -pienoispistoolin, lasertähtäimen ja äänenvaimentimen. Näitä jälkimmäisiä hän ei kuitenkaan koulusurmien yhteydessä käyttänyt. Lisäksi tekijä hankki yhteensä kahdeksan kymmenen patruunan lipasta, 1 000 patruunaa, pienoiskivääritauluja ja tarroja taulujen paikkaamiseen.

Tekijä kävi 2.9.2008 esittämässä juuri saamansa Walther P22 -pienoispistoolin Kauhajoen poliisiasemalla ampuma-aselain edellyttämällä tavalla. Tarkastuksen suorittanut poliisimies totesi aseiden hankkimisluvan ehtojen mukaiseksi. Poliisimiestä jäi kuitenkin vaivaamaan se, että tekijä oli käyttäytynyt oudosti. Hän oli muun muassa hihitellyt ja naureskellut. Poliisimies tarkasti tekijän poistuttua, kuka hankkimisluvan oli myöntänyt. Havaittuaan että päätöksen asiassa oli tehnyt poliisilaitoksen kokenut rikoskomisario, poliisimies jätti asian sikseen. Tarkastuksen tehnyt poliisimies puhui tapauksesta vielä

samana päivänä poliisilaitoksella ja totesi, että toivottavasti tässä ei ole seuraava koulusurmaaja.

Tapahtumat koulusurmia edeltävänä viikonloppuna

Kauhajoen kaupungin puistotyöntekijä oli menossa perjantaiamuna 19.9.2008 töihin Kauhajoen lukion puistoalueelle kello 7.30 aikoihin. Puistotyöntekijä tapasi lukion talonmiehen koulua vastapäätä sijaitsevan aution rakennuksen luona. Rakennuksen lähetyville oli sytytetty hautakynntilä.

Asia jäi vaivaamaan puistotyöntekijää siinä määrin, että käydessään ruokatunnilla kotona hän alkoi etsiä internetistä Kauhajokeen ja hautakynntilään liittyviä asioita. Hänen mieleensä oli jäänyt, että noin vuotta aikaisemmin Jokelan koulusurmaaja oli ladannut internetin videosivustolle koulusurma-aineistoa. Puistotyöntekijä löysi Kauhajokihakusanalla alle 12 tuntia aiemmin verkkoon laitettun videon, jossa poika ampui pistoolilla. Sivustolta löytyi myös lisää ampumiseen liittyviä videoita. Videoissa huomio kiinnittyi siihen, että uusimmassa videossa ampujan olemus oli muuttunut, ja hän oli pukeutunut mustaan nahkatakkiin. Nimimerkkiä klikkaamalla löytyi videon verkkoon laittaneen ikä, kotipaikka, harrastukset sekä englanninkielisiä laulun sanoja, joita puistotyöntekijä piti kauheina.

Palattuaan töihin puistotyöntekijä kertoi havainnoistaan lukion talonmiehelle, joka meni ilmoittamaan asiasta heti Kauhajoen poliisille. Kauhajoen poliisiaseman poliisimiehet alkoivat kerätä tietoja aineiston lähettäjistä, joka osoittautui tekijäksi. Keskustelupalstan tiedoista kävi ilmi, että tekijä oli menossa viikonlopuksi aikaisemmalle kotipaikkakunnalleen Pyhäjärvelle.

Tekijän aineisto herätti huolta poliisimiehissä, joten kenttäjohtajana Kauhajoella toiminut ylikonstaapeli soitti perjantaina noin kello 15 alueen päällystöpäivystäjänä toimineelle Seinäjoen poliisilaitoksen apulaispoliisipäällikölle. Apulaispoliisipäällikkö katsoi videot internetistä ja näki niissä yhdenmukaisuutta Jokelan koulusurmaajan videoihin. Apulaispoliisipäällikkö antoi määräyksen pyrkiä tavoittamaan tekijä ja ottamaan häneltä ase pois.

Noin kello 16 Kauhajoen poliisilaitoksen kenttäjohtaja soitti apulaispoliisipäällikölle ja kertoi, että poliisi on tekijän asunnon ulkopuolella eikä asunnossa ole ketään. Apulaispoliisipäällikkö piti taktisesti viisaampana, ettei sisälle asuntoon mennä. Hän ilmoitti, että asian käsittely siirretään maanantaille Kauhajoen poliisipäällystölle.

Maanantaina 22.9.2008 asia otettiin esille aamupalaverissa Kauhajoen poliisiasemalla ja kerrottiin, mitä internetistä löytynyt aineisto sisälsi. Tekijän aselupamenettelyä koskevat paperit otettiin esiin ja kuultiin, mitä havaintoja tekijän asean tarkastanut poliisimies oli tehnyt.

Rikoskomisario tavoitti tekijän puhelimitse, ja tämä lupasi tulla nopeasti poliisilaitokselle selvittämään aseasiaa. Poliisiasemalla tekijä kiisti vieneensä hautakynntilää lukion lähetyville, mikä pitikin paikkansa. Samalla hän sanoi videoistaan, että internetin videopalvelussa on paljon muitakin ampumista käsitteleviä videoita. Rikoskomisario päätyi keskustelun perusteella siihen, että hän antoi tekijälle suullisen huomautuksen. Ri-

koskomisarion mukaan hän ei löytänyt perusteita ampuma-aselain mukaiselle ampumaseen pois ottamiselle tai kirjalliselle varoitukselle.

Muut tekijällä mukana olleet tarvikkeet

Tekijä käytti tulipalojen sytyttämiseen bensiiniä, jota hän oli pullottanut muutamaa 1,5 litran virvoitusjuomapulloon. Varmuutta pullojen ja polttoaineen määrästä ei saatu, koska pulloja saattoi palaa tulipalossa kokonaan. Pullot hän kuljetti koululle urheilukassissa.

Tekijällä oli mukanaan rautakaupasta ostamansa vasara, mutta sen käyttötarkoituksesta ei ole tietoa. Mahdollisesti se oli tarkoitettu koulun irtaimiston rikkomiseen, lukittujen ovien murtamiseen tai jossain poikkeavassa tilanteessa väkivaltaan.

2.1.3 Internet osana tekoa

Useat aikaisemmista koulusurmaajista ovat käyttäneet internetiä osana koulusurmia pyrkien saamaan teolleen näkyvyyttä. He ovat julkaisseet koulusurmaa ja omia näkemyksiään esitteleviä tekstejä. Kauhajoen tapauksessa internetin käyttö osana tekoa oli vähäistä, vaikka tekijä muutoin käytti paljon aikaa tietokoneen ääressä. Hän muun muassa hankki tietoa aikaisemmista koulusurmista. Tekijä oli laittanut internetiin kuvia itsestään aseiden kanssa ja julkaissut myös ampumaradalla kuvattuja videoita. Tekstisisällöt olivat kuitenkin vähäisiä eikä niissä ampumisaihetta lukuun ottamatta ollut viittauksia koulusurmaan. Tosin monet kuvat ja videot muistuttivat niitä kuvia, jotka ovat tulleet tutuiksi aikaisempiin koulusurmiin liittyvästä julkisuudesta. Tekijä oli kuvannut kamerallaan tapahtumaa edeltävänä päivänä koulun ulkopuolella videoita, joissa hän sanoo tappavansa huomenna koulussa useita ihmisiä. Video löytyi kamerasuostikortin tuhotuista tiedostoista eikä tekijä ilmeisesti julkaissut tai näyttänyt videoita missään.

2.2 Olosuhteet

Tapahtuman aikaan koulurakennuksessa oli koulusta saadun tiedon mukaan 260 henkilöä. Oppilaitoksessa oli meneillään tavanomaista opetusta. Juhlasaliin oli tapahtumahetkellä kokoontunut osa ammattikorkeakoulun henkilökunnasta, jolle koulun rehtori oli tullut puhumaan. Luokassa, jossa surmatyö pääosin tapahtui, oli käynnissä koe. Osa opiskelijoista oli jo palauttanut kokeensa ja lähtenyt luokasta. Luokassa oli tekijän tullessa sisään opettaja ja 12 opiskelijaa.

Sää oli Kauhajoen Kuja-Kokon havaintoaseman mukaan tapahtumapäivänä kello 11 aikaan selkeä, täysin tyyni ja poutainen. Lämpötila oli kymmenen astetta ja ilman suhteellinen kosteus 90 %. Säätilalla ei ollut vaikutusta tapahtuneeseen.

2.3 Tapahtumaan liittyvät organisaatiot ja henkilöt

2.3.1 Tekijä

Poliisille varmistui hyvin pian koulusurmat toteuttaneen 22-vuotiaan miehen henkilöllisyys. Tekijä oli asunut Kauhajoella vuoden verran, minkä ajan hän oli myös opiskellut tapahtumakoulussa.

Poliisin esitutkinnan mukaan tekijä suunnitteli ja toteutti tekonsa yksin. Tekijä oli puheissaan viitannut koulusurmiin sekä itsemurhaan. Puheita pidettiin outoina ja huolestuttavina, mutta niistä ei voinut kunnolla päätellä tekijän aikomuksia.

Tekijän aggressiivisesta tai väkivaltaisesta käyttäytymisestä on jonkin verran aiempaa tietoa, mutta häntä ei ole aikaisemmin syytetty tai tuomittu väkivaltarikoksista. Ainoat merkinnät poliisin rekisterissä olivat rattijuopumus ja tapahtuma grillikioskillä, jossa tekijää oli uhkailtu. Lisäksi tietoon on tullut, että tekijä joutui kesällä 2008 laivaristeilyllä laivan putkaan oltuaan väkivaltainen ystäväänsä kohtaan.

Lapsuus

Tekijä syntyi vuonna 1986 perheen toisena lapsena. Perhe asui tekijän syntymän aikaan Oulussa. Tekijä oli varhaislapsuuden aikana kasvun ja kehityksen seurannassa, ja hänen hitaaseen kasvuunsa liittyi huolia. Tekijä oli muutaman kerran sairaalahoidossa alle kouluikäisenä. Tekijää on kuvattu vauvana pirteäksi ja hyväntuuliseksi, mutta pikkulapsena ja myöhemmin ujoksi, vetäytyväksi ja hiljaiseksi. Äidin mukaan tekijä oli vauvana ja lapsena normaali, joskin vauvana itkuinen toistuvan sairastelun takia.

Äidin mukaan perhetilanne ei ollut syntymän aikaan ja sen jälkeen vakaa, sillä vanhempien suhde oli ajautunut vaikeuksiin. Tekijän vanhemmat muuttivat erilleen, kun tekijä oli noin vuoden ikäinen, virallisesti avioero astui voimaan tekijän ollessa kolmevuotias. Äiti huolehti kahdesta lapsesta asumuseron jälkeen yksin. Taakkaa lisäsi se, että tekijän neljä vuotta vanhemmalla veljellä oli synnynnäinen sairaus. Äiti oli yksin kuusi vuotta ja meni sen jälkeen uusiin naimisiin. Tekijällä oli äitiensä uudesta suhteesta kolme velipuolta, jotka olivat teon aikaan murrosikäisiä. Tekijän suhdetta isäpuoleen ja pikkuveljiin on kuvattu normaaliksi.

Tekijän suhde vanhempaan veljeen oli läheinen. Veli kuitenkin kuoli sairauteensa vuonna 2003 tekijän ollessa 17-vuotias. Tekijä otti kuoleman hyvin raskaasti.

Tekijän äiti, isäpuoli ja kolme velipuolta asuivat Kauhajoen tapahtumien aikaan Pyhäjällä. Äiti tunnetaan yritteliäänä ja ahkerana ihmisenä, eikä perheessä ole alkuvaikeuksien jälkeen ollut mitään tavanomaisesta poikkeavaa. Perhe on myös toiminut tukiperheenä muille lapsille. Perhe on kuitenkin muuttanut paljon muun muassa tekijän isäpuolen työn vuoksi. Tekijälle oli ennen kuolemaansa kirjattu 12 eri vakinaista osoitetta. Tekijä muutti pois kotoa vähän alle 18-vuotiaana, mutta oli senkin jälkeen tiiviisti yhteydessä äitiinsä. Tekijän virallinen asuinpaikka oli Kauhajoki, jossa hän asui vuokra-asunnossa koulun läheisyydessä. Tekoa edeltävänä kesänä tekijällä oli ongelmia vuokranmaksun kanssa, ja hän oli ahdistunut rahaongelmista johtuen. Äiti avusti häntä silloin.

Isän ja äidin erottua isä muutti uuteen parisuhteeseen muualle. Isän uusi puoliso ei isän mukaan hyväksynyt edelliseen suhteeseen syntyneitä lapsia ja suhtautui heihin kielteisesti. Lapsuudessa tekijä oli yhteydessä isäänsä harvoin, mutta yhteydenpito tiivistyi nuoruudessa ja aikuisuudessa isän siirryttyä uuteen parisuhteeseen. Tekijän isällä on tytär ja poika, jotka ovat tekijän sisaruspuolia.

Koulunkäynti

Tekijän koulumenestys oli kaikilla asteilla vähintään kohtalainen ja ammattikoulussa ja ammattikorkeakoulussa hyvä. Tekijää on luonnehdittu tunnolliseksi oppilaaksi. Ala-asteen opettajat kuvailivat häntä hiljaiseksi ja kiltiksi. Koulunkäyntiin liittyi kuitenkin myös vaikeuksia. Tekijää kiusattiin äidin mukaan ala-asteella. Yläasteella tekijää pahoinpideltiin fyysisesti. Lukiossa puolestaan uhattiin rikkoa tekijän mopo, minkä vuoksi hän myi sen pois. Lukiossa tekijää nimiteltiin, ja luokkatoverit piirsivät pilakuvia hänestä luokan taululle. Tekijää myös syljettiin päin kasvoja. Tekijä pyysi näihin tekoihin liittyen äitiään hakemaan hänet pois koulusta kesken koulupäivää useita kertoja. Yläasteella tekijä alkoi viettää iltoja kylällä, ja hän jäi äidilleen kiinni näpistelystä ja päihdekokeiluista. Tekijä ilmaisi yläasteelle siirtymiseen liittyvässä terveystarkastuksessa, että hänellä on unensaantivaikeuksia, keskittymisvaikeuksia, alakuloisuutta, masentuneisuutta sekä pelokkuutta ja arkuutta. Lukio keskeytyi, mutta ammattikoulussa tekijä viihtyi paremmin. Hän suoritti ammattikoulun menestyksellisesti loppuun.

Kauhajoen ammattikorkeakoulusta ei ole tietoja tai viitteitä siitä, että tekijää olisi syrjitty tai kiusattu. Hän pärjäsi opiskelussa siellä hyvin. Tekijä oli kertonut äidilleen ja ystävilleen viihtyvänsä Kauhajoella. Tekijällä oli Kauhajoen ammattikorkeakoulussa muutama ystävä, joiden kanssa hän liikkui myös vapaa-aikanaan. Opiskelijatovereiden mukaan tekijä oli kuitenkin syksyllä 2008 aikaisempaa useammin myöhässä tai lähti tunneilta aikaisemmin. Alkusyksyllä juuri ennen surmatöitä opiskelutoveri havaitsi, että tekijällä oli vaikeuksia suorittaa ruokamessuilla ruoanlaittoon liittyviä työtehtäviä.

Keväällä 2008 tekijä oli ammattikorkeakoulun opiskelijaryhmän kanssa työharjoittelussa Unkarissa, jossa itse työharjoittelu sujui sekä tekijän oman arvion että ohjaajan mukaan kiitettävällä tavalla. Opiskelijaystävät kuitenkin kirjoittivat harjoittelusta vastaavalle ammattikorkeakoulun lehtorille huolta aiheuttaneista ongelmista, jotka ilmenivät erityisesti vapaa-ajalla. Ongelmat liittyivät tekijän alkoholinkäyttöön, leikkimiseen veitsellä, puheisiin itsensä surmaamisesta. Tekijä oli myös vaikuttanut masentuneelta ja yksinäiseltä ja ilmaissut Jokelan koulusurmia ihannoivia ajatuksia. Unkarilaisen ystävyyskoulun yhdyshenkilöt puuttuivat asiaan ja ongelmat näyttivät ratkenneen. Asiaan ei palattu enää Suomessa.

Terveydentila ja henkilökohtaiset ominaisuudet

Tekijä oli kasvunsa aikana terveysseurannassa muun muassa hitaan pituus- ja painokkehityksen takia. Tekijä oli pitkään kevytrakenteinen, mutta hänen painonsa oli sittemmin noussut. Pituudeltaan hän oli alle suomalaisten miesten keskipituuden. Äiti piti tekijää perusluonteeltaan rauhallisena, auttavaisena ja siistinä, osin jopa ylisiistinä ja erittäin tarkkana järjestyksestä. Tekijä otti epäonnistumiset raskaasti ja takaiskut olivat hänelle vaikeita. Yksi tekoa edeltävä vastoinikäminen tekijälle oli syyskuun 2008 alussa Pyhäjärvellä sattunut vakava liikenneonnettomuus, jossa kuoli tekijän tuttuja. Lisäksi juuri ennen tekoa päättyi lyhytaikainen suhde tyttöystävän kanssa, mistä tekijä oli todennut luultavasti masentuvansa.

Ensimmäiset merkinnät mielenterveyteen liittyvistä ongelmista olivat yläasteelta, kun tekijä oli 13-vuotias. Tekoa edeltäviltä vuosilta puolestaan oli runsaasti merkintöjä mel-

ko vakaviin mielenterveysongelmiin liittyen. Tekijällä oli ahdistus- ja paniikkihäiriökohtauksia, masennusta, itsetuhoisuuteen liittyviä ajatuksia ja nukkumisvaikeuksia. Äidin kertoman mukaan tekijän psyykkinen vointi saattoi vaihdella jyrkästi.

Tekijä oli ollut Englannissa työharjoittelussa muutaman kuukauden vuoden 2006 lopussa. Kotiintulon jälkeen tammikuussa 2007 tekijän käyttäytymisessä tapahtui voimakas ja äkillinen muutos. Äidin kertoman mukaan tekijä makasi liikkumattomana ja apaattisena sängyssä eikä suostunut juomaan eikä syömään. Äiti vei hänet lääkäriin, minkä jälkeen tekijän käyttäytyminen taas muuttui nopeasti normaaliksi. Terveyskeskuksen käynnin yhteydessä tekijälle diagnosoitiin masennusoireita.

Ahdistus- ja masennusongelmien lisäksi tekijän vuorokausirytmä oli häiriintynyt tekoa edeltävänä kesänä. Elokuussa 2008 tekijä todettiin lomakekyselyssä keskivaikeasti masentuneeksi, ja alkoholinkäyttöä arvioivassa Audit-testissä tekijä sai niin korkeita pisteitä, että hoitoon ohjaaminen olisi ollut suositeltavaa. Opiskelijatoverit ovat kertoneet vahvoista juopumisen tiloista, jolloin tekijän kanssa oli vaikeaa keskustella. Juopumiseen liittyi ajoittain aggressiivista käyttäytymistä, käsirysyjä ja pelottavaa puhetta ystävien keskuudessa. Koulusurmien aikaan tekijä ei ollut päihteiden vaikutuksen alainen. Tekijä oli muun muassa loppukesästä 2008 ilmaissut epämääräistä vihaa, joka kohdistui Pyhäjärvellä olevaan hotelliin sekä yhteen opettajaansa Kauhajoella, täsmentämättä syytä tähän. Perhepiirissä aggressiivisuutta ei ollut havaittu.

Eräiden ystävien mukaan tekijässä havaittiin muutoksia noin kaksi vuotta ja toisten havaintojen mukaan pari kuukautta ennen surmia. Ystävien mukaan tekijä oli erityisesti Jokelan koulusurmien jälkeen ilmaissut kiinnostusta koulusurmia kohtaan ja osoitti ymmärrystä niiden tekijöille. Jotkut pitivät tekijää jossain määrin poikkeavana, mutta toisten mukaan hän oli täysin tavallinen nuori muiden joukossa. Häntä pidettiin melko sulkeutuneena siten, että hän ei puhunut paljon omista asioistaan paitsi juopuneena.

Tekoa edeltävällä viikolla tekijä oli herättänyt huomiota opiskelijajuhlissa tunkeutumalla päihtyneenä naisten seuraan, puhumalla kouluampumisista sekä torjutuksi tultuaan uhkailemalla ”tätä tulet katumaan”. Tilanteeseen puuttuneen ravintolan henkilökuntaan kuuluvan mielestä tekijä oli vaikuttanut oudolta: hän ei ollut vastannut puheeseen, eikä häneen saanut katsekontaktia.

Tekijän äiti ei ollut havainnut pojassaan mitään erityisiä muutoksia tekoa edeltävinä kuukausina. Tekijä oli muun muassa ostanut uusia kalusteita asuntoonsa ja hankkinut kissanpennun muutama viikko ennen tekoa. Tekijän isä oli kuitenkin ollut huolissaan tekijän psyykkisestä tilasta keväällä 2008 ja ilmaissut puolisolleen toivovansa, ettei hänen poikansa tekisi itselleen tai toisille mitään. Tarkkaa syytä tähän huoleen isä ei ole osannut täsmentää. Siskopuolelleen tekijä oli ilmaissut keväällä 2008, että kaikilla olisi parempi olla jos hän olisi poissa ja vihjannut itsemurha-aikeista. Lisäksi hän kertoi siskolleen viikkoa ennen tapahtumaa ahdistuksestaan.

Tekijän hius- ja pukeutumistyyli oli muuttunut tekoa edeltävänä kesänä. Hän kampasi hiukset taaksepäin ja hänellä oli musta nahkatakki, mikä herätti huomiota. Uusi tyyli muistutti Jokelan ampujan tyyliä, mikä oli herättänyt tekijälle lippaita ja patruunoita

myyneen aseliikkeen myyjien välistä kommentointia tyyliin ”copycat”. Aseliikkeen pitäjä kuvasi tekijää ilmeettömäksi ja eleettömäksi.

Terveyskeskuslääkäri oli määrännyt tekijälle depressiohoidajan pyynnöstä lääkkeitä sekä masennukseen (SSRI-lääke) että ahdistuskohtauksiin (alpratsolaami) potilasta itse tapaamatta. Ahdistuskohtaukset ja paniikkihäiriöt liittyivät sekä esiintymistilanteisiin, sosiaalisiin tilanteisiin että yksin olemiseen. Verkostokartoituksessa tekoa edeltävinä kuukausina tekijän verkosto osoittautui melko ohueksi. Tekijä ilmeisesti käytti saamiensa lääkkeitä asianmukaisesti ja oli muutenkin hoitomyönteinen ja avoimen tuntuinen. Hän kuitenkin vältti katsekontaktia depressiohoidajaan. Hoitokontakti säilyi tekoon saakka, mutta tekijä oli siirtänyt tekoa edeltäväksi perjantaiksi sovitun tapaamisen myöhemmäksi. Psykiatria tai nuorisopsykiatria erikoistunutta lääkäriä tekijä ei tavannut missään vaiheessa. Koulusurmien toteuttamishetkellä tekijällä oli elimistössään pieni määrä hänelle määrättyjä lääkeaineita.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira selvitti omasta aloitteestaan tekijän saaman hoidon asianmukaisuutta ja päätyi johtopäätöksissään siihen, että epäasianmukaisuutta ei ollut todettavissa. Valvira ei käsitellyt päätöksessään puolustusvoimien terveydenhuoltopalveluja, koska sillä ei ole siihen toimivaltaa.

Harrastukset

Tekijällä oli aikuisiällä jonkin verran harrastuksia. Hän kävi uimassa ja soitti sähkörumpuja. Lisäksi hän käytti paljon tietokonetta, jolla hän katseli videoita, kuunteli musiikkia ja muun muassa katseli Columbinen ja Jokelan koulusurmiin liittyvää aineistoa. Pelejä hänen koneelleen ei ollut asennettuna, mutta verkkoaineistossa oli viitteitä erään tavanomaisen verkossa pelattavan sotapelin pelaamisesta. Tekijä oli myös kiinnostunut musiikista. Uusi harrastus ennen koulusurmia oli ammunta ilma-aseilla sisäradalla ja myöhemmin ruutiaseella ulkoradalla.

Tekijällä ei ollut erityistä yhteiskunnallista tai uskonnollista näkemystä, ja äiti kuvasi hänen arvomaailmaansa normaaliaksi. Äidillä oli sellainen mielikuva tekijästä, että hän paheksui kouluampumisia eikä ollut erityisen kiinnostunut tietokoneista tai aseista.

Varusmiespalvelus

Tekijä aloitti varusmiespalveluksen 10.7.2006 Kajaanissa. Ennen palvelukseen astumista tekijä oli todettu palveluskelpoiseksi kutsuntajärjestelmään liittyvässä terveystarkastuksessa. Palvelus alkoi tavalliseen tapaan peruskoulutuksella, johon kuuluvat koulutussiot tekijä sai suoritettua. Liikuntasuorituksista saadut arvosanat olivat tosin huonoja. Alkuvaiheessa tekijän motivaatio varusmiespalvelukseen oli tiettävästi hyvä, mutta palveluksen keskeyttämismahdollisuus tuli esiin lääkärin vastaanotolla viiden viikon kuluttua palveluksen aloittamisesta.

Tekijä kertoi varuskunnan lääkärille, että hän on joutunut vetäytymään syrjään muusta porukasta. Häntä oli kertomansa mukaan kiusattu armeijassa, mutta myös aiemmin yläasteella ja lukiossa. Äidilleen hän oli kertonut, että hänen sänkyynsä oli virtsattu. Tekijä oli myös ollut mukana leirillä tapahtumassa, jossa hän oli töninyt toista varusmiestä ase kädessä. Tekijä oli lääkärin vastaanotolla kertonut myös mielialaongelmista sekä itsetu-

hoisista ajatuksista, nukkumishäiriöistä ja ahdistuneisuudesta. Ongelmia aiheutti lisäksi fyysinen vaiva jalassa, jonka vuoksi juokseminen oli kivuliasta. Tekijä lähetettiin puolustusvoimien ja erikoissairaanhoidon kumppanuussopimuksen mukaisesti Kainuun keskussairaalan psykiatrian poliklinikalle.

Viikkoa myöhemmin tekijä kävi keskussairaalassa psykiatrisen sairaanhoitajan luona, jolloin hän epäili jaksamistaan. Sairaanhoitaja suositteli ajan varaamista psykiatrille. Tämä ei kuitenkaan toteutunut. Viikon kuluttua oli jälleen lääkärikäynti varuskunnan terveysasemalla, jolloin lääkäri ehdotti tekijän siirtämistä E-luokkaan 1–2 vuodeksi psyykkisten syiden vuoksi. Tekijä itse toivoi palveluksen keskeyttämistä. Ehdotus meni yksikön päällikön ja sairaantarkastustoimikunnan kautta prikaatin komentajalle, joka teki päätöksen palveluskelpoisuuden tarkistuksesta. Armeija keskeytyi 31.8.2006, ja tekijä siirrettiin E-luokkaan perusteena jalkakipuun ja sopeutumiseen liittyvät diagnoosit. E-luokkaan siirto tarkoitti, että tekijän palveluskelpoisuus arvioitaisiin uudelleen kahden vuoden kuluttua. Tekijä oli ennen koulusurmia saanut jälkitarkastuskutsun Pohjanmaan aluetoimiston 12.11.2008 järjestämään tarkastukseen, jossa tekijän palveluskelpoisuutta koskeva asia olisi käsitelty saman vuoden alussa voimaan tulleen uuden asevelvollisuuslain mukaisesti.

Vuodot

Ulkomaisia koulusurmia käsittelevissä selvityksissä on esitetty, että koulusurmaajat ovat ennen tekoaan antaneet ympäristöönsä viitteitä tulevasta teostaan. Näitä tietoja on kutsuttu vuodoiksi.

Myös Kauhajoen koulusurmaaja oli ilmaissut ikätovereilleen asioita, joita voidaan jälkepäin tulkita vuodoiksi ja uhkailuksi. Tekijä esimerkiksi näytti ystävälleen vuonna 2006 netistä videopätkän koulusurmista ja ilmaisi haluavansa tehdä samanlaisen jutun. Siskopuolelleen hän sanoi kolme kuukautta Jokelan surmien jälkeen: ”jos menis omaan kouluun ampumaan”. Siskopuoli oli tulkinut asian vitsiksi. Elokuussa tekijä otti tietokoneen web-kameralla itsestään ja aseestaan kuvia, jotka ovat jäljitelmiä Jokelan koulusurmiin liittyvistä kuvista. Opiskelijajuhlissa 17.9.2008 tekijä pyrki erään naisopiskelijan seuraan, minkä tämä torjui. Tekijä sanoi useaan kertaan, että naisopiskelija tulisi vielä katumaan. Tekijä kysyi samoissa juhlissa opiskelijatoverinsa kantaa Yhdysvalloissa tapahtuneisiin koulusurmiin. Tekijä oli muutenkin kiinnostunut koulusurmista ja todennäköisesti siihen liittyen kävi Etelä-Suomeen suuntautuneen matkan yhteydessä 5.8.2008 ottamassa kuvia Jokelan koulukeskuksesta. Samalla tekijä mahdollisesti kävi jokelalaisessa aseliikkeessä, josta Jokelan koulusurmaaja osti aseensa. Tekijä tilasi kah-ta päivää myöhemmin aseensa verkko-ostoksena samasta paikasta. Poliisi selvitti tekijän mahdollisia yhteyksiä Jokelan koulusurmaajaan, mutta niitä ei todettu.

Torstaina 18.9.2008 tekijä meni odottamatta käymään äitinsä ja tämän perheen luona Pyhäjärvellä. Isäpuoli kiinnitti huomionsa siihen, ettei tekijällä ollut tavanomaiseen tapansa mukanaan pyykkiä. Muuten tekijä käyttäytyi normaalisti. Hän myös yritti käydä mummonsä luona, joka ei kuitenkaan ollut kotona. Ystävien mukaan viikonloppuna ryypiskeltiin, jossa yhteydessä tekijä oli kysellyt ihmisiltä kadulla: ”humanity is overrated, eikö ole?”. Lausahdus tuli tutuksi ainakin Jokelan koulusurmaajan käyttämän paidan tekstistä. Tekijä oli ystäviensä mukaan viikonlopun aikana vahvasti humalassa. Jo-

kelan tapahtumaan liittyen tekijä oli ilmaissut ystävilleen ymmärrystä ja ihailua pikemmin kuin paheksuntaa.

Tekijä oli kuvannut ampumaradalla ampumisvideoita, joita hän julkaisi internetin videopalvelussa. Koulusurmia edeltävänä iltana hän kuvasi ampumaradalla uusia videoita ja yhden videon koulunsa pihalla. Ampumaradan videoissa hän sanoi ”you will die next” ja ”goodbye”. Nämä videot tekijä siirsi noin tuntia ennen koululle lähtöään internetin tiedostonjakopalveluun. Sieltä tiedostoja ei suoraan voi selata, mutta tiedostojen lataaja saa itselleen linkin, jota hän voi jakaa haluamallaan tavalla esimerkiksi sähköpostilla tai jossakin muussa verkkopalvelussa. Samaan Massacre in Kauhajoki -nimiseen tiedostopakettiin tekijä liitti joitakin kuvia itsestään. Suurimmassa osassa kuvia oli mukana myös ase. Kolme kuvaa näistä hän lisäsi puoli tuntia myöhemmin myös IRC-galleria -yhteisöpalveluun oman profiilinsa yhteyteen. Kuvissa tekijä osoitti aseella kohti katsojaa.

Koulun pihalla kuvaamassaan videossa tekijä sanoo ääneen: ”siinäpä oli sitten tämä minun koulu... huomenna... minä tulen tappamaan täällä useita ihmisiä ... kuolkaa kaikki saatanan paskiaiset”. Tätä videota tekijä ei tiettävästi julkaissut tai lähettänyt kenellekään.

Tekijän puheissaan ilmaisema uhka oli useimmiten epäsuoraa tai peiteltyä. Tekijä myös useaan otteeseen vakuutti ystävilleen, ettei tule tekemään mitään. Uhan vakavuutta lisäsi se, että tekijä oli hankkinut aseluvan ja aseensa sekä harjoitellut ampumista.

Tekijä jätti jälkeensä kaksi viestiä, joissa viitataan siihen että hän on suunnitellut tekoa vuodesta 2002, ja motiivi on ihmisviha ja kiusaamiseen liittyvä kosto. Eräälle ystävälle hän soitti kesken tapahtumaa ja sanoi suunnitelleensa tekoa pari vuotta. Konkreettista aineistoa teon suunnittelusta ei ole löytynyt.

2.3.2 Aikaisemmat tekijän käymät koulut

Tekijä aloitti peruskoulun vuonna 1993. Ensimmäisen syyslukukauden jälkeen hän siirtyi toiseen kouluun, jossa hän oli kolmannen luokan loppuun saakka. Neljännen ja viidennen vuosiluokan hän kävi eri kouluissa ja kuudennen luokan jälleen uudessa koulussa. Kuudennen luokan jälkeen hän siirtyi yläasteelle toiselle paikkakunnalle kuukaudeksi, mutta palasi sitten jatkamaan yläastetta samaan koulukeskukseen, jossa hän oli käynyt kuudennen luokan. Peruskoulun aikana tekijä vaihtoi koulua siis kuudesti. Kouluista ja äidin haastatteluista saatujen tietojen mukaan koulujen vaihdot liittyivät pääasiassa perheen muuttoihin.

Kouluissa tekijän koulunkäyntiä pidettiin tavanomaisena niin koulusuoritusten kuin kouluyhteisöön kiinnittymisen osalta eikä hän aiheuttanut toimenpiteitä terveyden- tai oppilashuollossa. Siltä osin kun tietoja saatiin, opettajat kuvasivat tekijää hiljaiseksi ja kiltiksi. Tekijän äidin mukaan koulunkäynnissä, erityisesti sosiaalisissa suhteissa, oli kuitenkin jonkin verran ongelmia. Siitä ei ole tietoa, missä määrin nämä ongelmat olivat koulun tiedossa. Yläasteella tekijän asioista neuvoteltiin äidin kertoman mukaan ainakin koulukuraattorin kanssa.

Peruskoulun jälkeen tekijä aloitti ammattikoulun, mutta keskeytti sen viikon kuluttua omasta aloitteestaan. Syksyllä 2002 hän meni lukioon. Muutaman kuukauden jälkeen, marraskuun lopussa, tekijä vaihtoi lukiota muuton vuoksi. Uudessa lukiossa tekijä kävi yhden jakson ja lopetti lukion helmikuussa 2003. Lukion päättymisen syyksi on esitetty yhtäältä huonoa koulumenestystä matematiikassa, toisaalta tekijän siirtymistä toiseen oppilaitokseen. Käytyään vajaan vuoden lukiota tekijä suoritti yhtäjaksoisesti kolmivuotisen ammattikoulun, josta hän valmistui saaden tutkintotodistuksen hyvin arvosanoin kesäkuussa 2006. Tämän jälkeen tekijä meni armeijaan, joka keskeytyi muutaman kuukauden jälkeen. Armeijan keskeytettään tekijä työskenteli hotellissa Englannissa. Palattuaan Suomeen tammikuussa 2007 tekijä oli osan aikaa työttömänä ja osan aikaa työskenteli sukulaisten ravintola- ja siivousyrityksissä.

Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kauhajoen yksikössä tekijä ehti opiskella yhden kokonaisen lukuvuoden syksystä 2007 lähtien. Huhtikuussa 2008 hän osallistui Unkariin suuntautuvaan työharjoitteluun, joka sisältyi vapaaehtoisena mutta suositeltavana osana ammattikorkeakoulun opintoihin. Hän oli itse halukas osallistumaan työharjoitteluun. Koulusurmat tehdessään tekijä oli aloittanut toisen lukuvuoden. Surmat tulivat koulun henkilökunnalle yllätyksenä.

2.3.3 Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Kauhajoen yksikkö

Seinäjoen ammattikorkeakoulu on Etelä-Pohjanmaalla toimiva Seinäjoen koulutuskuntayhtymän ylläpitämä korkeakoulu. Pääkampus on Seinäjoella. Muut toimipisteet ovat Ilmajoella, Jurvassa, Kauhajoella, Kauhavalla ja Ähtärissä. Ammattikorkeakoulussa oli yhteensä noin 4 600 opiskelijaa, joista noin 800 oli aikuisopiskelijoita. Ammattikorkeakoulussa voi opiskella kulttuurialaa, liiketaloutta ja hallintoa, ravitsemis- ja talousalaa, tekniikan ja liikenteen alaa, luonnontieteitä, luonnonvara- ja ympäristöalaa sekä sosiaali- ja terveysalaa. Koulutusalat oli jaettu viidelle eri johtajalle. Koko koulua johtaa Seinäjoella työskentelevä rehtori.

Liiketalouden, yrittäjyyden ja ravitsemisalan yksiköllä on toimipisteet Seinäjoella, Kauhavalla ja Kauhajoella. Opiskelijoita yksikössä oli yhteensä 1 400 ja työntekijöitä 90. Kauhajoen yksikössä koulutusta annettiin palvelujen tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelman nimikkeellä. Koulutusohjelmasta valmistui restonomeja ravitsemusalalle. Kauhajoen ravitsemisalan toimipisteessä opiskeli kaikkiaan noin 250 opiskelijaa, joista 60 oli aikuisopiskelijoita. Päätoimista opetushenkilöstöä oli 15 ja tukipalveluhenkilökuntaan kuuluvia neljä. Samassa rakennuksessa opiskeli myös toisen asteen opiskelijoita koulutuskeskus Sedussa. Opiskelijoita oli yhteensä 140 ja henkilökuntaa 46. Sedun opiskelijat ovat 15–25 -vuotiaita.

Ammattikorkeakoulun yksikönjohtajan ja opettajien ohella opiskelijahuollon organisaatioon kuuluivat keskeisinä toimijoina koko Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelijahuoltopalveluista vastaava opintoasioiden päällikkö, restonomikoulutuksesta vastaava koulutusohjelmapäällikkö, opinto-ohjauksesta vastaava puolipäiväinen opinto-ohjaaja ja sihteerin tehtävistä vastaava opintosihteerä.

2.3.4 Terveysthuollon organisaatiot

Opiskelijoille tarjottavasta terveydenhuollosta huolehti Kauhajoen terveystakeskus. Opiskelijoiden käytettävissä oli arkisin kello 8–10 terveydenhoitajan vastaanotto ilman ajanvarausta. Lisäksi terveydenhoitajan vastaanotolle pääsi koulun tiloissa kahtena iltapäivänä viikossa varaamalla ajan. Näistä vastaanottoajoista laskettuna terveydenhoitajan ajankäyttö opiskelijoille oli 14–17 tuntia viikossa 250 opiskelijaa kohden, mikä riitti täyttämään sosiaali- ja terveysministeriön antamat suositukset. Terveysthoitajalla oli mahdollisuus ohjata opiskelijoita sekä psykologipalveluihin että lääkäripalveluihin terveystakeskukseen. Terveysthoitaja oli mukana kerran kuukaudessa kokoontuvassa opiskelijahuoltoryhmässä.

Ensimmäisen opiskeluvuoden aikana opiskelijoiden terveystarkastuksen tarve selvitettiin lomakekyselyn avulla. Jos tarvetta tarkastukselle ilmeni tai opiskelija oli itse halukas tulemaan tarkastukseen, se järjestettiin. Kesällä 2008 järjestelmää oli kuitenkin muutettu siten, että kaikki ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat kutsutaan tarkastukseen. Terveysthuoltojärjestelmän käyttö on täysi-ikäisille opiskelijoille vapaaehtoista.

Lääkärin vastaanotot opiskelijoille oli järjestetty siten, että päivystysluontoiset tapaukset hoidettiin Kauhajoella, mutta pitkäaikaissairaudet omalla paikkakunnalla. Ongelmatilanteissa pyrittiin olemaan joustavia. Jos esimerkiksi kotipaikkakunta oli kaukana, vastaanotolle pääsi Kauhajoella.

Mielenterveyspalveluiden tarpeen oli vuonna 2006 pidetyssä kokouksessa todettu lisääntyneen edeltävinä vuosina, minkä vuoksi lisäresursseja todettiin tarvittavan. Silloin tarjolla oli tavallista useampia terveydenhoitajan vastaanottoja, terveystakeskuspsykologin palveluita, kuraattoripalveluita ja joskus erikoissairaanhoidtoa esimerkiksi läheisellä psykiatrisella poliklinikalla. Perusterveydenhuollolla oli tietyvästi myös hyvät mahdollisuudet konsultoida psykiatrista poliklinikkaa. Etelä-Pohjanmaalle oli kehitetty depressiohoitajaan tukeutuva järjestelmä, jonka tarkoituksena on tehostaa masennuksen avohoidtoa. Kauhajoella depressiohoitaja työskenteli lääkärin vastaanotossa, jossa kunkin potilaan hoitojärjestelyjä pohdittiin työryhmässä.

2.3.5 Puolustusvoimat

Ennen varusmiespalvelukseen astumista tekijän oli käytävä tavanomaiseen tapaan lääkärintarkastuksessa, jossa hänet todettiin palveluskelpoiseksi. Varusmiespalveluksen aikana tekijälle kuten myös muille varusmiehille oli tarjolla Kainuun prikaatissa varuskuntasairaalan ja erikseen sosiaalikiraaattorien palvelut. Lisäksi varusmiehille kerrotaan mahdollisuudesta kääntyä ongelmatilanteissa perusyksikön vääpelin tai päällikön puoleen. Nämä kaikki mahdollisuudet ovat suhteellisen hyvin ja tasavertaisesti jokaisen varusmiehen tavoitettavissa, mutta käytännössä avun saannin helppoudessa voi olla vaihtelua. Lisäksi avun hakemisen kynnys vaihtelee riippuen apua tarvitsevan tiedoista ja sosiaalisista kyvyistä.

Nuorisotutkimusseura on tehnyt ja julkaissut vuonna 2009 varusmiespalvelusta koskevan tutkimuksen, johon kerättiin aineistoa juuri Kainuun prikaatista. Tutkimuksen mukaan varuskuntasairaalan ja siellä olevien lääkärin toimintamallit ja lääketieteelliset kriteerit ovat siviilimaailmasta poikkeavia. Ero johtuu armeijainstituution poikkeavasta

luonteesta ja esimerkiksi joidenkin varusmiesten keksimistä vaivoista. Todellisen lääketieteellisen tarpeen tunnistaminen ja lähetteen saaminen Kajaanin keskussairaalan hoidon piiriin on todettu kankeaksi prosessiksi. Joissakin lähinnä fyysisiä vaivoja koskevis-
sa tapauksissa varusmiesten piti olla päättäväisiä ja sitkeitä päästäkseen asianmukaisiin
jatkotutkimuksiin. Käytännössä se tarkoitti useita käyntejä varuskuntasairaalassa ja
tiukkoja vaatimuksia tarvittavien tutkimusten aloittamiseksi. Osa varusmiehistä luovutti
ja jätti vaivat hoitamatta ja jotkut pääsivät sitkeytensä ansiosta hoitoon.

Tutkimuksen yleisenä johtopäätöksenä oli, että vakavimpien lääketieteellisten ongelmien kohdalla hoitoon pääsy on vaikeampaa kuin siviilielämässä. Ilmiö ei ollut todettavissa asiakirjatasolla, vaan se näkyy osana varusmiesten arkea ja armeijan epävirallista kulttuuria. Julkilausuttu retoriikka painottaa yksilön vastuuta omasta terveydestään, mutta yksisuuntaisen käskyvaltasuhteen alaisuudessa yksilön todelliset vaikutusmahdollisuudet ovat käytännössä rajalliset. Puolustusvoimat itse korostaa, että käytännössä varusmiehet pääsevät erikoissairaanhoidon muuta väestöä selkeästi nopeammin. Lääketieteellisten kriteerien se toteaa olevan samat kuin siviiliterveystieteiden huollossa.

Sosiaalikirjasto- ja sosiaaliterveyskuraattorit ovat mainitun tutkimuksen perusteella helposti tavoitettavissa ja nopea väylä avun saamiseksi. Sosiaalikirjasto- ja sosiaaliterveyskuraattorit tarjoavat apua muun muassa mielenterveyteen liittyvissä asioissa, jotka eivät varuskuntasairaalassa ole ratkenneet toivotulla tavalla. Näiltä osin Kainuun prikaatissa on hyvät puitteet henkilökohtaisten ongelmien selvittämiseen. Tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida sosiaalikirjastojen vaikutusta esimerkiksi mielenterveyshoitoon pääsyyn.

Perusyksikön päällikkö ja väpeli ovat mahdollisia väyliä avun saamiseksi, mutta avun saanti vaihtelee yksikkökohtaisesti. Nuorisotutkimusseuran tutkimuskohteena ollut perusyksikkö palveli hyvin varusmiesten tarpeita, mutta tekijän palvelusyksikkö oli haastattelutietojen perusteella ainakin vuonna 2008 selvästi kankeampi. Kankeus liittyy varusmiesten kertomuksiin kantahenkilökunnan suhtautumisesta varusmiesten tarpeisiin. Havainto ei liity erityisesti mielenterveysongelmiin, vaan laajemmin yksilöllisiin tarpeisiin. Vuonna 2008 havainnot eivät kuitenkaan välttämättä vastaa tekijän palvelusajan kohdan 2006 tilannetta.

Kainuun prikaatissa käynnistyi tekijän jo keskeytettyä palveluksensa syyskuussa 2006 Aikalisä-projekti, jolla pyrittiin auttamaan palveluksensa keskeyttäneitä. Projektissa seurattiin palveluksensa muun muassa mielenterveysongelmien johdosta keskeyttäneiden miesten elämäntilannetta ja psykososiaalista hyvinvointia siviilissä. Projekti on tärkeä keino auttaa niitä nuoria, joiden psykososiaaliset ongelmat on tunnistettu varusmiespalveluksen aikana.

Kiusaamiseen puuttuminen

Nuorisotutkimusseuran Kainuun prikaatia ja Panssariprikaattia koskevassa tutkimuksessa havaittiin merkittäviä yksikkökohtaisia eroja kiusaamiseen puuttumisessa. Kainuussa tutkimuksen ensisijaisena kohteena olleessa perusyksikössä kantahenkilökunta suhtautui kiusaamiseen vakavasti ja muistutti asiasta varusmiehiä toistuvasti. Kuitenkin juuri siinä yksikössä, jossa tekijäkin palveli, kiusaamiseen puuttuminen oli haastatteluaineiston perusteella enemmän ”sekasortoinen” tai ”ei toimiva”. Tekijä palveli kyseisessä yksi-

kössä vuonna 2006 ja tutkimusaineisto oli vuodelta 2008, jolloin useat henkilökuntaan kuuluvat ja kaikki varusmiehet olivat vaihtuneet.

Kiusaaminen armeijassa ei kuitenkaan aina kytkeydy instituution käytäntöihin. Isossa ryhmässä dynamiikka mahdollistaa yksittäisten varusmiesten kiusaamisen. Sosiaalinen paine saattaa kuitenkin estää yksilöä kertomasta asiasta, sillä raportointi saattaa luoda pelkoa joutumisesta entistäkin pahempaan asemaan. Jos palveluyksikön kantahenkilökunta vaikuttaa välinpitämättömältä, ei ota varusmiehiä vastaan keskustelemaan tai tarjoaa siihen hyvin harvoin mahdollisuuden, saattaa myös kiusatun luottamus asiaan puuttumiseen olla heikko. Tutkimusaineiston perusteella kiusaaminen oli kuitenkin onnistuttu pääosin karsimaan pois kasarmeilta.

2.4 Organisaatioiden varautuminen ja ennaltaehkäisytyö

2.4.1 Koulu

Koulukiinteistölle oli laadittu pelastuslainsäädännön tarkoittama pelastussuunnitelma. Lisäksi ammattikorkeakoululla on käytössä koulun omasta aloitteesta tehty kriisitoimintaohje ja Koulutuskeskus Sedussa kriisitoimintamalli.

Pelastussuunnitelma

Pelastussuunnitelma on kiinteistökohtainen, joten se on ammattikorkeakoulun ja Sedun yhteinen. Pelastussuunnitelma pohjautuu turvallisuussuunnitelmaan, jonka laatiminen oli aloitettu vuonna 2002. Ensimmäinen turvallisuussuunnitelma hyväksyttiin ja jaettiin vuonna 2003, jonka jälkeen suunnitelmaa on päivitetty useita kertoja. Viimeinen päivitys oli tehty huhtikuussa 2008. Pelastuslaitos on ollut mukana suunnitelman laatimisessa. Pelastussuunnitelma jaettiin pääasiassa turvallisuusorganisaatiolle, mutta sen tuli ohjeen mukaan olla tarpeellisilta osiltaan eri työpisteissä henkilökunnan käytettävissä. Jokaisen työntekijän tuli ohjeen mukaan tutustua pelastussuunnitelmaan.

Pelastussuunnitelmassa esitetään kiinteistön yleistiedot, henkilömäärät ja liittyminen julkiseen pelastustoimeen. Pelastussuunnitelman yhteyteen on laadittu turvallisuusanalyysi, joka käytännössä sisälsi yksityiskohtaisen ergonomian, tapaturmavaarojen, työ- ja ympäristöhygieenisten tekijöiden, työyhteisön, työn sujuvuuden ja kohteen erityispiirteiden pisteytyksen. Riskinarvio tuotti listauksen korjaavista toimenpiteistä, joista kukin oli vastuutettu. Toimenpiteiden toteutumista seurattiin dokumentoidulla tavalla ja riskinarvio uusittiin muutaman vuoden välein. Riskinarvio sisälsi muun muassa alkusammutusvälineiden, poistumisteiden, ensiapu- ja pelastusvalmiuden sekä väkivallan uhan arvioinnin. Väkivaltaisen opiskelijan uhka oli tunnistettu oppilaanohjauksen työpisteeseen liittyvässä arvioinnissa, ja sinne oli ehdotettu hälytyspainiketta.

Pelastussuunnitelmassa on kohta, johon on lyhyesti lueteltu huomioitavat vaaratilanteet ja niiden vaikutukset. Vaarat ovat palovaara, väkivallan uhka, vaarallisten aineiden kuljetus läheisellä kadulla ja murrot. Paloturvallisuuden osalta kuvaillaan rakenteellista paloturvallisuutta ja paloturvallisuuslaitteita sekä annetaan ohjeita tulipalon ehkäisemiseksi. Muiden onnettomuuksien ja tapaturmien ehkäisemiseksi kehoitetaan noudattamaan työkoneita ja -laitteita ja kemikaaleja koskevia turvallisuusohjeita, käyttämään henkilökohtaisia suojausvälineitä oikein, tekemään työtä ergonomisesti, huolehtimaan siisteydestä,

ilmoittamaan liukastumisvaarasta huoltomiehelle ja ilmoittamaan kaikista vaaratilanteista ja turvallisuuteen liittyvistä epäkohdista esimiehelle tai turvallisuusorganisaatioon kuuluvalle.

Toimintaohjeita suunnitelmassa annetaan onnettomuuden tai sairaskohtauksen varalta sekä tulipalotilanteita, säteilyvaaratilanteita ja uhkatilanteita varten. Onnettomuuden tai sairaskohtauksen osalta ohje käsittelee hätäpuhelun kulkua. Tulipalon osalta ohjeistus on yleisesti käytössä olevan kaavan mukainen: pelasta, sammuta, hälytä, rajoita, opasta. Palavasta rakennuksesta poistuttaessa kokoontumispaikka on uuden päärakennuksen iso parkkialue tai asuntolan iso parkkialue. Näitä kokoontumispaikkoja ei ammuskelutilanteissa voitu käyttää. Uhkatilanne koskee pommiuhkausta tai tilannetta, jossa löydetään pommiksi epäilty esine. Näitä tilanteita varten on lisäksi liitteenä ohjeita tuntomerkkien havainnoimiseksi ja uhkauspuhelun vastaanottamiseksi.

Sisäiset hälytysjärjestelyt on pelastussuunnitelmassa kuvattu omana kohtanaan. Sen mukaan jokaisen työntekijän on tunnettava pelastussuunnitelman sisältö, osattava tehdä hätäilmoitus, osattava toimia onnettomuus-, vaara ja vahinkotilanteissa annettujen ohjeiden mukaisesti, tiedettävä poistumistiet ja kokoontumispaikat, tiedettävä lähimmät alkusammutusvälineet ja ensiaputarvikkeet, osattava käyttää alkusammutusvälineistöä, noudatettava turvallisista työtapoja ja ilmoitettava havaituista riskitekijöistä esimiehelle. Hälytysjärjestelyt-kohdassa on vielä erikseen tulipalon osalta ohjeistettu hätäilmoituksen teko, ovien, ikkunoiden ja ilmanvaihdon sulkeminen, kokoontumispaikalle poistuminen suojelujohtajan tai opettajan opastamana sekä palokunnan opastaminen. Tulipalon varalta on myös esitetty kuulutusmalli, joka ohjeistaa rauhallisuuteen ja poistumiseen lähimmän poistumistieksi merkityn uloskäytävän kautta.

Turvallisuusorganisaatio on määritelty pelastussuunnitelmassa siten, että sitä johtaa kolme henkilöä laitoksen johdosta. Lisäksi on määritelty suojelujohtaja, apulaissuojelujohtaja ja seitsemän suojeluvalvojaa rakennusten eri osiin. Heidän tehtävänsä on määritelty pelastussuunnitelman liitteessä. Pelastussuunnitelmaan on myös kirjattu henkilökunnan koulutussuunnitelma ja toteutuneet koulutukset.

Pelastussuunnitelmaan oli kirjattu sisäiset turvallisuustarkastukset, suunnitelmien päivitykset sekä henkilöstölle ja opiskelijoille annettavat turvallisuuskoulutukset. Poistumisharjoitusta ei ollut vielä ennen koulusurmapäivää 23.9.2008 ehditty pitää syksyn opiskelijoille. Turvallisuuskoulutuksessa paitsi henkilökunnalle, myös opiskelijoille oli ilmoitettu henkilöt, joihin oppilaitoksessa voi ottaa yhteyttä turvallisuusasioissa. Nämä henkilöt olivat suojelujohtaja, apulaissuojelujohtaja ja rakennuksen osien suojeluvalvojat.

Hyvinvointitoiminta ja kriiseihin varautuminen

Seinäjoen ammattikorkeakoulu, ja Kauhajoen yksikkö sen osana, on varautunut toiminnassaan Myyrmannin kauppakeskuksessa tapahtuneesta räjähdyksestä (2002) lähtien varsin monipuolisesti opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemiseen. Pommin asettajana tuolloin oli niin ikään ammattikorkeakoulun opiskelija. Vuonna 2002 perustettiin ensimmäinen moniammatillinen hyvinvointityöryhmä, jossa oli jäseniä noin kymmenestä eri sidosorganisaatiosta. Tavoitteena oli kartoittaa yksiköiden kriisitoimintamallien tilanne ja kehittää ratkaisuja opiskelijoiden hyvinvoinnin turvaamiseksi ja parantamiseksi.

Vuonna 2003 tehtiin alkukartoitus ja perustettiin pienryhmiä valmistelevaan eri asioita kuten opiskeluterveydenhuolto, päihdetyö, kriisityö, liikunta- ja vapaa-ajan toiminta, yhteistyö seurakunnan kanssa ja opintojen ohjaus. Koulussa oli toimintatapana, että jokaiselle opiskelijalle nimettiin tutor-opettaja, jonka tehtävänä oli tukea opiskelijaa.

Ensimmäinen kriisitoimintaohje hyväksyttiin huhtikuussa 2004 ja päivitettiin maaliskuussa 2007. Suurin piirtein samassa aikataulussa hyväksyttiin ja päivitettiin myös toimintaohje päihdetapauksissa. Raportit opiskeluterveydenhuollosta ja yhteistyöstä seurakunnan kanssa valmistuivat samoin huhtikuussa 2004. Ohjaus- ja neuvontapalveluiden suunnitelma hyväksyttiin yksikönjohtajien kokouksessa marraskuussa 2005 ja se liitettiin osaksi Seinäjoen ammattikorkeakoulun laatujärjestelmää. Suunnitelma päivitettiin vuonna 2008. Opiskelijoiden hyvinvointiohjelma vuosille 2008–2011 hyväksyttiin hallituksessa helmikuussa 2008. Hyvinvointiohjelmassa on mainittu toimenpiteinä, että yksiköille välitetään tiedoksi kriisitoimintaohje, johon perustuvat yksiköiden omat kriisityön sovellusmallit. Lisäksi todetaan, että opiskelijoille tiedotetaan yksikön kriisityön yhteystiedot, järjestetään koulutustilaisuus koko henkilöstölle ja käännetään toimintaohje soveltuvien osien englanniksi.

Ammattikorkeakoulun kriisitoimintaohje oli koko ammattikorkeakoulun yhteinen, mutta siihen oli helmikuussa 2008 päivätty liiketalouden, yrittäjyyden ja ravitsemisalan yksikköä koskeva tarkennus. Tarkennuksessa oli määritelty kriisiryhmien kokoonpano ja ryhmän tehtävät eri tilanteissa. Koulusurmaan soveltuva oli kohta, jossa välittömässä väkivallan uhkatilanteessa tulee panna toimeen kuulutus, rakennuksen tyhjennys ja mahdollisuuksien mukaan tiedon toimittaminen yksikön johtajalle tai lähiesimiehelle. Väkivaltatilanne-kohdassa ei ollut muita ohjeita kuin tiedon toimittaminen yksikön johtajalle ja kriisiryhmän kokoon kutsuminen.

Varsinaisen kriisitoimintaohjeen tarkoituksena oli ohjeen mukaan selvittää, miten kriisitilanteissa tulee toimia, mistä saa tarvittaessa ulkopuolista apua sekä miten tuetaan opiskelijoiden ja henkilökunnan selviytymistä kriisitilanteissa. Tavoitteena on säilyttää yhteisön toimintakyky, tukea opiskelijoiden ja henkilökunnan toipumista sekä estää mahdolliset psyykkiset ja fyysiset haittavaikutukset. Ohjeessa käsitellään traumaattisissa kriisitilanteissa syntyviä reaktioita ja niiden käsittelyä. Lisäksi ohjeessa määritellään kriisiryhmän tehtävät, esimiesten vastattavat asiat ja esitetään toimintaesimerkkejä erilaisissa kriisitilanteissa. Koulusurmien kaltaiseen tilanteeseen soveltuvia ohjeen kohtia ovat mahdollisesti mielenterveydellisten ongelmien käsittely, vakava onnettomuus ja väkivaltatilanne. Mielenterveysongelmia käsittelevässä kohdassa korostetaan keskustelua opiskelijan kanssa ja ohjaamista opiskeluterveydenhuoltoon. Lisäksi mainitaan mahdollinen asiasta muille syntyvä psykososiaalisen tuen tarve sekä se, että asian käsittelystä yksikössä on sovittava asianomaisen tai hänen omaistensa kanssa.

Vakavan onnettomuuden osalta ohjeessa painottuu kriisiryhmän toiminta ja sen velvollisuudet huolehtia psykososiaalisen tuen järjestämisestä. Pelastustoiminnan todetaan tapahtuvan yhteistyössä talosuojelutoimikunnan ja mahdollisen ensiapuryhmän kanssa. Lisäksi muistutetaan, että on huolehdittava ensiavusta ja hälytyksestä. Väkivaltatilanteesta todetaan psykososiaalisen tuen tarpeen arvioinnin lisäksi, että tapahtuneesta tulee ilmoittaa rehtorille/yksikön johdolle ja työsuojeluhenkilöstölle ja se on käsitellä myös tekniseltä kannalta, jotta toimenpiteisiin voidaan ryhtyä.

Kriisitoimintaohjeen lopussa esitetään myöhempi jälkihoito, muistohetken valmistaminen ja tiedottaminen. Kriisiryhmän todetaan kokoontuvan kerran lukukaudessa tarkistamaan kriisiryhmän kokoonpanon ja arvioimaan edellisen kauden toimintaa. Kriisiryhmän tulee arvioida myös kriisityön toimintaohje ja tehdä siihen tarvittavat muutokset. Kriisiryhmä tiedottaa ohjeet henkilöstölle ja opiskelijoille. Ohjeen liitteenä on muistilista tehtävien jaosta kriisitilanteesta, luettelo tärkeistä puhelinnumeroista sekä kirjallisuusluettelo.

Samassa kiinteistössä toimivan Koulutuskeskus Sedun ja Sedu Aikuiskoulutuksen vastaava ohje on nimeltään kriisitoimintamalli, jonka sisältö vastaa pääosin ammattikorkeakoulun ohjetta.

Rakennuksen fyysinen turvallisuus

Oppilaitoksen piha-alueella on tallentava kameravalvonta. Kouluaikana oppilaitoksen ulko-ovet ovat pääosin auki. Iltaisin ja viikonloppuisin ovet lukkiutuvat sähköisesti ja ovihälytykset kytkeytyvät. Lukituksen yhteydessä sisätiloissa menevät myös liiketunnistimet päälle. Opiskelijoiden ollessa luokkatiloissa ei koulun sisäpuolella ole varsinaista valvontaa. Oppilaitoksessa on mahdollisuus antaa keskusradion kautta kuulutuksia, mutta järjestelmä ei tapahtuman aikaan kokonaan kattanut molempia rakennuksia. Kuulutukset pystyttiin antamaan pääsisäänkäynnin käytävällä olevasta vahtimestarin tilasta ja vanhan rakennuksen toimistohuoneesta. Tapahtuman jälkeen kuulutuspisteiden määrä on lisätty neljään, ja kuulutus kattaa kaikki oppilaitoksen tilat.

2.4.2 Kauhajoen kaupunki

Kauhajoen kaupungilla oli valmiussuunnitelma, joka oli hyväksytty kaupunginhallituksessa kesäkuussa 2007. Suunnitelmassa varaudutaan kaikkia toimialoja koskeviin erityis- ja häiriötilanteisiin normaali- ja poikkeusoloissa. Lisäksi erityis- sekä häiriötilanteiden johtamistoimintaa varten on laadittu johtokeskuksen toimintaohje. Toimintaohjeen mukaan johtokeskuksessa toimivat kaupunginjohtaja, toimialojen johtajat sekä pelastustoimen ja poliisitoimen edustajat.

Kauhajoen kaupungin hallitsemille kouluille eli peruskouluille ja lukiolle on laadittu pelastussuunnitelmat, joissa on otettu huomioon myös väkivaltatilanteet. Suunnitelmat on pyritty päivittämään vuosittain. Pelastussuunnitelmien lisäksi on yllättävien, ennalta arvaamattomien tilanteiden kuten tapaturmien, kuolemantapausten ja muidenkin vakavien onnettomuuksien varalta laadittu kriisitoimintamallit.

Kauhajoella toteutettiin vuoden 2007 lopulla valmiusharjoitus, jolloin myös tarkistettiin ja päivitettiin kaupungin valmiussuunnitelmat. Harjoituksessa varattiin aikaa kaupungin johtoryhmän koulutukseen. Samalla koulujen pelastussuunnitelmat tarkistettiin yhteistoiminnassa pelastuslaitoksen kanssa. Muistissa olivat Nokian vesikriisi ja Jokelan koulusurmat tiedottamisongelmineen, joten tiedottamis- ja työnjakoasioita käytiin läpi. Samalla arvioitiin Kauhajoen mahdollisia riskitekijöitä ja esimerkiksi sähkönjakeluasiat tarkistettiin, minkä myötä esimerkiksi terveyskeskukseen hankittiin varavojärjestelmä.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisten uudenlaisten paikallisten turvallisuussuunnitelmien on määrä olla käsittelyssä kuntien valtuustoissa viimeistään vuoden 2010 aikana. Suunnittelussa on tarkoitus puuttua tällä kertaa erityisesti väkivaltatapauksiin ja tapaturmiin. Kauhajoella paikallisen turvallisuussuunnittelun johtamisvastuu on määritetty poliisille. Suunnitelmaa ei Kauhajoella koulusurmien aikaan vielä ollut, vaan sen on tarkoitus olla valtuustokäsittelyssä kesällä 2010.

Pelastuslaitos on laatinut Kauhajoen kaupungin aluetta koskevan evakuointisuunnitelman, joka on hyväksytty Kauhajoen kaupunginhallituksessa maaliskuussa 2006. Sitä tarvitaan tilanteissa, joissa väestö tai sen osa joudutaan siirtämään pois vaaran uhkaamalta alueelta. Suunnitelmassa kokoontumiskeskuksiksi on määritetty Uimahalliturheilutalo ja eräs peruskoulu. Normaalioloissa evakuointia johtaa pelastus- tai poliisiviranomainen, ja avustajina voivat olla muun muassa SPR tai vapaaehtoinen pelastustoimi. Koulusurmatilanteessa koulun opiskelijat ja henkilöstö ohjattiin läheiseen kauppaoppilaitokseen.

Kauhajoen kaupunki kuuluu yhdessä Seinäjoen ja Suupohjan seudun kuntien kanssa alueelliseen sosiaalipäivystysjärjestelmään, jonka avulla se on varautunut kiireellisiin sosiaalipalveluiden avun tarpeisiin. Päivystys aloitettiin kehittämishankkeella toukokuussa 2005 ja se on jatkunut kuntien yhteisellä sopimuksella toukokuusta 2006 lähtien. Sosiaalipäivystys on virka-ajan ulkopuolista päivystystä, jossa päivystäjänä on aina vuorollaan yksi alueen sosiaalityöntekijöistä. Hälytykset tekee Pohjanmaan hätäkeskus viranomaisverkon kautta. Tehtävistä valtaosa suoritetaan puhelimen välityksellä, mutta toisinaan tulee myös lähtö paikan päälle. Tällöin useimmiten poliisi on jo paikalla ja avustaa tehtävissä.

2.4.3 Poliisi

Poliisin varautuminen tämänkaltaisiin ampumatapauksiin

Poliisin toiminta vaativissa tilanteissa rakentuu päivittäisen poliisitoiminnan ympärille, ja juuri Kauhajoen kouluampumistapauksen kaltaisiin tilanteisiin on varauduttu varsin vähän. Poliisilaitoksissa harjoitellaan kuitenkin vaativien tilanteiden varalle, ja näitä harjoituksia pystytään hyödyntämään muun muassa koulusurmatilanteessa. Useimpiin poliisilaitoksiin ei ole ollut mahdollista perustaa erillisiä vaativien tilanteiden toimintaryhmiä.

Ensimmäisen partion tehtävänä on mahdollisuuksien mukaan ottaa tapahtumapaikka haltuun, eristää tapahtuma-alue ja muodostaa tapahtumasta tilannekuva. Sen jälkeen paikalle hankitaan tarvittaessa enemmän taktista koulutusta saaneita poliisimiehiä. Jos ihmishenkiä ei ole välittömässä vaarassa, poliisi pyrkii neuvotteluteitse ratkaisemaan asian. Usein vaativissa tilanteissa poliisimiehiä joudutaan pyytämään apuun läheisistä poliisilaitoksista. Apua voidaan tarvittaessa pyytää myös Helsingin poliisilaitokseen sijoitetulta poliisin valmiusryhmältä.

Kauhajoen kihlakunnan poliisilaitos huolehti tapahtuma-aikaan poliisitoimen tehtävistä Kauhajoen, Isojoen, Karijoen, Teuvan ja Jurvan kuntien alueella. Poliisilaitoksen alueella oli yksi poliisiasema, joka sijaitsi Kauhajoella. Lähinnä lupapalveluista huolehtivat palvelutoimistot olivat Isojoella, Teuvalla ja Jurvassa. Kauhajoen poliisiasemalta on matkaa tapahtumapaikalle noin yksi kilometri.

Tapahtuma-aikaan Kauhajoen kihlakunnan poliisilaitoksen palveluksessa oli hieman yli 20 miehistöön ja alipäällystään kuulunutta poliisimiestä sekä kaksi päällystään kuulunutta poliisimiestä. Lisäksi poliisilaitoksen palveluksessa oli 5 vartijaa. Poliisilaitoksella ei ollut ympärivuorokautista päivystystä.

Poliisin ennalta estävä työ

Varhainen puuttuminen on osa ennalta estävää poliisitoimintaa, ja siihen liittyen painopistealueena lähipoliisityössä ovat viime vuosina olleet syrjäytymisvaarassa olevat lapset, nuoret ja perheet. Käytännössä varhaista puuttumista on toteutettu sopimalla yhteistyöstä sosiaalitoimen, muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa esimerkiksi lastensuojeluasioissa. Lastensuojeluilmoitukset ovat yksi konkreettinen varhaisen puuttumisen keino. Paikallinen turvallisuussuunnittelu toimii yhtenä varhaisen puuttumisen keinoista sopimisen foorumina. Suunnitteluprosessissa ovat mukana kaikki keskeiset yhteistyöviranomaiset.

Poliisin ja koulujen välisellä yhteistyöllä on pitkät perinteet. Se on aina ollut tärkeä osa ennalta estävää toimintaa, vaikka sen volyymi ja intensiteetti on paikallisesti ja resurssitilanteesta johtuen vaihdellut. Valtakunnallisella tasolla yhteistyötä tehdään opetusministeriön, Opetushallituksen ja Kuntaliiton kanssa, ja yhteisistä projekteista esimerkkinä on koulurauhan julistaminen kouluissa. Poliisi tuottaa paljon ennalta estävää materiaalia, joka on koulujenkin saatavissa verkosta. Läänitasolla lähipoliisitoiminnan yhdyshenkilöt koordinoivat yhteistyötä. Poliisilaitokset puolestaan huolehtivat siitä, että poliisin koulu yhteistyöstä sovitaan kunnan kanssa.

Kauhajoen kihlakunnan poliisilaitoksella poliisin ennalta estävä työ oli vastuutettu järjestöosaston komisariolle, jonka apuna oli yksi ylikonstaapeli. Laillisuuskasvatusta oli nimetty lisäksi antamaan kaksi poliisilaitoksen vanhempaa konstaapelia. Poliisilaitoksella ei ollut erillistä suunnitelmaa vuosittaisen laillisuuskasvatuksen antamisesta, vaan kysyntään pyrittiin vastaamaan mahdollisuuksien mukaan. Ennalta estävään työhön osallistui satunnaisesti myös rikososaston henkilöstöä muun muassa käymällä pitämässä huumausaineisiin liittyviä luentoja. Suurin osa pyynnöistä poliisille tuli seudun oppilaitoksista, joissa poliisi pyrki käymään joka toinen vuosi.

Poliisin ennalta estävän työn laajuuteen ja kohdistukseen on vaikuttanut se, että aiheen opetus on poliisin peruskoulutuksessa hajautettu eri opintokokonaisuuksiin. Kysymyksiä on herättänyt se, mitä ennalta estävä työ poliisissa on. Ennaltaehkäisy ei ole aina käytännössä ollut osa jokapäiväistä toimintaa. Keskeistä poliisin ennalta estävässä työssä on yhteistyö muiden viranomaisten, sidosryhmien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa sekä nopea reagointi havaittuihin ongelmiin.

2.4.4 Pelastustoimi

Pelastuslaitoksen varautuminen koululla tapahtuviin onnettomuuksiin

Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos huolehti tapahtuma-aikaan maakunnan alueella 26 kunnan pelastustoimen tehtävien hoitamisesta. Yhteensä pelastuslaitoksen alueella on 30 paloasemaa, jotka on jaettu kuuteen paloasemaryhmään. Kauhajoki kuuluu ryhmään kuusi, johon kuuluvat myös Teuva, Isojoki ja Karijoki. Seinäjoen paloasemalla on päi-

vystysvalmiudessa esimies ja viisi pelastajaa. Muilla asemilla ammattihenkilöstöä täydennetään tarvittaessa 15–40 ei-vakinaisella palomiehellä. Näillä asemilla palokunnan lähtövalmius on noin 5 minuuttia.

Pelastustoimen palvelutasopäätös vuosille 2007–2008 on hyväksytty Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen johtokunnassa 12.12.2006. Yhteistoimintasopimuksia pelastustoimintaan osallistumisesta on tehty Ähtärin räjähdelaitoksen ja Kauhavan Lentosotakoulun kanssa.

Tapahtumakoulu oli Kauhajoen kaupungin keskustassa, joka on pelastustoimen palvelutasopäätöksessä määritelty kuuluvaksi riskialueeseen 2. Siellä kohde pitää saavuttaa kymmenessä minuutissa hälytyksestä siten, että paikalle saadaan pelastusyksikön johtaja ja viisi pelastajaa. Kalustona on oltava sammutusauto ja vahvennuksena säiliöauto kuljettajineen. Pelastusjoukkue tulee saada paikalle 30 minuutin kuluessa hälytyksestä, jolloin tarkoitetaan pelastusjoukkueen johtajan ja kolmen pelastusyksikön saapumista kohteeseen.

Kaupungin keskustassa on paloasema, josta on tapahtumapaikalle noin kilometrin ajomatka. Palvelutasopäätöksen mukaan Kauhajoen paloasemalla on vakinaista henkilöstöä palopäällikkö, palotarkastaja ja neljä palomiestä. Lisäksi operatiiviseen toimintaan osallistuu 30 vapaaehtoista toimenpidepalkkaista sammutusmiestä. Virka-aikana hälytysvalmiudessa on yksi päällystään kuuluva, yksi alipäällystään kuuluva ja kaksi miehistöön kuuluvaa. Lisäksi hälytyksen saavat toimenpidepalkkaiset sammutusmiehet. Virka-ajan ulkopuolella asemalla on kello 22.00 saakka yksi alipäällystään kuuluva ja kolme miehistöön kuuluvaa. Yöllä sama henkilöstö on varallaolossa, mikä tarkoittaa valmiutta lähteä hälytyksiin kotoa. Kalustona Kauhajoella oli kaksi sammutusautoa, kaksi säiliöautoa, kaksi johtoautoa, ensivasteauto, miehistöauto, tarkastusauto ja muuta pienkalustoa. Nytemmin Kauhajoelle on hankittu myös puomitikasauto.

Pelastuslaitos on laatinut hätäkeskukselle ohjeet, joiden mukaan Kauhajoen kaupungin alueelle hälytetään tilanteesta riippuen lisää voimavaroja usealta eri asemalta koko maakunnan alueella. Koulusurmatilanteessa hälytettiin pelastusyksiköitä yhteensä viidestä paloasemaryhmästä. Pelastuslaitoksen yksiköitä tuli Kauhajoen aseman lisäksi Ilmajoen, Teuvan, Isojoen, Jalasjärven, Jurvan, Karijoen, Kurikan ja Kauhavan Lentosotakoulun asemilta. Pelastuslaitoksen operatiivinen johtaminen on järjestetty siten, että Kauhajoella on ympärivuorokautinen esimiesvarallaolo. Lisäksi seutukunnan alueella on varallaolossa päivystävä palomestari ja pelastuslaitoksen alueesta vastaava päivystävä päällikkö.

Pelastuslaitoksen ennaltaehkäisytyö

Palvelutasopäätöksessä todetaan, että Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos suorittaa valistustyötä onnettomuuksien ennaltaehkäisemiseksi sekä neuvontatyötä oikeiden toimintatapojen opettamiseksi onnettomuustilanteessa. Valistus- ja neuvontatyö kohdistetaan pääasiassa koululaisiin, hoito- ja huoltolaitosten sekä muiden isompien laitosten, virastojen ja tehtaiden henkilökuntaan. Yleinen valistus- ja neuvontatyö liittyy valtakunnallisiin kampanjoihin.

Yleinen palotarkastus erityiskohteissa suoritetaan kerran vuodessa. Erityinen ja ylimääräinen palotarkastus sekä jälkipalotarkastus suoritetaan alueellisten tarpeiden mukaan. Pelastussuunnitelmat tarkastetaan yleisen palotarkastuksen yhteydessä. Puuttuvasta pelastussuunnitelmasta annetaan korjausmääräys. Suunnitelmien ja päivitysten teossa pelastuslaitos antaa opastusta. Omatoimisen varautumisen koulutusta annetaan yhteistyössä alan järjestöjen kanssa.

Pelastusviranomainen toimii myös rakentamisen paloturvallisuusasiantuntijana. Pelastusviranomainen toimii yhteistyössä rakennusluvan myöntävän viranomaisen kanssa antaen pyydettäessä lausuntoja.

Pelastuslaitos on ohjannut ja tukenut oppilaitoksen turvallisuussuunnittelua, omatoimista varautumista ja näihin liittyvää koulutusta. Oppilaitoksessa on tehty palotarkastus vuosittain ja tarvittaessa useammin. Turvallisuusyhteistyö oppilaitoksen ja pelastuslaitoksen kesken on ollut kiinteää.

2.4.5 Lääkintätoimi ja ensihoito

Kauhajoella on kaupungin terveystoimen ylläpitämä terveyskeskus, jossa on kaksi vuodeosastoa, laboratorio ja röntgen. Terveyskeskuksessa työskentelee kahdeksan lääkäriä, ja kello 08–22 välillä on lääkäripäivystys. Kello 22–08 välisenä aikana lääkäripäivystys on Seinäjoen keskussairaalaissa. Lisäksi Kauhajoen terveyskeskuksessa on neuvola-, työterveys- sekä terveyskeskuspsykologin toimintaa.

Kauhajoen kaupunki kuuluu Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriin. Sairaanhoitopiirin keskussairaala on Seinäjoella 59 km päässä Kauhajoesta. Keskussairaalaalla oli marraskuussa 2008 päivitetty, valmiuslaissa edellytetty suuronnettomuussuunnitelma. Suunnitelmassa on määritetty kolme erilaista hälytystä suurten onnettomuuksien varalle:

1. Perushälytys päivystysaikana (kello 14.30–8.00)
2. Perushälytys normaaliaikana (kello 8.00–14.30)
3. Täyshälytys (vakavasti loukkaantuneiden potilaiden lukumäärä on yli 10 potilasta).

Suunnitelmassa määritetään myös Seinäjoen keskussairaalan velvollisuus lähettää lääkintäryhmä onnettomuuspaikalle. Lähettäminen tapahtuu viranomaispyynnön seurauksena tai omasta harkinnasta. Lääkintäryhmän perusvahvuus on lääkäri, hoitaja, lääkintävahtimestari sekä pelastaja pelastuslaitokselta. Pelastuslaitoksen henkilön tehtävät liittyvät pääosin kuljetuksiin ja viestintään. Kokoonpanoa voidaan tilanteen mukaan vahvistaa esimerkiksi kahdella lääkäriä ja hoitohenkilökunnalla. Ryhmän peruskokoonpanon täydentämisestä ja lähettämisen ajankohdasta päättää lääkintäkomentaja tai lääkintäpäällikkö.

Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri on osa Tampereen yliopistollisen sairaalan (TAYS) eritysvastuualuetta, jolloin alueen vaativan erikoissairaanhoidon potilaat hoidetaan Tampereella. Kauhajoelta on Tampereelle matkaa 165 km.

Seinäjoen keskussairaalan ohella lähimmät muut keskussairaalat ovat Vaasan sairaanhoitopiiriin kuuluva Vaasan keskussairaala, jonne on matkaa Kauhajoelta 95 km, ja Sa-

takunnan sairaanhoitopiiriin kuuluva Satakunnan keskussairaala, jonne on matkaa 125 km.

Kauhajoen ensihoitopalvelut toteuttaa Kauhajoella toimiva yksityinen sairaankuljetusyritys. Yritys ylläpitää Kauhajoen kaupungin kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti hoitotason sairaankuljetusyksikköä välittömässä lähtövalmiudessa arkisin klo 8–16. Muulloin yksikkö on 15 minuutin lähtövalmiudessa. Lisäksi toinen hoitotason ambulanssi on arkisin 15 minuutin lähtövalmiudessa. Hoitotasolla tarkoitetaan valmiutta aloittaa potilaan hoito tehostetun hoidon tasolla ja toteuttaa kuljetus siten, että potilaan elintoiminnot voidaan turvata. Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri on määritellyt henkilöstön ja kaluston kelpoisuuden hoitotasolle.

Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri on antanut toimintaohjeen sairaalan ulkopuolisesta ensihoitojärjestelmästä. Ohjeessa määritellään toimijoiden johtosuhteet, tunnukset, viestiliikenne, tehtävät sekä listataan toimijakohtaisia tehtäviä. Länsi-Suomen läänin sosiaali- ja terveystoimen viranomaisverkon viestiliikenneohjeen Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnille.

Pelastushelikopteri Pete

Pete on yhdistyksen ylläpitämä pelastushelikopteri, jonka tukikohta on Vaasassa. Se on ympärivuorokautisessa päivystysvalmiudessa oleva monitoimihelikopteri, jonka tehtäviin kuuluvat sammutustoiminta, etsintä ja viranomaistehtävät, kuten öljyntorjunta ja muut erityistehtävät Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Merenkurkun alueella.

2.4.6 Hätäkeskus

Pohjanmaan hätäkeskus on Vaasassa ja palvelee lähes puolta miljoonaa asukasta, joista ruotsinkielisen väestön osuus on merkittävä. Hätäkeskuksen toimialueeseen kuului 55 kuntaa. Eri viranomaiset ovat toimittaneet hätäkeskukselle hälytysohjeet, joiden avulla hätäkeskuspäivystäjät tekevät tarvittavat hälytykset.

2.4.7 Puolustusvoimien varautuminen ja ennaltaehkäisytyö

Puolustusvoimille säädettyihin tehtäviin sisältyy muiden viranomaisten tukeminen. Tähän kuuluu virka-apu muun muassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terrorismitarkkailun estämiseksi ja keskeyttämiseksi sekä muuksi yhteiskunnan turvaamiseksi sekä pelastustoimintaan osallistuminen antamalla käytettäväksi pelastustoimintaan tarvittavaa kalustoa, henkilöstöä ja asiantuntijapalveluja.

Puolustusvoimat on varautunut osallistumaan tarpeen mukaan pelastustoimintaan edellyttäen, että osallistuminen ei vaaranna puolustusvoimien maanpuolustustehtävien suorittamista. Pelastustoimintaan käytettäviä puolustusvoimien resursseja voivat olla muun muassa sotilaspalokunnat, virka-apuosastot, johtamisen ja viestiliikenteen asiantuntijat, viestivälineet, kenttämajoitus- ja muonitusvälineet, ensiapu- ja ensihoitovälineet, muut erikoisvälineet ja erikoisasiantuntijat, ajoneuvot, alukset ja ilma-alukset sekä kuljetukset.

Puolustusvoimat pyrkii tukemaan varusmiesten hyvinvointia ja mielenterveyttä esimerkiksi Kainuun prikaatissa siten, että varusmiehet voivat halutessaan hakeutua varuskuntasairaalan tai sosiaalikuraattorin vastaanotolle. Varusmiehille tehdään myös tavanomainen terveystarkastus palveluksen alussa. Tarpeen mukaan varusmiehet ohjataan tilanteen vaatimaan jatkohoitoon. Lisäksi varusmiehet voivat perusyksikössään kääntyä eri tilanteissa vääpelin tai päällikön puoleen. Jos varusmiehen terveydentilan katsotaan estävän osallistumisen varusmieskoulutukseen, palveluskelpoisuusluokkaa voidaan muuttaa ja palvelus keskeyttää. Hyvinvoinnin edistämiseksi varuskunnissa on tarjolla erilaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia. Hyvinvointia osaltaan edistää myös palvelukseen kuuluva liikunta.

2.4.8 Länsi-Suomen lääninhallitus

Länsi-Suomen poliisin lääninjohto suunnittelee, kehittää ja johtaa poliisitointa läänissä. Pelastusosaston tehtävänä alueellisena pelastusviranomaisena on valvoa, että kunnissa on riittävä pelastustoimen palvelutaso, suunnitella ja kehittää pelastustointia, huolehtia siitä, että läänissä on riittävät suuronnettomuuksien ja poikkeusolojen johtamisvalmiudet sekä edistää hyvää turvallisuuskulttuuria. Sosiaali- ja terveysosaston tehtävänä on sosiaali- ja terveystoimen ohjaus ja valvonta aluehallintotasolla. Sivistysosaston tehtävänä on parantaa koulutuksen ja sivistyksen laatua ja tuloksellisuutta. Osastolla on ammatillista koulutusta, sivistyspalveluiden arviointia ja opetushenkilöstön täydennyskoulutusta, oikeusturvasioita, rakentamisasioita, kirjastotointa, liikuntatointa ja nuorisotointa ja opetusministeriön hallinnonalan EU-rakennerahastoasioita hoitavat tiimit. Lisäksi lääninhallituksen tehtävänä on koordinoita alueellista valmiussuunnittelua.

2.4.9 Opetushallitus

Koulut ja oppilaitokset saivat kymmenittäin erilaatuisia ja -tasoisia uhkauksia Jokelan koulusurmien 7.11.2007 jälkeen. Uhkausten lisääntyessä Opetushallitus näki tarpeelliseksi ohjeistaa kouluja niiden varalta.

Opetushallituksen verkkosivuille tuotettiin ohjeet siitä, kuinka väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja sillä uhkailuun oli suhtauduttava. Verkkosivujen kriisien hoitamiseen liittyvistä tukiaineistoista kerrottiin sähköpostilla suoraan kouluille ja oppilaitoksille. Lisäksi Opetushallituksen verkko-osoite oli nähtävillä useissa tiedotusvälineissä. Opetushallituksen valmiusryhmän asiantuntijat olivat puhelimitse ja sähköpostilla yhteydessä kouluihin ja oppilaitoksiin turvallisuustyötä koskevissa kysymyksissä.

Vajaa viikko Jokelan tapahtumien jälkeen Opetushallitus muistutti sähköpostilla kouluja ja oppilaitoksia tarkistamaan pelastussuunnitelmien olemassaolo ja ajantasaisuus. Samalla kouluja ja oppilaitoksia pyydettiin korostamaan kasvatustyössään jokaisen vastuuta turvallisuudesta ja suhtautumaan kaikkiin koulu-uhkauksiin vakavasti ja saattamaan ne aina poliisin tietoon.

Keväällä 2008 Opetushallitus järjesti yhdessä lääninhallitusten kanssa eri puolilla Suomea 14 koulutustilaisuutta aiheesta Turvallisuus ja kriisitilanteisiin varautuminen. Tilaisuuksissa käsiteltiin kriiseihin varautumista, toimintaohjeita kriisin sattuessa, kriisin käsittelyä ja jälkihoitoa sekä kriisin käsittelyä tiedotusvälineissä.

2.4.10 Psykososiaalisen tuen organisaatioiden varautuminen

Kunnan kriisiryhmä

Kauhajoen sosiaali- ja terveystalveluiden yhteydessä on ollut kriisiryhmä yli 20 vuoden ajan. Toiminta on rakentunut sosiaali- ja terveystalveluiden omasta henkilöstöstä, viranomaisyhteistyöstä ja vapaaehtoisista. Omaan kriisiryhmähenkilöstöön on kuulunut muun muassa psykologeja, lääkäreitä, terveydenhoitajia, sosiaalityöntekijöitä ja sairaanhoitajia. Osa ryhmään kuuluvista on ollut mukana alusta alkaen, mutta osa jäsenistä on ollut vaihtuvia. Kriisiryhmään kuuluminen on perustunut omaan halukkuuteen. Työnantaja on tukenut kriisiryhmään kuuluvia koulutuksella, harjoittelulla ja työnohjauksilla. Kriisiryhmä on tehnyt debriefing-toimintaa. Avun hälyttäminen on hoidettu virka-aikana ja toisinaan myös illalla päivystävän puhelimen kautta. Iltaisin ja viikonloppuisin kriisiryhmä on tavoitettu terveyskeskuksen päivystyksen tai ensihoidon kautta.

Kirkon (seurakunnan) psykososiaalinen tuki

Suuronnettomuuksissa ja kriisitilanteissa kirkko on osa pelastustoiminnan kokonaisuutta, sillä kirkko on valmiussuunnittelussa ja varautumisessa tärkeä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyökumppani. Kirkon palveleva puhelin päivystää suuronnettomuus- ja kriisitilanteissa tarvittaessa vuorokauden ympäri. Samoin palveleva netti on kirkon ylläpitämä verkkoauttamispalvelu, jonne voi jättää viestin nimettömänä ja kertoa mieltä painavista asioista. Papit ja muut kriisityöntekijät voivat avustaa poliisia suruviestin viemisessä omaisille, jos poliisi sitä pyytää.

Valtakunnallisella tasolla kriisiavun yhteistyötä johtaa kirkkohallituksen kansliapäällikkö, joka toimii myös kirkon valmiustoimikunnan puheenjohtajana. Alueellisella tasolla kirkon valmiussuunnittelua ja varautumista koordinoivat hiippakuntien tuomiokapitulit, jotka tekevät yhteistyötä lääninhallitusten kanssa. Paikallisella tasolla valmiussuunnittelusta, varautumisesta ja henkisen huollon tarjoamisesta vastaavat seurakunnat tai seurakuntayhtymät. Kirkon henkinen huolto (HeHu) on puolestaan lähinnä pääkaupunkiseudulla toimiva organisaatio, joka on osa psykososiaalisen tuen organisaatiota. Toiminnassa annetaan onnettomuuden uhreille ja omaisille henkistä tukea sekä tarvittaessa myös pelastustyyöhön osallistuvalla henkilöstöllä.

Kirkon piirissä kriisivalmiuteen on koulutettu yli 2 000 pappia ja noin 1 500 diakonian viranhaltijaa. Oppilaitospapit toimivat laajasti eri oppilaitoksissa ja korkeakouluissa. Lisäksi nuorisotyössä toimii erityisnuorisotyöntekijöitä.

Suomen Punaisen Ristin (SPR) paikallisosastot

Suurissa onnettomuuksissa on käytettävissä SPR:n paikallisosastot, jotka ovat mukana henkisen tuen suunnittelussa ja organisoimisessa sekä valmiina antamaan apua. Ensihuoltoa ja henkistä tukea antavat paikalliset hälytysryhmät, jotka tarjoavat aineellista ja henkistä tukea onnettomuuksissa ja muissa erityistilanteissa muutaman ensimmäisen vuorokauden aikana. Toiminnassa hyödynnetään laajasti paikallisosastojen toimijoita ja voimavaroja. Ammattilaisten apuna on vapaaehtoisia, jotka ovat saaneet valmiuksia tehtävään henkisen tuen peruskurssilla ja jatkokoulutuksessa. Ensihuollon hälytysryhmä on

osa Vapaaehtoisen pelastuspalvelun organisaatiota ja hälytysjärjestelmää. Punainen Risti koordinoi Vapaaehtoisen pelastuspalvelun henkisen tuen ryhmien palveluita.

SPR:n valmiusryhmä

SPR:n valmiusryhmään kuuluu 25 kokenutta ja valintakriteerit täyttäneitä kriisipsykologia eri puolilla maata. Ryhmään kuuluvilla on työnantajansa kanssa sopimus, jonka mukaan he voivat irrottautua omasta työstään 24 tunnissa, jos heitä tarvitaan esimerkiksi vakavan onnettomuuden jälkeiseen kriisityöhön. Valmiusryhmä voidaan hälyttää neljällä eritasoisella tekstiviestihälytyksellä. Hälytyksen taso vaikuttaa siihen, kuinka iso osa psykologeista tarvitaan kriisityöhön. Yleensä kaikkia ei hälytetä, sillä kaikkia ei yleensä tarvita samanaikaisesti ja toisaalta resursseja säästetään enemmän kuin viikon kestäväksi kriisityöksi varalle. Suurissa onnettomuuksissa tarve valmiusryhmän antamalle kriisiavulle on ollut noin kaksi viikkoa.

SPR:n valmiusryhmä on perustettu vuonna 1993, jonka jälkeen se on tehnyt akuuttia kriisityötä kaikissa vakavimmissa suomalaisia kohdanneissa onnettomuuksissa sekä kotimaassa että ulkomailla. Valmiusryhmä suunnittelee, koordinoi ja antaa kriisiapua viranomaisten pyynnöstä ja toimii esimerkiksi paikallisten kriisiryhmien tukena.

2.5 Säädökset, määräykset, ohjeet ja muut asiakirjat

2.5.1 Ammattikorkeakoulun toimintaa ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet

Opetusministeriön hallinnonalalla oli vuonna 2009 yhteensä 26 ammattikorkeakoulua, joista kunnallisia on 6, kuntayhtymän omistamia 7 ja yksityisiä 13. Turvallisuuden, kriisivalmiuteen ja opiskelijoiden hyvinvointiin liittyviä säädöksiä ja ohjeita on ammattikorkeakouluille annettu vähemmän kuin esimerkiksi peruskouluille, lukioille ja yliopistoille.

Ammattikorkeakouluja keskeisimmin ohjaava laki on ammattikorkeakoululaki vuodelta 2003. Laissa säädetään ammattikorkeakoulujen asemasta, hallinnosta, tehtävistä, opetuksesta, opiskelijoiden valinnasta ja määrästä, maksuista, opettajista ja rahoituksesta. Opiskelijoiden osallisuutta käsitellään lähinnä opiskelijakuntaa koskevassa säännöksessä. Yliopistoissa opiskelijat kuuluvat ylioppilaskuntaan, mutta ammattikorkeakouluissa jäsenyys ei ole pakollinen. Opiskelijakunnan tehtävänä on muun muassa valita opiskelijoiden edustajat ammattikorkeakoulun hallitukseen. Laissa on myös säädetty, että opiskelijakunnan tehtävänä on toimia jäsentensä yhdyssiteenä ja edistää heidän yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja henkisiä sekä opiskeluun ja opiskelijan asemaan yhteiskunnassa liittyviä pyrkimyksiään.

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveystalvelut järjestää kansanterveyslain mukaisesti kunta. Opiskeluterveydenhuollon mitoitus ohjeistetaan sosiaali- ja terveysministeriön suosituksilla, jotka on esitetty Opiskeluterveydenhuollon oppaassa vuodelta 2006. Sen mukaan korkea-asteella, johon ammattikorkeakoulu kuuluu, edellytetään normaalitilanteessa yhtä terveydenhoitajaa 800–1 000 opiskelijaa kohti. Lääkärin mitoituksen lähtökohdaksi on yksi kokopäiväinen lääkäri 2 500–3 000 opiskelijaa kohti.

Ammattikorkeakoululaissa ja -asetuksessa ei ollut koulusurmien aikaan säädöksiä turvallisuuden liittyen, mutta vuoden 2010 alussa tuli voimaan säännös, jonka mukaan ammatti-

korkeakoulujen pitää varautua valmiussuunnitelmin ja etukäteisvalmisteluin häiriö- ja erityistilanteisiin sekä toimintaan poikkeusolossa.

2.5.2 Mielenterveyspalveluita koskevat ohjeet

Mielenterveystyöllä tarkoitetaan yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvun edistämistä sekä mielisairauksien ja muiden mielenterveydenhäiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä. Kunnan velvoite järjestää mielenterveyspalveluita perustuu mielenterveyslakiin.

Mielenterveystyöhön kuuluvat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, joita annetaan mielisairauksia ja muita mielenterveyden häiriöitä poteville henkilöille. Palvelut annetaan lääketieteellisin perustein arvioitavan sairauden tai häiriön vuoksi. Mielenterveystyöhön kuuluu myös väestön elinolosuhteiden kehittäminen siten, että elinolosuhteet ehkäisevät ennalta mielenterveydenhäiriöiden syntyä, edistävät mielenterveystyötä ja tukevat mielenterveyspalvelujen järjestämistä.

Mielenterveystyön yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Läänin alueella mielenterveystyön suunnittelu, ohjaus ja valvonta on lääninhallituksen tehtävä. Kunnan on puolestaan huolehdittava siitä, että sen alueella järjestetään mielenterveyspalvelut osana kansanterveystyötä ja sosiaalihuoltoa. Palveluiden on oltava sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiset kuin kunnassa tai kuntainliiton alueella esiintyvä tarve edellyttää. Mielenterveyspalvelut on ensisijaisesti järjestettävä avopalveluina sekä niin, että tuetaan oma-aloitteista hoitoon hakeutumista ja itsenäistä suoriutumista.

Erikoissairaanhoidona annettavista mielenterveyspalveluista alueellaan huolehtii erikoissairaanhoidolain mukaan sairaanhoitopiirin kuntainliitto. Tähän toimintaan sovelletaan kunnissa sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia. Sairaanhoitopiirin kuntainliiton, terveyskeskusten, sosiaalihuollon ja erityispalveluja antavien on yhdessä huolehdittava siitä, että mielenterveyspalveluista muodostuu toiminnallinen kokonaisuus.

Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluista säädetään mielenterveysasetuksessa. Sen mukaan kunnan on huolehdittava, että lasten ja nuorten mielenterveyshäiriöiden avohoidossa on käytettävissä tarpeelliset ja riittävät tukitoimet kotona selviytymisen mahdollistamiseksi. Lasten ja nuorten mielenterveystyössä tulee sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja sen alueen kuntien sopia alueellisesta työnjaosta ja sen toteuttamisesta.

2.5.3 Kunnan toimintaa koskevat ohjeet

Kunta kuuluu julkisessa hallinnossa alimpaan hallinnon tasoon, jota ohjaa kuntalaki. Kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa ja sille laissa säädetyt tehtävät. Kunnille saa antaa uusia velvollisuuksia tai ottaa tehtäviä tai oikeuksia pois vain säätämällä niistä lailla. Kunta voi kuitenkin sopimukseen perustuen ottaa hoitaakseen muitakin kuin itsehallintoonsa kuuluvia julkisia tehtäviä. Kunta voi hoitaa tehtävänsä itse tai yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa.

Kunnat voivat perustaa toisten kuntien kanssa esimerkiksi säätiöitä, järjestöjä tai osakeyhtiöitä hoitamaan yhteisiä asioita. Kunnat voivat myös organisoida kuntayhtymäksi hoitamaan yhteisiä palveluja. Varsinkin pienissä kunnissa on yleistä, että yhteisiä tehtäviä hoidetaan muiden kuntien kanssa. Tehtävien hoidon edellyttämiä palveluja kunta voi hankkia myös muilta palvelujen tuottajilta.

Monissa eri laeissa säädetään kunnalle tehtäviä, jotka koskevat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa, päivähoitoa, perusopetusta ja infrastruktuuria kuten kaavoitusta, veden-, lämmön- ja sähkön jakelua, viemäröintiä, puhtaanapitoa, rakennuslupien myöntöä ja rakennusvalvontaa. Katujen ja teiden ylläpito sekä pelastustoimi kuuluvat kunnalle kuten myös kulttuuriin, vapaa-aikaan ja nuorisotoimeen liittyvät tehtävät. Erityisiä kunnalle kuuluvia tehtäviä ovat lastensuojelu, toimeentulotuki sekä vanhusten-, vammaisten- ja päihdehuolto.

Kaiken kaikkiaan kunta on julkishallinnon perusyksikkö, jolle on uskottu asukkaiden elämän toteutumisen kannalta aivan keskeiset tehtävät. Kunnan jäsenyys ja edut perustuvat kunnassa asumiseen.

2.5.4 Poliisin varautumista ja ennalta estämistä koskevat ohjeet

Poliisin varautumista koskevat ohjeet

Poliisin toimintaa ohjaa poliisilaki, jonka mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä, ja niiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen, kiireellisyyteen ja tilanteen kokonaisarviointiin. Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen. Tehtävät on hoidettava mahdollisimman tehokkaalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

Poliisilain mukaan poliisimiehellä on oikeus tietyin edellytyksin käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Tilanteita voivat olla vastarinnan murtaminen, henkilön paikalta poistaminen, kiinniottaminen, vapautensa menettäneen pakenemisen estäminen, esteen poistaminen tai välittömästi uhkaavan rikoksen, vaarallisen teon tai tapahtuman estäminen. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Sisäasiainministeriön asetuksella säädetään voimakeinojen käyttämisestä ja voimankäyttövälineistä. Sen mukaan voimakeinojen valinnassa ja käytössä pitää ottaa huomioon niiden todennäköiset vaikutukset ja seuraukset kohteena olevaan henkilöön ja erityisesti sivullisten turvallisuuteen. Asetuksessa säädetään myös poliisin voimankäytön koulutuksesta ja voimankäyttövälineiden harjoittelusta.

Poliisin operatiivisen toiminnan ja vaativien tilanteiden varalle sisäasiainministeriön poliisiosasto, läänin hallitusten poliisiosastot sekä poliisilaitokset ovat antaneet määräyksiä ja ohjeita.

Operatiivista toimintaa ja sen johtamisen kokonaisuutta käsitellään poliisin ylijohdon vuonna 2002 antamassa ohjeessa. Näkökulmana ovat erilaiset käsitteet ja määritelmät sekä lainsäädäntö ja poliisietiikka. Pääpainotus on poliisityön päivittäisessä kenttäjohtamisessa ja vaativien tilanteiden johtamisessa, joihin liittyy kiinteästi poliisitaktinen neuvottelu ja voimankäytön taktiikka sekä työturvallisuuskysymykset. Ohjeessa on käsitelty myös tiedottamista ja virka-apukysymyksiä.

Poliisin ylijohdo on vuonna 2006 antanut operatiivista johtovalmiutta ja tiedonvälitystä koskevan määräyksen, jossa käsitellään johtovalmiusjärjestelmää, virka-ajan ulkopuolista johtamista ja tiedonvälitystä. Johtovalmiusjärjestelmä muodostuu paikallispoliisin, poliisin lääninjohtoon, poliisin ylijohdon sekä poliisin valtakunnallisten yksiköiden johtovalmiudesta.

Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto on puolestaan antanut vuonna 2004 ohjeen ympärivuorokautisen johtovalmiuden järjestämisestä ja ilmoitusten tekemisestä poliisin lääninjohtoon Länsi-Suomen läänissä. Ohje käsittelee poliisin läänin johdon ja paikallispoliisin johtovalmiudessa olevan poliisimiehen toimintaa ja tehtäviä.

Poliisin Etelä-Pohjanmaan toiminta-alueelle oli tehty oma vaativien tilanteiden toimintasuunnitelma, joka käsitti Seinäjoen, Alavuden, Kauhajoen ja Lapuan poliisilaitokset. Suunnitelma on viimeksi päivitetty vuonna 2005 ja oli koulusurmien aikaan ajantasainen. Suunnitelma sisältää toimintaperiaatteet ja ohjeet vaativan tilanteen käynnistämiseksi ja johtamiseksi. Lisäksi toimintasuunnitelma sisältää ohjeen tilanneorganisaation muodostamisesta ja tehtävistä sekä viestiohjeen.

Sisäasianministeriön poliisiosasto on antanut vuonna 2004 määräyksen poliisin valmiusyksiköstä. Sen mukaan Helsingin poliisilaitoksella on erikoiskoulutettu ja erityisvälinein varustettu valmiusyksikkö. Määräyksessä määrätään valmiusyksikön tehtävistä ja ohjeistetaan miten se hälytetään.

Poliisin ennalta estävää työtä koskeva ohjeistus

Tärkeä osa poliisin ennalta estävää työtä on lähipoliisitoiminta, joka on suunnitelmallista yhteistyötä poliisin, viranomaisten, asukkaiden, kansalaisten ja muiden sidosryhmien kanssa. Lähipoliisitoiminta ei ole erillistä toimintaa vaan kuuluu poliisin perustehtäviin. Tarkoituksena on tuottaa turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta, vähentää ja ehkäistä rikollisuutta ja järjestyshäiriöitä sekä siten säilyttää poliisikuva myönteisenä ja poliisiin kohdistuva luottamus korkealla tasolla.

Lähipoliisitoiminta on saanut alkunsa 1980-luvulla, jolloin vaikutteita saatiin kansainvälisestä paikallisen poliisitoiminnan kehityksestä. Periaatteita on kuvattu Poliisin ennalta estävän toiminnan strategiatyöryhmän mietinnössä jo vuonna 1987 ja vuonna 1999 sekä Lähipoliisitoiminnan linjauksissa että Turvallisuusyhteistyöllä tulosta -asiakirjassa. 2000-luvun alun tavoitteena poliisihallinnossa on ollut lähipoliisitoiminnan vakiinnuttaminen osaksi paikallispoliisin toimintaa koko maassa.

Lähipoliisitoiminnalla toteutetaan myös poliisin valtakunnallista visiota ja strategiaa. Poliisin visio vuonna 2014 määrittelee poliisitoimen tavoittilan, jonka mukaan ”Suomi on Euroopan turvallisimman maa, minkä takeena on ammattitaitoinen, palvelualtis, luotettava, yhteistyöhakuinen ja tehokkaasti organisoitu poliisi”. Poliisitoiminnan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden elementit ovat kansalaisten luottamus poliisiin ja Euroopan turvallisimman maan status. Poliisin strategiassa vuosille 2008–2012 poliisitoimelle määritellyt painopisteet ja päätoimintalinjat sisältävät ensimmäisenä kohtana rikosten, häiriöiden ja onnettomuuksien ennalta estämisen yhteistoiminnassa muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa.

2.5.5 Pelastustoimen varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet

Rakennusten paloturvallisuutta säädellään ympäristöministeriön hallinnonalaan kuuluvilla rakentamismääräyksillä. Tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisystä, pelastustoiminnasta sekä väestönsuojelusta säädetään pelastuslaissa ja -asetuksessa. Pelastustoiminnalla tarkoitetaan ihmisten, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseksi ja pelastamiseksi, vahinkojen rajoittamiseksi ja seurausten lieventämiseksi onnettomuuksien satuttaessa tai uhatessa kiireellisesti suoritettavia toimenpiteitä. Näiden säädösten nojalla sisäasiainministeriö on antanut edelleen asetuksia, määräyksiä ja ohjeita.

Pelastuslaissa säädetään erityisriskikohteiden velvoite laatia pelastussuunnitelma, millä perusteella oppilaitos oli tehnyt 4/2008 päivitetyn pelastussuunnitelman normaaliolojen ja poikkeusolojen onnettomuuksia sekä uhkatilanteita varten.

Sisäasiainministeriö on antanut määräyksen alueen palvelutasoa koskevista päätöksistä. Määräyksessä veloitetaan pelastustoimen alueita laatimaan palvelutasopäätökset koskien onnettomuuksien ennaltaehkäisyä, pelastustoiminnan järjestelyjä sekä väestönsuojelua. Säädösten ja määräyksen perusteella Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksella oli voimassa Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitoksen johtokunnan 12.12.2006 hyväksymä Palvelutasotasopäätös 2007–2008.

Palotarkastuksesta oli toistaiseksi voimassa sisäasiainministeriön palotarkastusohje, jonka säädösperustana on pelastuslakia edeltänyt pelastustoimilaki. Onnettomuustilanteiden varalta sisäasiainministeriö on lisäksi antanut asetuksen pelastustien merkitsemisestä ja asetuksen rakennusten poistumisteiden merkitsemisestä ja valaisemisesta.

Toimintavalmiusohjeessa annetaan yleiset perusteet toimintavalmiuden järjestämiseksi onnettomuustilanteiden varalta. Etelä-Pohjanmaan pelastustoimen alueen palvelutasopäätöksessä esitetään pelastustoimen alueellinen järjestäminen ja sen tavoitteet. Palokuntien savusukellustoimintaa puolestaan koskee pelastussukellusohje, joka on tarkoitettu sovellettavaksi palokuntien savusukellustoimintaan ja muuhun pelastussukellustoimintaan. Savusukellus on työturvallisuuslain mukaan työtä, josta saattaa aiheutua erityistä tapaturman tai sairastumisen vaaraa ja jossa vaaditaan erityistä huolellisuutta ja pätevyyttä.

Evakuointien suunnittelu- ja varautumisvelvoitteet on todettu pelastuslaissa ja valtioneuvoston asetuksessa pelastustoimesta. Alueen pelastustoimen tehtävänä on laatia yhteistyössä alueen kuntien ja muiden osapuolten kanssa väestön suojaamista ja pois siirtämistä koskevat suunnitelmat. Myös asuinrakennuksia, yrityksiä, laitoksia ja vastaavia

kohteita koskeva velvoite pelastussuunnitelmien laatimisesta sisältää evakuoinnin. Asiaa on täsmennetty sisäasiainministeriön ohjeella väestön evakuointien suunnittelusta ja toimeenpanosta. Ohjeen perusteella Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos on laatinut 14.3.2006 päivitetyn Kauhajoen evakuointisuunnitelman, jonka kaupunginhallitus on hyväksynyt 27.3.2006. Myös oppilaitoksen pelastussuunnitelmaan sisältyy evakuointi.

Pelastuslakiin ja valtioneuvoston asetukseen pelastustoimesta nojautuen sisäasiainministeriö on antanut ohjeen onnettomuusilmoituksista ja niiden välittämisestä, joka koskee onnettomuudesta ilmoittamista sisäasiainministeriölle, lääninhallitukselle ja Onnettomuustutkintakeskukselle.

Lain pelastustoimen laitteista tarkoituksena on varmistaa, että pelastustoimen laitteet ovat turvallisia ja tarkoitukseensa sopivia. Samalla varmistetaan, että pelastustoimen laitteiden oikealla asennuksella, huollolla ja tarkastuksella turvataan laitteiden tehokas ja luotettava toiminta. Pelastustoimen laitteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä 1) rakennukseen asennettavia palonilmaisulaitteita, muun onnettomuuden vaaran ilmaisulaitteita sekä hälyttämiseen ja varoittamiseen käytettäviä laitteita, 2) rakennukseen kiinteästi asennettavia sammutus- ja savunpoistolaitteita, 3) alkusammutusvälineitä, kuten käsisammuttimia ja sammutuspeitteitä ja 4) rakennusten poistumisreittien merkitsemiseen ja valaisemiseen käytettäviä tuotteita.

Hätäkeskuspalveluista säädetään hätäkeskuslaissa, jota sovelletaan pelastustoimen, poliisin sekä sosiaali- ja terveystoimen hätäkeskustoiminnan järjestämiseen ja hätäkeskuksiin sekä hätätilanteita koskeviin ilmoituksiin. Hätäkeskuslaitos on julkaissut oppaan hätäkeskuksille tehtäväluokitusta varten.

2.5.6 Ensihoidon varautumista ja ennaltaehkäisyä koskevat ohjeet

Kunnan velvollisuus huolehtia sairaankuljetuksen järjestämisestä perustuu kansanterveyslakiin. Samaan lakiin perustuu myös kunnan velvollisuus ylläpitää lääkinnällistä pelastustoimintaa ja paikallisiin olosuhteisiin nähden tarvittavaa sairaankuljetusvalmiutta. Sairauksien kuljetuksesta annetussa asetuksessa määritellään terveyskeskuksen ja sairaanhoitopiirin tehtävät sekä määritellään ensihoito ja sairaankuljetus perus- ja hoitotasoinen. Asetuksella säädetään myös sairaanhoitopiirin tehtäväksi ohjata ja valvoa osaltaan kunnan hoitotason sairaankuljetustoimintaa. Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri on laatinut sairaalan ulkopuolisen ensihoidon ja sairaankuljetuksen toimintaohjeen. Lisäksi Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri on ohjeistanut erikseen suuronnettomuustilannetta johdoteiden, viestiliikenteen sekä eri terveydenhuollon henkilöiden tehtävien osalta.

2.5.7 Aselainsäädäntö

Kauhajoen koulusurmien aikaan voimassa ollut ampuma-aselaki on vuodelta 1998, jonka jälkeen lakiin on tehty joitakin muutoksia. Ampuma-asetuslain mukaan ampuma-aseiden, aseiden osien, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten siirto ja tuonti Suomeen, siirto ja vienti Suomesta, kauttakuljetus kaupallisessa tarkoituksessa, kauppa, hankkiminen, hallussapito ja valmistaminen ovat luvanvaraista. Ampuma-asetuslain mukaan lupa voidaan antaa, jos luvan antamiselle on hyväksyttävä peruste eikä ole syytä epäillä, että lupaa tai sen nojalla hankittuja tai hallussapidettyjä esineitä käytetään väärin.

Ampuma-aselain mukaan ampuma-aseen ja aseiden osien hankkimislupa antaa hakijan kotikunnan tai kotipaikan poliisilaitos. Hankkimislupa oikeuttaa myös aseiden ja aseiden osien väliaikaiseen hallussapitoon. Lupahakemus pitää jättää poliisilaitokselle henkilökohtaisesti. Lupa annetaan enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Ampuma-aselainsäädännössä on määritelty hyväksyttävät käyttötarkoitukset ampuma-aseiden hankkimiseksi. Niitä ovat: 1) metsästyslainsäädännön mukaan sallittu eläinten ampuminen; 2) ampumaurheilu ja -harrastus; 3) työ, jossa ase on välttämätön; 4) näytös, kuvaus tai muu vastaava esitys; 5) museossa tai kokoelmassa pitäminen; 6) muistoesineenä säilyttäminen ja 7) merkinanto.

Hankkimislupa voidaan antaa vain sellaista ampuma-asetta tai aseiden osia varten, joka ei lippaan patruunamäärän, kaliiperin tai muiden ominaisuuksien perusteella ole hakijan ilmoittamaan käyttötarkoitukseen nähden tarpeettoman tulivoimainen ja tehokas sekä joka soveltuu hyvin hakijan ilmoittamaan käyttötarkoitukseen.

Ampuma-aselain mukaan hankkimislupa voidaan antaa sellaiselle 18 vuotta täyttäneelle henkilölle, jota terveydentilansa ja käyttäytymisensä perusteella on pidettävä sopivana pitämään hallussa ampuma-aseita ja aseiden osia. Huoltajien suostumuksella lupa voidaan kuitenkin antaa metsästyslainsäädännön mukaan sallittua eläinten ampumista taikka ampumaurheilua tai -harrastusta varten alle 18-vuotiaalle mutta 15 vuotta täyttäneelle henkilölle, joka muuten täyttää hankkimisluvan saajaa koskevat edellytykset.

Hankkimisluvan nojalla hankitulle ampuma-aseelle on 30 päivän kuluessa haettava hallussapitolupa. Luvan antaa ja peruuttaa hakijan kotikunnan tai kotipaikan poliisilaitos. Hallussapitolupa annetaan yleensä toistaiseksi, mutta se voidaan erityisestä syystä antaa myös määräajaksi.

Hankkimis- tai hallussapitolupa voidaan peruuttaa muun muassa, jos luvanhaltija on syyllistynyt väkivaltaista käyttäytymistä osoittavaan rikokseen, huumausaineisiin liittyvään rikokseen tai muuhun rikokseen, joka osoittaa hänet sopimattomaksi hankkimaan tai pitämään hallussa ampuma-aseita, aseiden osia, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia. Hankkimis- tai hallussapitolupa voidaan peruuttaa myös silloin, jos luvanhaltija on rikkonut lupaehtoja tai muuten osoittanut piittaamattomuutta ampuma-aseita, aseiden osia, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia koskevien säännösten noudattamisessa.

Ampuma-aselain mukaan poliisin on viipymättä tehtävä päätös esineiden ottamisesta väliaikaisesti poliisin haltuun, jos on perusteltu syy epäillä, että ampuma-asetta, aseiden osia, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia käytetään väärin, taikka jos niitä koskevan luvan peruuttaminen on pantu vireille. Lisäksi poliisimiehen on otettava ampuma-ase, aseiden osa, patruunat ja erityisen vaaralliset ammukset pois niiden haltijalta, jos niiden väärinkäytön vaara on ilmeinen. Poliisimiehen on viipymättä ilmoitettava pois ottamisesta sen paikan poliisilaitokselle, jonka toimialueella esineet on otettu pois niiden haltijalta, tai luvanhaltijan kotikunnan poliisilaitokselle.

Poliisilaki antaa poliisille oikeuden saada viranomaisilta luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja jos on syytä

epäillä, että luvanhaltija ei enää täytä ampuma-aseluvan edellytyksiä. Päätöksen salassa pidettävien tietojen hankkimisesta tekee päällystöön kuuluva poliisimies.

Sisäasiainministeriö on antanut syksyllä 2007 ohjeen aselupakäytäntöjen yhtenäistämiseksi. Ohjeen tarkoituksena on ollut, että ampumalupa-asioissa noudatettaisiin kaikissa poliisilaitoksissa yhdenmukaisia käytäntöjä ja kohdeltaisiin luvanhakijoita ja -haltijoita yhdenvertaisesti kuten hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluu.

Ohjeen mukaan yksi lupaharkinnan keskeisiä asioita on estää ampuma-aseen väärinkäytön vakavia seurauksia, ennen kaikkea ampuma-aserikoksia. Aselupakäytäntöjen yhtenäistämisohje käsittelee muun muassa henkilön soveltuvuutta saada ampuma-aseen hankkimis- ja hallussapitolupaa sekä aseiden soveltuvuutta käyttötarkoitukseen.

Aselupakäytäntöjen yhtenäistämisohje käsittelee lyhyesti myös ampuma-aseiden soveltuvuutta ampumaurheiluun tai -harrastukseen. Ohjeen mukaan toiset ampumaurheilulajit vaativat suuren lipaskapasiteetin ja toisissa ampumaurheilulajeissa, kuten tarkkuusammunnassa, riittää pienempi, yleensä viiden patruunan, lipaskapasiteetti.

Aselainsäädännön ja sisäasiainministeriön ohjeiden perusteella myönnettiin Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien välisenä noin 11 kuukauden aikana yhteensä 49 322 aseiden hankkimislupaa. Suurin osa niistä eli lähes 40 000 koski haulikkoja, kiväärejä ja pienoiskiväärejä. Käsiasoille lupia myönnettiin yhteensä 7 525. Pistooleja niistä oli 3 057, pienoispistooleja 2 920, revolvereja 933 ja pienoisrevolvereja 615. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmissa käytetyt aseet olivat pienoispistooleja. Kaiken kaikkiaan Suomessa oli vuoden 2009 alussa haulikoita 591 714, kiväärejä 410 915, pienoiskiväärejä 251 531 ja yhdistelmäaseita 29 724. Pistooleja oli 109 013, pienoispistooleja 103 594, revolvereja 25 355 ja pienoisrevolvereja 13 735. Yhteensä poliisin aserekisterissä aseita oli 1 574 731, jossa ei ole mukana viranomais- ja puolustusvoimien aseita. Suomi sijoittuu niiden maailman viiden maan joukkoon, joissa on eniten ampuma-aseita asukasluvuun suhteutettuna.

Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien välisenä aikana peruutettiin aseiden hallussapitolupia yhteensä 3 041. Niistä haulikoita, kivääreitä tai pienoiskivääreitä oli yhteensä yli 2 300. Käsiasojen hallussapitolupia peruutettiin noin 600. Niistä pistooleja oli 280, pienoispistooleja 201, revolvereja 80 ja pienoisrevolvereja 45.

2.5.8 Internetiä ja pelejä koskevat säännökset, määräykset ja ohjeet

Länsimaisissa demokratioissa sovelletaan sananvapauden periaatetta, joka ulottuu yksittäisten kansalaisten, kansalaisryhmien, joukkoviestimien ja internetin toimintaan. Vahingollisiin ja haitallisiin sisältöihin pyritään puuttumaan lainsäädännöllisin ja mediapolitiittisen keinoin sekä itsesääntelyn kautta. Kattavaa ja laaja-alaista mediapolitiikkaa on Suomessa esimerkiksi naapurimaa Ruotsiin verrattuna niukasti. Internetin valvonta on niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa todettu tämän välineen luonteen ja globaalin toiminnan vuoksi hankalaksi ja osin mahdottomaksi.

Rikoslain rangaistussäännöksiä esimerkiksi lapsipornosta, rasismista ja kunnianloukkuksista sovelletaan myös internetissä toteutettuihin julkaisutoimiin. Viranomaisilla on kattavat tiedonsaantioikeudet sähköisen viestinnän tunnistamistietojen osalta, ja vuonna

2009 säädetty niin sanottu Lex Nokia siirtää jossain määrin verkon tunnistamistietojen tarkistusoikeutta myös työnantajille. Pakkokeinolaki ja poliisilaki antavat valtuudet selvittää internetissä tehdyn rikoksen tekijä silloin, kun laissa säädetty edellytykset täyttyvät.

Lainsäädäntö

Julkaisu- ja ohjelmatoiminnan sisältöihin sovelletaan vuonna 2004 voimaan tullutta sananvapauslakia, jolla uusittiin painovapaus- ja radiovastuulaki. Se perustuu välineneutraaliuteen eli viestintävälineen ylläpitäjän velvoitteet ja vastuut ovat periaatteessa samat välineestä riippumatta. Internetin osalta sananvapauslaki koskee lähinnä verkkojulkaisuja, joilla tarkoitetaan julkaisijan tuottamaa tai käsittelemää aineistoa, joka on laadittu yhtenäiseksi verkkoviestien kokonaisuudeksi aikakausjulkaisun tapaan.

Sähköisten viestintäverkkojen käyttöä ja toimintaa käsittelevät muun muassa viestintämarkkinalaki ja sähköisen viestinnän tietosuojalaki. Viestintämarkkinalaki sisältää säännöksiä muun muassa teleyritysten velvollisuuksista ja vastuista sähköisten viestintäverkkojen tarjonnassa. Sähköisen viestinnän tietosuojalaki taas koskee sähköisen viestinnän luottamuksellisuutta, siihen liittyvää sähköisen viestinnän tunnistamistietojen käsittelyä ja sähköisen viestinnän tietoturvaa.

Sähköisen viestinnän välittäjän ja palvelun ylläpitäjän vastuu sisällöistä määritellään tietoyhteiskuntapalvelujen tarjoamista koskevassa laissa. Sen mukaan palvelun ylläpitäjä ei ole vastuussa välittämänsä informaation sisällöstä, jos ylläpitäjä ei ole informaation alkuunpanija, ei valitse siirron vastaanottajaa eikä valitse tai muuta siirrettäviä tietoja.

Tuomioistuimien voi määrätä palveluntarjoajan palvelimella sijaitsevan tiedon poistettavaksi sellaisissa tapauksissa, joissa sisällön pitäminen yleisön ulottuvilla tai sen välittäminen on säädetty rangaistavaksi tai korvausvastuun perusteeksi. Jos tuomioistuin on antanut määräyksen tiedonsaannin estämisestä tai palvelun tarjoaja saa ilmoituksen tekijänoikeuden rikkomisesta, palvelun tarjoajan on välittömästi toimittava sisältöä koskevan vastuunsa välttämiseksi lain mukaan.

Lainsäädännön periaate siis on se, että teknisenä välittäjänä toimiva operaattori ei vastaa sisällöstä, eikä operaattorin itse tarvitse ottaa kantaa sisältöön eikä valvoa sitä. Operaattorilla on vain velvollisuus poistaa sisältöaineisto, jos operaattorin tietoon tulee, että se on laitonta. Sisällön laittomuuden arvioi aina tuomioistuin poliisin pyynnöstä. Tuomioistuin voi antaa päätöksensä hyvinkin nopeasti, jopa alle vuorokaudessa. Poliisi ilmoittaa teleyrityksille, jos tieto tulee poistaa.

Poikkeuksena ovat lapsiporno ja rasistiset sisällöt. Jos tallennettu tieto sisältää lasta, väkivaltaa tai eläimeen sekaantumista esittäviä pornografisia kuvia tai kiihottamista kansanryhmää vastaan, palvelun tarjoajan tulee lain mukaan viipymättä toimia omaloitteisesti saatuaan tiedon tällaisesta palvelimellaan sijaitsevasta aineistosta.

Itsesääntely

Joukkoviestintävälineiden sisältöjä ja ns. hyvää journalistista tapaa valvoo itsesääntelyperiaatteella vuonna 1968 perustettu Julkisen Sanan Neuvosto (JSN). Sen jäsenenä on

journalisteja, kustantajien ja yleisön edustajia, ja sen tehtävänä on tulkita hyvää journalistista tapaa ja puolustaa sananvapautta, etupäässä yleisökanteiden perusteella. JSN on julkaissut Suomen Journalistiliiton laatimat Journalistin ohjeet, jotka uusittiin viimeksi vuonna 2005. JSN perustaa ratkaisunsa näihin ohjeisiin. Ne koskevat kaikkea journalistista työtä lehdissä, radiossa, televisiossa ja internetissä.

Haitalliseksi katsottua internetin sisältöä valvovat myös Maksullisten puhelinpalveluiden eettinen lautakunta, Tietotekniikan Liiton etiikan työryhmä, Mainonnan eettinen neuvosto, Kuluttajavirasto sekä kuluttaja-asiamies. Suomalaiset operaattorit ovat julkaisseet yhteisesti ”netiketin”, joka antaa lasten vanhemmille ohjeita lasten internetin käytön valvontaan ja opastukseen liittyvissä asioissa sekä ohjaa lapsia itseään varovaisuuteen internetissä sekä vastuulliseen internetin käyttöön.

Verkko on viime vuosina myös saanut yhä enemmän sijaa viestintäkasvatuksen opetuksessa peruskouluissa ja lukioissa. Viestintäkasvatuksessa on siirrytty yhä enemmän pois verkkokäyttämisen tekniikan opiskelusta vastuulliseen sisällön käyttöön ja tuotantoon.

Internetin keskustelupalstat

Internetissä on tarjolla kosolti julkisia keskustelupalstoja, joiden suosio kasvaa nopeasti. Myös verkkojulkaisujen julkaisijoilla voi olla toimitetun aineiston lisäksi keskusteluryhmiä ja muuta ulkopuolista aineistoa, joiden osalta julkaisija toimii teknisenä välittäjänä. Keskustelupalstoilla käydään hyvin monenlaisia keskusteluja poliittisista väitteistä henkilökohtaisuuksiin saakka.

Keskustelupalstoja on sekä kotimaisilla että ulkomaisilla sivustoilla paljon ja niiden ylläpitoa ohjaavat säännöt ovat vaihtelevia. Osalla toimitaan omissa nimissä, osalla nimenmerkeillä. Osa edellyttää rekisteröintiä, mutta käytännössä rekisteröinnin aitoutta ei voida valvoa. Useilla sivustoilla on omat sääntönsä esimerkiksi väärällä identiteetillä toimimisesta, uhkailusta, kiusaamisesta tai sopimattomasta kielenkäytöstä. Keskustelijat voivat halutessaan siirtyä sivustoille, joiden ylläpitäjillä ei tällaisia sääntöjä ole. Yhteisiä, kattavasti sovellettuja periaatteita keskustelupalstojen valvonnasta tai keskustelijoiden henkilöllisyyden todentamisesta ei ole, ja valvonta on jo teknisestikin erittäin vaativaa viestien suuren määrän vuoksi.

Keskustelupalstojen tilalle ja rinnalle on viime aikoina tullut erilaisia suosittuja virtuaaliyhteisöjä (esimerkiksi IRC-Galleria, Habbo-hotelli, Facebook, My Space ja Twitter). Ne ovat käytännössä globaaleja virtuaalisia kohtauspaikkoja, joissa voi reaaliajassa keskustella, pelata, levittää kuvia tai muuta informaatiota. Näiden yhteisöjen toimintaperiaatteet vaihtelevat. Virtuaalimaailmassa ei aina esiinny oikeilla nimillä - poikkeuksia ovat pienet, suppeat yhteisöt. Virtuaaliyhteisöihin on tullut mukaan myös reaali maailmasta tuttuja asiantuntijoita ja viranomaisia kuten nuoriso-ohjaajia, psykologeja ja poliiseja, jotka virtuaalimaailmassa esiintyvät samoilla ehdoilla kuin kaikki muut.

Oikeus anonyymiin mielipiteen ilmaisuun on keskeinen osa sananvapautta. Tästä syystä mahdollisuudet valvoa kattavasti virtuaaliyhteisöjen keskusteluja ovat vähäiset. Keskustelupalstoja tarkemmin suojattuja on virtuaalinen kohdeviestintä kuten sähköposti, pu-

helut ja puheviestit, joita suojaa sähköisen viestinnän tietosuojalaki. Perustuslain mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu, ja kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.

Pelit

Tietokone-, konsoli- ja videopelejä kutsutaan laissa vuorovaikutteisiksi kuvaohjelmiksi, jotka on vapautettu pakollisesta ennakotarkastuksesta. Tallennemuodossa levitettävät pelit on kuitenkin ilmoitettava Valtion elokuvatarkastamolle, joka rekisteröi suositusikärajat tai sitovan ikärajan. Suositusikärajat ovat 3–16 vuotta ja sitova ikäraja 18 vuotta. Suurimmassa osassa peleistä käytetään yleiseurooppalaista ikärajaluokitusta ja Valtion elokuvatarkastamo rekisteröi pelit automaattisesti. Jos peliä ei ole luokiteltu eurooppalaisen järjestelmän mukaan, sille on hankittava suomalainen ikärajamerkintä. Jokaisessa pelissä on siis oltava sen haitallisuuteen perustuva ikäraja. Alemmat ikärajat ovat yleensä suosituksia, mutta 18 on sitova. Käytännössä ikärajojen noudattaminen on alaikäisen vanhempien varassa.

Valtion elokuvatarkastamolla on oikeus vaatia peli ennakotarkastukseen, jos on syytä epäillä, että se sisältää lapsille epäedullista materiaalia. Maahantuoja tai valmistaja voi myös halutessaan tarkastuttaa pelin. Jos elokuvatarkastamo tarkastaa pelin, ikäraja muuttuu sitovaksi eikä peliä saa luovuttaa ikärajaa nuoremmalle.

Sääntelyn ulkopuolella ovat niin sanotut hyötyohjelmat kuten opetusohjelmat sekä online- tai internetistä ladattavat pelit.

Pelejä voidaan pelata sekä yksittäisillä tietokoneilla että pelikonsoleilla, nykyään myös yhä kasvavassa määrin verkon kautta yhdessä toisten pelaajien kanssa. Osa peleistä sisältää opettavaa aineista ja osa on silkkaa ajanvietettä. Ajanvietepeleihin sovelletaan samoja sääntöjä kuin muuhunkin internetissä tarjottavaan aineistoon.

Ajanvietepelien lisäksi viime aikoina suosiotaan ovat lisänneet myös rahapelit, joissa voi voittaa sattumaan perustuen. Osallistuminen on vastikkeellista. Arpajaislaki kieltää rahapelien järjestämisen Suomessa ilman toimilupaa. Myös rahapelien markkinointi ja muu edistäminen on kiellettyä ilman toimilupaa. Käytännössä tällaisia pelejä voi kuitenkin pelata ulkomaisissa palveluissa.

2.5.9 Psykososiaalisen tuen ohjeet

Psykososiaalinen tuki on toimintaa, jolla pyritään torjumaan, rajoittamaan ja lieventämään suuren onnettomuuden tai muun traumaattisen tilanteen ihmisiin kohdistuvia psyykkisiä seurauksia. Psykososiaalisen tuen velvoitteet on kirjattu pelastusasetukseen. Sen mukaisesti kunnan ja kuntayhtymien eri toimialoista vastaavat virastot ja laitokset järjestävät yhteistoiminnassa muiden asiantuntijoiden kanssa psykososiaalisen tuen ja palvelut niille, jotka ovat joutuneet onnettomuuteen osallisiksi.

Psykososiaalisen tuen käsitteistö ei ole täysin vakiintunut, sillä psyykkisen huollon ja seurakuntien tarjoaman henkisen huollon rinnalla siihen voidaan katsoa kuuluvan myös sosiaalityötä ja -palveluja. Lisäksi ei ole tarkkaan määritelty, ketkä ovat uhreja. Uhri-käsite kattaa onnettomuudessa tai vastaavassa tilanteessa mukana olleet kuolleet tai

loukkaantuneet, mutta uhreina voidaan pitää myös tilanteessa mukana olleita, fyysisesti vahingoittumattomina säilyneitä. Lisäksi tapahtumilla on usein monia välillisiä uhreja.

Vuonna 1998 julkaistu moniste käsittelee traumaattisten tilanteiden psykososiaalista tukea ja palveluita. Toinen on asiantuntijatyöryhmän muistio vuodelta 2006, joka käsittelee psykososiaalista tukea ja palveluita suuronnettomuudessa.

Vuodelta 1998 olevan työryhmämuistion mukaan auttamistyössä on neljä vaihetta: 1. valmisteluvaihe, 2. pelastus- ja tointumisvaihe, 3. korjausvaihe ja 4. jälleenrakentamisvaihe. Psykososiaalinen tuki ja palvelut ovat erilaisia tilanteesta ja vaiheesta riippuen. Valmisteluvaiheessa laaditaan toimintasuunnitelma ja koulutetaan. Pelastus- ja tointumisvaiheeseen kuuluu välitön psyykkinen ensiapu. Korjausvaiheeseen kuuluvat tiedotus ja neuvontapalvelut, kriisi-interventiot ja uhrien ja heidän omaistensa huomioiminen. Jälleenrakentamisvaiheeseen kuuluu seuranta ja tarvittaessa pitkäaikainen psykososiaalinen tuki. Kansalaisten oikeuksista todetaan samassa muistiossa, että jokaisella akuuttiin traumaattiseen tapahtumaan joutuneella on oikeus tarvittaessa saada psykososiaalista tukea ja palveluja. Tämä koskee myös Suomen kansalaisia ulkomailla tapahtuneissa tilanteissa. Palvelut ovat käyttäjälleen maksuttomia.

Vuoden 2006 asiantuntijatyöryhmä esittää yksityiskohtaisia suosituksia, muun muassa että kriisiryhmien asema tulee turvata ja vakiinnuttaa lainsäädännöllä. Jäsenet kriisiryhmiin tulee nimetä virallisesti, toimintaedellytyksistä on huolehdittava ja yhteystietojen tulee olla ajan tasalla. Muistion mukaan paikallisten kriisiryhmien tehtäviin kuuluu:

- suuronnettomuudessa kriisiavun tarpeen ja omien resurssien riittävyyden arviointi
- välittömästä psyykkisestä ensiavusta huolehtiminen
- selviytymistä tukevien varhaisten kriisi-interventioiden toteuttaminen kohdistuen perheisiin, laajennettuihin perheisiin, sekä koulu- että muihin yhteisöihin
- jatkoavun tarpeessa olevien tunnistaminen ja heidän ohjaamisensa palveluihin
- tiedon välittäminen kriisiavun tarpeesta onnettomuuden uhrien kotipaikkakuntien terveyskeskuksiin ja kriisiryhmille
- hälytysjärjestelmän toimivuudesta huolehtiminen. Se edellyttää jatkuvaa yhteydenpitoa ja koulutusta kriisiryhmien ja ensilinjan auttajien välillä.

Muistiossa kuvataan yksityiskohtaisesti, mitä psykososiaaliseen tukeen kuuluu tapahtuman aikana ja sen jälkeen. Kuvaus perustuu psyykkisen sopeutumisen vaiheteoriaan, jonka mukaan yksilö toipuu traumaattisesta kriisistä vaiheittain.

Psyykkinen ensiapu (sokkivaihe) viikolla 0-1 on aktiivista kuuntelua, läsnäoloa, käytävissä olemista, elämän hallinnan tunteen palauttamista, käytännön apua ja rauhoittamista. Onnettomuudesta selviytyneitä ei tule jättää yksin. Erityistä tulee ottaa huomioon lapset, nuoret, mielenterveysongelmista kärsineet ja muut erityisryhmät. Psyykkisen ensiavun vaiheessa tulisi pyrkiä tunnistamaan myös ne, jotka tarvitsevat apua enemmän tai varsinaista psyykkistä hoitoa.

Varhainen interventio (reaktiovaihe) viikolla 2-4 auttaa kohtaamaan tapahtunut ja sen herättämät tunteet ja reaktiot, sekä tarjoaa ohjausta ja neuvontaa selviytymiseen. Selviy-

tymistä tukevat varhaiset interventiot ovat yhteisö- ryhmä ja yksilöinterventioita ja ne kohdistuvat perheisiin, laajennettuihin perheisiin sekä koulu-, työ- ja muihin yhteisöihin. Työryhmän mukaan apua tulee aktiivisesti tarjota, ja ne jotka eivät sitä halua voivat siitä kieltäytyä.

Kolmas vaihe on kriisi- ja traumahoito (työstämisvaihe). Kroonistumisen vaara on olemassa, jos traumaattisen tapahtuman kokenut oireilee vielä kolme kuukautta tapahtuman jälkeen. Työryhmän suosituksen mukaan tällaisella henkilöllä tulee aina tarvittaessa olla mahdollisuus asianmukaiseen jatkohoitoon. Vastuu jatkohoidon toteuttamisesta kuuluu viralliselle terveydenhuoltojärjestelmälle porrastuksen puitteissa. Tähän vaiheeseen sopii työryhmän mukaan myös ammatillisesti johdettu vertaistuki, joka on osoitautunut tulokselliseksi jos osallistujien traumaattinen kokemus on sama ja ryhmät ovat homogeenisiä. Onnistunut vertaistuki edellyttää kuitenkin ammatillista ryhmien ohjausta. Tällä hetkellä ei ole valtakunnallista vastuutahoa, joka vastaisi vertaistuen toteuttamisesta, mutta työryhmän suosituksen mukaan se voisi olla osa Kelan harkinnanvaraista kuntoutusta.

Työryhmä huomioi myös erityisesti lapsille ja nuorille annettavaa psykososiaalista tukea. Lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvia traumaattisille kokemuksille, ja häiriökehityksen riski on suurempi kuin aikuisilla. Työryhmä esitti, että paikallisiin ja alueellisiin valmiussuunnitelmiin sisällytettäisiin lasten ja nuorten psykososiaalisia palveluja koskeva osa. Myös koulujen, päiväkotien ja muiden vastaavien laitosten valmiussuunnitelmien tulisi sisältää yksikkökohtaiset kriisitoimintamallit. Yleisperiaatteiltaan lasten ja nuorten psykososiaalinen tuki on sama kuin aikuisia autettaessa, mutta siinä on huomioitava lasten ja nuorten erityistarpeet.

Sosiaali- ja terveysministeriö on joulukuussa 2009 julkaissut uuden psykososiaalisia palveluita koskevan ohjeen. Lisäksi Duodecim on vuonna 2009 julkaissut Hädän hetkellä – psyykkisen ensiavun oppaan, jossa on tietoa siitä, miten voidaan kohdata ja auttaa ihmisiä järkyttävän tapahtuman yhteydessä.

Kirkon toimintaa koskevat ohjeet

Kirkkohallitus on hyväksynyt joulukuussa 2005 Kirkon valmiussuunnittelun yleiset ohjeet ja Seurakunnan valmiussuunnitelman laatimisohjeen.

Ohjeet on toimitettu seurakuntien kirkkoneuvostoille, seurakuntaneuvostoille ja seurakuntayhtymien yhteisille kirkkoneuvostoille. Ohjeistuksen mukaan seurakuntien velvollisuutena on huolehtia perustehtävistään kaikissa olosuhteissa, mistä selviytyäkseen seurakunnalla tulee olla voimassa oleva valmiussuunnitelma. Siinä on määritelty seurakunnan varautumisjärjestelyt yhteiskunnan häiriötilanteiden ja poikkeusolojen varalta. Ohjeissa korostetaan yhteistyön merkitystä valmiussuunnitelman laatimisessa ja varautumisjärjestelyjen suunnittelussa. Jokaisessa rovastikunnassa tulee olla valmiussuunnittelua koordinoiva ryhmä, jonka lääninrovasti nimittää. Hiippakuntien tuomiokapitulit puolestaan koordinoivat ja ohjaavat alueellaan tapahtuvaa seurakuntien valmiussuunnittelua. Seurakunnan laatima valmiussuunnitelma tulee saattaa tiedoksi tuomiokapituliin, jossa suunnitelmat käydään läpi ja tarvittaessa pyydetään lisätietoja ja tarkennuksia.

Kirkkohallitus on myös laatinut vuonna 2005 opaskirjasen Henkisen huollon toiminta-ohje seurakunnille. Tämän seurakunnan valmiussuunnitteluun liittyvän ohjeen lopussa on yhdeksän toimenpide-ehdotusta seurakunnille henkisen huollon järjestämisestä. Lisäksi kirkkohallitus on vuonna 2004 antanut ohjeistuksen surun käsittelystä kirjasessa nimeltä Onnettomuuden tapahduttua – suruhartauden toteuttaminen.

2.5.10 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma

Hallitus käynnisti kahden muun politiikkaohjelman ohella Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman vuonna 2007. Perustan ohjelmalle luo valtioneuvoston vuonna 2007 hyväksymä ensimmäinen Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011. Sekä politiikka- että kehittämisohjelman painopisteenä on ehkäisevä nuorten parissa tehtävä työ. Tavoitteena on parantaa hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja koordinaatiota lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia koskevissa asioissa. Politiikkaohjelma jakautuu kolmeen osa-alueeseen: lapsilähtöinen yhteiskunta, hyvinvoiva lapsiperhe ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Lisäksi kehitetään lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannan tietopohjaa ja edistetään päätösten lapsivaikutusten arviointia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla.

Tavoitteena on edistää lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemista ja vaikuttamismahdollisuuksia. Alkuvuonna 2009 tehdyssä kierroksessa todettiin, että lasten ja nuorten kuuleminen kunnissa on yhä kirjavaa. Vain noin 30 prosentissa Suomen kunnista kuulemisen ja vaikuttamisen tilaa pidettiin kiitettävänä. Myös nuorisobarometrin mukaan nuorten osallisuus, kuuleminen ja yhteisöllisyyden tukeminen ei ole kehittynyt kaikilta osin hyvin.

Politiikkaohjelmassa pyritään lisäämään matalan kynnyksen palveluja ja avointa toimintaa, millä tavoitellaan arjen hallinnan vahvistamista ja ylisukupolvisen syrjäytymisketjun katkaisua. Lapsille ja nuorille pyritään luomaan yhteisösidoksia tukeva palvelujärjestelmä, joka luo lapsille ja nuorille hyvinvointia edistävän saumattoman verkoston.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen nähdään politiikkaohjelmassa laajana ennaltaehkäisyyn painottuvana kokonaisuutena, johon liittyvät esimerkiksi nuorisotyö, koulu, neuvolat ja perheet. Hallitusohjelman toimeenpanon väliarvioinnissa todettiin vuonna 2009, että lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on toistaiseksi kerätty vähän tietoa. Tietopohja on kuitenkin parantunut vuoden 2008 aikana tehdyn lapsiuhritutkimuksen myötä. Edellinen tutkimus oli tehty vuonna 1988.

Ohjelma pyrkii osaltaan edistämään lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksia ja osallisuutta muun muassa liikuntaan, taiteeseen ja kulttuuriin, jotka ovat tärkeitä hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Tavoitteisiin pyritään tukemalla koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa, kerhotoimintaa, taiteen perusopetusta sekä nuorten harrastus- ja kansalaistoimintaa.

Lisäksi politiikkaohjelman tavoitteena on vahvistaa nuorten medialukutaitoa sekä verkon kautta tapahtuvaa nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemista. Opetusministeriö on viime vuosina tukenut verkkonuorisotyön kehittämistä. Hallitusohjelman toimeenpanon väliarvioinnin 2009 mukaan nuorten kunnalliset tieto- ja neuvontapalvelut löytyvät 240 kunnasta, ja maamme nuorista on noin 75 prosenttia näiden palvelujen piirissä. Perusope-

tuksessa on toteutettu kansallisen opetussuunnitelman mukaisesti opetusta, jossa keskeisenä tavoitteena on medialuku- ja -kirjoitustaidon kehittäminen.

2.5.11 Sisäisen turvallisuuden ohjelmat

Arjen turvaa – Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2004

Ensimmäinen sisäisen turvallisuuden ohjelma valmistui kesällä 2004. Ohjelman tarkoituksena oli laatia ensi kertaa sektorirajat ylittävä useampivuotinen kehittämissuunnitelma sisäisen turvallisuuden parantamiseksi. Valtioneuvosto vahvisti ohjelman periaatepäätöksellään 23.9.2004, jolloin ohjelma sai ylimmän poliittisen johdon tuen. Ohjelman sisältöjä valmisteli seitsemän eri osa-alueisiin keskittynyttä valmisteluryhmää. Valmistelua ohjasi pääosin eri ministeriöiden johdosta koottu ohjausryhmä. Ohjelman ministeriryhmään kuului puheenjohtajana sisäministeri ja jäsenenä kolme muuta ministeriä.

Ohjelmassa arvioitiin sisäisen turvallisuuden nykytila, määriteltiin tavoitetila ja esitettiin yhteensä 79 toimenpide-esitystä. Sisäisen turvallisuuden tavoitetilaksi vuoteen 2015 mennessä määriteltiin, että Suomi on Euroopan turvallisimaa. Turvallisuuden takeena on hyvin toimiva julkinen sektori, jonka toiminta painottuu ennalta estävään työhön. Viranomaisyhteistyöllä sekä sidosryhmien ja yksityisen sektorin kanssa kumppanuuksia solmimalla varmistetaan laadukkaita ja ihmisten turvallisuusodotuksia vastaavat sisäisen turvallisuuden palvelut. Keskeisimmäksi haasteeksi määriteltiin syrjäytyminen. Muita haasteita olivat arkiturvallisuus, onnettomuudet, ulkomailta johdettu kova rikolliskulttuuri, tietoyhteiskunnan haavoittuvuus, rajavalvonta ja terrorismin torjunta. Ohjelman lopussa nostettiin lisäksi esiin joukko muita turvallisuuden uhkia, joiden kehittymistä vakaviksi uhkiksi pidettiin mahdollisena. Yksi näistä uhkista oli ampuma-aseiden lisääntyvä käyttö rikoksissa.

Koulusurmien ennaltaehkäisyyn liittyviä toimenpiteitä esitetään lähinnä rikosten ja häiriöiden ennalta ehkäisemisen osiossa. Tärkein toimenpide oli syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukeminen järjestämällä erityisiä nuoris- ja sosiaalityön muotoja, jotka vahvistavat nuorten kiinnittymistä yhteiskuntaan. Muita toimenpiteitä olivat muun muassa varhaisen puuttumisen, paikallisten turvallisuussuunnitelmien, oppilashuollon ja sosiaalipäivystyksen kehittäminen. Merkitykselliseksi katsottiin erityisesti lasten kehityksen turvaaminen ehkäisemällä perheiden syrjäytymistä. Lasten ja nuorten sosiaalisen turvallisuuden kannalta katsottiin tärkeitä tehtäviä olevan kouluilla ja nuorisotoimella sekä liikuntaa ja muuta vapaa-ajan toimintaa järjestävillä tahoilla. Huolen aiheena olevan syrjäytymisen ja yhteiskunnan ulkopuolelle ajautumisen katsottiin aiheutuvan lähinnä työttömyydestä, köyhyydestä, eriarvoisuudesta, ulkomaalaisten puutteellisesta kotoutumisesta, sairauksista sekä päihteiden käytöstä.

Ohjelmaa on toteutettu poikkihallinnollisena yhteistyönä ja toimeenpanona sekä tuloksia on seurattu ohjelmassa vahvistetulla tavalla. Toukokuussa 2007 valmistuneen seurantaraportin mukaan syrjäytymisen estämisestä koskeissa tavoitteissa oli joiltain osin edetty ja turvallisuus nähtiin yhä laajemmin ihmisten hyvinvointiin liittyvänä tekijänä. Tavoitteiden saavuttamiseksi oli kuitenkin tehtävä vielä paljon työtä. Samaan tapaan kesken oli myös väkivaltarikollisuuden määrälle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen. Yhtenä ohjelman tavoitteena oli yhteistyön lisääminen, minkä todettiin edistyneen siitä huolimatta, että resurssi ei ollut merkittävästi lisätty.

Turvallinen elämä jokaiselle – Sisäisen turvallisuuden ohjelma 2008

Toisen sisäisen turvallisuuden ohjelman valmistelu käynnistettiin elokuussa 2007, ja valtioneuvosto teki periaatepäätöksen asiasta 8.5.2008. Ehdotus ohjelmaksi laadittiin laajassa yhteistyössä sisäasiainministeriön johdolla. Valmistelun johtoryhmänä oli ministeriryhmä, jossa oli kuusi ministeriä ja viiden ministeriön kansliapäälliköt. Valmistelutyötä ohjasi sisäasiainministeriön kansliapäällikön johtama laaja ohjausryhmä. Johto- ja ohjausryhmällä oli lisäksi sihteeristö. Valmistelutyötä tehtiin seitsemässä asiantuntijaryhmässä, joista kukin teki myös oman erillisen loppuraportin.

Toisen sisäisen turvallisuuden ohjelman tavoitteena oli edelleen, että Suomi on Euroopan turvallisimman maa vuonna 2015. Keskeisimmäksi sisäisen turvallisuuden uhkaksi katsottiin yhä syrjäytyminen. Muita haasteita olivat tapaturmien määrä, eri väestöryhmien väliset suhteet, väkivalta, suuronnettomuudet, yhteiskunnan haavoittuvuus, rajat ylittävä rikollisuus, tietoverkkorikollisuus sekä terrorismi ja väkivaltainen radikalisoituminen. Väkivallan osalta ohjelmassa nähtiin, että väkivallan määrä voi kasvaa väkivaltaan turtumisen, eriarvoisuuden lisääntymisen, lähisuhdeväkivallan lisääntymisen, humalahakuisen kulttuurin ja teknologisen kehityksen seurauksena. Teknologian vaikutuksista mainitaan verkossa tapahtuva häirintä, kiusaaminen ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Lisäksi teknologinen kehitys voi johtaa sosiaalisten kontaktien ja sitä kautta yhteisöllisyyden heikkenemiseen. Tunnistettavasti koulusurmiin kytkeytyviä uhkia tai haasteita puoli vuotta Jokelan koulusurmien jälkeen vahvistetussa ohjelmassa ei mainittu.

Ohjelmassa esitettiin yhteensä 74 toimenpidettä sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi. Yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet koskivat

- Syrjäytymisen ehkäisyä ja alkoholihaittojen torjuntaa
- Koulutusta ja osaamisen kehittämistä
- Sisäisen turvallisuuden tutkimuksen kehittämistä
- Tilannekuvatoiminnan kehittämistä
- Paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittämistä
- Turvallisuusseikkojen huomioon ottamista rakennetun ympäristön suunnittelussa.

Erityiset tavoitteet koskivat

- Kodin, vapaa-ajan ja liikkumisen turvallisuutta
- Maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen turvallisuutta
- Väkivallan vähentämistä
- Kilpailukyvyyn lisäämistä parantamalla yritystoiminnan turvallisuutta
- Suuronnettomuuksien ja ympäristötuhojen ehkäisyä
- Rajaturvallisuutta, laittoman maahantulon estämistä ja tullivarmuutta
- Ihmiskaupan ja siihen rinnastuvan rikollisuuden estämistä
- Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa
- Tietoverkkorikollisuuden ja internetin käyttöön liittyvien riskien torjuntaa
- Terrorismin torjuntaa, ääriliikkeiden laittoman toiminnan ehkäisyä ja väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisyä.

Syrjäytymisen ehkäisy oli ohjelmassa samassa alakohdassa kuin alkoholihaittojen torjunta. Kohdassa esitettiin seitsemän toimenpidettä, joista yksi oli varhaisen puuttumisen

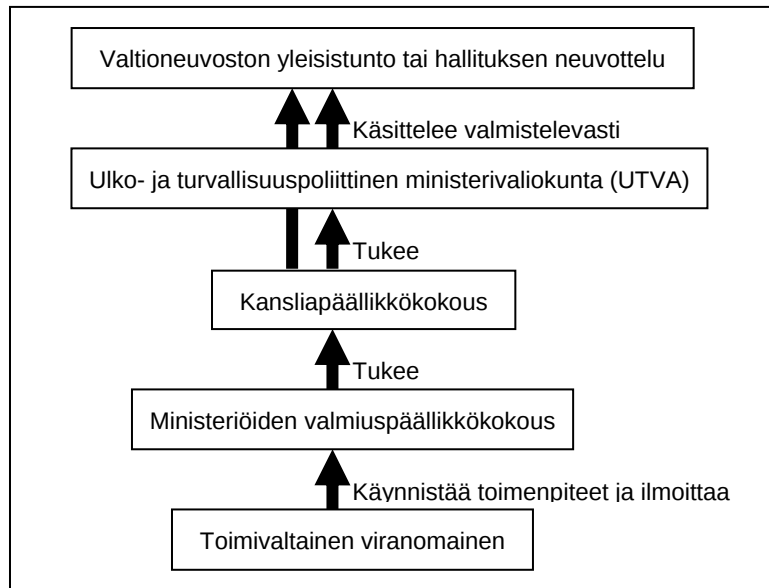
parantaminen. Siten pyritään ehkäisemään lasten ja nuorten syrjäytymistä ja rekrytoitumista rikolliseen toimintaan. Lisäksi ohjelmassa päätettiin tukea yhteisöllisyyttä haja-asutusalueilla, kehittää nuorten työpajatoimintaa ja luoda edellytyksiä kansalaisjärjestöjen toiminnalle nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kaikkien koulutusasteiden perustutkintoihin päätettiin sisällyttää tietoa väkivaltailmiöstä ja siihen puuttumisesta. Onnettomuuksiin ja muihin tilanteisiin varautumiseksi laaditaan turvallisuusharjoituksille yhteinen kansallinen ohjelma. Toimintaympäristön tuntemuksen parantamiseksi päätettiin kehittää poikkihallinnollista tilannekuvatoimintaa, jonka tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää muun muassa paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittämiseksi esitettiin viisi toimenpidettä.

Väkivallan vähentämiseksi sisäisen turvallisuuden ohjelmassa puututaan turvataitokasvatuksen lisäämiseen, uhrien auttamiseen, alle 2-vuotiaiden kuolinsyiden selvittämiseen, seksuaaliseen väkivaltaan sekä lähisuhde- ja perheväkivaltaan. Tietoverkkoihin liittyen toimenpiteenä oli lainsäädännön ja tutkintakeinojen ajanmukaisuuden varmistaminen, poliisin resurssien vahvistaminen, ilmoitusaktiivisuuden lisääminen ja tietoverkkorikollisuuden torjuntaedellytysten turvaaminen. Terrorismin käsittelyn yhteydessä toimenpiteeksi esitetään, että viranomaistoimin ja tutkimuskeinoin selvitetään väkivaltaiseen radikalisoitumiseen vaikuttavia tekijöitä ja luodaan rakenteita sen torjumiseksi.

2.5.12 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia (YETTS)

Valtioneuvosto teki 23.11.2006 periaatepäätöksen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisesta kaikissa olosuhteissa. Elintärkeiksi toiminnoiksi on mainittu muun muassa sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen ja toisaalta väestön toimintakyky ja henkinen kriisinkestävyys. Periaatepäätöksessä määritellään eri ministeriöiden hallinnonalojen vastuut ja tehtävät normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa sekä poikkeusoloissa.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia sisältää valtion kriisijohtamisen periaatteet. Yhteiskunnan haavoittuvuuden lisääntyessä on välttämätöntä, että ylläpitäen ja nopeasti syntyvien erityistilanteiden hallinta ja eri hallinnonalojen toimintojen yhteen sovittaminen kyetään aloittamaan viipymättä. Tilanteiden hallinta edellyttää, että käytössä on kaikkien toimijoiden tuntema ja harjoittelema kriisijohtamisen toimintamalli. Kriisitilanteiden johtamisessa noudatetaan laillisuusperiaatetta ja säädettyä toimialajakoa. Normaaliolojen vastuujako ja toimintamallit säilytetään mahdollisimman pitkään. Johtamisen ja yhteen sovittamisen taso määräytyy tilanteen vakavuuden ja laajuuden mukaan. Tilanteita johdetaan ennakoivasti ja käyttöön otetaan heti riittävät voimavarat. Yhteensovittamisen tasot valtion kriisijohtamisessa ovat kuvassa 9.

Kuva 9. Yhteensovittamisen tasot valtion kriisijohtamisessa.

Toimivaltainen viranomainen käynnistää toimenpiteet ohjeidensa mukaisesti sekä informoi tapahtuneesta hallinnonalansa valmiusorganisaatiota. Toimivaltainen ministeriö johtaa toimintaa ja tarpeen mukaan ministeriöiden yhteistoimintaa. Valtioneuvoston kanslia varmistaa, että toimivaltainen ministeriö on määritetty. Lisäksi valtioneuvoston kanslia tukee tilannekuva-, tila- ja viestintäasioissa.

Pysyviä yhteistoimintaelimiä ovat ministeriöiden valmiuspäällikkökokoukset, joiden puheenjohtajana toimii valtioneuvoston turvallisuusjohtaja, sekä kansliapäällikkökokoukset, joiden puheenjohtajana toimii pääministerin toimikaudeksi nimitetty valtiosihteeri. Hallinnon eri alojen sekä tarvittaessa elinkeinoelämän yritysten ja kansalaisjärjestöjen toimenpiteet sovitetaan yhteen kansliapäällikkökokouksessa. Tilanteen mukaisessa toiminnassa valmiuspäällikkökokous tukee kansliapäälliköitä.

Valtion kriisijohtamismallia on testattu sekä harjoituksissa että tositilanteissa. Kauhajoen koulusurmatapauksessa tilannetta käsiteltiin heti alkuvaiheessa valtion kriisijohtamismallin ylimmällä tasolla pääministerin, hallituspuolueiden puheenjohtajien ja tilanteen mukaisten avainministerien neuvottelussa. Yhteensovittamista jatkettiin sen jälkeen valmiuspäällikkötasolla.

2.5.12 Julkishallinnon viestintää koskevat ohjeet

Valtionhallinnon viestintää koskevia tai sivuavia lakeja on runsaasti: laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta, perustuslaki, laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä, hallintolaki, tekijänoikeuslaki, henkilötietolaki, valmiuslaki ja puolustustilalaki. Viestinnän visioita ja käytänteitä on määritelty erityisesti 2000-luvulla Valtionhallinnon viestintäsuosituksessa 2001, Valtioneuvoston kanslian viestintäsuunnitelmassa 2004, Valtionhallinnon viestintä kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa -raportissa 2007, Valtion kriisijohtamismallin toteuttaminen alue- ja paikallishallinnossa -raportin viestintäosuudessa 2008 sekä näihin julkaisuihin perustuvissa käytännön ohjeissa. Valtionhallinnon viestinnän seuranta- ja arviointijärjestelmässä on myös tehty eri ministeriöiden viestinnän strategia-

analyysijä haastatteleamalla poliittista ja hallinnollista johtoa ja analysoimalla viestinnän strategisia ja käytäntöjen toimijoita. Yhteisiä teemoja ovat olleet muun muassa viestinnän ymmärrettävyys ja viestien perillemeno.

Kuntapuolella ilmestyi vuonna 2004 Kuntien viestintäopas. Kuntatiedon keskus on koonnut verkkosivuilleen kuntien ja kuntayhtymien viestintäohjeita ja -visioita. Noin puolet Suomen kunnista on tällaisen suunnitelman laatinut. Pienimmät kunnat eivät ole määritelleet viestintätavoitteitaan yhtä usein kuin yli 10 000 asukkaan kunnat.

Kaikkien visioraporttien perusajatus on hyvin samanlainen. Ne näkevät julkishallinnon viestinnän tavoitteiden ja toimintaperiaatteiden pohjautuvan perusoikeuksiin: sanavapautteen, opetuksen ja sivistyksen oikeuteen, osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksiin, oikeusturvaan sekä oikeuteen omasta kielestä ja kulttuurista. Julkishallinnon viestinnän kautta kansalaisten tulee saada tietoa viranomaisten toimista.

Viestinnän merkitys yhteiskunnassa on kasvanut, mikä lisää kansalaisten tiedonsaantitoduksia. Jokaisen viranomaisen täytyy huolehtia asianmukaisesta viestinnästä toimialallaan. Viestintä on osa tehokasta asioiden hoitamista. Viestintä kuuluukin kaikkien virkamiesten tehtäviin, ei vain tiedottajille. Viestinnän on oltava luotettavaa, nopeaa, säännöllistä ja johdonmukaista. Median rooli on tärkeä, mutta julkishallinnon on kyettävä viestimään kansalaisille myös suoraan. Kansalaisviestintä lähtee vastaanottajien tarpeista. Perustana on hallinnon julkisuus ja viestinnän vuorovaikutteisuus. Verkon avulla tämä tapahtuu aikaisempaa luontevammin, ja vastavuoroisuus toteutuu paremmin.

Valtionhallinnon viestinnän keskeisten periaatteiden merkitys kasvaa kriisi- ja häiriötilanteissa. Hallinnon on kyettävä vastaamaan nopeasti ja mahdollisimman avoimesti median ja kansalaisten kasvaneeseen tiedontarpeeseen. Yhteiskunnan haavoittuvuus on kasvanut, ja siksi on välttämätöntä, että myös yllättäen syntyneet erityistilanteet hallitaan. Tilanteen vakavuus ja laajuus määrittää sen, johdetaanko tilannetta paikallisesti vai koordinoidaanko tehtävät alueellisesti, ministeriö- tai valtioneuvostotasoisesti. Päävastuu paikallisesta viestinnästä on kunnilla, paikallisilla viranomaisilla ja kunnallisilla yhteenliittymillä kuten sairaanhoitopiireillä ja alueellisilla pelastuslaitoksilla.

Erityisesti kriisitilanteissa on tärkeää, että kansalaiset tavoitetaan ja he saavat tarvitsemansa tiedon nopeasti ja luotettavasti. Tärkeää on antaa selkeitä ja tilanteeseen sopivia ohjeita, jotta vahingot saadaan rajatuiksi. Tiedontarpeen kasvaessa ja viestintäilmaston muuttuessa viranomaisten on kyettävä yhteistyöhön hallinnonalansa muiden viranomaisten ja muiden keskeisten toimijoiden kanssa. Erityistilanteita varten tulee olla kirjallinen viestintäsuunnitelma, joka kuvaa selkeästi viestintävastuut ja yhteistyömuodot.

3 MUUT TUTKIMUKSET

3.1 Suomalaisen yhteiskunnan väkivaltaisuus

EU-maiden väkivaltaisuustilastoissa Suomi sijoittuu korkealle. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen syksyllä 2008 julkaisemasta henkirikoskatsauksesta ilmenee, että EU:n jäsenmaiden keskiarvoon nähden Suomessa tehdään noin kaksinkertaisesti henkirikoksia asukasta kohden. Julkaisun tiedot perustuvat Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen, Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön poliisiosaston henkirikollisuuden seurantajärjestelmään keräämiin tietoihin vuosilta 2002–2007. Tiedot koskevat vain tehtyjä henkirikoksia, ei yrityksiä tai muita väkivallantekoja. Keskimäärin Suomessa tapahtuu vuosittain noin 120–130 henkirikosta. Henkirikosten määrä on ollut lievässä laskussa viimeisen vuosikymmenen aikana. Koko maailman tilastoon nähden Suomessa väkivaltakuolleisuus on kuitenkin matala.

Koko suomalaista yhteiskuntaa ei kuitenkaan voida pitää muita länsieurooppalaisia yhteiskuntia väkivaltaisempana. Suomen korkea henkirikollisuudentaso, johon väkivaltaisuuden käsitys lähinnä perustuu, johtuu pääosin yhden sosiaalisen ryhmän väkivaltaisuudesta. Suomessa törkeitä väkivaltarikoksia tekevät eniten työikäiset miehet. Henkirikoksissa 90 prosentissa tekijänä on mies ja valtaosa, 70 prosenttia, tapahtui yksityisasunnoissa. Yleisin tapahtuma-ajankohta on viikonloppu. Suurin osa tekijöistä on työelämästä syrjäytyneitä, sillä vain viidesosa tekijöistä on työelämässä. Työelämässä mukana olevien tekemien henkirikosten määrä on muiden Pohjoismaiden tasolla. Muidenkaan aktiiviväestöön kuuluvien sosioekonomisten ryhmien tekemien tekojen osalta Suomi ei poikkea juuri samankaltaisen yhteiskuntarakenteen ja väestön omaavista muista Pohjoismaista. Henkirikollisuuden tasossa on suuria alueellisia eroja.

Suomen poikkeavalle väkivallantekijärakenteelle ei ole yksittäistä helposti havaittavaa selitystä. Nykyinen tilanne on syntynyt useista erilaisista vaikutteista. Matalimmillaan väkivallanteot olivat Suomessa 1960-luvulla. Nykyinen korkea henkirikollisuuden jaks alkoi vuodesta 1969. Myös suurimman osan henkirikoksia tekevien ikärakenne on muuttunut viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana nuorista alle 30-vuotiaista keski-ikäisiin.

Suomalaiselle väkivallalle on tyypillistä, että useimmissa tapauksissa tekijä ja väkivallan kohteeksi joutunut ovat entuudestaan tuttuja ainakin jollain tasolla. Puolisoiden, sukulaisten tai tuttavien välisiä henkirikoksia on noin 85 prosenttia tapauksista. Tekijä ja uhri ovat monesti iältään lähellä toisiaan, jos sukulaisten tekemiä tekoja ei oteta huomioon. Runsaassa 45 prosentissa henkirikostapauksista on tekijän ja uhrin välillä ollut jo aikaisemmin väkivaltaa tai uhkailua, ja kaikkiaan 70 prosentissa on ollut jonkinlaista ennakoivaa oirehtimista. Suurimmassa osassa, 81 prosentissa, henkirikoksia on yksi tekijä ja yksi uhri. Moniuhrisia henkirikoksia on vajaat 5 prosenttia tapahtuneista.

Suomalaisissa henkirikollisuustapauksissa on tavallisimmin taustalla ryyppyriitä 26 %, parisuhdeongelmat 16 %, mustasukkaisuus 14 % tai mielenterveydellinen häiriö 13 %. Tilastoiduista henkirikostapauksista arvioidaan noin 23 prosentin olevan ennalta harkittuja. Myös itseen kohdistuvissa väkivallanteoissa Suomi on korkealla EU-maiden välisessä vertailussa. Erityisesti nuorten itsemurhaluvut ovat muita EU-maita suurempia,

vaikka niissä on viime vuosina ollut laskua. Suomalainen kulttuuri poikkeaa monista muista myös siinä, että itsemurhia ei paheksuta voimakkaasti.

Selvitetyistä henkirikoksista 7 prosentissa tekijä on surmannut itsensä teon yhteydessä tai heti sen jälkeen. Suomalaisessa henkirikosrakenteessa on tapahtunut hiljalleen muutosta muiden Pohjoismaiden tapaan. Sukulaisten ja perheenjäsenten tekemien henkirikosten määrä on hieman laskenut, kun taas tuttavien välisten määrä on noussut.

Alkoholi on useasti mukana suomalaisessa väkivallassa. Henkirikostapauksista lähes 80 prosentissa tekijä on ollut alkoholin vaikutuksen alainen. Tekohetken humalatilat ovat olleet monesti voimakkaita. Myös useat väkivallan kohteeksi joutuneet uhrit ovat alkoholin vaikutuksen alaisia. Alkoholin käytön lisääntymisellä on hienoista vaikutusta alkoholisidonnaisiin väkivallantyyppeihin, kuten esimerkiksi ravintolaväkivaltaan. Lähes 70 prosentilla henkirikosten tekijöistä on aikaisempaa väkivaltataustaa, joka on monen osalta ollut alkoholisidonnaista.

Jos tarkastellaan myös lievempiä väkivallankokemuksia, kokevat nuoret näitä eniten. Vertailtaessa väkiluvultaan samankokoisia kaupunkeja ei Suomessa esiinny enempää väkivaltaa kuin muuallakaan EU:n alueella. Kaupungeissa koetaan pääsääntöisesti enemmän väkivaltaa kuin maaseudulla, mutta maaseudulla väkivaltaan liittyy alkoholi useammin kuin kaupungeissa. Maaseudun väkivaltatapaukset tulevat kuitenkin suhteellisesti useammin viranomaisten tietoon kuin kaupungissa tapahtuneet.

Suurin osa Suomessa tehdyistä henkirikoksista tehdään jollakin teräaseella, noin 40 prosenttia, tai pahoinpitelemällä ilman välinettä, noin 25 prosenttia. Miesten henkirikoksista neljännes on tehty ilman välinettä. Vaikka Suomessa on väkilukuun nähden runsaasti ampuma-aseita, ei niillä tehtyjä väkivallantekoja ole enempää kuin muissakaan Länsi-Euroopan maissa. Ampuma-aseilla on viime vuosina tehty yhteensä 16 prosenttia henkirikoksista. Käsituliaseilla tehty osuus kaikista henkirikoksista on 7 prosenttia. Rikoksissa käytetyistä käsituliaseista luvallisia on ollut 41 prosenttia. Kaikista viime vuosina henkirikoksiin käytetyistä ampuma-aseista 58 prosenttia on ollut sellaisia, joihin rikoksen tekijällä ei ole ollut lupaa. Ampuma-aseilla tehdyissä henkirikoksissa kahdessa kolmasosassa uhri on surmattu yhdellä laukauksella.

Henkirikosten alueelliset erot ovat kasvaneet Suomessa viime vuosikymmenten aikana. Tarkasteltaessa Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntia on asukaslukuun suhteutettu henkirikosten määrä muuta maata korkeampi ja myös pientä kasvua on havaittavissa.

Sotien käymisellä ei ole ollut selkeää yhteyttä suomalaisen yhteiskunnan väkivaltarakenteen kehittymiselle. Väkivaltatilastoista voidaan havaita, että sota-ajan eläneet sukupolvet eivät ole olleet poikkeuksellisen väkivaltaisista. Teoriassa sodassa ollut miessukupolvi olisi tilastollisesti ennustaen ollut väkivaltaisimmassa iässään sodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Kuitenkin Suomessa 1950- ja 1960-luvut olivat 1900-luvun väkivallattomimmat henkirikosten ja myös lievempien väkivaltarikosten asukaslukuun suhteutetulla määrällä mitaten.

Uusia väkivallan muotoja on ilmaantunut myös suomalaiseen väkivaltakulttuuriin muutamien viime vuosikymmenten aikana. Esimerkiksi erilaiset tietoyhteiskunnan luomat

viestintämahdollisuudet ovat luoneet uudenlaisia väkivallan uhan kokemistapoja. Väkivallan käsitteen yleinen laajentuminen ja jakautuminen vaikeuttavat vertailuja vanhempiin tilastoihin. Koko väestöä tarkasteltaessa varsinaisen fyysisen väkivallan kokeminen ei ole lisääntynyt, mutta uhkaavien tilanteiden kokeminen ja niistä ilmoittaminen on kasvanut. Rikosuutisoinnin lisääntymisellä ja painottumisella väkivaltarikoksiin on saatanut olla oma vaikutuksensa väkivallanpelkoa tuntevien kasvavaan määrään. Yksittäisenä selkeästi kasvaneena väkivallan muotona voidaan mainita esimerkiksi naisten työpaikalla kokema väkivalta, joka on lisääntynyt erityisesti hoitoaloilla. Yleisesti Suomessa ei näyttäisi olevan lievää väkivaltaa sen enempää kuin muuallakaan Länsi-Euroopassa, mutta vakavamman väkivallan tilastot ovat korkeampia.

3.2 Nuorten tekemät henkirikokset Suomessa

Alle 21-vuotiaiden tekemät henkirikokset ovat Suomessa melko harvinaisia vuosittaisen määrän ollessa yleensä alle kymmenen. Niistä suurin osa on 19–20-vuotiaiden tekemiä. Yleisimmin nuorten keskuudessa esiintyy lievää väkivaltarikollisuutta. Henkirikosten tekijöitä on eniten keski-ikäisissä miehissä, mutta ikäluokan kokoon suhteutettuna eniten henkirikoksia ovat viime vuosina tehneet 21–24-vuotiaat nuoret aikuiset miehet. Erot suhteellisessa rikollisuustasossa ikäryhmien välillä ovat kuitenkin Suomessa olleet viime vuosikymmeninä hyvin pienet 21–44-vuotiailla miehillä. Se, mihin ikäryhmään suhteellisen rikollisuustason huippu kulloinkin on osunut, on vaihdellut mittausvuodesta riippuen.

Nuorisoväkivallan määrä liittyy Suomessa osin taloudellisiin suhdanteisiin. Väkivallan määrä lisääntyy nousukausina ja vähenee taloudellisen taantumana aikana. Neljäsosa nuorten tekemistä henkirikoksista liittyy johonkin muuhun rikokseen kuten omaisuusrikokseen, murtoon tai ryöstöön. Kaikista Suomessa tilastoiduista henkirikoksista 12 prosenttiin liittyi joitain oheisrikoksia. Suomessa nuorten tekemien henkirikosten määrä asukaslukuun suhteutettuna ei ole yleisempää verrattuna muihin Pohjoismaihin tai läntiseen Eurooppaan.

Alkoholin käyttö on usein mukana nuorten tekemissä henkirikoksissa. Viime vuosien nuorista henkirikostekijöistä noin 80 prosenttia on ollut tekohetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Nuorille tyypilliset henkirikostapaukset poikkeavat tyyliltään ja olosuhteiltaan monesti koko Suomen keskimääräisestä tilastosta. Nuorten tekemissä rikoksissa uhri on useasti tekijälle tuntematon. Lisäksi niissä käytetään useammin tekovälineitä ja ne ovat raaempia kuin muiden ikäryhmien tekemät. Nuorten tekemät henkirikokset ovat kokonaisuutena yllätyksellisempiä ja niissä uhrin valikoituvat sattumanvaraisemmin kuin vanhempien ikäluokkien henkirikoksissa.

Yhteistä nuorille henkirikostekijöille on usein varhain aloitettu päihteiden käyttö, huono-osaisuus, väkivaltaisuus ja mielenterveydelliset häiriöt. Huomattavalla osalla tekijöistä ainakin toinen vanhemmista on alkoholin ongelmakäyttäjä. Vaikka väkivaltaisuuden ei ole todettu olevan biologisesti periytyvää, on joka kymmenennellä henkirikokseen syyllistyneellä nuorella joku henkirikoksesta tuomittu lähisukulainen. Huomattavalla osalla on myös henkirikoksen uhriksi joutuneita lähiomaisia.

Nuorten tekemät rikokset, mukaan luettuna väkivaltarikokset, toteutetaan muita ikäryhmiä useammin ryhmissä. Lisäksi nuorten henkirikosten tekopaikat ovat vanhempien ikäryhmien henkirikoksia julkisempia, jolloin teot ovat näkyvämpiä ja niihin välittömästi tai välillisesti liittyvien osallisten määrä on suuri. Rikokset koskettavat siten ympäröivää yhteisöä toisella tavoin kuin yksityisissä tiloissa tehdyt henkirikokset.

3.3 Väkipalta suomalaisnuorten elämässä

Nuorisotutkimusseuran julkaisemassa Jokelan koulusurmia käsittelevässä analyysissä korostetaan moniulotteisen väkivaltakäsitteistön merkitystä koulusurmien tutkimisessa. Kansainvälisen terveysjärjestö WHO:n määritelmien mukaisesti on kolme väkivallan ulottuvuutta: itseen suuntautuva väkivalta, ihmisten välinen väkivalta ja kollektiivinen väkivalta. Keskeistä on eritellä myös henkisen ja fyysisen väkivallan ilmenemismuodot, jotka usein kietoutuvat toisiinsa. Väkipalta voi olla helposti tunnistettavaa, esimerkiksi yksilöiden tai ryhmien keskinäistä fyysistä väkivaltaa. Väkipalta voi ilmentyä myös vaikeammin tunnistettavana yhteiskunnan rakenteiden tai instituutioiden tasolla. Tällaisia kehyksiä voivat olla esimerkiksi kouluinstituutio tai nettiyhteisöt.

Poliisiammattikorkeakoulun ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kyselytutkimuksen mukaan lapset ja nuoret kokevat väkivaltaa useammin kuin aikuiset. Useimmiten väkivallan tekijä ja uhri ovat ikätovereita. Nuorisotutkimuksessa on kuvailtu, että väkivalta voi vahvistaa nuorten ryhmäjäsenyyttä ja yhteenkuulumisen tunnetta. Se ei kuitenkaan välttämättä määritä ryhmän toimintaa, vaan on pikemminkin satunnaista. Väkipalta voi myös asemoida etenkin poikia nuorten keskinäisissä hierarkioissa. Väkipaltaisen maineessa olevien kaverien tai jopa aseiden uskotaan tuovan turvaa. Joissain tapauksissa väkivallan avulla pyritään ratkaisemaan arjessa koettuja epäoikeudenmukaisuuksia tai esimerkiksi perheväkivaltatilanteita. Tätä keinoa voidaan käyttää silloin, kun nuoret eivät koe muita välineitä ongelman ratkaisemiseksi olevan saatavilla.

Väkivaltarikollisuus on sukupuolittunut ilmiö, mikä on todettu myös ulkomaisia koulusurmia käsittelevissä selvityksissä. Sukupuolen ja väkivallan välisiä kytköksiä analysoitaessa voidaan puhua muun muassa vääristyneestä maskuliinisuudesta, jolla kuvataan poikien sosiaalistumista kovuuteen ja valmiuteen puolustaa itseään väkivalloin. Pojille ja miehille kehittyä kova ulkokuori, panssari, joka toisaalta suojaa, mutta toisaalta eristää läheisyydestä ja huolenpidosta estämällä näyttämästä epävarmuuden tunteita. Tällaisen mallin voivat omaksua myös tytöt ja naiset. Koulu- ja muun väkivallan sukupuolittunut luonne voidaan ottaa ennaltaehkäisytyössä huomioon.

Väkivallan sukupuolittuneista taustoista voidaan nostaa esiin tilanteet, joissa pojan tai miehen maskuliinisuutta kyseenalaistetaan ja halvennetaan. Tällaisia voivat olla kaverien, vanhempien tai opettajien tekemät loukkaukset tai ylipäänsä tilanteet, joissa mies tai poika kokee, etteivät häneen kohdistuvat maskuliinisuusodotukset ole saavutettavissa. Väkipallan avulla saatetaan pyrkiä osoittamaan itselle ja muille omaa miehisyyttään sekä sitä, että tilanne on hallinnassa. Väkipallaa on siis mahdollista käyttää vahvistamaan maskuliinista identiteettiä silloin, kun kuva itsestä omista asioista päättävänä, itsenäisenä miestoimijana on syystä tai toisesta asetettu kyseenalaiseksi.

Eri maista saatujen tietojen mukaan naiset hakevat miehiä herkemmin apua ja tukea väkivaltaan liittyviin ongelmiin. Suomessa vuonna 2009 tehdyn tutkimuksen mukaan 85 prosenttia rikosten uhrien tukipalveluihin yhteyttä ottavista oli naisia. Miesten kokeman väkivallan seurauksista sen sijaan on Suomessa vain vähän tutkimustietoa. Miesten keskinäistä väkivaltaa ei myöskään aina pidetä rikoksena vaan osana mieheksi kasvamista. Sen vuoksi monet miehistä eivät ehkä koe tarvitsevänsä apua tai tukea väkivaltakokemustensa käsittelyssä.

Väkivaltaa tulee tarkastella aina osana ympäröivää kulttuuria ja toimintaympäristöä, mihin liittyy havainto koulusurmien keskittymisestä pienille paikkakunnille. Tätä on selitetty sillä, että tiiviissä yhteisöissä voi olla hankalampaa olla erilainen ja poikkeava kuin urbaaneissa ympäristöissä, mikä on omiaan tiukentamaan muun muassa edellä kuvattuja maskuliinisuushaasteita. Nuorisotutkimusseuran koulusurmia käsittelevässä julkaisussa nähdään, että yhdenmukaisuuteen houkutteleva ilmapiiri asettaa rajoituksia sille, millä tavoin itsensä erilaisiksi kokevat nuoret saavat tukea omalle identiteetilleen.

EU-rahoitteiseen tutkimushankkeeseen osallistuneiden suomalaisnuorten mukaan kouluväkivalta on selvä ongelma, mutta koulussa esiintyvät konfliktit jäävät usein huomaamatta eikä niitä välttämättä hoideta riittävällä tavalla. Lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia kartoittavassa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Poliisiammattikorkeakoulun tutkimusraportissa todetaan, että sukupuolten välillä oli huomattava ero väkivallan tapahtumapaikassa. Tyttöjen väkivaltauhrikokemuksista 12 prosenttia oli tapahtunut koulussa ja vastaavasti 88 prosenttia muualla. Pojilla vastaavat osuudet olivat 31 % ja 69 %. Pojat siis kokevat väkivaltaa koulussa selvästi tyttöjä useammin. Mannerheimin Lastensuojeluliiton tutkimuksessa tiedusteltiin, kuinka moni oli kokenut fyysisen väkivallan tekoja koulussa viimeisen 12 kuukauden aikana. Pojista 24 ja tytöistä viisi prosenttia vastasi kokeneensa niitä. Tutkimukset tuovat esiin myös kouluväkivallan sukupuolittuneen luonteen: pojat joutuvat väkivallan uhreiksi tyttöjä useammin.

Itä-Suomessa haastateltujen 13–16-vuotiaiden nuorten kertomusten perusteella muodostuva kuva paikallisesta nuorisoväkivallasta poikkeaa selvästi julkiseen keskusteluun nousseiden tapausten ominaispiirteistä. Koulusurmat tai muut äärimmäiset väkivallanteot eivät olleet nuorten päällimmäisiä puheenaiheita. Niiden sijasta haastatteluissa nousivat esiin ei-fyysinen väkivalta, sukupuoliroolit, maahanmuuttajien kokemukset, huomaamatta jääneet väkivallanteot, väkivallan puutteellinen käsittely kouluissa ja fyysisen koskemattomuuden epäselvät rajat.

Nuorten elämään vaikuttava väkivalta on sosiaalinen ongelma, jonka hoitaminen on Suomessa jäänyt suurelta osin kansalaisjärjestöille. Valtakunnallisia väkivallan uhrien ja tekijöiden hoidon toimintamalleja sekä niihin liittyvää koulutusta on vain vähän. Nytemmin väkivallasta ilmoittaminen on kuitenkin lisääntynyt, minkä myötä tapauksia on tullut aikaisempaa enemmän viranomaisten käsittelyyn, vaikka uhritutkimuksen mukaan väkivallan kokemukset eivät ole lisääntyneet.

3.4 Koulusurmat ilmiönä

3.4.1 Koulusurmien erityispiirteet

Sekä kansainvälinen että suomalainen keskustelu on korostanut, että koulusurmien kokonaisvaltainen tarkasteleminen vaatii monitieteistä ja -näkökulmaista otetta. Siksi koulusurmia on syytä lähestyä laaja-alaisesti yhteiskunnallisena ja yhteisöllisenä ilmiönä käsittelemällä useita vaikuttavia taustatekijöitä kokonaisuutena sen sijaan, että etsittäisiin yksittäisiä selityksiä. Taustojen ja motiivien tarkastelulla ei etsitä oikeutusta teolle, vaan pyritään erityisesti ennaltaehkäisevässä mielessä selvittämään riskiä lisääviä ja vähentäviä tekijöitä.

Koulusurmiin vaikuttavia taustatekijöitä voidaan eritellä neljällä ulottuvuudella, jotka ovat toisiaan täydentäviä.

1. Elämänkulun ulottuvuus: lapsen ja nuoren kasvu ja kehitys sekä näihin liittyvät yksilö- ja yhteisötekijät, elämänkulun strategiset siirtymävaiheet
2. Nuorisokulttuurinen ulottuvuus: nuorten vertaissuhteet ja ryhmään kuuluminen vs. yksinäisyyden ja irrallisuuden kokemukset, elämäntavat, yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä koskevat sosiaaliset tekijät
3. Kulttuurinen ulottuvuus: kulttuurihistorialliset ja nykykulttuuria leimaavat piirteet, kuten globaalistuminen, yksilöllistyminen, virtuaalistuminen ja kaupallistuminen, väkivalta kulttuurisena ratkaisukeinona
4. Yhteiskunnallinen ulottuvuus: rakenteelliset ja elinoloja koskevat tekijät, kuten yhteiskunnallisen eriarvoisuuteen liittyvät ilmiöt ja taustatekijät, poliittiset päätökset, nuorten ja perheiden hyvinvointia tukevan järjestelmän toimivuus

Sekä Jokelan että Kauhajoen koulusurmissa tekijänä on ollut nuori. Tekijät ovat tulleet yhteisön sisältä, ja huolta on herännyt koko ikäluokan hyvinvoinnista. Samalla on herännyt pohdintaa paitsi nuorten keskinäisistä suhteista myös aikuisten ja nuorten suhteista. On pohdittava, kertooko ilmiö jotain erityistä nimenomaan nykypäivän nuorista, nuoruudesta sekä sukupolvi- ja kasvatussuhteista. Yleisesti ottaen nuoriin on usein liitetty ongelmia, jotka ovat määräytyneet sen mukaan, mitä on kulloinkin koettu oikeaksi tai vääräksi, hyväksi tai pahaksi, moraalin mukaiseksi tai moraalityöntekijäksi. Nämä käsitykset ovat ohjanneet ongelmaksi koettuihin nuoriin kohdistettuja kontrolloivia ja tukevia toimenpiteitä.

Tekijöiden ikä tekee asiaan perehtymisen haastavaksi, koska nuoruus ymmärretään samanaikaisesti sekä kasvamisen ja kypsymisen että normien koetteluun ja epävakauden ajaksi. Lisäksi nuoriin liittyy erityinen ja jännitteinen vastuu ja huoli. Yhtäältä nuoruus nähdään yhteiskunnan jatkuvuuden ja järjestyksen uhkana, toisaalta nuoret hahmottuvat yhteiskunnallisten ongelmien erityisen haavoittuviksi uhreiksi.

Koulusurmat ovat monitieteellinen ja laaja tutkimuskohde. Ulkomaiset koulusurmatutkimukset ovat osoittaneet yksilötason profiloinnin riittämättömyyden. Samaan tapaan vain yksilötasolle jäävät kontrolli- tai tukitoimenpiteet on nähty riittämättöminä.

Koulusurmista käytetään kansainvälisissä tutkimuksissa ja raporteissa useita käsitteitä. Rampage-tyyppisillä (raivoava, riehuva) koulusurmilla tarkoitetaan hyökkäystä, joka

kohdistuu instituutioon ja jonka uhrit ovat satunnaisia. Toinen vaihtoehto on targeted-tyyppinen (kohdennettu, tavoitteellinen) koulusurma, jolloin hyökkäys kohdistuu valikoituun kohteeseen. Kohde voi olla koulu, koulussa työskentelevä henkilö, ryhmä opiskelijoita tai yksittäinen opiskelija. Lisäksi on käytetty käsitettä ceremonial violence, jossa toistetaan ja kopioidaan edellisten koulusurmien kaavaa. Koulusurma voi siis olla eräänlainen rituaali, jonka avulla pääsee jäseneksi koulusurmia ihannoivaan yhteisöön.

Koulusurmia tarkastellessa herää useita kysymyksiä, kuten esimerkiksi että liittyykö yksittäinen koulussa tapahtunut tappo tähän ilmiöön, vai onko uhreja oltava useampia. Entä liittyykö ilmiöön uhrien satunnaisuus tai symbolinen merkitys samaan aikaan, kun teko on suunniteltu ja harkittu? Vai voiko ilmiö pitää sisällään myös tekijän henkilökohdasta kosta tiettyä uhria kohtaan? Onko kyse jatkumosta muulle kouluväkivallalle?

Vuonna 1966 tapahtunutta aseellista välikohtausta Teksasin yliopiston kampusalueella on pidetty myöhempien tapahtumien prototyypinä, mutta tulkintaa voi kyseenalaistaa. Tuolloin aikuinen merijalkaväen sotilas ja yliopiston opiskelija kiipesi kampusalueella olevaan torniin ja surmasi 14 ihmistä ja haavoitti kolmeakymmentäyhtä. Sitä ennen hän oli surmannut äitinsä ja vaimonsa. Lopulta hän ampui myös itsensä. Ruumiinavauksessa todettiin, että hänellä oli pahanlaatuinen aivotuumori. Hän tuskin tavoitteli julkisuutta teollaan, vaan kysymys oli todennäköisesti vakavasta mielenterveyshäiriöstä. Silti tapahtuma on voinut innoittaa muita jäljittelemään tekoa.

Teksasin tapahtuman jälkeen koulusurmia on ollut ainakin Yhdysvalloissa, Ruotsissa, Saksassa, Bosniassa, Australiassa, Argentiinassa, Kanadassa, Israelissa ja Suomessa. Tuhoisin näistä on vuonna 2007 Virginia Techissä Yhdysvalloissa tapahtunut koulusurma, jossa kuoli tekijän lisäksi 32 ihmistä. Viimeaikaisten koulusurmien ensimmäisenä tyyppitapauksena pidetään usein Yhdysvalloissa Columbinen lukiossa tapahtunutta surmatyötä vuonna 1999, jolloin kaksi opiskelijaa surmasi kaksitoista opiskelijaa ja yhden opettajan.

Columbinen tapaus on koulusurmia käsittelevissä yhteyksissä ollut erityisesti esillä mahdollisesti siksi, että surmaajat loivat etukäteen eräänlaisen mediastrategian ja pyrkivät välittämään omaa viestiään eteenpäin. Surmaajat jättivät jälkeensä joukon nauhoja, joissa he perustelevat tekojaan. Lisäksi toinen tekijöistä oli kirjoittanut verkkosivuille näkemyksiään. He tavoittelivat julkisuutta ja saivat sitä. Valtaväestöön kuuluneet surmaajat tarjosivat samastumisen kohteita ja loivat kulttuurisen käsikirjoituksen, jossa kiusattu ja yhteisössään väheksytty opiskelija voi kääntää valtasuhteet nurin. Columbinen tapauksen jälkeen mahdollisuudet tiedonjakoon internetin kautta ovat moninkertaisesti, ja näitä mahdollisuuksia onkin käytetty hyväksi.

3.4.2 Suomessa tapahtuneet koulusurmat

Kouluampumisia on Suomessa ennen Kauhajoen tapausta ollut kaksi. Ensimmäinen tapahtui Raumanmeren yläasteella vuonna 1989. Siellä 14-vuotias koulupoika ampui päivän ensimmäisen koulutunnin aikana kaksi oppilasta ja pakeni paikalta. Teolle oli mahdollista löytää yksilöllisesti koettu motiivi. Poliiseille ampuja kertoi teon motiivina olleen kiusaaminen. Tapaus ei ole kovin hyvin yleisesti muistissa, ja se onkin luonteeltaan erilainen kuin seuraava koulusurma, joka tapahtui Jokelassa. Raumanmerellä tekijä ei

pyrkinyt saamaan julkisuutta, uhrit eivät olleet satunnaisia eikä surmille ollut poliittista tai ideologista taustaa.

Jokelassa 7.11.2007 tapahtuneet koulusurmat jättivät pysyviä jälkiä suomalaiseen kollektiiviseen muistiin, ja ne muistuttivat tutkintaselostuksen mukaan monella tavalla ulkomaisia surmia. Surmatyö oli huolellisesti suunniteltu, tekijä oli osoittanut kiinnostusta aikaisempiin ulkomaisiin koulusurmiin, hän tavoitteli julkisuutta ja hän otti mallia Columbinen tapauksesta. Kauhajoella tapahtuneet koulusurmat olivat omiaan lisäämään kansallista turvattomuuden tunnetta. Kysymyksessä ei enää ollut yksittäinen tapaus.

3.4.3 Koulusurmien taustat

Yhdysvaltojen liittovaltion poliisi FBI julkaisi vuonna 2000 raportin, jossa käsiteltiin koulusurmaajien taustoja. Yhdysvaltojen salainen palvelu puolestaan julkaisi vuonna 2002 raportin, jossa se analysoi 37 koulusurmaa ja niiden taustoja. Lisäksi koulusurmista on julkaistu kirjoja, joista laajalti siteerattu on yhdysvaltalaisen tutkimusryhmän kirja vuodelta 2004.

Tutkimuksissa on muun muassa pohdittu mahdollisuuksia profilointiin, jonka avulla mahdollisesti voitaisiin ennalta tunnistaa kouluampumista suunnitteleva henkilö. Eri raporttien mukaan etukäteisprofilointia ei kuitenkaan ole mahdollista luotettavasti tehdä. Profilointi voi leimata syyttömiä potentiaalisiksi koulusurmaajiksi, osaltaan rajaa ilmiön ongelmallisesti yksilötasolle ja antaa mahdollisuudet tekoa aidosti suunnitteleville peittää aikeitaan.

Koulusurmaajien taustoissa on tekijöitä, jotka ovat vahvasti yliedustettuina. Silloin yhteisessä mielessä on mahdollista puhua vahvoista yhteyksistä tai korrelaatioista, jotka eivät kuitenkaan mahdollista potentiaalisten tekijöiden etukäteistunnistamista. Toisin sanoen koulusurmaajan taustat voidaan selvittää, mutta kaikki näitä ominaisuuksia tai kokemuksia omaavat henkilöt eivät ole potentiaalisia koulusurmaajia. Profilointi menetelmänä on kehitetty jälkikäteen tehtävään rikoksentekijän arviointiin.

Mitään yhtä koulusurmien taustalla olevaa tekijää tai edes yleispäteviä syyseuraussuhteita ei ole löydetty. Inhimillisessä kehityksessä on ylipäättään vaikeaa löytää tekijöitä, jotka ovat sekä välttämättömiä että riittäviä jonkin tapahtuman ennustamiseksi. Kouluampumistapauksista on kuitenkin mahdollista löytää yksilöllisiä ja yhteisöllisiä tekijöitä, jotka kohottavat riskejä.

Yhdysvaltalaisen tutkimusryhmän mukaan välttämättömiä asioita koulusurmaajan taustoissa ovat seuraavat:

1. Tekijä kokee itsensä syrjäytyneeksi tai irralliseksi lähiyhteisöstään.
2. Tekijällä on psykososiaalisia ongelmia ja yksilöllistä haavoittuvuutta, johon liittyy huono ongelmien käsittelytaito.
3. On olemassa kulttuurinen malli, joka antaa keinon ja muodon ilmiölle, ja johon tässä tapauksessa liittyy aseiden ja hyökkäysten ihannointi ulospääsynä marginalisoitumisesta. Tällainen ongelmanratkaisukeino voi nousta mediatuotteista kuten väkivaltaisista elokuvista tai toisista koulusurmista.

4. Tekijällä on ollut väkivaltaisia mielikuvia ja tuotoksia sekä muita varoittavia signaaleja, joita ei ole huomattu riittävän ajoissa tai joihin ei ole tartuttu.
5. Tekijällä on ollut ase käytettävissä tai helppo päästä aseisiin käsiksi.

Salaisen palvelun raportista voidaan nostaa esiin joitakin Kauhajoen koulusurmien kanalta olennaisia seikkoja. Koulusurmat tapahtuvat yleensä päivällä, ja tapahtumakoulu on useimmiten pienellä paikkakunnalla. Teko ei perustu hetken mielijohteeseen vaan on yleensä etukäteen suunniteltu. Neljässä tapauksessa viidestä jollain toisella on ollut etukäteen viitteitä suunnitelmasta ja muutamassa tapauksessa joku toinen nuori on avustanut suunnittelussa. Asiasta tienneet ovat yleensä olleet nuoria. Uhreja ei tyypillisesti ole uhattu suoraan. Jokin uhri on saattanut olla valittu etukäteen, ja muut uhrit ovat sivullisia.

Vaikka tekijöillä ei ole yhtenäistä profiilia, muutamat seikat ovat yliedustettuina yhdysvaltalaisen koulusurmaajien taustassa. Kaikki hyökkääjät olivat koulun nykyisiä tai entisiä miesopiskelijoita. Tekijä oli useimmiten teini-ikäinen, ikähaarukka on 11–21 vuotta. Yhdysvalloissa vuosien 1999–2007 koulusurmista tehdyn toisen tutkimuksen mukaan tapahtumia ei kuitenkaan voida pitää yksinomaan teini-ikäisten tai aikuistuvien nuorten ilmiönä. Yhdysvalloissa 12 tapauksesta kolmessa tekijänä oli yli 21-vuotias henkilö. Muualla tapahtuneista 11 tapauksesta niin ikään kolmessa tekijä on ollut yli 21-vuotias.

Lähes kaikki koulusurmaajat (93 %) olivat Salaisen palvelun raportin mukaan herättäneet huolta muissa ennen tapahtumaa, ja moni oli kokenut kiusaamista, hylkimistä tai vahingoittamista. Valtaosa (78 %) oli kärsinyt masennuksesta, ja heillä oli ollut itsemurha-ajatuksia tai -yrityksiä. Lähes kaikilla (98 %) oli vakava menetys juuri ennen surmaa. Menetykset olivat liittyneet läheiseen ihmissuhteeseen tai omaan asemaan esimerkiksi julkisen nöyryyttämisen kautta. Noin kolmanneksella löytyi aikaisempaa väkivaltaista tai rikollista käyttäytymistä. Sen sijaan käsitys siitä, että tekijä olisi aina yksinäinen ja vailla ystäviä ei näytä pitävän paikkaansa. Täysin vailla ystävää oli 12 % tekijöistä, ja noin kolmannes tekijöistä oli syrjään vetäytyviä. Kouluihin liittyviä tekijöitä ja perhetaustoja on käsitelty salaisen palvelun raportissa vain vähän.

Eräissä analyyseissä kiinnitetään huomiota kasvuympäristöön ja persoonallisuuteen liittyviin riskitekijöihin, jotka yleisesti liittyvät nuorisorikollisuuteen. Koulusurmaajat näyttävät poikkeavan tästä ryhmästä. Koulusurmaaja saattaa tulla keskiluokkaisesta perheestä, hän ei ole tyypillisesti etniseen vähemmistöön kuuluva eikä köyhä, ja hän suoriutuu normaalisti tai jopa hyvin koulussa. Sen sijaan koulusurmaajien taustassa löytyy usein koulussa koettua väkivaltaa ja syrjintää, poikkeuksellista kiinnostusta aseisiin ja väkivaltaan, kiinnostusta kuolemaan liittyviin teemoihin sekä masennusta. Koulusurmaajan aggression katsotaan olevan usein instrumentaalinen, jolloin teko perustuu suunnitteluun ja siltä odotetaan tiettyä lopputulosta. Teko saattaa sisältää kielteisten tunteiden ohella myönteisiä tunteita kuten nautintoa tai tyydytystä. Aggressio ei perustu itsehillinnän pettämiseen.

Tekijöiden perhetaustat eivät ole homogeeniset, mutta joukossa on vanhempia, jotka eivät tiedä, mitä nuori tekee, missä hän liikkuu tai mistä hän on kiinnostunut. Kyseessä on usein tunnetasolla etäinen vanhemmuus, jossa vanhempi osoittaa vain vähän kiinnos-

tusta nuoren elämään sekä vähättelee omaa merkitystään ja kiinnostuksen osoittamisen tärkeyttä.

Tutkimuksissa on analysoitu myös niitä kouluja, joissa riski koulusurmiin on kohonnut. Niitä on kahdenlaisia. Toisessa ääripäässä on oppilaiden keskinäistä kahinointia, aktiivista jengiytymistä, opettajien tyytymättömyyttä ja voimattomuutta, ontuvaa yhteistyötä koulun ja kodin välillä, vakavia järjestyshäiriöitä, epäselvää auktoriteettijärjestystä, pelkoa, koulupudokkaita ja suuri määrä huonosti suoriutuvia koululaisia. Toinen ääripää on erinomaiseen akateemiseen suoriutumiseen tähtäävä huippukoulu, jossa ongelmat kielletään tai niitä vaimennetaan. Oppilaiden kiinnittyminen kouluun on löyhää, eikä turvallisia ihmissuhteita arvosteta. Molempia kouluyhteisöä leimaa puute selkeistä ja toimivista kiusaamisen ehkäisy- ja puuttumissuunnitelmista. Koulun tarkastelu surmien teko- paikkana edellyttää laaja-alaista sosiaalisen ilmapiirin tarkastelua, jolloin koulua pitää lähestyä keskeisenä paikkana paitsi oppimiselle, myös kasvamiselle ja ystävyyssuhteiden solmimiselle.

3.4.4 Nuori aikuisuus elämänvaiheena koulusurmien taustalla

Nuoren aikuisuuden ikävaihe on vaikea tutkimusaihe, sillä monet taustatekijät ovat vielä tässä vaiheessa vakiintumattomia. Esimerkiksi hyvinvointiin ja huono-osaisuuteen liittyvien ilmiöiden tutkiminen ei kerro kaikkea eriarvoistumisesta vielä tässä ikävaiheessa. Näyttää siltä, että nuorten aikuisten koulutus- ja työuria sekä perheellistymistä koskevat valinnat ovat yhä yksilöllisempiä, ja ne ovat muutoksessa usein ainakin kolmeenkymmeneen ikävuoteen saakka.

Kauhajoen koulusurmaaja oli 22-vuotias, mikä on monin tavoin hauras elämänvaihe. Sama pätee Jokelan 18-vuotiaaseen tekijään. Nuorisotutkimusseura on julkaissut vuonna 2007 nuorten hyvinvointipalveluiden tutkimusta koskevan katsauksen. Sen mukaan hyvinvointivaltion palvelujärjestelmä ei näyttäisi onnistuvan kattavasti vastaamaan nuorten tukitarpeisiin. Siihen on vaikuttanut nuoruuden pidentyminen, mutkistuneet siirtymävaiheet ja muuttuvat elinympäristöt. Nuorten aikuisten ikäryhmä ei myöskään ole enää nuorisotyön ja lastensuojelun palvelujen kohderyhmä, vaikka nuorisolaki katkaakin nuoret 29 ikävuoteen saakka.

Tilastotietojen perusteella on nähtävissä, että yhteisösidokset ovat haurastumassa nimenomaan nuorten aikuisten elämässä. Vuoden 2007 nuorisobarometri osoittaa, että ystävien tapaaminen vähenee voimakkaasti 20 ikävuoden tietämillä: 15–19-vuotiaista 76 prosenttia tapaa ystäviään lähes päivittäin, 20–24-vuotiaista enää 47 prosenttia. Stakesin (nykyisin THL) kouluterveyskyselyssä kysyttiin sellaisten ystävien määrää, joiden kanssa voi puhua luottamuksellisesti itselle tärkeistä asioista. Kyselyn mukaan peruskoulun ja lukion pojista selvästi suurempi osa on ilman läheisiä ystäviä kuin tytöistä.

Vuoden 2008 nuorisobarometrin mukaan 20–24-vuotiaat miehet tuntevat vähemmän yhteenkuuluvuutta koulu- ja asuinyhteisöön sekä perheeseen kuin sitä nuoremmat ja vanhemmat. Nuorten miesten tunnesiteet kotiin ja kouluun ovat heikommät kuin samikäisten naisten. Näyttää siis siltä, että aikuistuvien nuorten miesten yhteisöllisyys on sekä määrältään että laadultaan hauras. Kyse ei ole vain yhteisösidoksista vaan myös laajemmin yhteiskunnan jäsenyydestä, mihin yhtenä tekijänä vaikuttaa nuorisotyöttö-

myys. Nuoret miehet myös keskeyttävät koulutuksen naisia useammin, mikä näkyy erityisesti ammattikorkeakoulutuksessa.

Nuorisobarometrien mukaan tyytyväisyys elämään notkahtaa 20 ikävuoden kohdalla. 20–24-vuotiaat ovat vähemmän tyytyväisiä myös terveydentilaansa ja ennen kaikkea taloudelliseen tilanteeseensa. Kyse ei ole vain nuorten aikuisten omasta näkemyksestä: pienituloisuuden riski on selvästi suurimmillaan 16–24-vuotiaiden ikäryhmässä. Nuorten ikäryhmän sisällä köyhyysriski on kasvanut yksinhuoltajilla ja yhden hengen talouksilla. Myös tyytyväisyys koulutukseen on matalimmillaan juuri 20–24 vuoden iässä. Tyytyväisyys vapaa-aikaan vähenee, kun taas tyytyväisyys työhön lisääntyy iän myötä. Aikuistuvat nuoret jäävät helposti hyvinvoinnin välimaastoon: asema koulutus- ja työmarkkinoilla ei ole vielä vakiintunut, mutta vaatimukset ovat kovat, eivätkä lapsuuden tai varhaisnuoruuden verkostot enää kannata entiseen tapaan.

Nuorisobarometri vuodelta 2007 osoittaa, että 20–24-vuotiaista 42 prosenttia on sitä mieltä, että vanhempien ja nuorempien sukupolvien välillä on kuilu, kun taas 25–29-vuotiaista sitä mieltä on enää 33 prosenttia. Sukupolvien välinen ohipuhumisen riski on nuorten aikuisten näkökulmasta suuri.

Elämänkulussa olevat epäsuotuisat elinolot eivät muodosta syy-seuraus -ketjua tulevaan elämään, vaikka tutkimukset osoittavatkin elämän varhaisempien tekijöiden vaikutuksen. Lisäksi on huomioitava todennetun ja kokemuksellisen huono-osaisuuden ero: ihminen saattaa näyttää ulkoapäin katsottuna syrjäytyneeltä monellakin elämänalueella ilman, että se aiheuttaisi hänessä ahdistusta tai tunnetta elämän hallitsemattomuudesta. Nuorilla ero kokemuksellisen ja ulkoisesti arvioidun huono-osaisuuden välillä on erityisen suuri.

3.4.5 Kouluihin kohdistettujen uhkausten vakavuuden arviointi

Poliisin tietojärjestelmään on Jokelan koulusurmien ja huhtikuun 2009 väliseltä ajalta kirjattu 225 koulu-uhkausta, joista puolet johti rikosilmoitukseen. Uhkauksia näyttäisi tulevan selvästi tavallista enemmän joitakin kuukausia tapahtuman jälkeen, mitä osoittaa myös niiden lisääntynyt määrä Kauhajoen koulusurmien jälkeen. Uhkatilanteisiin liittyy todellinen pelko tapahtuman uusiutumisesta, sillä tapahtuman uusiutumista pidetään todennäköisimpänä pian koulusurman jälkeen. Noin puoli vuotta Kauhajoen tapahtuman jälkeen, 11.3.2009, tapahtuikin uusi koulusurma Saksassa Winnendenin pikkukaupungissa. Tapahtumassa kuoli tekijä mukaan lukien 16 ihmistä.

Yhdysvaltojen liittovaltion poliisi FBI on luonut raportissaan mallin, jonka avulla pyritään arviomaan koulu-uhkatilanteen vakavuus. Arvioista kuitenkin todetaan, että ne eivät välttämättä päde kaikissa tilanteissa. Arviointitapaa voidaan soveltaa tilanteisiin, joissa oppilas tai opiskelija on uhanut koulua joko suoraan tai epäsuorasti. Uhkan arviointi edellyttää, että oppilaan persoonallisuuspiirteisiin, käyttäytymiseen ja taustoihin tutustutaan.

Uhkatilanteen arvioimisessa kiinnitetään huomiota siihen, että

1. Oppilas vuotaa aikeistaan, eli antaa tahattomasti tai tahallisesti vihjeitä ajatuksista, fantasioista tai asenteista, jotka liittyvät kouluväkivallan käyttöön tai sen

- ihannoimiseen. Vuoto voi tulla esimerkiksi kirjoituksissa, runoissa, videoissa, kuvissa tai tatuoinneissa.
2. Oppilas turhautuu helposti. Hän loukkaantuu herkästi, ja kokee tulleen kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti, mitä hän ei anna anteeksi.
 3. Oppilas on masentunut, mikä voi näkyä monella tavalla. Oppilas voi olla väsynyt, hänellä on synkkä maailmankatsomus tai hän menettää kiinnostuksensa asioihin, joista oli aikaisemmin kiinnostunut. Oppilas voi myös menettää kontrollinsa ja olla aggressiivinen ja väkivaltainen. Lisäksi voi olla nukahtamisvaikeuksia ja ruokahaluttomuutta.
 4. Oppilaalla voi olla narsistinen persoonallisuus: hän on itsekeskeinen, kokee olevansa uhri, ei kykene ottamaan huomioon muiden tunteita, voi olla hyvin ohut tai paksunahkainen liittyen kritiikkiin. Oppilas ei välitä muiden tunteista tai suhtautuu niihin väheksyvästi tai halventavasti. Hän saattaa kohdella muita objekteina, ei henkilöinä, eikä heillä ole hänen silmissään arvoa. Hän kokee olevansa parempi kuin muut tai ansaitsevänsä parempaa kohtelua. Hänellä on suuri, jopa patologinen, huomiontarve. Hän ei ota vastuuta omista teoistaan ja ulkoistaa syyllisyyden sanomalla, että kaikki on muiden vika tai että tilanne johti tähän.
 5. Oppilaalla voi olla vaikeuksia toipua vastoinkäymisistä, ja hänellä on peitelty matala itsetunto. Oppilas voi olla ylimielinen, mutta sillä hän peittää arvottomuuden tunteita.
 6. Oppilas voi kokea olevansa ulkopuolinen, eristäytynyt, ei joukkoon kuuluva, syvästi yksinäinen vaikka ei olisikaan vailla ystäviä, eli hän on vieraantunut yhteisöstään.
 7. Oppilas on suvaitsematon suhteessa esimerkiksi etnisiin ja muihin vähemmistöihin, eri uskontoihin ja on jäykkä mielipiteissään.
 8. Oppilas käyttää jatkuvasti sopimatonta huumoria, joka loukkaa muita, on ilkeä tai makaaberi.
 9. Oppilas on erityisen kiinnostunut koulusurmista ja vastaavista väkivaltateoista.
 10. Oppilaalla on sopimattomia esikuvia, kuten Hitler tai muita, jotka kytkeytyvät väkivaltaan ja hirmutekoihin.
 11. Oppilaan käyttäytyminen ja kiinnostuksen kohteet ovat muuttuneet. Oppilas harjoittelee uutena asiana esimerkiksi ampumista.
 12. Oppilas on kokenut menetyksen, esimerkiksi rakkaussuhde on päättynyt hiljattain.
 13. Oppilas on liittynyt johonkin väkivaltaa ihannoivaan verkkoyhteisöön.

FBIn raportin mukaan perhetaustoissa on keskeistä läheisyyden puute, vanhempi-lapsi-suhteen ristiriitaisuus ja vanhempien puutteellinen läsnäolo. Vanhemmat eivät esimerkiksi valvo nuoren internetin käyttöä ja hyväksyvät patologista käyttäytymistä normaalina. Perhe on usein tai juuri muuttanut, ja perheessä on aseita. Kouluun liittyviä mahdollisia ongelmia ovat heikko kuri, heikot tai epäjohtonmukaiset rangaistuskäytännöt, oppilaiden eriarvoisuus ja joustamaton kulttuuri. Lisäksi kouluissa voi olla hiljaisuuden koodia, eli oppilaat eivät koe turvalliseksi kertoa aikuisille havainnoistaan.

Raportin mukaan uhkat voidaan jakaa suoriin, epäsuoriin, peiteltyihin ja ehdollisiin uhkiin. Suora uhka viittaa tilanteeseen, jossa uhkassa määritellään aika, paikka ja tekotapa. Epäsuora uhka viittaa siihen, että jotakin voisi tapahtua. Epäsuoran uhan voi ilmaista esimerkiksi näin: ”minäkin voisin tehdä noin, jos haluaisin”. Peitelty uhka jättää johtopäätökset

viestin kuulijalle tai lukijalle esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”maailma olisi parempi paikka ilman sinua”. Ehdollinen uhka on luonteeltaan kidnappausuhka: ”jos ette maksa minulle tiettyä summaa rahaa, räjäytän koulun”.

Uhkia voidaan analysoida myös riskin suuruuden mukaan. Matalan riskin uhka on epämääräinen, yksityiskohdat puuttuvat, ja uhka on epärealistinen. Uhkaaja voi esimerkiksi sanoa ampuvansa opettajan huonon arvosanan vuoksi olematta kuitenkaan tosissaan ja niin, että käytettävissä ei ole asetta. Keskikorkean riskin uhka on suurempi ja konkreettisempi. Sanavalinnat viittaavat siihen, että uhkaaja on miettinyt asiaa. Paikka ja aika ovat yleisellä tasolla tiedossa, mutta konkreettista suunnitelmaa ei ole. Viitteitä ei tällöin ole myöskään siitä, että uhkaaja olisi ruvennut valmistelemaan tekoa käytännössä esimerkiksi hankkimalla aselupaa. On kuitenkin viitteitä siitä, että uhkaaja on tosissaan.

Vakava uhka on suora, mahdollinen ja yksityiskohtainen. Suunnitelma on olemassa, ja uhkaaja on valmistellut tekoa käytännössä hankkimalla tarvikkeita ja esimerkiksi harjoittelemalla. Tilanne on sitä vakavampi, mitä suurempi ja yksityiskohtaisempi uhka on. Silloin poliisin on syytä puuttua tilanteeseen heti.

Suomessa psykologiliitto on perehtynyt Saksassa kehitettyyn menetelmään, jolla voidaan arvioida uhkaa koulussa. Menetelmä perustuu Yhdysvaltojen salaisen palvelun tekemään raporttiin. Päätaavoite on arvioida väkivallan vaaran aste ja päättää lisätoimista. Arviointi tapahtuu kokouksessa, jota johtaa asiantuntija. Lisäksi kokoukseen osallistuu henkilöitä, jotka tuntevat uhkauksen esittäjän, uhkauksen kohteet sekä henkilöitä, jotka voivat puuttua tilanteeseen. Jatkotavoitteena on laatia toimintasuunnitelma, jossa pyritään lisäämään turvallisuuden tunnetta koulussa, tukea epätoivoista oppilasta ja saada hänet lopettamaan uhkaava käytöksensä.

3.4.6 Koulu-uhkausten taustat

Suomessa Jokelan koulusurmien jälkeen tehdyt koulu-uhkaukset jakautuvat kaikkiin viiteen lääneen. Vähiten uhkauksia oli Lapissa ja Oulun läänissä, mikä selittyyneen muita läänejä pienemmällä asukastiheydellä. Uhkaukset olivat samantyyppisiä koko maassa. Niissä uhatiin yksittäisiä henkilöitä tai henkilöryhmiä pääosin suullisesti, internetin välityksellä tai käyttäen jotain muuta viestintä. Joitakin uhkauksia oli kirjoitettu koulun seinään tai kalusteisiin. Useissa tapauksissa oppilaitokset tyhjennettiin tilapäisesti oppilaista.

Poliisi on selvittänyt mahdollisuuksiensa mukaan uhkausten tekijöiden henkilöllisyyksiä, kuulustellut tai puhuttanut heitä ja tehnyt kotietsintöjä. Lisäksi on keskusteltu vanhempien ja opettajien kanssa. Muutamassa tapauksessa uhkaaja on järjestetty terveydenhuollon piiriin ja ainakin yhdessä tapauksessa on seurauksena ollut lastensuojeluilmoitus. Uhkaajilla on monissa tapauksissa ollut aseita, jotka takavarikoitiin. Useissa uhkauksissa oli viittauksia Jokelan koulusurmiin. Jokelan tapauksen vaikutuksiin viittaa myös se, että uhkauksia tuli tavanomaista enemmän Jokelan koulusurmien vuosipäivän aikaan.

Uhkauksista monet olivat huonosti harkittua pilaa, jotka eivät vaatineet muita toimenpiteitä kuin asiasta keskustelua. Vakavimpina tapauksina voidaan pitää niitä, joissa on ollut uhkauksen toteuttamisen mahdollistava ase.

Poliisi aloitti heti Kauhajoen koulusurmien jälkeen verkkotiedustelun, jonka avulla internetistä löydettiin useita koulusurmia ihannoivia nimimerkkejä ja asiaan liittyvää aineistoa. Työssä auttoi samaan aikaan se, että poliisi sai samoista aineistoista huolestuneita tietoja vihjesähköpostiin. Poliisi luonnehti nimimerkkien takana olleita henkilöitä vakavasti koulusurmia suunnitteleviksi ja kohdisti heihin samanlaisia toimenpiteitä kuin kouluuhkausten tekijöihin. Poliisilla on valtuudet ryhtyä toimenpiteisiin yksittäisen rikoksen estämiseksi. Kattavampaa puuttumista kuitenkin haittaa se, että henkirikoksen valmistelu ei ole rikos.

3.5 Syrjäyttäminen ja syrjäytyminen

Jokelan koulusurmien tutkinnassa todettiin koulusurmaajan olleen erityislaatuksella tavalla syrjäytynyt, mikä oli seurausta useista osatekijöistä. Kauhajoen koulusurmien tekijällä oli Jokelan koulusurmaajaa enemmän sosiaalisia kontakteja, mutta samalla häntä on luonnehdittu varautuneeksi. Yhteisöihin kuuluvuutta todennäköisesti heikensivät hänen lukuisat koulun ja asuinpaikan vaihdokset.

Syrjäytyminen merkitsee joutumista syrjään merkittävistä ihmissuhteista ja elämän eri toiminnoista sekä joutumista marginaaliseen asemaan yhteisössä ja yhteiskunnassa. Usein syrjäytymistä kuvataan objektiivisten mittareiden mukaan monimuotoisena huonosuoraisuutena, jonka vastakohdalla, hyvinvoinnilla, on perinteisesti tarkoitettu tarpeiden tyydyttämistä tai resurssien omistamista. Nytemmin siihen on liitetty syrjäytymiseen kytkeytyvä osallisuuden ja osallistumisen puute.

Aikaisemmin syrjäytymisen sijaan puhuttiin vieraantumisesta, jolla on useita muotoja. Yhtenä keskeisenä on pidetty niin sanottua itsestä vieraantumista. Tällöin ihminen etäännyttää itsestään, omasta perusolemuksestaan ja jopa omasta olemassaolostaan. Ihminen kadottaa suhteellisuuden tajuun. Vieraantumisen syyt ovat teoriasta riippuen vaihdelleet.

Ihmisellä on tarve selviytyä, tulla toimeen elämässään ja kokea hallitsevansa omaa elämänsä. Hänellä on niin ikään tarve liittyä muihin ihmisiin ja toimia ihmisyyhteisössä täysivaltaisena jäsenenä. Ihmisen kasvutarpeena on tulla henkisesti täysi-ikäiseksi ja kasvaa niihin mittoihin, joihin hänellä on potentiaalia. Kasvuprosessi on pitkä ja toisinaan vaikea. Monella prosessi on vielä aikuisenakin lähinnä ihmissuhteista johtuen keskeneräinen. Vasta turvalliset ja hyväksyvät läheiset ihmissuhteet mahdollistavat hyvän kasvun. Jos kasvu estyy merkittävästi, voi seurauksena olla itsestä vieraantumista ja edelleen syrjäytymistä.

Vajeet kasvuolosuhteissa ja ihmissuhteissa voivat jo lapsuudessa aloittaa koko elämän mittaisen syrjäytymisprosessin. Pysyvän syrjäytymisen vaara on erityisesti silloin, jos koulunkäynti keskeytyy, eikä ihminen saa tietoja ja taitoja, joita tarvitaan esimerkiksi työn saantiin. Moni kuitenkin kykenee ja haluaa korjata omia kasvuvajeitaan esimerkiksi psykoterapialla, psykoanalyysillä tai muulla kasvuprosessia tukevalla tavalla. Myös muuttuvat olosuhteet kuten uudet ihmissuhteet tai mielekkäät harrastukset saattavat korjata tilannetta ratkaisevasti. Aikuisuudessa syrjäytymisen ilmenemismuoto voi olla työttömyys, jota sitäkin voi pyrkiä korjaamaan löytämällä muita toiminta- ja harrastusmuotoja.

Syrjäytymisen määrittely ja mittaaminen on vaikeaa, sillä siihen vaikuttaa se, mikä kulloinkin arvotetaan tärkeäksi ja miksi. Aikuistuvien nuorten syrjäytymisen mittarina on pidetty erityisesti koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämistä, vaikka nuoret näkevät nuorisobarometrin mukaan asian toisin. He pitävät ystävien puutetta tärkeimpänä syynä syrjäytymiskehitykselle. Syrjäytyminen kiinnittyy nuorten omissa arvioissa erityisesti arjen sosiaalisen yhteenkuuluvuuden koettuihin ongelmiin.

Syrjäytyminen ja syrjäyttäminen varhaiskasvatuksessa ja kouluissa

Lapsen syrjintä voi alkaa jo varhaiskasvatuksessa. Päiväkodissa se tapahtuu tavallisimmin siten, että lapsi suljetaan pois ryhmästä eli lapsi ei pääse mukaan leikkeihin. Tutkimustiedon perusteella jo päiväkodissa ryhmästä poissuljettu lapsi on muita suuremmassa riskissä joutua ryhmän ulkopuolelle myös koulussa. Tällaisen yksinäiseksi päätyneen lapsen riski joutua kiusaamisen tai väkivallan kohteeksi on myös suurempi.

Kouluissa syrjintä ja syrjäyttäminen voi ilmetä esimerkiksi erilaiseksi koetun ihmisen kiusaamisena. Ihmistä voidaan vähätellä tai kohdistaa häneen jopa väkivaltaisuutta. Häneen voidaan myös suhtautua välinpitämättömästi, ikään kuin häntä ei olisi olemassa. Herkkyys syrjäytymiselle lisääntyy epäonnistuneissa muutos- ja murrosvaiheissa, joita voivat olla esimerkiksi menetykset ihmissuhteissa.

Kun oppilas on syrjäytynyt tai syrjäytymässä koulunkäyntivaiheessa, hän voi käyttäytyä tavalla, joka edelleen lisää ongelmia. Hän saattaa sopeutua huonosti koulun sääntöihin, toimia sen vuoksi epäonnistuneesti ja saada kielteistä palautetta. Tällöin on vaara tulla toivottomaksi, näköalattomaksi ja masentuneeksi. Oppilas voi kääntyä itseään tuhoavalla tavalla sisäänpäin ja tehdä pahimmillaan itsemurhan. Hän saattaa erkaantua muista oppilaista edelleen, koska kokee itsetunnon loukkausta ja heikkoa itsetuntoa. Koko elämän tarkoitus saattaa puuttua.

Syrjäytynyt ihminen saattaa liittyä sellaiseen yhteisöön tai kaveripiiriin, jossa vallitsevat erilaiset arvot ja normit, ja jossa on erilainen tarkoituksellisuus. Kehitys voi kulkea myös toisin päin siten, että tietyn ryhmän jäsenyys voi syrjäyttää valtakulttuurista. Tällaisen ala- tai vastakulttuurisen ryhmän jäsen voi omaksua ylimielisen ulospäin suuntautuvan aggressiivisen toiminta- ja käyttäytymistavan, jollaista on nähty muun muassa koulusurmissa. Tässä syrjäytymisen vaiheessa henkilö voi kokea, että mitään menetettävää ei ole. Hän voi kokea saavuttavansa menetettyä arvonantoa toisella tavalla, tekemällä jonkin ryhmän ihannoiman ja hyväksymän teon. Siitä syntyy elämälle jokin tarkoitus, vaikka se valtakulttuurissa koetaankin rikolliseksi.

Koulu sosiaalisena ympäristönä

Koulu on paitsi oppimisen, myös kasvamisen ja ystävyysuhteiden solmimisen keskeinen ympäristö, jolla on merkittävä vaikutus lasten ja nuorten kehitykseen. Suomen koulujärjestelmä tuottaa kansainvälisesti vertailtuna hyviä oppimistuloksia, mutta kouluviihtyvyydeltään ja hyvinvoinniltaan suomalaiset nuoret ovat OECD-vertailumaiden heikoimpia.

On runsaasti tutkimustietoa siitä, että myönteinen koulu- ja luokkailmapiiri on yhteydessä oppilaan hyvään suoriutumiseen ja hyvään itsetuntoon. Kielteinen ilmapiiri puolestaan on yhteydessä stressiin ja psyykkisiin ongelmiin. Tärkeimmät ilmapiiriin vaikuttavat tekijät

ovat koulun arvot, johtajuus, myönteinen palaute lapsille ja nuorille, lasten osallisuus ja lasten psyykkiseen turvallisuuteen liittyvät tekijät kuten koulukiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen. Kouluilla on hyvät mahdollisuudet ennaltaehkäistä nuorten masentuneisuutta ja rikekäyttäytymistä. Nuoret muun muassa kaipaavat henkilökohtaista kannustusta, jota varsinkin suurissa yksiköissä on haastavaa tarjota tasapuolisesti kaikille.

Yhteisöllisyyttä ja toisista välittämistä opitaan ennen kaikkea yhdessä tekemisen ja toisiin tutustumisen kautta. Oppitunteja huomattavasti enemmän tätä tukee muu yhdessä tekeminen. Tulosten mukaan sosiaalisessa tuessa on kyse myös yhteisöllisestä asiasta: kouluyhteisön sosiaalisella tuella on myönteinen vaikutus nuoren hyvinvointiin myös riippumatta siitä, missä määrin nuori itse kokee vastaanottavansa tukea. Nuorisotutkimusseuran julkaisemassa koulusurmia käsittelevässä raportissa todetaan, että koulukulttuurin kehittäminen nuorten ja aikuisten välistä vuoropuhelua lisäämällä on keskeinen turvallisuustekijä. Samaa korostaa myös kouluturvallisuutta Yhdysvalloissa pohtinut työryhmä.

Nuorisotutkimusseuran julkaiseman tutkimuksen mukaan oppilaiden pitäisi tuntea, että heidät otetaan vakavasti, heidän identiteettiään ja arvokkuuttaan kunnioitetaan, heitä kuunnellaan ja heillä on mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Tämä voi rakentua oppituntien sisällä antamalla oppilaille tilaa vaikuttaa. Olennaista on kiinnittää huomiota myös oppituntien ulkopuoliseen vuorovaikutukseen. Esimerkiksi koulun kerhot ovat keino edistää opettajien ja oppilaiden välistä vuorovaikutusta. Moniammatilliset toimintaympäristöt voivat niin ikään vahvistaa nuorten kokonaisvaltaista tukemista ja avoimen vuorovaikutuksen rakentumista. Nuorisotyön piirissä kehitetyillä yhteisöllisen tuen menetelmillä voi olla käyttöä myös kouluympäristössä.

3.6 Nuoruusiän mielenterveyshäiriöt

Nuoruusikä murrosiästä noin 22-vuotiaaksi on haastava kehitysvaihe, jota on jo itsessään pidetty riskitekijänä erilaisille psyyken kehityksen häiriöille. Psyykkisten ongelmien diagnostiikka on myös erityisen vaikeaa, koska nuoruusikään kuuluvat riskikäyttäytyminen, tunteiden ailahtelu ja käyttäytymisen muutokset. Vaikeita nuoren itsenäistymiseen liittyviä vaiheita ovat opiskelupaikan löytäminen, muuttaminen omaan asuntoon ja pääseminen kiinni työelämään. Erityisen haastavia nämä vaiheet ovat niille nuorille, joiden lapsuus on ollut turvaton. Yksi nuorelta paljon vaativa vaihe on myös varusmiespalvelus. Palvelus jää suorittamatta noin joka viidenneltä asevelvolliselta. Kutsunnoissa joka kymmenes vapautetaan palveluksesta joko kokonaan tai määräajaksi. Jo aloitetun varusmiespalveluksen keskeyttää niin ikään joka kymmenes. Noin puolet palvelusta vapauttamisista ja keskeytyksistä johtuu mielenterveydellisistä syistä.

Nuorista arvioilta 20–25 % kärsii jostakin mielenterveyden häiriöstä. Häiriöitä voi tyypillisesti olla useita samaan aikaan, esimerkiksi masennus ja päihdeongelma. Tällöin voi käydä niin, ettei varsinaista sairautta löydetä, vaan tunnistetaan vain yksi oire tai ongelma. Tavalisimpia nuorten ongelmia ovat päihdeongelmat, masennus, syömishäiriöt ja eriaisteiset käytöshäiriöt. Harvinaisempia ovat itsemurhayritykset ja itsemurhat, rikollisuus sekä vakavien sairauksien, kuten skitsofrenian, puhkeaminen.

Nuorten päihdehäiriöt

Haitallista päihteiden käyttöä tai riippuvuutta on nuoruusikäisistä 5–10 prosentilla. Suomalaisnuorten yleisimmin käyttämä päihde on alkoholi. Suurin riski päihdehäiriön kehittymiselle on alhainen aloittamisikä. Alle 15-vuotiaana alkoholinkäytön aloittaneille juomatavat ovat muita humalahakuisempia, ja useilla heistä on alkoholin ongelmakäyttöä myös aikuisiässä.

Päihteiden käyttö on yhteydessä mielenterveysongelmiin. Esimerkiksi mieliala- ja tarkkaavaisuushäiriöistä tai bulimiasta kärsivillä ja skitsofreniaan sairastuneilla on usein päihteiden ongelmakäyttöä. Kliinisten kokemusten perusteella on arvioitu, että mielenterveysongelmista kärsivän nuoren päihteiden käyttöön voi liittyä itselääkitystä – toisin sanoen hän saattaa pyrkiä saamaan helpotusta ongelmiinsa käyttämällä päihteitä. Tutkimustieto on kuitenkin puutteellista, ja on todennäköistä, että päihdehäiriön ja mielenterveyshäiriöiden suhde on monitahoinen ja tapauskohtainen. On myös näyttöä siitä, että päihteiden käyttö voi aiheuttaa monenlaisia mielenterveysongelmia kuten ahdistusta tai masennusta.

Masennus ja itsetuhoisuus nuoruusiässä

Masennuksessa ääripäitä ovat lievimmillään ohimenevä masentunut mieliala ja vakavimmillaan masennustilat, jolloin masentunut mieliala on pitkäkestoinen, vaikea ja siihen liittyy myös muita oireita sekä toimintakyvyn laskua. Masennusta on tautiluokituksessa luokiteltu vaikeusasteen mukaisesti ja siten pyritty erottamaan normaalit reaktiot hoitoa vaativista häiriötiloista. Masennukseen voi myös liittyä itsetuhoisuutta. Itsetuhoisuudella tarkoitetaan ajatuksia, pyrkimystä tai käyttäytymistä, joihin sisältyy henkeä uhkaavan riskin ottaminen, itsetuhoajatukset, itsemurhayritykset sekä itsemurhat. Epäsuoraan itsetuhoisuuteen liittyy pitkäaikaista riskikäyttäytymistä, joka voi olla tietoista tai tiedostamatonta. Esimerkkejä voivat olla piittaamaton liikennekäyttäytyminen, päihteiden käyttö, vaaralliset harrastukset ja ongelmat itsestään huolehtimisessa kuten puutteellinen ravinto tai sairauksien hoitamatta jättäminen.

Suomen itsemurhakuolleisuus on selvästi sekä EU- että OECD-maita yleisempää. Suomelle on ominaista nimenomaan miesten ja erityisesti nuorten miesten suuri itsemurhakuolleisuus. Alle 35-vuotiaista miehistä joka kolmannen kuolema on itsemurha. Noin 10–15 prosentilla nuorista on vakavia ja toistuvia itsemurha-ajatuksia. Maailman terveysjärjestö WHO:n tilastojen mukaan suomalaiset 15–24-vuotiaat ovat selvästi itsemurha-alttiimpia kuin saman ikäiset muissa Pohjoismaissa. Itsemurhayritysten motiivit vaihtelevat, samoin kuolemistarkoituksen vakavuus. Riskitekijöitä ovat kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät, perheen sisäiset tekijät ja lapsuuden kokemukset, persoonallisuuteen liittyvät tekijät sekä psyykkiset häiriöt ja sairaudet.

Kulttuuriin ja sosiaaliin riskitekijöihin kuuluvat juurettomuus, identiteettiongelmat, heikko sosiaalinen asema ja valtaryhmästä poikkeava seksuaalisuus. Suomessa itsemurhiin saattaa liittyä myös eräänlainen kulttuurinen käsikirjoitus itsemurhasta ongelmien ratkaisukeinona. Perheen sisäisiin riskitekijöihin liittyy vanhemman psyykinen sairaus, aiempi itsemurha tai sen yritys perheessä, päihdeongelmat, perheväkivalta, lasten kaltoinkohtelu tai laiminlyöminen, toistuvat muutot, lapsen hylkääminen tai muut perheen sisäiseen vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat.

Persoonallisuuteen liittyviä riskitekijöitä ovat aggressiivisuus, epäsosiaalisuus, taipumus pettyä helposti, huono todellisuudentaju, huonommuuden ja epävarmuuden tunteet sekä torjuva tai provosoiva käyttäytyminen toisia kohtaan. Tavallisimmat itsemurhaa yrittäneiden henkilöiden psyykkiset häiriöt ovat masennus, ahdistus, alkoholiongelmat, persoonallisuuden häiriöt ja erityisesti tytöillä syömishäiriöt. Usein häiriöt esiintyvät samanaikaisesti. Itsemurhan tehneistä miehistä joka toisella on alkoholiongelma. Miesalkoholistien itsemurhavaara on erityisen suuri tilanteissa, joissa viimeinenkin tärkeä ihmissuhde on katkennut.

Itsemurhaa ennustavia riskitekijöitä ovat itsemurha-ajatusten ilmaiseminen ja aikaisempi itsetuhokäyttäytyminen. Useimmat ovat tavalla tai toisella viestittäneet ympäristölleen itsemurha-aikeistaan, mutta viestejä ei ole ymmärretty oikein. Jokin laukaiseva tekijä voi johtaa siihen, että ajatus itsemurhasta konkretisoituu suunnitelmaksi ja muuttuu lopulta itsemurhayritykseksi. Itsemurha on lähes aina pitkän kehityksen lopputulos, joskin nuorilla ajatukset voivat muuttua toiminnaksi aikuisia nopeammin.

Mielenterveyden häiriöistä itsemurhiin liittyy oleellisinakin vaikea masennus. Suomessa kerättyjen tietojen perusteella masennuspotilaat tekevät itsemurhan tyypillisesti muilla keinoilla kuin omilla lääkkeillään. Itsemurhan tehneistä 25 prosentilla on psykoottisia häiriöitä. Itsemurhia tekevät myös persoonallisuushäiriöiset ihmiset, joilla häiriöön sisältyy kasautuvia vaikeuksia ja kielteisiä elämänmuutoksia. Persoonallisuushäiriöllä tarkoitetaan mielenterveyden häiriötä, jossa henkilön poikkeavat persoonalliset piirteet haittaavat hänen elämäänsä ja sosiaalisia suhteita. Persoonallisuushäiriöihin liittyvä oheissairastavuus, erityisesti masentuneisuus ja päihdeongelmat, huonontaa ennustetta ja lisää itsemurhariskiä.

Itsemurhakuolleisuus on pienentynyt Suomessa vuodesta 1990 vuoteen 2006 noin 1 500:sta noin tuhanteen. On oletettu, että masennuksen paremmalla tunnistamisella ja hyvällä hoidolla on ollut merkittävä itsemurhia vähentävä vaikutus. Myönteistä vaikutusta oletetaan olevan myös uusilla masennuslääkkeillä, vaikka selvä tieteellinen näyttö puuttuu. Suomalaisessa aineistossa on osoitettu, että psykoosilääkkeiden ylläpitohoito alentaa merkittävästi psykoottisten potilaiden itsemurhavaaraa.

Skitsofrenia ja skitsotyyppiset häiriöt

Skitsofrenia on yleensä nuorella aikuisiällä alkava psykoosiksi luokiteltava sairaus, jota esiintyy sekä miehillä että naisilla. Psykoosilla tarkoitetaan ajatushäiriötä, jossa todellisuuden taju häiriintyy ja ihmisellä on vaikeuksia erottaa todellisuutta ja mielikuvia. Skitsofreniaa pidetään vakavana mielen sairautena, johon sairastuu elämänsä aikana noin prosentti suomalaisista. Skitsofrenia on erityisesti nuorten ja työikäisten sairaus, sillä miehet sairastuvat yleensä 20–28-vuotiaina ja naiset 24–32-vuotiaina. Sairauden puhkeamissyöt eivät ole aivan yksiselitteisiä eikä yhtä selkeää syytä ole. Skitsofreniaa pidetään aivosairautena, jonka tuloksena ihmisen ajatustoiminta häiriintyy.

Riskiä taudin puhkeamiseen voi lisätä raskauden tai synnytyksen aikana hapenpuutteen ta lapselle syntynyt aivovaurio. Myös raskauden aikana sairastettu influenssa voi olla sairastumisen taustalla. Perintötekijöiden vaikutuksesta skitsofreniapotilaat ovat muita alttiimpia ja haavoittuvampia sairastumaan elämän stressi- ja kriisitilanteissa. Lapsuuden ja nuoruuden kokemukset saattavat aikaistaa taudin puhkeamista tai vaikeuttaa sen

kulkua. Skitsofreniaan sairastuvat nuoret ovat usein tavallista herkempiä ihmissuhteissaan. Tällainen nuori voi sairastua esimerkiksi, kun on aika muuttaa kotoa, aloittaa opinnot tai työ uudessa ympäristössä. Psykoosi voi puhjeta ensimmäisen kerran myös armeijan alokasvaiheessa. Skitsofrenia kehittyy siis biologisen haavoittuvuuden ja erilaisten stressitekijöiden yhteisvaikutuksesta.

Nuorena alkava skitsofrenia näyttäisi Suomessa vähentyneen. Nuoruusiässä havaitaan kuitenkin tavallisesti psykoosisairauden alkuvaiheet tai varsinaista psykoosia ennakko-oireita ja toimintakykyä haittaavia oireita. Yleisimpiä ennakko-oireita ovat ahdistuneisuus, masentuneisuus, mielialan vaihtelu, apaattisuus, keskittymiskyvyttömyys, vaikeudet työtehtävissä, unihäiriöt, ruokahaluttomuus, toimintakyvyn heikkeneminen ja sosiaalinen vetäytyminen. Impulsiivisuus ja aggressiivisuus voivat myös lisääntyä.

Näiden lisäksi nuorella voi esiintyä skitsotyyppistä häiriötä, johon liittyy asiaankuulumattomia tunteita, outo käytös tai olemus ja huononevat suhteet muihin ihmisiin. Lisäksi siihen voi kuulua eriasteisia ajatteluun liittyviä häiriöitä, kuten outoja uskomuksia tai epämääräistä stereotyyppistä ajattelua. Skitsotyyppinen persoonallisuus puolestaan on persoonallisuushäiriön ja skitsofreenisen psykoosin välimuoto. Sille on tyypillistä skitsofreniaa muistuttavat ajattelun ja tunne-elämän poikkeavuudet. Tunteet voivat olla kylmiä tai asiattomia ja tunneilmaisut asiankuulumattomat, kuten naureskelua. Käyttäytyminen on outoa tai erikoista ja potilaalla saattaa lisäksi olla vainoharhaisia tai muutoin poikkeavia ajatuksia. Puhe voi olla sekavaa tai lauseparien toistoa, ja yksilöllä voi olla myös pinnallista ja kaavamaista harrastusta uskontoon, filosofiaan tai abstrakteihin aiheisiin. Psykoottistasoisia oireita esiintyy korkeintaan väliaikaisesti ja ohimenevästi.

Nuorten tavallisimmat psyykenlääkkeet

Nuorten mielenterveyshäiriöissä psykososiaalinen kokonaiskuntoutus on tärkeää, ja lääkeshoidon merkitys on vähäisempää kuin aikuisilla. Nuorten lääkehoitoon liittyy myös enemmän haitallisia sivuvaikutuksia. Masennukseen ja ahdistukseen käytettyjen SSRI-lääkkeiden on todettu lisäävän itsetuhokäyttäytymisen riskiä erityisesti nuorilla. Nuorille lääkehoitoa voidaan antaa valvotusti.

Alpratsolaami on bentsodiatsepiineihin kuuluva lääkeaine, jota käytetään lievittämään ahdistuneisuutta ja tuskaisuutta etenkin, jos niihin liittyy masennusta. Sen käyttöaiheita ovat myös paniikkihäiriöt. Alpratsolaami voi aiheuttaa riippuvuutta, eikä sitä pidä yhdistää alkoholiin. Sivuvaikutuksiin kuuluvat muun muassa väsymys, unettomuus, masennus, kiihtyneisyys ja aggressiivisuus.

Nuorten ensipsykoosiin sairastuneiden lääkkeitä ovat sen sijaan neuroleptit kuten haloperidoli tai risperidoni, joita käytetään myös lasten tarkkaavaisuushäiriöiden hoitoon. Lääkityksen lopettamisen tulisi aina tapahtua asteittain pitkän oireettoman kauden jälkeen. Ensipsykoosin jälkeen lääkehoitoa tulisi jatkaa ainakin kaksi vuotta.

3.7 Tutkimustietoa lasten ja nuorten kehityksestä ja siihen liittyvistä riskitekijöistä

Englannissa tehdyssä tutkimuksissa on lisätty merkittävällä tavalla ymmärrystä siitä, miten lapsen synnynnäiset ominaisuudet ja ympäristö ovat vuorovaikutuksessa keskenään aina

ainutlaatuisella tavalla. Geeniperimä vaikuttaa itsessään lapsen kehitykseen, mutta oma vaikutuksensa on lapsen vuorovaikutuksellisella ja fyysisellä ympäristöllä.

Lapsissa on erilaista herkkyyttä vastaanottaa ympäristön vaikutteita. Lapsi myös itse muokkaa ympäristöään ja hakeutuu virikkeiden pariin eri tavalla riippuen biologisista tekijöistä. Perimässä oleva herkkyys yhteydessä suotuisiin tekijöihin kasvuympäristössä voi edistää poikkeuksellisen hyvää kehitystä. Toisaalta perimässä oleva herkkyys yhdistettynä kasvuympäristössä oleviin epäsuotuisiin tekijöihin muodostaa riskin yksilön kehitykselle.

Pitkäaikaistutkimuksissa tärkeimmiksi riskitekijöiksi lasten kehityksessä nousevat vanhemmuuden laatu ja kasvatuskäytännöt. Antisosiaaliseen kehitykseen on todettu liittyvän vanhempi-lapsisuhteessa viisi tekijää: vähäinen valvonta, epäjohtonmukainen ja kovakourainen rankaiseminen, aviollinen ristiriita, lapsen hyljeksintä sekä vähäinen kiinnostus ja osallistuminen lapsen toimintaan. Yleisesti ottaen lasten kehitystä vakavasti vaarantavia tekijöitä ovat laiminlyönti ja pahoinpitely, perheväkivalta, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat.

Varhaiset menetykset ja erot vaikuttavat epäedullisesti lasten kehitykseen, ja esimerkiksi yksinhuoltajavanhempien kanssa asuvilla lapsilla on selvästi kohonnut riski sairastua psyykkisesti. Lisäksi heillä on kohonnut riski itsemurhayritykseen ja päihteiden ongelmakäyttöön. Pojilla oli lisäksi kohonnut kuolleisuusriski. Huostaan otetun lapsen tai nuoren riski kuolla ennenaikaisesti on moninkertainen verrattuna normaaliväestöön. Riski on kohonnut yhtä paljon tytöillä kuin pojilla. Pitkä-aikainen ja varhain alkanut laitoshoido on selkeä riski lapsen kehitykselle, ja sen on todettu muun muassa vaikeuttavan vanhemmuutta myöhemmin.

Vanhemmuuden laatu ei ole vakiona pysyvä vanhempien ominaisuus tai taito, vaan se on riippuvainen perheen tilanteesta ja vanhempien voimavaroista. Asiaan vaikuttaa merkittävällä tavalla perheen ulkopuolella oleva yhteiskunnallinen tilanne, jonka vaikutukset kulkeutuvat lapsiin vanhempien kautta. Köyhyyden on todettu olevan riskitekijä lasten ja nuorten kehitykselle ja syrjäytymiselle. Erään pitkäaikaistutkimuksen mukaan taloudellisissa vaikeuksissa olevat vanhemmat tulevat impulsiivisiksi ja kovakouraisiksi kasvatustavoissaan, eivätkä jaksaa antaa lapsilleen tukea. Lisäksi on todettu, että esimerkiksi isien työttömyys heijastuu poikien kehitykseen poikien päihteidenkäyttöä lisääväällä tavalla. Samalla koulumenestys heikkenee.

Päiväkoti- ja opetusryhmien koolla on vaikutusta lasten kehitykseen. Suuret ryhmät voivat johtaa luokkailmapiiriin heikentymiseen ja edelleen lasten psyykkisten häiriöiden lisääntymiseen. Kodin jälkeen merkittävin tekijä lasten kehityksessä onkin koulu. Nuoruudessa iän karttuessa vapaa-ajan sosiaaliset verkostot laajenevat ja ystävyys-suhteilla on yhä suurempi merkitys.

Varhaisten hoivakokemusten suuri merkitys lasten kehityksen kannalta johtuu siitä, että lapsen aivot ovat hyvin mukautuvat. Varhaiset kokemukset muokkaavat aivojen rakenteita, jotka pyrkivät säilymään. Varhaislapsuudessa lapsi muodostaa myös sisäisiä työkentelmälajeja, jotka vaikuttavat siihen kuinka lapsi tulkitsee ihmisten välistä kommunikatiota. Tuskalliset kokemukset johtavat suojautumismekanismien käyttöönottoon, jotka puolestaan estävät uusien kokemusten syntymistä. Turvattomat lapset käyttäytyvät

siis usein tavalla, joka herättää kielteisiä reaktioita vanhemmissa, opettajissa ja toisissa lapsissa. Kielteiset reaktiot vahvistavat lasten negatiivisia työskentelymalleja.

Vakavalla ja pitkäkestoisella koulukiusaamisella on tutkimuksissa todettu olevan yhteys masennusoireisiin, syrjäytyneisyyteen ja toivottomuuden tunteisiin. Kiusaamisen seuraukset voivat jatkua aikuisikään saakka. Jatkuvan kiusanteon kohteeksi joutuneen lapsen oireet ovat samankaltaiset kuin lapsen, joka on joutunut väkivallan kohteeksi tai todistajaksi. Lisäksi pitkäkestoisesti kiusattu lapsi saattaa muuttaa vuorovaikutuksen tulkintamalliaan siten, että hän herkistyy tulkitsemaan vuorovaikutusta negatiiviseksi. Kiusatun lapsen on tämän takia hyvin vaikeaa päästä eroon tilanteestaan omin voimin.

Tutkimusten mukaan kiusaamisen puuttumiseksi ei riitä, että kiusaaminen saadaan loppumaan, vaan erityistä huomiota on kiinnitettävä mahdollisten mielenterveysongelmien hoitoon. Samalla on kuitenkin ymmärrettävä, että ongelma ei ole yksilössä, vaan yhteisössä. Monille kiusatuille tilanne vaikeutuu siitä, että heitä leimataan psyykkisesti tai sosiaalisesti häiriintyneiksi ja siirretään toiseen ryhmään, mutta muu yhteisö jatkaa toimintaansa. Kiusaaminen on siis vahvasti ryhmä- ja yhteisötason ilmiö, ja siihen liittyy vääristynyt vallantavoittelu. Kiusaamisella voidaan tavoitella asemaa, suosiota tai huomiota ryhmässä. Niin sanotut hiljaiset hyväksyjät tai sivustakatsojat mahdollistavat kiusaamisen jatkumisen. Kiusaaja tekee sen, minkä yleisö sallii hänen tehdä.

3.7.1 Nuorisorikollisuuden selitysmalleja

Nuorisorikollisuuden selitysmalleja on haettu muun muassa yksilötasolta, psykososiaalisista ulottuvuuksista sekä yksilön ja yhteiskunnan suhteista. Yksi uusimmista selitysmalleista on kulttuurisen kriminologian näkökulma, jossa tarkastellaan ihmisyyhteisöjen, rikosten ja rikoskontrollin välisiä suhteita ja yritetään ymmärtää rikosten tekemisen yksilöllisiä ja kulttuurisia merkityksiä tietyssä historiallisessa tilanteessa. Tässä tarkastelussa ovat merkittäviä nuorten omat näkemykset rikoksista, sillä ilmiö näyttäytyy erilaisena nuorille kuin aikuisille. Nuorten omat kokemukset voivat jäädä aikuisten tiedon varjoon.

Sosiologiset rikosten syihin pureutuvat selitysmallit ovat Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisun mukaan paineteoria, kontrolliteoria, oppimisteoria ja leimaamisteoria. Paineteoria korostaa ihmisten tavoitteiden ja niihin pyrkimisen keinojen välistä ristiriitaa rikosten yhtenä taustatekijänä. Silloin nuorten rikoksiin syylistymistä selitetään muun muassa heidän sosiaalisen asemansa heikkoudella, huonoilla taloudellisilla mahdollisuuksilla sekä erilaisilla elämänkulkuun kiinnittyvillä kielteisillä kokemuksilla. Kielteiset kokemukset voivat liittyä väkivaltaan, erilaisiin menetyksiin, epäoikeudenmukaisuuden tunteisiin, turhautumiseen tai elämänmuutoksiin kuten ystävyys-suhteiden katkeamiseen, parisuhdeongelmiin tai muuttoihin. Epäoikeudenmukaisuuden tunnetta voi tulla myös siitä, että media tarjoaa kaikille samanlaiset vaurauden ja menestyksen ihanteet, mutta taloudellinen, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen sulkee monet nuoret niiden ulkopuolelle. Paineteorialle läheisen toisen selitysmallin mukaan alakulttuureihin voi muodostua rikollisuutta ja väkivaltaa tukeva oma moraali- ja arvojärjestelmä. Taustalta saattaa löytyä paineteorian mukaista turhautumista oman viiteryhmän yhteiskunnallisesti marginaaliseen asemaan.

Kontrolliteorian mukaan rikollisuuden riski kasvaa tilanteessa, jossa yksilö irtautuu yhteisön sosiaalisista siteistä. Tällöin tehokas sosiaalinen kontrolli kohdistuu yksilön ul-

kopuolelle, hänen yhteisönsä muihin toimijoihin. Teorian ymmärtämiseksi on syytä tehdä ero virallisen ja epävirallisen sosiaalisen kontrollin välillä. Virallinen kontrolli sisältää normit koulun järjestyssäännöistä rikoslakiin saakka. Epävirallinen eli informaalin sosiaalinen kontrolli on epämääräisempi, mutta silti kaikkeen toimintaan liittyvää. Ystävien tai vanhempien sosiaalinen tuki ja valvonta ovat esimerkkejä epävirallisesta sosiaalisesta kontrollista.

Oppimisteorian mukaan rikoskäyttäytyminen opitaan olemalla suorassa tai epäsuorassa vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa esimerkiksi sosiaalisten verkostojen, median ja internetin kautta. Oppimisella viitataan sekä rikoksen tekemisen tekniikoihin että rikoksiin liittyviin motiiveihin, asenteisiin ja perusteluihin.

Leimaamisteorioiden mukaan rikosten motiiveihin ja perusteluihin vaikuttaa poikkeavan henkilön tai ihmisryhmän leiman saaminen. Leima voi vaikuttaa yksilön itseymmärykseen ja identiteettiin ja vaikeuttaa yksilön sosiaalista asemaa esimerkiksi koulussa tai työmarkkinoilla. Seurauksena voi olla syrjäytymistä ja sitä kautta lisääntynyt rikollisuuden todennäköisyys.

Rikollisuuden psykososiaaliset kehitysmallit perustuvat pitkäaikaistutkimuksiin, joissa on seurattu samoja yksilöitä lapsesta aikuiseksi. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on ollut väkivaltarikollisuus. Rikollisen kehityksen riskitekijät kuten myös lapsen kehitykseen liittyvät riskitekijät liittyvät lapsen ominaisuuksiin, perhetekijöihin, kouluun liittyviin riskeihin, toveripiiriin riskeihin sekä laajemman ympäristön vaikutteisiin, kuten asuinympäristöön, mediaympäristöön ja yhteiskuntaan. Lapseen liittyvistä tekijöistä mainitaan usein neurologiset vauriot, voimakas temperamentti, ylivilkkaus ja impulsiivisuus, pelottomuus, ärtyneisyys, aggressiivisuus, uhmakkuutena ilmenevät käytösongelmat sekä oppimisvaikeudet.

Äidin raskausajan ruokavalio, tupakointi, päihteidenkäyttö tai stressi voi heijastua lapsen terveyteen ja tuottaa oireita pitkälläkin aikavälillä. Raskausaikana tupakoivien äitien lapsilla on suurempi todennäköisyys muun muassa epäsosiaaliseen käyttäytymiseen ja tarkkaavaisuushäiriöihin. Neurologisiin ongelmiin johtavat synnytyskomplikaatiot voivat vaikuttaa epäsuorasti rikolliseen kehitykseen esimerkiksi oppimisvaikeuksien kautta. Myös äidin iällä on merkitystä, ja esimerkiksi teinivanhemmuus on yhteydessä lapsen kroonisiin käytösongelmiin ja myöhempään rikollisuuteen.

Perhetekijöistä samat asiat, jotka vahingoittavat lasten kehitystä yleensä, ennustavat myös lapsen joutumista rikosrekisteriin. Kehitystä vahingoittavista asioista voidaan mainita julma kasvatus, hyljeksintä, laiminlyönti, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä perheväkivalta. Aikuisilla rikosentekijöillä on usein taustassaan kokemuksia siitä, että heitä on kohdeltu lapsuudessaan vakavasti kaltoin. Lisäksi kokemuksiin liittyy usein aliraportointia, sillä tutkimusten mukaan noin 40 % uhreista jättää kertomatta dokumentoiduista pahoinpitelyistä. Se, että pahoinpidelty lapsi kehittyy pahoinpiteleväksi aikuiseksi, on selitetty traumalla. Yksilö muuttuu uhrista hyökkääjäksi, pelokkaasta pelottavaksi.

Vanhempien avioero ei sinänsä lisää lapsen riskiä rikollisuuteen. Silti väkivaltaisen uusintarikollisuuden riski on todettu kaksinkertaiseksi miehillä, joiden vanhemmat ovat

eronneet. Vastaava riski on kahdeksankertainen niillä miehillä, joiden äiti on ollut lapsen syntyessä yksinhuoltaja. Isättömyys nousee useissa tutkimuksissa esille miesten väkivaltaisen käyttäytymisen taustasta. Vanhempien eron yhteys lapsen käytösongelmiin ja myöhempään rikollisuuteen riippuu kuitenkin siitä, millaiset perheen olosuhteet ovat olleet ennen eroa ja millaiset eron jälkeen. Merkittävämmiksi tekijöiksi kuin avioero nousevat vaikeat konfliktit perheessä sekä vanhempien antisosiaalisuus.

Käytösongelmille ja edelleen rikollisuuden kehittymiselle voi luoda edellytyksiä perhe-tilanteen epävakaus, vanhempien kumppanien vaihdokset tai kielteiset elämäntapahtumat kuten tapaturmat, menetykset tai vanhempien työttömyys. Epävakautta voi syntyä esimerkiksi usein toistuvista asuinpaikan muutoksista. Lisäksi on havaittu että useat huoltajien ja sijoituspaikkojen vaihdokset lapsuuden aikana vaikuttavat kielteisesti lasten kehitykseen ja vaikeuttavat turvallisten kiintymyssuhteiden syntymistä.

Kiintymyssuhdeteoriassa otaksutaan, että lapsuuden kiintymyssuhdetta seuraa tietyn tyyppinen reagointi aikuisiän ihmissuhteissa. Teorian mukaan lapsi kiinnittyy vanhempaansa turvallisesti, kun vanhempi toimii lapsen kanssa hellästi ja lämpimästi ennakoitavissa olevalla tavalla. Puutteet hoivakokemuksissa johtavat turvattomaan kiintymysmalliin. Silloin mielikuvat itsestä voivat olla kielteisiä ja lapsi voi kokea, ettei ole huolenpidon arvoinen. Lapsi ei myöskään koe voivansa turvautua toisiin tai osoittaa tarpeitaan ja tunteitaan. Tällöin on olemassa vakavia kehityksellisiä riskejä, kuten kohonnut riski itsetuhoiseen käyttäytymiseen ja syrjäytymiseen sekä kyvyttömyyttä empatiaan. Kiintymyssuhdehäiriöille on tyypillistä ylisukupolvisuus, jolloin häiriötä pidetään perheessä normaalina toimintatapana läheisissä ihmissuhteissa.

On vakavaa, jos lapsi oppii, ettei tietynlaisia tunteita voi ilmaista lainkaan ilman vanhemman aggressioita tai jos lapsi ei voi luottaa omiin havaintoihinsa ympäristöstään eli lapselle valehdellaan tai häntä manipuloidaan. Tällaisen kasvu ympäristön seurauksena voi olla läheisiin ihmissuhteisiin liittyvän tiedon vääristyminen. Tämä voi aikuisuudessa näkyä psykopaattisena toimintana, jossa näennäisen sopeutuvalla yksilöllä on vääristynyt suhde kanssaihmiin, ja hän turvautuu teeskentelyyn ja valehteluun.

Kaikista varhaisen kasvu ympäristön riskitekijöille altistuneista lapsista ei kuitenkaan tule rikoksenteikijöitä. Lasta voivat suojata yksilölliset ominaisuudet ja myönteiset elämäntapahtumat kuten onnistuminen koulunkäynnissä, hyvän harrastuksen löytäminen tai terapeutin interventio. Lisäksi lasta voi suojata turvallinen kiintymyssuhde johonkin muuhun kuin omiin vanhempiin, esimerkiksi sukulaiseen tai sijaisvanhempaan. Myös toveripiirillä voi olla myönteistä vaikutusta lapsen kehitykseen.

3.7.2 Miksi nuori tekee pahaa?

Rikollisuuden kehittymiseen liittyvät keskeisimmät riskitekijät ovat tutkimusten perusteella varsin hyvin selvillä. Koulusurmiin liittyvien taustatekijöiden tutkimuksessa kuva osittain muuttuu, sillä koulusurmaaja ei aina ole syrjäytymispolulla oleva tai aggressiivisesti käyttäytyvä nuori. Väkivalta on näissä ääritapauksissa usein luonteeltaan erilaista kuin esimerkiksi tappelussa. Väkivalta perustuu kuumien tunteiden sijaan huolelliseen suunnitteluun. Toisinaan on osoitettu, että tekijä on kantanut kaunaa ainakin osalle uhreista, ja surmat on tulkittu yksilön tai laajemman yhteisön puolesta tehdyksi kostoksi. Useissa kou-

lusurmissa on kuollut myös sattumalta paikalle osuneita uhreja tai jopa ystäviä. Uhriksi voi joutua myös jonkin instituution edustaja, kuten koulun rehtori. Uhri ei näin välttämättä ole teon varsinainen kohde, vaan osa tehtävää, joka tähtää mahdollisimman monen ihmisen surmaamiseen.

Ihmiset joutuvat elämässään jatkuvasti käyttämään omatuntoaan eli tekemään arviointia hyvän ja pahan välillä. Tällöin ihminen pohtii omia ajatuksiaan ja omia tekojaan toisen ihmisen tai moraalisen järjestelmän näkökulmasta. Useimmat ihmiset samastuvat yhteiseen hyvään ja yleisesti tietävät, milloin toimivat oikein tai väärin. Myös väkivaltarikoksen tekijä saattaa tunnistaa tehneensä väärin ja katua. Useat koulusurmaajat ovat ihannoineet aikaisempia koulusurmia. Jotta nuori pystyisi surmaamaan useita ikätovereitaan ja aikuisia omassa koulussaan, hänen on täytynyt samastua moraaliseen ajatteluun, jossa teko on jollakin tavalla oikeutettu. Pahasta on tullut hyvä, tavoiteltava ja sankarillinen asia. Kun nuori ihannoi pahaa, hänen mielessään on tapahtunut moraalinen inversio, eli hän on kiinnittynyt käänteiseen moraalijärjestelmään. Herää kysymys, miten ja miksi nuori kiinnittyy pahaan.

Jokaisella ihmisellä on yksilöllinen temperamentti ja persoonallisuus, johon etenkin kasvuympäristöllä on oma vaikutuksensa. Ihminen oppii ja kehittyy muun muassa ehdollistumisen ja vahvistumisen kautta, mikä tarkoittaa, että aivot kehittyvät siihen, mihin niitä käytetään. Esimerkiksi liian tiivis suhde tietokoneeseen ja väkivalta-aineistoihin, ja siihen liittyvä sosiaalisen kanssakäymisen vähäisyys voi johtaa maailmankuvan muuttumiseen. Väkivaltapelin ja todellisuuden välisen eron hahmottaminen voi tällöin vaikeutua.

Sosiaalisessa oppimisessa ihminen samastuu itseään vahvempaan tai korkeamman statuksen omaavaan, jolloin ensimmäisenä kyseeseen tulevat vanhemmat ja sisarukset sekä myöhemmin opettaja, valmentaja, ystävä, elokuvatähti, urheilusankari tai jokin yhteisö. Äärioloissa lapsi voi samaistua myös hyväksikäyttäjään tai väkivaltaiseen huoltajaan. Kun ihminen joutuu pelon valtaan, hän saattaa selviytyäkseen samaistua mieluummin tekijään kuin uhriin.

Sosiaalisessa kanssakäymisessä on oleellista välittäminen, johon liittyy kyky ja resurssit ottaa muita huomioon, kyky tahtoa muille hyvää ja kyky toimia rakentavasti. Välittämiseen kuuluu myös kyky tuntea syyllisyyttä ja ottaa vastuuta omista teoistaan. Psykiatrisessa tutkimuksessa on viime vuosina pidetty yhä tärkeämpänä piirteenä terveessä psyykkisessä kehityksessä mentalisaatiokykyä eli kiinnostusta toisen ihmisen mieleen, tunteisiin ja kokemukseen. Se tekee ihmisestä ihmisen eli kykenevän pohtimaan toisen ihmisen mielen liikkeitä, tarkoitusperiä, tunnekokemuksia ja omaa osuuttaan toisen kärsimyksessä. Jos kiinnostus toiseen ihmiseen puuttuu tai se on vajaa, seurauksena voi olla häiriintynyt maailmankuva, vaikeuksia kanssakäymisessä toisten kanssa ja väkivaltaisuutta.

Mentalisaatiokyky kehittyy vain vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja kehitystä tapahtuu erityisesti varhaisina ikävuosina. Kehitys tapahtuu luonnostaan ja huomaamatta, kun vanhempi on riittävästi läsnä ja kiinnostunut lapsestaan. Lapsi oppii vanhempansa kanssa tunnistamaan erilaisia tunteita itsessään ja toisessa ihmisessä. Hän oppii, miten mielialat ja tunteet vaikuttavat toisiinsa kahden ihmisen välillä, miten tunteita voi jakaa ja miten voi tulla ymmärretyksi. Lapsi oppii eron itsen ja toisen sekä todellisuuden ja kuvitellun välillä. Jo kehittyneen mentalisaatiokyvyn vaurioitumiseen johtavista olosuhteista ei kuitenkaan tiedetä vielä riittävästi. Mentalisaatiokyky kehittyy tutkimusten mu-

kaan läpi elämän, mutta erityisesti se voi vaurioitua lapsena tai nuorena koetun hyljeksin­nän ja julmuuden seurauksena. Lisäksi tietyt mielenterveyden häiriöt, kuten masen­nus, rajatila tai psykoosi, ovat yhteydessä heikkoon mentalisaatiokykyyn.

Mentalisaatiokyvyn puutteet voivat johtaa siihen, että nuori samaistuu pahaan ja samalla pahan yhteisöön. Samastuminen voi tapahtua siten, että nuori ei koe riittävää yhteen­kuuluvuutta siihen yhteisöön, esimerkiksi kouluun, jossa hän elää ja toimii. Hän ei enää välitä yhteisöstään ja kokee, ettei yhteisö välitä hänestä. Nuori hakeutuu muihin yhtei­söihin, joissa hän löytää samastumisen kohteita, kokee yhteenkuuluvuutta ja pystyy an­tamaan yhteisölle panoksensa. Tällaisessa yhteisössä nuori voi arvella saavansa ihailua ja julkisuutta esimerkiksi koulusurmien kaltaisen teon kautta.

Pahuuden uudenlaista ymmärtämistä ja pahan tekemisen ihannoitua voidaan osin selit­taa kulttuurisilla tekijöillä kuten yhteiskunnan moniarvoistumisella ja yksilöllistymisel­lä. Kun yhteisiä kriteerejä oikeasta ja väärästä tai hyvästä ja pahasta on yhä vaikeampi määritellä, moraalinen mittari voi tulla omasta itsestä, omista tunteista ja mediaympäris­töstä. Tällöin myös vastuu identiteetistä ja sen muovaamisesta jää yhä enemmän nuoren yksilön kannettavaksi. Pahuus voi ääritapauksissa valikoitua itseilmaisun keinoksi, jopa ratkaisuksi ja vastaukseksi.

Pahuuden ja hyvyyden jännite on myös keskeinen uskonnollinen kysymys. Uskonnolli­siin ilmiöihin saattaa liittyä kiehtovia, vavisuttavia ja osin pelottaviakin pyhyiden ko­kemuksia. Olennaista on näiden kokemusten äärimmäinen luonne. Maallistuneissa kult­tuureissa ja yhteiskunnissa äärikokemuksia voidaan pyrkiä etsimään esimerkiksi urhei­lulajeista, joihin sisältyy vaaran kokemusta, pelon voittamista ja vastaavia äärikoke­muksia. Jos tällaista kanavaa ja harrastusta ei löydy, nuori saattaa päätyä etsimään vaa­ran viehätystä ja kiihkeitä ääritunteita nostattavia pahan ilmiöitä. Ilmiöitä saatetaan al­kaa pitää entisen pyhyiden kaltaisina lupauksina jostakin uudesta mysteerisestä voimas­ta. Kiinnostus pahaan voi siis olla kulttuuriimme pesiytynyt ilmiö, jossa nuori kokee jotakin suurta ja vavisuttavaa. Hyvä ja hyvän tekeminen eivät ehkä puhuttele ja palkitse, koska niille ei aina näytä löytyvän mielekkyysskatetta tai mahtiasemasta kertovaa julki­suutta.

3.8 Internet, verkkoyhteisöt ja pelit

Lasten ja nuorten suhdetta internetiin voidaan katsoa eri näkökulmista. Yhteiskuntatieteili­jät korostavat, että internet tarjoaa verkkoa runsaasti käyttäville nuorille kanavan yhteis­kunnalliseen osallistumiseen ja tiedonhankintaan asioista, jotka eivät muutoin ole heidän ulottuvillaan tai heidän kiinnostuksensa piirissä. Verkon käyttö tiedonhankinnan kanavana on nuorilla tuntuvasti yleisempää ja luontevampaa kuin vanhemmilla. Väline joka kiinnos­taa nuorta tarjoaa näin hänelle tietoa, tutustuttaa oman yhteiskunnan arvoihin ja tarjoaa väylän osallistumiseen ja yhteisölliseen käyttäytymiseen silloinkin, kun sukupolvien väli­set yhteydet syystä tai toisesta ovat heikot. Verkko antaa myös uudenlaisia kasvatuksen, kohtaamisen ja nuorten tukemisen mahdollisuuksia.

Nettiyhteisöjen intensiivisyys vaihtelee tuntuvasti. Niiden käyttö on useimmiten kepeää ja harmitonta, joskin aikaa vievää. Esimerkkejä tällaisista yhteisöistä ovat miljoonalevikkiset Facebook, Twitter, MySpace, Habbo Hotel, YouTube ja Wikipedia. Lasten ja nuorten kes­

kuudessa näiden maailmanlaajuisten ja pienempien alueellisten yhteisöjen käyttöön saattaa sisältyä myös kokeilua ja uhmaa.

Internetin käyttö ei ole ongelmatonta. EU-maissa on tutkittu lapsia ja nuoria internetin käyttäjinä, osallistujina ja toimijoina niin kaupallisuuteen, aggressiiviseen tai itsetuhoiseen käyttäytymiseen yllyttämisessä, tutustumisessa pornografiaan sekä esimerkiksi rasismiin tai ihmisvihan levittämisessä. Internet suo mahdollisuuden liittyä paikallisiin tai kansainvälisiin yhteisöihin, jotka ajavat tällaisia asioita. Riskit kasvavat, jos internetin käyttö on runsasta ja muut sosiaaliset suhteet heikkoja. Nettiyhteisöt ovat sisäistäneet uuden välineen ominaisuudet tehokkaasti, joten riippuvuussuhteita syntyy helposti.

Useimpien tutkimusten tarjoamat keinot internetin haittojen vähentämiseksi ovat samansuuntaisia. Yhteiskunnan tasolla toivotaan lainsäädännöllä voitavan vaikuttaa sisältöjen tarjoajiin, koulujen mediakasvatuksella ja vanhempien ohjauksella taas verkon nuoriin käyttäjiin. Internetin sääntely on sen kansainvälisen luonteen vuoksi vaikeaa, epäsuotaviin sisältöihin on koetettava vaikuttaa tietoa ja vastuuta korostamalla. Useimmat tutkijat varoittavat tiukasti ylhäältä alaspäin asetetuista säännöistä, joiden myötä muun muassa sukupolvien väliset ristiriidat korostuvat tarpeettomasti.

Pelit ovat nousseet tutkimuskohteeksi digitaalisten pelien suosion kasvaessa. Pelitutkimuksen juuret ovat eri kulttuureissa harrastetuissa peleissä ja leikeissä, sekä shakin kaltaisten pelien kulttuurihistoriassa. Peleihin läheisesti liittyvän leikin kehityspsykologisia ja sosiaalisia merkityksiä on tutkittu kasvatustieteiden, psykologian ja sosiaalipsykologian oppialoilla. Digitaalisen teknologian kehityksen myötä pelejä on alettu tutkia tietotekniikan ja suunnittelutieteiden näkökulmista.

Tutkimukset väkivaltapelien ja väkivallan suhteesta ovat päätyneet usein eri johtopäätöksiin pelien haitallisuudesta, hyödyllisyydestä ja merkityksistä. Tutkimustieto on sijoittunut poliittisesti jännitteiselle kentälle, ja sen avulla on perusteltu lainsäädännöllisiä toimia pelaamisen rajoittamiseksi tai puolustettu sen sallimista. Lukuisat vahingonkorvausoikeudenkäynnit ovat USA:ssa ohjanneet peleihin liittyvää keskustelua äärikantoja suosivaan suuntaan. Myös Ruotsissa on pelien vaikutuksista keskusteltu osin tiukkaan sävyyn. Suomessa keskustelu ei ole polarisoitunut samalla tavalla. Meillä tutkijoiden keskuudessa valitsee pitkälti yksimielisyys esimerkiksi siitä, että lapsia pitää suojella aikuisille suunnatulta väkivaltaiselta peliviihteeltä.

Yleiseurooppalaisen ikärajamerkintäjärjestelmän (PEGI) käytännön hyödyntämistä ja vaikutuksia on tutkittu meillä niukasti. Toinen lisätutkimusta kaipaava kohdennusalue on eri-ikäisten lasten ja nuorten pelaaminen. Esimerkiksi 10-vuotiaat pojat, joilla on huonot suhteet vanhempiinsa, näyttävät tutkimuksessa alttiimmilta pelien vaikutuksille kuin samanikäiset tytöt tai muutamaa vuotta vanhemmat pojat. Syy- ja seuraussuhteiden suunnasta ei kuitenkaan ole varmuutta. Osa tutkimuksesta viittaa siihen että runsas, teemoiltaan yksipuolisesti väkivaltaan keskittyvien pelien pelaaminen voi vahvistaa väkivaltaisia ajattelutai toimintamalleja. Väkivaltaisten pelien vaikutuksia arvioitaessa on otettava huomioon, että pelaaja myös itse aktiivisesti luo merkityksiä pelille. Pelaaja voi nähdä pelin pinnan läpi keskittyen esimerkiksi sosiaalisiin tai strategiaan ulottuvuuksiin, jolloin väkivalta voi menettää merkityksensä.

3.9 Mediaympäristön yhteys väkivaltaiseen käyttäytymiseen

Viestinnän ja erityisesti mediaväkivallan vaikutuksia lapsiin ja nuoriin on tutkittu jo 1920-luvulta lähtien. Erityisesti kasvattajat mutta myös mainostajat ja propagandan tekijät ovat olleet kiinnostuneita median vahvoiksi uskotuista vaikutuksista. Yleensä kasvattajien suurin epäluulo on kohdentunut mediamaiseman tulokkaisiin: väkivalta-asiassa elokuvaan, sarjakuvaan, televisioon, videoon, ja tuoreimpina verkkoon ja tietokonepeleihin. Väline, josta aikuisväestö tietää vähän, herättää huolestusta.

Alkuvaiheissa uskottiin median vahvaan vaikutukseen, jolloin puhuttiin muun muassa lääkeruiskuteoriasta. Sen mukaan vastaanottajat hyväksyvät kyselemättä median välittämän sanoman ja muuttavat mielipiteensä ja käyttäytymisensä sen mukaiseksi. Toinen ääripää saavutettiin 1960-luvulla Yhdysvalloissa, jolloin esillä oli niin sanottu katharsis-teoria. Sen mukaan väkivaltaisia elokuvia tai televisio-ohjelmia katsovat vastaanottajat kokevat vapautuksen näiden ohjelmien ansiosta. Heidän ei tarvitse olla itse väkivaltaisia, koska he voivat siirtää väkivallan käyttämisen tarpeensa väkivaltaisen ohjelman vastaanottokokemukseen. Kummallakin koulukunnalla on yhä joitakin tukijoita, mutta tutkimuksen valtavirta kulkee muualla.

Kun tutkimusta on kertynyt lisää, näkemykset median vaikutuksista ovat mutkistuneet. Päälinjana on ollut se näkemys, että mediasisällöillä on erittäin harvoin suoraa ja välitöntä vaikutusta vastaanottajien käyttäytymiseen. Joissakin harvinaisissa, mutta usein runsaasti huomiota saavissa tapauksissa vaikutuksia on havaittu erityisesti sellaisilla lapsilla ja nuorilla, jotka käyttävät runsaasti ja yksipuolisesti väkivaltaista mediaa ja joiden muut sosiaaliset verkostot ovat heikot ja virikkeettömät. Valtaosa vastaanottajista vertaa mediakokemuksiaan elettyyn ympäristöön, eikä mediasisältö yksinään muuta käyttäytymistä tai mielipiteitä.

Sen sijaan vahvasti sanomiaan toistava ja moniääninen media nostaa esiin ja luo vastaanottajan mieleen agenda eli päiväjärjestystä. Vastaanottaja kokee median esiin nostamia asioita ja ilmiöitä tärkeiksi ja tuntee tarvetta ottaa niihin kantaa. Samalla vastaanottaja tulee sivuuttaneeksi muita asioita. Kannanoton sisältöä ei media pysty yksinään määrittelemään, vaan vastaanottaja tuo prosessiin mukaan oman elämänkokemuksensa, ympäristönsä ja tietämyksensä.

Näin on päädytty esimerkiksi siihen, että kansalaisten käsitykset kaukaisista maista ja ihmisistä perustuvat vahvemmin mediasisältöihin kuin käsitykset sellaisista asioista, jotka he voivat helposti ympäristöstään tarkistaa. He joutuvat nojaamaan pelkästään median luomiin mielikuviin etäisistä asioista. Samalla tapaa runsaasti väkivalta-aineistoja kuluttava lapsi tai nuori voi helpommin hyväksyä väkivallan ongelmien ratkaisukeinona, joko omalla kohdallaan tai ympäristössään. Vaikutus kertaautuu, jos lapsi elää riskioloissa. Esimerkiksi perheväkivaltaa kokenut lapsi tulkitsee vuorovaikutusta eri tavoin kuin turvallisissa oloissa kasvanut lapsi.

Yhtäältä laboratoriotyypistä ja toisaalta tilastoihin perustuvaa tutkimusta tehneet asiantuntijat ovat löytäneet yhteyksiä väkivaltaisten mediasisältöjen suurkulutuksen ja lisääntyneen aggressiivisuuden välillä. Ystävällisyys ja auttamishalu vähenevät, ja nuori kestää yhä raaemman väkivallan seuraamista. Myös käsitykset siitä, mikä on oikein ja vä-

rin, saattaa hämärtä. Yksilöillä on taipumusta päätyä yksipuoliseen väkivaltatarjontaan erityisesti silloin, kun ympäristö tai elämäntilanne on ahdas. Esimerkiksi ulkoisesti hyvinkin väkivaltaiset pelit saattavat pelitilanteen kautta edistää alakulttuurin yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutteisuutta. Verkon monenlaiset terapia- ja vihayhteisöt toimivat moniulotteisesti, mutta omalakisesti.

Mediavaikutusten vahvuuden tutkimisen perusongelmana on se, että jo lyhyen aikavälin väkivaltavaikutusten tutkiminen on mahdollista vain laboratoriotyyppisissä, tavallaan luonnottomissa oloissa. Pitkäaikaisten vaikutusten tutkiminen on paljon hankalampaa. Ihminen kokee, näkee ja vastaanottaa erilaisia vaikutteita sekä tietoisesti että tiedostamattaan koko ajan, ja median ulkopuolelta tulevien vaikutteiden eristäminen on tutkimukselle mahdotonta.

Median tarjonta keskittyy paljolti aggressioiden ja yksittäisten väkivaltatekojen kuvaukseen sen sijaan, että se käsittelee rakenteellista väkivaltaa tai analysoisi väkivallan syy-yhteyksiä ja kasvupohjaa. Tutkimus on myös todennut, että runsas raportointi väkivaltaisista tapahtumista saattaa synnyttää kansalaisissa mielikuvan siitä, että he asuvat paljon pelottavammassa yhteiskunnassa kuin itse asiassa elävät. Kyse on siis myös mediatarjonnan luonteesta ja valikoitumisesta.

Tästä syntyy yhteys niin terrorismiin kuin koulusurmiinkin. Yksittäiset tapahtumat saavat paljon julkisuutta, ja tekijät pyrkivät tietoisesti julkisuuteen. Näin median olemassaolo jo sinällään voi toimia sekä kannustimena että tekoapojen esittelijänä. Verkon merkityksen kasvu on tuonut mukaan globaalisti toimivat yhteisöt, joilla on omat sääntönsä ja etiikkansa: empatia ei kohdistu uhreihin, vaan samoja ihanteita tunnustaviin yhteisön jäseniin. Yhteisöt usein vielä kilpailevat keskenään tekojensa merkittävytydestä. Kerran verkosta poistetut vanhemmista tapauksista kertovat videot ja viestit nousevat uudelleen esiin joka kerran, kun tapahtuu uusi koulusurma tai terroriteko. Tekijän tietoista julkisuuteen hakeutumista on löytynyt monien koulusurmien tutkinnassa, mutta mediasisältöjen suoraa vaikutusta tekoihin on vaikea osoittaa.

3.10 Kriisiviestintä internet-aikana

Aasian luonnonkatastrofin 2004 tutkinnassa kävi ilmi, että valtaosa ministeriöiden ja viranomaisten verkkosivuista ja muista kansalaiskanavista oli yksisuuntaisia. Puhelinlinjat tukkeutuivat, ja jos kansalainen joskus pääsikin läpi, hänen välittämänsä tieto ei mennyt eteenpäin. Verkkosivuilta ei myöskään löytynyt palstaa kansalaisille, jotka halusivat tietää joko tapahtuman seurauksista tai esimerkiksi vammojen jälkihoidon mahdollisuuksista. Viranomaisten tiedotuskäytännöt lähtivät siitä, että media toimii puskurina viranomaisten ja kansalaisten välillä. Samalla nähtiin, että yhteys kansalaisiin on yleensä yksisuuntainen suuntautuen viranomaisilta kansalaisille. Vajaassa viidessä vuodessa on tapahtunut selkeä muutos ainakin muodollisesti. Nykyään ministeriöiden ja muiden viranomaisten verkkosivuilla on palstat, joiden kautta kansalainen voi ottaa yhteyttä kaipaamaansa viranomaiseen suoraan.

Ongelma ei kuitenkaan ole ratkennut kokonaan, mikä kävi ilmi Kauhajoen tapahtumien yhteydessä. Tekijän kanssa verkkokeskustelua käynyt henkilö oli ennen koulusurmia 18.9.2008 jättänyt poliisin verkkosivujen palautepostiin viestin, jossa hän esitti huolensa

tekijästä ja tämän aseesta. Viestissä ei ollut palautteen antajan eikä tekijän nimeä, mutta sisälsi kuitenkin linkin tekijän käyttämän nimimerkin profiiliin keskusteluyhteisössä. Nimettömänä palautepostiin jätetty viesti jäi huomioitta, mihin vaikutti myös se, että viestiä seuraavana päivänä käsitelleen virkailijan koneelta ei ollut suojausten vuoksi pääsyä linkin osoittamalle verkkosivulle. Koulusurmien jälkeen poliisiylikkojohtaja sai sähköpostiviestin, jossa muistutettiin aikaisemmasta palautepostiin jätetystä yhteydenotosta. Myös tämä viesti jäi vaille huomiota.

Poliisi kertoi asiasta julkisuudessa, että tämäntyyppisten tapahtumien yhteydessä sadat kansalaiset ottavat yhteyttä ja valtaosin sähköpostiviestit ovat joko epäolennaisia tai jopa epäasiallisia. Näin epäilemättä on, sillä sekä Suomessa että muualla tehdyt tutkimukset osoittavat, että yhteydenottomahdollisuuksien lisääntyminen madaltaa viestin lähettämisen kynnystä. Silti poliisilla ja muilla viranomaisilla pitäisi olla verkon kautta tapahtuvien kansalaisyhteydenottojen käsittely- ja erittelyjärjestelmä, joka pystyy toimimaan myös kriisitilanteissa. Siihen tähtäävät esimerkiksi vuonna 2007 hyväksytyt kriisiviestintäohjeet.

Julkisuudessa on myös esitetty väite, että tekijän kaksi ystävää olisivat lähettäneet poliisille viestin, jossa he olisivat ilmoittaneet olevansa huolestuneita tekijästä ja tämän ampuma-aseesta. Tätä viestiä he eivät kuitenkaan olleet poliisille lähettäneet.

3.11 Nuorten ongelmien tunnistaminen ja sukupolvien välinen kommunikaatio

Koulusurmia ei ole ollut mahdollista ennustaa, mutta jälkikäteen on usein löydetty monia viitteitä siitä, että tekijä oli suunnitellut tekoaan ja antanut siitä vihjeitä ympäristöönsä. Näitä vihjeitä on kutsuttu muun muassa FBI:n raporteissa vuodoiksi. Sekä Suomessa että ulkomailla tapahtuneissa koulusurmissa parhaimmat tiedot vuodoista ja parhaat arvelut mahdollisista aikomuksista on ollut toisilla nuorilla.

Vuodot, mutta myös koulusurmat kokonaisuutena nostavat esiin kysymyksiä sukupolvien välisestä kommunikaatiosta ja sen puutteesta. Vaikka Suomessa on kattava indikaattori- ja tilastointijärjestelmä, kaikki nuorten arjen käytännöt ja ongelmakohdat eivät tule esiin. Hyvinvointi- ja nuorisotutkimusten mukaan tarvittaisiin sellaisia tiedonkeruutapoja, jotka voivat tavoittaa tilastojen, kyselyjen, seurantojen ja muiden virallisten kuulemisjärjestelmien ulkopuolelle jääviä nuorten kokemuksia ja toiveita.

Viime vuosina on Suomessa pyritty edistämään sukupolvien välistä vuoropuhelua. Vuonna 2007 valtioneuvosto hyväksyi lapsi- ja nuorisopoliittisen kehittämisohjelman, jonka valmisteluun osallistui laaja asiantuntijajoukko. Nuorisolaki vuodelta 2006 velvoittaa järjestämään alle 29-vuotiaille mahdollisuuden osallistua paikallisten ja alueellisten asioiden käsittelyyn. Uusi lastensuojelulaki puolestaan korostaa lasten osallisuuden ja kuulemisen merkitystä. Myös lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa kuuleminen on keskeisesti esillä.

Nuorten arkea koskevan hiljaisen tiedon käyttöä haittaa käytännössä se, että tiedot ovat sukupolvisesti eriytyneet johtuen nuorten ja aikuisten välisistä vuorovaikutuksen ja luottamuksen ongelmista. Eri instituutioissa tiedon kulkua on todettu haittaavan salassapitosäädösten hajanaisuus ja erityisesti puutteet niiden tulkinnessa. Lisäksi instituutioiden

välisessä tiedonkulussa on omat vaikeutensa. Esimerkkejä ovat koulun ja nuorisotyön välinen tiedonkulku ja erot viranomaistiedon ja kansalaislähtöisen tiedon välillä.

Nuorisotutkimusten mukaan nuorten asema on heikko sukupolvet ylittävässä arkisessa päätöksenteossa sekä paikallisella että valtakunnallisella tasolla. Nuorisobarometrissa 2008 kysyttiin nuorilta heidän omia kokemuksiaan siitä, ovatko he voineet aidosti vaikuttaa asuinkuntansa asioihin. Viidennes katsoi voineensa vaikuttaa jokseenkin riittävästi, mutta 42 prosenttia koki, ettei aitoa vaikutusmahdollisuutta ollut. Näin siitäkin huolimatta, että nuorten vaikuttamishalut eivät suinkaan ole nuorisobarometrien mukaan heikentymässä.

Myöskään nuorten kokemukset oman kuntansa tai kaupunkinsa päättäjien suhtautumisesta nuoriin kanssatoimijoina eivät näytä kovin valoisilta. Joka kuudes arvioi päättäjien pitävän nuoria varteenotettavina keskustelukumppaneina tai vaikuttajina kaikissa tai lähes kaikissa asioissa. Joka kymmenes nuori oli sitä mieltä, ettei nuoria vaikuttajina oteta tosissaan missään asiassa. Erityistä huomiota onkin syytä kiinnittää nuorten vaikuttamisen kitkatekijöihin ja suoranaisiin esteisiin, joista yhtenä keskeisenä voidaan pitää aikuisten asenteita. Nuorten turhautuminen vaikuttamisen vaikeuksiin ei välttämättä johda vaihtoehtoisten vaikutuskanavien etsimiseen. Tilanne on pikemminkin päinvastainen.

Monet nuorten kokemat ongelmat, joihin saattaa liittyä kielteisiä tunteita, jäävät helposti heidän omaksi yksityiseksi tiedokseen. Esimerkiksi nuorten rasismikokemuksia käsittelevien tutkimusten mukaan nuoret kertovat syrjintäkokemuksistaan vanhemmilleen ja ystävilleenkin vain harvoin. Tutkimusten mukaan nuoret kääntyisivät neuvoja tarvitessaan mieluiten muiden aikuisten kuin omien vanhempiensa puoleen, jos tällainen luottamuksellinen aikuinen on käytettävissä. Tutkimukset osoittavat myös, että vaikeista asioista keskusteleminen on usein helpompaa ystävien kuin vanhempien kanssa.

Pohjoismaisen vertailututkimuksen mukaan suomalaisten lasten ja nuorten aikuiskontaktit ovat vähäisempiä kuin norjalaisten ja ruotsalaisten. Lisäksi suomalaisten lasten ja nuorten arvio vanhemmista ja aikuisista yleensä ovat kriittisempiä kuin naapurimaissa. Kouluyhteisöitä koskevan tutkimuksen mukaan väkivaltaiseen käyttäytymiseen ja mielenterveysongelmiin on vaikutusta nuorten heikolla sosiaalisella pääomalla, johon liittyy myös sukupolvet ylittävän luottamuksen ja vuorovaikutuksen puute. Vuoden 2009 barometri osoittaa sosiaalisen luottamuksen olevan eriarvoisesti jakautunut siten, että ne nuoret, joiden vanhemmilla ei ole ammatillista tutkintoa, suhtautuvat selvästi vähemmän luottavaisesti muihin ihmisiin. Vaikutus on yhtä voimakas kuin nuoren omalla koulutustasolla.

Suomessa tiedetään suhteellisen paljon nuoria koskettavien ongelmien monimutkaisista yhteyksistä, joita on esimerkiksi masentuneisuuden ja rikekäyttäytymisen välillä. Silti ongelmien kokonaisvaltainen ennaltaehkäisy ja hoito sekä avoin tiedonkulku on edelleen turhan jäsentymätöntä. Yksi esimerkki on moniammatillinen opiskelijahuolto, jossa Jokelan koulusurmien tutkinnassa todettiin kehitettävää. Viranomaisilla oleva tieto ei keräännä kokoavasti yhteen paikkaan eikä viranomaisjärjestelmän ulkopuolelle kuten kansalaisjärjestöihin kerääntyvää nuoria koskevaa paikallistietoa hyödynnetä riittävästi. Kuva nuorten ongelmista voi jäädä sektoroituneeksi ja pirstaleiseksi, jolloin esimerkiksi koulusurmia taustoittava nuorten arkea ja ryhmäsuhteita koskeva tieto voi jäädä piiloon.

Kauhajoen koulusurmissa tekijän läheisillä ystävillä ja koulukavereilla oli vihjeitä liittyen tekijän arjen ongelmiin, joista tekijä oli heille kertonut tai jotka olivat tulleet yhdessäolon kautta ilmi. Nuoret tiesivät tekijällä olevan aseensa ja tekijä oli vihjannut heille aiheistaan, joskin ylimalkaisesti ja myöhemmin mitätöiden. Ystävät olivat olleet huolissaan aseesta ja olivat ilmaisseet sen myös tekijälle. Tiedot eivät kuitenkaan siirtyneet aikuisille. Kenenkään läheisen aikuisen tiedossa ei liioin ollut se, että tekijä oli turvautunut kunnallisiin mielenterveyspalveluihin pari kuukautta ennen surmatekoaan. Tieto ei kulkeutunut myöskään tekijän koulun opiskeluterveydenhuoltoon.

FBI:n koulusurmia koskevassa raportissa on kutsuttu hiljaisuuden koodiksi ilmiötä, jossa nuoret eivät halua tuoda aikuisten tietoon mahdollisia ennaltaehkäisyä helpottavia asioita. Ilmiötä selitetään sillä, etteivät nuoret koe sukupolvien välisiä suhteita turvalliseksi tai luottamukselliseksi tai kokevat, että asioiden kertominen aikuisille saattaisi vaikuttaa kielteisesti heidän asemaansa nuorten omissa yhteisöissä. Hiljaisuuden koodin murtaminen olisi tärkeää jo suunnitteluvaiheeseen edenneiden väkivallanteekojen ennaltaehkäisyssä, sillä suurimmassa osassa Yhdysvalloissa estetyistä tapahtumista vihje on tullut vertaisryhmältä eli muilta nuorilta. Nuorisotutkimusseuran tutkimuksessa on asiaan liittyen todettu, että koulujen turvallisuussuunnitelmien oheen olisi syytä tuoda nuorten osallisuutta ja sukupolvien keskinäistä vuoropuhelua tukevia koulukulttuurisia muutoksia. Niiden avulla hiljaisuuden koodia voitaisiin murtaa sekä perinteisessä kanssakäymisessä että verkossa. Tällä tarkoitetaan pyrkimystä luoda aikuisten ja nuorten välille luottamuksellisia suhteita tavalla, jonka myös nuoret tunnistavat.

3.12 Yhteisöllisyyden määrittelyä

Yhteisö koostuu ihmisistä, joilla on jotakin yhteistä. Tämä yhteinen asia voi olla jäsenyys esimerkiksi perheessä, suvussa, heimossa tai kansakunnassa. Yhteisön voi muodostaa myös jokin yhteinen tavoite. Yhteisö voi olla luonnollinen, pakollinen tai vapaaehtoinen. Esimerkki luonnollisesta yhteisöstä on perhe. Pakollista voi olla esimerkiksi kuuluminen johonkin kuntaan tai valtioon. Vapaaehtoisia yhteisöjä ovat esimerkiksi yhdistykset tai seurakunnat. Eri yhteisöillä on erilainen rooli ihmisen elämässä.

Yhteisöihin kuuluminen on ihmiselle, hänen kehitykselleen ja elämälleen ratkaisevan tärkeä tekijä. Yhteisöllisyys perustuu ihmisen synnynnäiseen yhteisyyden tarpeeseen. Lapsi ei kehity sosiaaliseksi, ellei hänellä ole hyvä vuorovaikutus ja yhteys äitiin ja muihin kasvattajiin. Perhe on yhteisyyden ja yhteisöllisyyden sekä sosiaalisten taitojen perusta. Perheen ja sukulaisuuden ohella ihmiselle tärkeitä ovat ystävät, joiden kanssa jaetaan ilot ja surut. Lisäksi lapset ja nuoret muodostavat ikätoveriryhmiä päiväkerhossa, leikkiyhteisöissä ja koulussa. Ihminen kasvaa, kehittyy ja toimii aina jossakin yhteisössä ja ryhmässä.

Yhteisen ideologian eli arvo- ja uskomusmaailman omaavat liittyvät yhteen esimerkiksi kirkkokunniksi tai puolueiksi. Ihmiset liittyvät yhteen myös valvoakseen etujaan yhdistysten, eturyhmien ja yhden asian liikkeiden avulla. Opiskelussa nuori osallistuu koulu- ja toveriyhteisöön. Samoin työssä on aina jonkinlainen työyhteisö. Myös harrastukset saavat ihmiset yhdistymään esimerkiksi urheiluseuroissa. Yhteisöllisyydessä on kuitenkin jossain määrin tapahtunut muutosta vuorovaikutusvälineiden ja -mahdollisuuksien kehittymisen myötä. Ihmiset muuttavat asuinpaikkaa, liikkuvat ja matkustavat aikai-

sempaa enemmän sekä toimivat erilaisissa verkkoyhteisöissä. Yhteisöllisyys on muuttunut globaalimmaksi ja samalla eriytyneemmäksi.

Yhteisön toimintaan osallistujat kokevat yhteenkuuluvuuden tunnetta, mikä on keskeistä hyvin toimivassa yhteisössä. Yhteisöllisyyden kehittymisen ja toteutumisen tunnusmerkkejä ovat ihmisten läsnäolo, ihmisten välinen dialogi, yhteisen ajan käyttö, usein yhteisessä paikassa oleminen ja yhteisen perinteen omaaminen. Yhteisöllisyyden kehittymiseksi tarvitaan sellaista kanssakäymistä, jossa ihminen voi kokea olevansa hyväksytty ja arvostettu. Hyvä yhteisöllisyys sallii ja sietää erilaisuutta sekä hyväksyy yksilöllisyyden.

Yhteisön jäsenet nauttivat toistensa luottamusta ja arvostusta eri tavalla ja eri määrin. Paljon luottamusta nauttivat henkilöt valitaan edustamaan yhteisöä esimerkiksi luottamushenkilöinä. Tätä luottamuksen kasautumista voidaan verrata omaisuuden kasautumiseen, jolloin puhutaan aineellisen pääoman sijaan sosiaalisesta tai inhimillisestä pääomasta. Sosiaalisen pääoman käyttö on viime kädessä vallan käyttöä yhteisössä. Niinpä ne, jotka haluavat yhteisön vallankäyttäjiksi, pyrkivät toimimaan yhteisössä aktiivisesti yhteisön hyväksi ja keräämään siten sosiaalista luottamusta. Toiminta erilaisissa yhdistyksissä tuo näkyvyyttä ja tunnettuutta, mikä lisää luottamusta hyvin tehtävänsä hoitavaan henkilöön.

Yhteisö on käsitteenä eri asia kuin yhteiskunta, joka on ennemminkin muodollisten kansantalouteen liittyvien organisaatioiden kokonaisuus. Yhteisö puolestaan muodostuu ihmisistä. Valtiotakin voitaneen tosin pitää siinä mielessä yhteisönä, että sen perustana on tietyllä alueella asuva kansa. On esitetty, että yhteisyyden tunne ja ”me-henki” pitää sekä yhteisöt että yhteiskunnat koossa. Äärimuodossaan ilmiö synnyttää aselman ”me vastaan ne”, jolloin on kyse asenteista vieraita, muukalaisia tai vain muita kansallisuuksia kohtaan. Alun perin asetus on ollut hyödyllinen yhteisön säilymisen kannalta, mikä johti suojautumiseen ja puolustautumiseen. Monet sodat ja esimerkiksi nykyinen sota terrorismia vastaan ilmentää vieläkin tätä asetelmaa, jossa oma osapuoli on hyvä ja toinen osapuoli on vihollinen. Yhteisöllisyydellä on siis positiivisen puolensa ohella myös toinen, joskus jopa hyvinkin pimeä puolensa kuten esimerkiksi toisen maailmansodan juutalaisvainot osoittavat.

3.13 Nuorten vapaa-ajan kulttuurit ja uusi yhteisöllisyys

Yhteiskunnan kehittyessä yhdessäolo-organisaatiot korvautuvat usein asiaorganisaatioilla, jolloin kanssakäyminen muuttuu virallisemmaksi ja ammatilliseen erikoistumiseen perustuvaksi. Kaupankäynnistä ja asioiden hoidosta onkin osaltaan tullut uudenlainen ihmisten tapa kohdata toisensa, mikä ilmenee muun muassa palveluammatin yleistymisenä. Nuoren elämässä samaa ilmiötä edustavat kasvatus- ja koulutusinstituutiot. Kodin yhdessäolo-organisoinnista siirrytään koulun asia- eli tietokorostamiseen organisoinnissa, jossa auktoriteetteina toimivat nyt vanhempien sijasta asiantuntijat eli opettajat. Kouluyhteisöissä luokkayhteisöt muodostavat oman erityisen yhteisöllisen ilmiönsä, jossa nuori harjoittelee yhteisöllisen aseman hankkimista. Mitä paremmin integroituminen kodin yhteisöstä kouluyhteisön status-hierarkiaan ja rooli-malliin onnistuu, sitä helpompaa nuoren on integroitua uuteen yhteisöön ja kokea tyydytystä koulussa.

Mitä suurempia vaikeuksia nuorella on integroitua kouluyhteisöön ja saada asema koulutovereiden keskuudessa, sitä suurempi vaara hänen on vieraantua ja syrjäytyä tämän perusyhteisön jäsenyydestä. Jos nuori esimerkiksi joutuu kiusatuksi ja häväistykseksi, hän saattaa tuntea suurta eristyneisyyttä. Yhteisössä kasvojen menettämisen, kiusatuksi tulemisen ja häpeän kokemukset haavoittavat syvästi nuoren mieltä. Samalla on mahdollista, että nuori integroituu johonkin muuhun yhteisöön, joka voi olla alakulttuurinen tai auktoriteetteja vastustava. Jos sosiaalisuus ei toteudu jossakin ”normaalissa” yhteisössä tyydyttävästi, nuori todennäköisesti hakee toisenlaista yhteisöä.

Nuori voi hakeutua toisenlaisen yhteisön jäseneksi, vaikka hänellä kouluyhteisössä menisikin kohtuullisesti. Uusi yhteisöllisyys voi olla myös esimerkiksi internetin kautta tapahtuvaa verkkoyhteisöllisyyttä. Se voi myös perustua johonkin erilaiseen arvokulttuuriin ja ideologiaan kuten esimerkiksi ihmisvihaan, jota voi ruokkia väkivallan ihannointi, väkivaltapelit tai aseiden kanssa puuhaaminen. Mitä syvemmälle nuori samastuu tähän arvomaailmaan ja ideologiaan, sitä suurempi mahdollisuus on, että hän alkaa myös toimia uuden arvomaailman mukaisesti. Jonkin radikaalin teon tekeminen voi olla tällaisen yhteisön jäsenyyden lopullinen tunnusmerkki ja mahdollisuus saada yhteisössä tai laajemmin julkisuudessa jonkinlainen kuolemattoman status.

Suomalaisten nuorten hyvinvointia ja syrjäytymistä on arvioitu mittaamalla koulu- ja työelämäkiinnittymistä sekä perhesuhteiden laatua. Nuorisobarometrien mukaan nuoret näkevät ystävien puutteen olevan merkittävin syrjäytymisen taustatekijä. Nuoret näkevät, että elämässä pärjäämisessä sosiaaliset taidot ovat tärkeämpiä kuin yhteiskunnallinen vaikuttaminen tai tiedolliset taidot. Tulokset painottavat vapaa-ajan merkitystä nuorten hyvinvoinnin rakentumisessa.

Tilastot ja poliittisen ohjauksen välineet eivät helposti tavoita nuorten omaa aikaa ja arkea, yhteisöllisyyttä, osallisuutta sekä vapaa-ajan tekemistä ja olemista. Nuorisotutkimukset osoittavat, että vapaa-ajan merkityksen lisääntymisen ohella nuorten vapaa-ajan viettomahdollisuudet ja -ympäristöt ovat moninaistuneet. Samaan aikaan nuorten vapaa-aikaan kiinnittyvä aktiivisuus kasautuu. Ne jotka toimivat aktiivisesti esimerkiksi järjestöissä, ovat aktiivisia myös muilla vapaa-ajan osa-alueilla. Sama pätee sosiaalisiin verkostoihin, sillä niillä, jotka tapaavat ystäviään usein kasvokkain, on myös laaja sosiaalinen verkosto internetissä.

Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisoasiain neuvottelukunta tekivät keväällä 2009 nuorten vapaa-aikakyselyn. Kyselyn mukaan nuorten vapaa-ajan yhteisöllisyydet, kuten yhteydenpito ystäviin ja vanhempiin, ovat selvässä muutoksessa. Vaikka hyviä ystävyys-suhteita pidetään sosiaalisen hyvinvoinnin keskeisenä pilarina, nuoret tapaavat ystäviään yhä harvemmin. Erityisen selvää muutosta on nähtävissä aikuistumisen kynnyksellä olevilla 15–19-vuotiailla nuorilla. Välillinen yhteydenpito vertaisryhmiin on sen sijaan lisääntymässä jatkuvasti verkon ja puhelimien myötä. Kaiken kaikkiaan nuorten yhteenkuuluvuuden tunne yhteiskuntaan, omaan kuntaan ja vapaa-ajan yhteisöihin on kuitenkin laskenut 2000-luvulla. Lisäksi yhteisöt näyttävät olevan sitovuudeltaan aiempaa heikompia.

Kyselyn mukaan nuorten vaikuttamisen tunne vapaa-ajan toimintoihin on huono. Vain 10 % kokee voivansa vaikuttaa siihen, mitä vapaa-ajan toimintaa nuorille heidän asuin-

alueellaan järjestetään. Kaikkein vähiten nuoret kokevat pystyvänsä vaikuttamaan vapaa-ajan toimintoihin Pohjois-Suomessa. Eriarvoisuus näkyy myös taloudellisessa mielessä, sillä noin viidennes nuorista nimeää osallistumisen esteeksi rahan puutteen. Se kertoo vapaa-ajan palveluiden yksityistymisestä ja maksullisuudesta.

Nuorten kiinnittyminen järjestötoimintaan on selvässä laskussa, millä voi olla merkitystä nuorten sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. Erityisen selvästi näkyy 10–14-vuotiaiden poikien ja 20–24-vuotaiden nuorten miesten irrallisuuden lisääntyminen suhteessa järjestettyyn kansalaistoimintaan. Lisäksi kansalaistoiminnan painopiste on siirtymässä kohti vapaamuotoisempia ja projektimaisempia toimintamuotoja. Nuoret odottavat järjestötoiminnalta aiempaa selvemmin tilaa yksilöllisten toiveiden ja löyhän kiinnittymisen mahdollisuuksiin. Organisoituneeseen kansalaistoimintaan osallistumisen lasku on suurinta pääkaupunkiseudulla, mikä myös osaltaan kertoo vapaa-ajan kaupallistumisesta ja virtuaalistumisesta. Kaupallistuminen näkyy muun muassa siinä, että kauppakeskukset toimivat nykyisin nuorten vapaa-ajan vieton keskeisinä tiloina.

Keskeiseksi ratkaisuksi kouluväkivallan ja laajemmin nuorisoväkivallan vähentämiseksi on esitetty mielekkäiden kasvuympäristöjen tarjoamista nuorille myös koulupäivän jälkeen. Mielekkäällä kasvuympäristöllä tarkoitetaan sellaista ympäristöä, jossa on turvallista ja nuoria tuetaan ja inspiroidaan. Käytännössä kyse on kerho- ja muun harrastetoiminnan sekä nuorten omaehtoisen ja nuorisokulttuurisen toiminnan tukemisesta. Erityisen tärkeäksi tämä on nähty alueilla, joilla harrastetoimintaa on niukasti tarjolla. Kaupunkiympäristöissä harrastusmahdollisuuksia on tarjolla paljon, mutta pienissä yhteisöissä koulujen, järjestöjen, kuntien ja seurakunnan nuorisotyön sekä liikuntaseurojen yhteistyöllä on keskeinen tehtävä vapaa-ajan toiminnan tarjoamisessa. Kyse ei ole ainoastaan vapaa-ajan toimintaympäristön ja vertaissuhteiden laadusta vaan myös hyvien sukupolvien välisten suhteiden kehittämisestä.

4 VIESTINTEN TOIMINNAN TUTKINTA

Kauhajoen tapahtumien mediaraportoinnista on tehty tutkimusraportit sekä Tampereen yliopistossa että Helsingin yliopistossa. Viestinten toiminnan tutkinta perustuu pääosin näihin tutkimusraportteihin ja muutamiin lehtiartikkeleihin.

Median toimintaa on selvitetty erityisesti ensimmäisten päivien ajalta tapahtumien jälkeen. Yhdessä selvityksessä keskityttiin ensimmäiseen vuorokauteen. Toisessa analyysi kattoi ensimmäiset kymmenen päivää ja kaikkiaan seitsemän lehteä: Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Ilkka, Iltalehti, Ilta-Sanomat, Pohjalainen ja Kauhajoen Kunnallislehti. Lisäksi analysoitiin television uutis- ja ajankohtaisaineisto viikon ajalta kailta neljältä TV-kanavalta (YLE TV1, YLE TV2, MTV3 ja Nelonen). Myös kaikkien välineiden verkkoversioita tutkittiin.

Molemmissa selvityksissä vertailtiin median toimintaa siihen, miten media toimi Jokelan koulusurmassa. Painotuksissa oli selviä eroja, mutta raportoinnin laajuus oli molemmissa tapauksissa suunnilleen samaa luokkaa. Kauhajoelta julkaistiin 1 166 lehtijuttua 10 päivän aikana (7 lehteä), kun Jokelasta julkaistiin kolmen kuukauden ajalta 1 335 juttua (10 lehteä). Raportointi keskittyi kummassakin noin viikkoon tapahtuman jälkeen; sitä myöhemmin aihepiirin juttuja julkaistiin ainoastaan satunnaisesti. Tämä tarkoittaa myös sitä, että koulusurmien jälkihoitoon ei media ole pannut paljon huomiota. Ylipäättään niukimmin Kauhajoen tapahtumista raportoi Ilkka. Valittu tyyli perustui tietoiseen päätökseen. Sen sijaan esimerkiksi Helsingin Sanomat avasi kansisivunsa Kauhajoelle ja tekijän kuvalle. Kansisivulla oli ollut 2000-luvulla vain yhden kerran aikaisemmin jotain muuta kuin mainoksia. Silloin oli kyse syyskuun 2001 terrori-iskuista.

Yksi ero Jokelan ja Kauhajoen raportoinnissa näyttää olleen siinä, että Jokelassa kaikki välineet menivät ensi kertaa Suomen journalismin lähihistoriassa ”verkko edellä”, julkistaen mahdollisimman paljon niin pian kuin mahdollista. Tästä aiheutui myös monenlaisia toimitusten sisäisiä ongelmia, koska vastuusuhteet jäivät epäselviksi. Kauhajoella – epäilemättä ainakin osittain Jokelan raportoinnin aiheuttaman kritiikin seurauksena – palattiin osittain vanhaan. Verkkoon syötettiin toki koko ajan aineistoa, mutta keskeisimmät seikat säästettiin perusvälineeseen. Myös etäisyys Helsingistä näkyi kahdella tavalla. Matkalla Kauhajoelle ehdittiin tehdä työnjako kohtalaisen selväksi, joten vastaavanlaista epäselvyyttä toimitusten käskysuhteista kuin Jokelassa ei ollut. Kentällä liikkuneet toimitusten jäsenet tiesivät alussa usein kokonaisuudesta vähemmän kuin kotitoimituksissa istuneet. Esimerkiksi ensimmäiset television ”stand upit” mikrofoni kädessä tehtiin niin, että toimittajat kertoivat kameran edessä Helsingistä puhelimitse saamansa tiedot.

Kaiken kaikkiaan Kauhajoen toimijoiden taustayhteisöt olivat varsin tasapuolisesti esillä uutisoinnissa. Poliisin julkisuusvastuu jakautui tasaisesti poliisiylijohtajan, Keskusrikospoliisin, poliisioperaation yleisjohdon, uhrien tunnistusyksikön ja mediasuhteiden hoitajan kesken. Aselupakohua selvittäneen poliisiylijohtajan osuus kasvoi ja paikallisten toimijoiden osuus supistui asian edetessä. Poliisin, kaupungin ja oppilaitoksen edustajien lisäksi mukana olivat myös kirkkoherra, seurakunnan tiedottaja ja SPR:n edustaja. ”Jokelan varjosta” kertoo sekin, että neljänneksi eniten raportoiduksi toimijaksi nousi Tuusulan kunnan nuorisotyönjohtaja. Jokelan raportoinnissa uhrien osuus oli keskeinen.

Kauhajoella taas ainoa asianosaisten edustaja oli oppilaitoksen laitosmies, joka ei hänkään enää ollut julkisuudessa toisen päivän jälkeen. Ylipäätään voidaan sanoa, että mediaraportoinnin perusnäkökulma oli se, minkä viranomaiset journalisteille välittivät.

Taulukossa 1 on esitetty uutisoinnissa eniten esillä olleet toimijat. Ylivoimaisesti eniten esillä kahden ensimmäisen päivän aikana oli ampuja, joka oli keskeinen joka neljännessä jutussa. Vielä useammin ampuja oli esillä Jokelassa, jossa hän oli toimijana neljässä jutussa kymmenestä. Erot näiden kahden tapauksen välillä tasoittuivat viikon aikana. Ampuja sai Kauhajoen tapahtumien kuvailussa suunnilleen yhtä paljon julkisuutta kuin Jokelassakin, joskin Kauhajoen ampujan internet-videoiden käyttö oli jonkin verran säästeliäämpää. Innokkaimpia tämän aineiston käyttäjiä olivat iltapäivälehdet ja Nelonen.

Taulukko 1. Yleisimmät toimijat Kauhajoen media-aineistossa 24.-25.9.2008 Tampereen yliopiston tutkimuksen mukaan (n=465).

Ampuja	113	Kirkko	16
Poliisi	63	Muun koulun edustaja	14
Ei puhuvaa toimijaa	47	Ministeri	14
Oppilaitoksen edustaja	36	Lapsi/nuori	12
Muu yksityishenkilö	21	Koulusurmaaja/uhkaaja	12
Valtionhallinnon edustaja	18	Poliitikko	12

Perinteisen median ulkopuolella tapahtui ilmiö, joka on tuttu ulkomaisten koulusurmien julkisuudesta: kun uusi samantyyppinen tapahtuma tulee, vanhempiin liitetyt verkkoaineistot ja -ryhmät – niin viha- kuin lohdutusryhmät – heräävät eloon. Jokelan ampujan videoaineistoa poistettiin Jokelan tapahtumien jälkeen, mutta niitä palautettiin takaisin Kauhajoen tapahtumien myötä. Tällaista syklistä lienee odotettavissa erilaisten draamaattisten tapahtumien yhteydessä muutoinkin verkkoyhteiskunnassa.

Eri välineiden innokkuus julkistaa tekijän nimi vaihteli. Yleisradio oli alussa pidättyväinen, Nelonen innokkain, mutta nämäkin erot tasoittuivat toisena päivänä. Ampujaa koskevassa raportoinnissa hän esiintyi niin rikollisena, koulukiusaamisen uhrina kuin sankarinakin erityisille verkkoyhteisöille, mutta rikollisrooli oli vahvin. Koulukiusaamista ei esitetty syynä rikokseen, mutta sen voi tulkita tekevän teon jollakin tavoin ymmärrettäväksi. Jokelan ja Kauhajoen yhteisiä piirteitä korostettiin asettamalla vierekkäin mahdollisimman samantyyppinen kuva kummastakin, ja Jokela kytkettiin kerrontaan mukaan jatkuvasti. Esimerkiksi MTV3 esitti toistuvasti ensimmäisenä päivänä inserttiä, jossa lapset juoksevat Jokelassa. YLE puolestaan esitti kaikissa surmapäivän kello 13 jälkeisissä uutislähetyksissään inserttiä, jossa Jokelan ampuja tähtää ja ampuu punaisesta kehyksestä kohti katsojaa. YLE:n ratkaisu oli sikäli mielenkiintoinen, että vaikka yhtiö vältteli ylikorostamista ampujaa raportoinnissaan, se toisti Jokelan ampujan materiaalista rakennettua inserttiä.

Taulukossa 2 on esitetty eroja Kauhajoen ja Jokelan ampujien uutisoinnissa.

Taulukko 2. Jokelan ja Kauhajoen ampujien ja heidän tekojensa uutisoinnin vertailua Tampereen yliopiston tutkimuksen mukaan.

	Jokela	Kauhajoki
Yleiskuva ampujasta	Omituinen, vetäytyvä, älykäs, koulu-menestysjä. Ihaili kouluampujia. Muutunut viime aikoina.	Tavallisen oloinen, huomaamaton. Keskinkertainen oppilas, Ristiriitaisia kuvauksia. Eli internetissä toisenlaista elämää. Teko tuli yllätyksenä.
Ampujan suhde kavereihin	Ei ystäviä, kiusattu, syrjitty	Kiusattu, silti kavereita.
Perheen esiin tuominen	Tuotiin esiin vanhempien ammatit ja yhteiskunnallinen aktiivisuus.	Perheestä ei kerrottu juuri mitään.
Ampujan materiaalin käyttö	Runsas, käytettiin laajasti.	Materiaalia niukasti, käyttö parin kuvan ja videon toistelu. Eri välineet toimivat eri tavoin.
Uutisoinnissa käytetyn internet sisältö	Maailmankuva, ideologiat, ampumien.	Ampuminen, ihmisviha mutta ei selvää ideologiaa.

Journalismin sävy oli varsinkin ensimmäisinä päivinä enimmäkseen uutistyyliä. Tunneperäistä kerrontaa oli niukasti ja toimittajat ja kuvaajat olivat – epäilemättä enimmäkseen tietoisesti, Jokelan kritiikki mielessään – etäännyttäneet itsensä ammattitaidon taakse. He pyrkivät selostamaan hallinnollisävyisesti, ja kun uhrien näkökulma puuttui melkein tyystin, tämä onnistuikin aluksi. Asian edetessä tasapainoilu uutistyylin ja tunteiden helskyttelyn välillä kävi vaikeammaksi eritoten iltapäivälehdissä. Dramatiikkaa tarjottiin television suorissa lähetyksissä, ja sen kohteena olivat poliitikot, jotka saivat vastata kiperiä kysymyksiä.

Yksi ero Jokelan raportointiin oli se, että Kauhajoki-journalismissa melkein heti tapahtumien kuvailun rinnalle syntyi selitysten, kysymysten ja pohdiskelujen linja, jota kuvaillaan taulukossa 3. Pohdittujen asioiden lista oli pitkä: Kauhajoen poliisin toiminta ampujan aseluvan yhteydessä, aselupa-asiat yleisemmin ja erityisesti sisäasiainministerin toiminta asian yhteydessä, mutta myös koulukiusaaminen ja koulujen kyky vastata oppilaiden ahdistukseen. Jokelassa koulusurma eli useita päiviä pitempään ”puhtaana” uutisena, jonka yksityiskohdat tarkentuivat ja täyttyivät tunnepitoisista kuvailuista. Spekulaatio koulusurman syistä ja seurauksista alkoi silloin vasta myöhemmin.

Taulukko 3. Yhdeksän Kauhajoen koulusurmille julkisuudessa esitetyn selitystyyppien yleisyys uutisoinnin alkuvaiheessa Tampereen yliopiston tutkimuksen mukaan (n=425).

Selitys	Lukumäärä	% selityksistä
Aselait ja niihin liittyvät käytännöt	100	23,5
Mallin ottaminen muista kouluampumisista	53	12,5
Sisäministerin toiminta	53	12,5
Ampujaa haastatelleen poliisin toiminta	53	12,5
Mielenterveyspalveluiden ja kouluterveydenhuollon puutteet	52	12,2
Internet, verkkoyhteisöt ja tietokonepelit	49	11,5
Yhteiskunnan ilmapiiri, yhteisöllisyyden puute, arvot	29	6,8
Koulukiusaaminen ja muut koulumaailman tilaan liittyvät seikat	21	4,9
Muu media (elokuvat, musiikki)	15	3,5

Raportointi Kauhajoen tapahtumista heijasteli Jokela-journalismin saamaa kritiikkiä ja oli siksi varovaista ja uhreista puhumista välttävää. Monet journalistit kuitenkin pohtivat jälkikäteen, että he ajautuivat raportoimaan ehkä turhankin paljon ampujasta, kun tunneperäiseen kerrontaan otettiin etäisyyttä. He myös korostivat, että journalismin tehtävä on raportoida, mitä maailmassa tapahtuu – myös ikävistä asioista. Haastatteluissa journalistit korostivat ammattietiikkansa suhteellisuutta. He suhtautuivat torjuen yleisiin moraaliperiaatteisiin ja korostivat yksilön omantunnon merkitystä. Eri mediatalojen erilaiset käytännöt saavat aikaan sen, että journalistit hakeutuvat töihin taloihin, joiden moraalikoodit asettuvat heidän omiaan lähelle. Toisaalta on niinkin, että hiljaisena tietona välittyvä ”talon linja” ohjaa yksilön moraalikäsityksiä.

Kaikkiaan Kauhajoen koulusurmien julkisuus oli monipuolisempi ja vähemmän tunnepitoinen kuin Jokelan. Tampereen yliopiston tutkimuksen mukaan molemmat edustavat kuitenkin 2000-luvun hillittyä kriisijournalismia, jossa pääpaino on julkisessa surussa ja yksilöidyssä mutta suojatussa kuolemassa. Vielä esimerkiksi Koivulahden lento-onnettomuuden 1961 ja Lapuan räjähdys-onnettomuuden 1976 uhrien nimet ja henkilöihin liittyvät yksityiskohdat julkistettiin viipymättä. Estonia-onnettomuudessa 1994 kuolleita oli niin paljon, että heidän nimeämisensä jäi syrjään. Sen sijaan pelastuneiden nimet julkistettiin mediassa. Konginkankaan linja-auto-onnettomuuden 2004 uhrien nimet julkistettiin mutta ei niin näyttävästi ja nopeasti kuin aikaisemmissa suuronnettomuuksissa. Sen sijaan sen paremmin Jokelan kuin Kauhajoenkaan uhrien nimiä ei saatettu julkisuuteen välittömästi onnettomuuden jälkeen; jonkun uhrin omaiset julkistivat kuukausia myöhemmin sukulaisensa kuoleman näissä yhteyksissä. Tällöin valinta oli omaisten, ei median. Sama omaisten valinta näkyi, kun media julkaisi syksyllä 2009 kaikkien uhrien nimet omaisten toivomuksesta juuri ennen kuin aselupaa käsitelleen komisarion oikeudenkäynti alkoi.

5 ANALYYSI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tapahtumien analysointi

Teon suunnittelu

Tekijä soitti kesken tekonsa ystävälleen, jolle hän kertoi suunnitelleensa tekoa kahden vuoden ajan. Kotiin jättämässään lapussa hän puolestaan ilmaisi, että hän on suunnitellut tekoa vuodesta 2002 asti. Muissa tutkinnassa käytettävissä olleissa kirjoituksissa ei ole suoraa tietoa teon suunnittelusta.

Tekijä oli herättänyt huolta läheisissään ja ikätovereissaan jo joidenkin vuosien ajan, sillä hänellä oli ollut itsetuhoisia ajatuksia, mielenterveydellisiä ongelmia, kiinnostusta, hyväksyntää ja samastumista aikaisempia koulusurmia kohtaan sekä ajoittain runsasta alkoholinkäyttöä. Lisäksi hän oli vihjannut puheissaan joitakin kertoja siitä, että hän saattaisi tehdä jonkin väkivallanteon. Toteuttamaansa tekoa hän ei kuitenkaan ollut tietävästi ilmaissut kenellekään etukäteen. Tekijä kävi tekoa edeltävänä viikonloppuna kotipaikkakunnallaan. Käynnin voidaan arvella liittyneen jäähyväisten jättöön, mutta viitteet siitä ovat vähäiset.

Ainoat konkreettiset tiedot teon valmistelusta ovat aseiden hankkiminen edeltävien kuu-kausien aikana ja tekijän koulusurmia edeltävänä päivänä kuvaama video koulun pihalla. Ennen aseiden hankkimista tekijä kävi joitakin kertoja ampumassa ilma-aseella ampu-
maradalla ja ampui radalla myös hankkimallaan pienoispistoolilla. Hän siis jossain määrin ampui harrastustarkoituksessa, joten aseiden hankkimisella ei ole varmaksi osoitettavaa yhteyttä koulusurmien suunnitteluun.

Teon ajankohdan valinnan perusteista ei ole tietoa. Edellisen viikon perjantaina Kauha-joen lukion lähellä oli hautakymti, joka herätti huolta. Kynttilä ei todennäköisesti liittynyt toteutuneeseen tekoon lainkaan, mutta kynttilän alkuperää selvitellessään poliisi sai tietoonsa tekijän internetiin laittamia ampumaratavideoita. Sen vuoksi poliisi yritti tavoittaa tekijää jo viikonloppuna. Poliisi tavoitti tekijän maanantaina, mutta antoi tämän pitää aseensa. On mahdollista, että poliisin kiinnostus tekijää kohtaan sai tekijän kiirehtimään suunnitelmansa toteuttamista. Jos kuitenkin katsotaan, että tekijän kotiseudulla käyntiin liittyi jäähyväisten jättöä, teko oli jo viikonloppuna vakavasti suunnitella. Silloin tekijä ei vielä tiennyt poliisin tavoittelevan häntä.

Johtopäätös 1

Tiedot teon suunnittelusta ovat vähäiset. Koulusurmat olivat kiinnostaneet tekijää jo useiden vuosien ajan ja jonkinlainen ajatus teosta oli mahdollisesti ollut hänen mielessään jo pitkään. Lopullinen päätös teon toteuttamisesta on kuitenkin voinut syntyä varsin myöhään, mahdollisesti edeltävällä viikolla tai vasta edeltävänä päivänä.

Teon toteutus

Tekijä oli ennakoon hankkinut aseiden ja patruunoita sekä bensiiniä tulipalon sytyttämistä varten. Pistoolin äänenvaimentimen ja lasertähtäimen hän jätti kotiin. Tekopäivän aamuna tekijä kävi ostamassa vasaran. Sitä hän saattoi käyttää irtaimiston rikkomiseen,

mutta se saattoi myös olla varalla jotakin hänen ennakoimaansa tilannetta varten. Tekijän vaatetus oli normaali.

Tekijä pääsi sisälle kouluun ja edelleen kohteena olleeseen luokkaan tavallisesti käyttämiään kulkureittejä pitkin. Ajankohta oli sellainen, että tekijä tiesi oman ryhmänsä opiskelijoiden olevan suorittamassa koetta. Tosin opettaja ja opiskelijat olivat aamulla muuttaneet aikatauluja niin, että osa opiskelijoista oli tekijän tullessa ehtinyt jo lähteä. Tekijän nähtiin valmistautuvan luokan oven edessä. Hän meni luokkaan, ampui joitakin laukauksia, mutta palasi pian käytävään mahdollisesti vaihtamaan lipasta tai selvittämään jotain aseiden käyttöön liittyvää pulmaa.

Luokkaan uudelleen mentyään tekijä ampui kuolettavalla tavalla opettajaa ja yhdeksää opiskelijaa. Yksi näistä opiskelijoista pääsi hengenvaarallisista ampumavammoista huolimatta siirtymään käytävään, jossa tekijä ampui häntä vielä uudelleen. Ampumistapah-tumat luokassa kestivät noin kymmenen minuuttia, jonka jälkeen tekijä alkoi sytyttää tulipaloja, rikkoa omaisuutta ja liikkua eri puolilla koulua. Muualta tekijä ei tavoittanut enää ketään, joten ampumavammoja ei tapahtumasta aiheutunut muille kuin luokassa olleille ja tekijälle itselleen.

Johtopäätös 2

Tekijä toteutti teon määrätietoisesti. Luokassa hän toimi raivoten ja pyrki ampumaan kaikki luokassa olleet kuoliaaksi. Kaikkien uhrien kuolemaan johtaneet vammat syntyivät noin kymmenessä minuutissa.

Omatoiminen pelastautuminen

Luokassa oli tekijän tunkeutuessa sisään opettaja ja kaksitoista opiskelijaa. Tekijä palasi hetkeksi käytävään, jolloin opettaja yritti ovea työntämällä estää tekijää tulemasta takaisin luokkaan. Tekijä pääsi kuitenkin sisään. Kolme opiskelijaa selvisi hengissä olemalla liikkumatta kalusteiden takana. Kukaan ei päässyt pakenemaan tapahtuman aikana. Kolme hengissä selvinnyttä pääsi poistumaan ikkunoista vasta tekijän lähdettyä luokasta.

Useat muualla koulun tiloissa olleet opiskelijat kuulivat ampumisääniä, huutoa ja ryminää. Osa ajatteli, että kyseessä on harjoitus, ja osa epäili, että meneillään saattaisi olla joku poikkeava opetustilanne. Jotkut opiskelijat menivät ryhmänä katsomaan mitä tapahtuu ja löysivät muun muassa hylsyjä lattialta. Myös laitospäällikö tuli paikalle ja näki ampujan luokassa. Tapahtuman ymmärtäneet lähtivät juoksemaan pois paikalta ja saivat muita opiskelijoita ja henkilökuntaa mukaan. Osa kuitenkin jäi vielä luokkiin tai aulaan eikä uskonut tapahtumaa todeksi. Osa myös lähti hakemaan tavaroitaan toisista luokista. Kaikki kuitenkin siirtyivät ulos viimeistään sen jälkeen, kun kuulutuksella käskettiin kaikkia poistumaan.

Tapahtumakoululla oli hyvät pelastus- ja kriisisuunnitelmat ja poistumista oli harjoiteltu. Koululla selvästi pidettiin turvallisuusasioita tärkeinä ja erilaisiin onnettomuustilanteisiin oli varauduttu. Etukäteissuunnittelu, harjoittelu ja erityisesti nopeasti annettu kuulutus edesauttoivat nopeaa poistumista ja helpottivat viranomaistoimenpiteiden aloittamista.

Koulusurmien kaltainen tilanne ei ollut pelastussuunnitelmassa ja kriisisuunnitelmassa määritellyissä riskeissä eikä sitä varten ollut sovellettavaa toimintamallia. Toiminta poistumisen yhteydessä ei kaikilta osin ollut yhdensuuntaista ja suunniteltua. Epävarmuutta poistumiseen toi se, että hätäkeskus ohjeisti suojautumaan lukittuihin tiloihin, mikä Jokelan koulusurmien tilanteessa oli ollut hyvä ratkaisu. Opettajat päätyivät kuitenkin siihen ratkaisuun, että kaikkien oli parasta poistua ulos. Erityisesti tulipalo huomioon ottaen ratkaisu oli tässä tapauksessa oikea.

Turvallisuussuunnitelmien laatimista ohjaavat muun muassa pelastuslaki, koululait ja ope-
tushallituksen ohjeet ja työturvallisuussäädökset. Vuoden 2010 alusta varautumiseen vel-
voittaa myös ammattikorkeakoululaki. Lisäksi kouluihin voi liittyä myös muita paikallisen
turvallisuussuunnittelun osa-alueita. Tämä johtaa useisiin erilaisiin suunnitelmiin, jotka
ovat osin päällekkäisiä ja niiden väliin saattaa jäädä aukkoja. Koulujen ja suunnitelmien
käyttäjien näkökulmasta tilanne on sekava.

Johtopäätös 3

*Kaikki koululla olleet poistuivat rakennuksesta siinä määrin nopeasti, että tekijä ei enää
tapahtumaluokasta poistuttuaan löytänyt ketään. Erityisen tärkeä oli selkeä kuulutta-
malla annettu poistumismääräys. Jonkin verran hitautta ja lisävaaraa aiheutti se, että
tapahtunutta ei yleisesti heti uskottu todeksi.*

Johtopäätös 4

*Vaikka tapahtumakoululla turvallisuussuunnittelua oli tehty paljon ja huolellisesti, sitä
koskeva normisto ei kouluja ajatellen ole selkeä ja yhtenäinen. Omatoimisella varautumi-
sella ja suunnitelmallisella ennaltaehkäistytyöllä on hyviä mahdollisuuksia parantaa oppi-
laitosten kokonaisturvallisuutta.*

Hätäkeskuksen toiminta

Jo tapahtumien alkuvaiheessa yksi lopulta hengissä selvinneistä opiskelijoista soitti hä-
täkeskukseen. Siten hätäkeskus sai paljon tietoa tapahtumista luokassa hyvin nopeasti ja
pystyi tekemään tarvittavat hälytykset viiveettä. Opiskelijan soitto hätänumeroon tapah-
tumien aikana ja puheyhteyden pito koko pakenemisen ajan oli tärkeä, päättäväinen ja
rohkea teko. Myös puhelusta jäänyt tallenne oli korvaamaton tapahtumien selvittämi-
sessä. Hätäkeskus pystyi puhelimitse tukemaan soittajaa ja toista opiskelijaa, jotka pää-
tyivät paetessaan joen rantaan. Hätäkeskukseen tuli koululta myös useita muita hätäil-
moituksia.

Johtopäätös 5

*Hätäkeskus sai tiedon tapahtuneesta nopeasti ja pystyi viiveettä hälyttämään paikalle
mittavan määrän poliisin, pelastustoimen ja ensihoidon yksiköitä. Ilmoitukset Kauhajo-
en kaupungin johdolle ja eri hallinnonaloille menivät perille viiveettä.*

Poliisin toiminta

Poliisin ensimmäinen partio saapui tapahtumapaikalle kymmenen minuutin kuluessa
hälytyksestä. Aiemmin paikalle saapuneet pelastuslaitoksen yksiköt olivat jo aloittaneet
tapahtumapaikan eristämisen. Ensimmäinen poliisipartio lähti yrittämään sisälle koulu-

rakennukseen, mutta joutui palaamaan takaisin, kun tekijä ampui heitä kohti koulurakennuksen ovelta. Peräännyttyään poliisi perusti kenttäjohtopaikan erilleen pelastuslaitoksen johtopaikasta. Poliisin kenttäjohtaja ei perustanut erillistä kenttäjohdon esikuntaa johtopaikalle, vaan kenttäjohtaja johti tilannetta itsenäisesti koko tapahtuman ajan. Tämä aiheutti viivytyksiä kenttäjohtajan tavoittamisessa ja joidenkin toimintojen organisoimisessa. Puutteellinen tilannehallinta aiheutti viivytyksen joen rantaan paenneiden opiskelijoiden pelastamisessa.

Paikalle tullessaan poliisi oletti, että rakennuksessa oli vielä pelastettavia henkilöitä. Ensimmäisen poliisipartion lähtiessä yrittämään sisälle menoa kaikki olivat todennäköisesti kuitenkin jo siirtyneet ulos. Poliisin tehtäviksi jäivät alueen eristäminen ja koulurakennukseen sisälle meno tekijän tavoittamiseksi ja vaarallisen teon jatkumisen estäminen. Kun paikalle saapui lisää poliisimiehiä, heistä muodostettiin kaksi toimintaryhmää. Toimintaryhmät menivät suojavarustuksessa sisään koulurakennukseen, jossa saatiin puolen tunnin kuluttua sisäänmenokäskystä näköhavainto tekijästä. Tällöin tekijä todennäköisesti arvioi toimintamahdollisuuksiensa päättyneen ja ampui itseään päähän.

Palavaan rakennukseen menneitä poliisin toimintaryhmiä häiritsi riittävien hengityssuojaimien ja muun tulipaloon soveltuvan varustuksen puute. Myöhemmin poliisi sai pelastuslaitokselta lainaksi paineilmalaitteita ja pikaisen ohjauksen niiden käyttämiseen.

Johtopäätös 6

Alkuvaiheessa poliisimiehiä oli paikalla vain vähän, joten kouluun sisään meno ja tekijän toiminnan keskeyttäminen ei ollut mahdollista. Sillä ei kuitenkaan ollut vaikutusta uhrien määrään. Heti kun poliisin toimintaryhmät tavoittivat tekijän, tämä ampui itseään päähän.

Johtopäätös 7

Evakuointiin ja rakennuksen tilajärjestelyihin liittyvän tiedon kulun kannalta olisi ollut eduksi, jos poliisilla olisi ollut yhteinen kenttäjohtopaikka muiden viranomaisien kanssa. Poliisitoiminnan johtamista ja tiedonkulkua olisi puolestaan helpottanut se, että kenttäjohtajalla olisi ollut muita poliisimiehiä johtamistukenaan.

Ensihoidon toiminta

Paikallinen hoitotason sairaankuljettaja oli tapahtuma-aikaan oppilaitoksella opettamassa, mikä nopeutti ensihoitotoiminnan aloittamista. Hän otti heti ensihoidon kenttäjohtamisvastuun, ja hänen antamiensa ilmoitusten johdosta muun muassa Kauhajoen terveyskeskus sekä alueen sairaalat nostivat valmiuttaan varhaisessa vaiheessa. Tilanteen aikana sairaankuljetushenkilöstö lähinnä valmistautui mahdollisten potilaiden hoitoon ja ohjasi koulusta tulleita opiskelijoita ja henkilökuntaa.

Ensihoidon kenttäjohtaja selvitti paikan, jonne koululta pelastautuneet voitiin ohjata sekä huolehti osaltaan pelastustoiminnan ja ensihoitotoiminnan yhteen sovittamisesta. Ensihoidon ja terveyskeskuksen ylilääkärin välisen Virve-yhteyden ansiosta kaupungin johtoryhmällä oli tarvitsemansa tilannekuva.

Fyysisiä vammoja tuli kuolleiden lisäksi kahdelle opiskelijalle. Luodista osuman päähänsä saanut opiskelija pääsi nopeasti ambulanssiin ja edelleen sairaalahoitoon. Luotia tai sen jättämää jälkeä ei heti löydetty, mutta siitä ei syntynyt lisävahinkoa. Toisen vammat olivat lasista tulleita haavoja, jotka sairaankuljettajat ja edelleen terveyskeskus hoitivat. Hänen lisäksi terveyskeskukseen kuljetettiin myös toinen joen rannassa odottamaan joutunut opiskelija. Tapahtumat luokassa ja sen jälkeen piileskely metsikössä yli puolentoista tunnin ajan olivat äärimmäisen kuormittavia, mitä poliisi ja ensihoito eivät täysin ymmärtäneet. Opiskelijat olisi voitu poliisin voimin hakea joen rannasta pois aikaisemmin ja ottaa heidän kokemuksensa kohtelussa paremmin huomioon.

Johtopäätös 8

Fyysisesti loukkaantuneita potilaita oli kaksi, mikä oli tilanteen laajuuteen nähden vähäinen määrä. Ensihoidon tehtäväksi jäi lähinnä ohjata opiskelijoita ja henkilökuntaa evakuointikeskuksena toimineeseen kauppaoppilaitokseen. Ensimmäiset sairaankuljetusyksiköt tulivat paikalle nopeasti, ja yksiköitä saatiin hälytettyä paikalle runsaasti.

Pelastuslaitoksen toiminta

Pelastushenkilöstö saapui paikalle nopeasti ja pystyi siten yhdessä koulun henkilökunnan ja muiden viranomaisten kanssa ohjaamaan opiskelijoita läheisen kauppaoppilaitoksen tiloihin. Pelastushenkilöstö auttoi poliisia koulun eristämisessä. Evakuointia ja eristämistä jouduttiin jonkin aikaa suorittamaan ampumavaara-alueella, jossa alkuvaiheessa oli vielä paljon sivullisia. Yhteen sammutusautoon osui koululta ammuttu luoti, jolloin evakuointi- ja eristystehtävissä toimineen henkilöstön suojaukseen alettiin kiinnittää ennistä enemmän huomiota.

Pelastustoimi joutui odottamaan poliisin lupaa sammuttamisen ja pelastamisen aloittamiseksi. Koska mahdollisten tekijöiden lukumäärästä ei ollut varmuutta, ensimmäisten pelastuslaitoksen savusukeltajien toimintaa suojasivat aseistetut paineilmalaittein varustetut poliisit. Sammuttaminen osoittautui hankalaksi erityisesti rakennuksen vanhassa osassa, koska palopesäkkeitä oli useissa kohdissa laajaa ja sokkeloista rakennusta. Lisäksi rakennuksessa oli useita lukittuja ovia, jotka kaikki piti murtaa auki tilojen varmistamiseksi.

Johtopäätös 9

Ensimmäiset paikalle tulleet pelastajat aloittivat tapahtumapaikan eristämisen omatoimisesti jo ennen poliisin saapumista, mikä edisti yhteistyötä ja nopeutti viranomaistoiminnan aloittamista. Muita tehtäviä olivat pelastuneiden ohjaaminen ja tulipalojen sammuttaminen. Aseellisen väkivallan uhka vaikeutti sammutusta ja esti sen aluksi konaan.

Kauhajoen kaupunki

Kaupungin johdon yhteistyö viranomaisten ja median kanssa toimi hyvin. Apua oli todennäköisesti siitä, että kaupungin johto ymmärsi hyödyntää poikkeusolojen valmiusorganisaatiota myös tässä normaaliajan erityistilanteessa. Suunnitelmat ja organisaatiot oli tarkistettu ja päivitetty syksyn 2007 valmiusharjoituksen yhteydessä. Valmiuslaki kuitenkin velvoittaa varautumaan vain poikkeusoloihin eli tilanteisiin, joissa normaalit toimivaltuudet

eivät riitä. Tässä tapauksessa kaupungin johdon hälyttäminen sujui ongelmitta. Yhtenäistä valtakunnallista järjestelmää kunnan johdon hälyttämiseksi ei kuitenkaan ole. Avainhenkilöiden saavutettavuus, varahenkilöjärjestelyt ja tiedon kulun varmistaminen vaihtelevat kunnittain.

Johtopäätös 10

Kauhajoen kaupunki toimi hyvin ottaessaan käyttöön poikkeusolojen valmiusorganisaation myös tässä normaaliajan erityistilanteessa. Kuntien varautumisen tulisikin kattaa myös muut kuin poikkeusolojen turvallisuustilanteet, mitä suositettiin Nokian vesikriisin 2007 tutkinnassa.

Viranomaisten yhteistyö

Viranomaisorganisaatioille olisi ollut tilanteessa eduksi toistensa toimintaperiaatteiden ja kaluston parempi tuntemus. Pelastustoimen yksiköt tukivat ensi vaiheessa poliisin toimintaa osallistumalla kohteen eristämiseen. Rakennukseen sisälle mentäessä poliisit saivat käyttöönsä pelastustoimen hengityksensuojaimia. Myöhemmin pelastusyksiköt aloittivat palojen sammuttamisen poliisin suojaamina. Poliisilla ei ollut aikaisempaa kokemusta hengityksensuojainten käytöstä. Vastaavasti pelastustoimi suoritti omaa tehtäväänsä uudenlaisessa tilanteessa, johon liittyi väkivallan uhka. Pelastus- ja poliisihenkilöstön yhteistä koulutusta ja harjoittelua olisi tarvittu. Käytännön toimintaa olisi kaikkien viranomaisten kannalta edistänyt se, että yhteisessä käytössä olisi ollut paremmat rakennuksen pohjapiirroksot. Lisähankaluutta aiheutui siitä, että koulun sisäänkäynnit oli merkitty oviin eri tunnuksella kuin pohjapiirroksiin.

Viranomaisten yhteistyöstä sovittiin kenttäjohtotasolla tilanteen aikana. Viranomaisten toimivaltuuksiin ja yleisjohtamiseen liittyviä asioita moniviranomaistilanteessa ei ole määriteltä riittävästi säädöksissä, määräyksissä, ohjeissa ja koulutuksessa. Siten johtaminen, yhteistyö ja toimintatavat muotoutuvat vasta käytännön tilanteessa, mitä ei voida pitää tyydyttävänä.

Pelastuslaitoksen johdosta ilmoitettiin tapahtumasta sisäasiainministeriön pelastusosastolle, josta puolestaan ilmoitettiin valtioneuvoston tilannekeskukseen, sosiaali- ja terveysministeriöön ja opetusministeriöön. Tiedon kulku sisäasiainministeriön pelastusosastolta valtioneuvoston tilannekeskukseen kesti 35–40 minuuttia, mutta virka-ajan ulkopuolella se olisi todennäköisesti ollut pitempi. Nopeasti aloitettu yhteydenpito ylempiin viranomaisiin oli tärkeää tukitoimien käynnistämiseksi.

Johtopäätös 11

Viranomaisyhteistyö rakentui pääosin kenttäjohtotasolla tilanteen aikana. Toiminta onnistui tässä tilanteessa hyvin, eikä henkilövahinkoja ollut mahdollista vähentää millään paikalle tulleiden viranomaisten toimenpiteillä. Säädökset eivät kaikilta osin riittävästi määrittele yleisjohtamisvastuussa olevan viranomaisen tehtäviä eikä yhteistoimintatilanteisiin ei ole riittävää koulutusta.

Uhrintunnistus ja omaisille informointi

Iltapäivän aikana poliisi ja pelastustoimi saivat yhteisvoimin laskettua koulurakennukseen jääneiden uhrien lukumäärän. Samaan aikaan koulun henkilökunnalle oli syntynyt lista

niistä opiskelijoista, jotka olivat tietävästi olleet koulussa, mutta joihin ei ollut saatu yhteyttä. Uhrintunnistajat pääsivät palokaasujen vuoksi kouluun vasta illalla kello 18, jolloin he aloittivat työnsä tutkimalla uhrin kerrallaan. Koulun tiloissa oli kymmenen ruumista, joiden uhrintunnistusmenettelyn mukaiseen ulkoiseen tarkastukseen kului aikaa noin kahdeksan tuntia. Osa uhreista oli pahoin palanut. Sitä mukaa kuin ulkoinen tarkastus eteni, tietoja välitettiin todennäköisille omaisille. Omaisten yhteystietojen selvittäminen vei myös oman aikansa.

Johtopäätös 12

Uhrien ja tekijän omaisten tiedontarve on tämänkaltaisessa julkisessa tapahtumassa suuri, joten he toivovat saavansa epävarmankin tiedon heti. Uhrien henkilöllisyyksiä selvitettiin kahdella tavalla. Syntyi lista niistä uhreiksi oletetuista henkilöistä, joihin ei saatu yhteyttä. Luotettava, mutta hitaampi oli poliisin menettely tutkia vainajat henkilöllisyyden varmistamiseksi.

Terveydenhuollon toiminta

Ensimmäisten kahden tunnin aikana tapahtumasta Kauhajoen terveyskeskukseen tuli kymmeniä hätäantyneita ihmisiä. Osa heistä oli tapahtumapaikalta evakuoituja nuoria, mutta lisäksi saapui esimerkiksi ihmisiä, joiden läheisiä oli ollut tapahtumakoululla. Terveyskeskuksessa oli ryhdyttävä erityistoimenpiteisiin tämän suuren ihmismäärän vastaanottamisen organisoimiseksi. Koko päivän aikana terveyskeskukseen tuli yli sata henkilöä. Useat sairaalat saivat ilmoituksen ampumisesta, tulipalosta ja mahdollisista useista loukkaantuneista, joten ne valmistautuivat suunnitelmiensa mukaisesti ottamaan vastaan suuren määrän vaikeasti loukkaantuneita potilaita. Lisäksi sairaalat valmistautuivat lähettämään hoitohenkilökuntaa tapahtumapaikalle.

Johtopäätös 13

Fyysisesti loukkaantuneita oli kuolleiden ja alkuvaiheessa vielä elossa olleen tekijän lisäksi kaksi, joten terveydenhuollon toiminta painottui psykososiaaliseen tukeen. Terveystienhuollon valmiudet suurenkin potilasmäärän hoitamiseen olivat hyvät.

Psykososiaalinen tuki

Psykososiaalisen tuen tarve alkoi heti tapahtuman jälkeen, ja tarve jatkuu vuosia. Tieto tapahtuneesta tavoitti nopeasti kaupungin johdon ja terveydenhuollon, ja toiminta käynnistyi viiveettä. Läheisestä terveyskeskuksesta saatiin kriisiapuhenkilöstöä nopeasti sekä tapahtumakoululle että kauppaoppilaitokselle, jonne koulun henkilökunta ja opiskelijat ohjattiin. Terveyskeskukseen tuli paljon ihmisiä, joilla oli psykososiaalisen tuen tarvetta. Tuen tarvetta oli heti myös monissa muissa kunnissa, sillä kaikki uhrin ja monet ammattikorkeakoulun opiskelijat olivat kotoisin muualta kuin Kauhajoelta. Myös ammattikorkeakoulu huolehti omalta osaltaan erityisesti opiskelijoidensa ja henkilökunnan tukemisesta.

Siirtyminen evakuointikeskuksena toimineelle kauppaoppilaitokselle sujui pääosin ongelmitta, mutta siellä kuten myös terveyskeskuksessa erityisesti omaisten tuen organisoinnissa oli parantamisen varaa. Omaiset joutuivat etsimään läheisiään ja hankkimaan tietoa omaaloitteisesti useista eri paikoista. He olisivat toivoneet heti pääsevänsä yhteiseen tilaan, jossa heillä olisi ollut mahdollisuus tukea toisiaan ja jakaa uhreista saatavissa olevaa

tietoa. Yhtäältä tulisi huomioda omana ryhmänään ne, joiden läheisiä on kadoksissa. Toisaalta neuvontaa tulee järjestää erikseen niille, joita onnettomuus välillisesti koskettaa. Mukaan toimintaan tarvitaan myös poliisi, joka voi välittää tietoa, mutta myös saada sitä tapahtuman kokeneilta sekä esimerkiksi kerätä yhteystietoja.

Kriisipsykologeja, kriisityöntekijöitä ja muuta psykososiaaliseen tukeen osallistunutta henkilöstöä oli työssä mukana monesta eri organisaatiosta. Heitä saatiin eri kuntien perusterveydenhuollosta, sairaanhoitopiiristä erikoissairaanhoidon puolelta, Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisista, seurakunnasta sekä psykologien valmiusryhmästä. Toimintaa tukivat nuoriso- ja sosiaalityöntekijät. Osa kriisityössä mukana olleista oli työskennellyt Jokelan koulusurmien jälkihoitotyössä, mistä oli apua työn suunnittelussa ja käytännön toteutuksessa.

Tärkein huolehdittava ryhmä oli onnettomuuden uhrien läheiset, joita kaikilla on monia, tekijän läheiset, sekä ne, jotka olivat olleet erityisen lähellä tapahtumia kuten luokasta hengissä selvinneet kolme opiskelijaa. He kaikki olisivat tarvinneet enemmän apua monenlaisissa käytännön asioissa, kuten palveluihin ohjaamisessa ja korvaushakemusten täyttämisessä.

Muilta osin psykososiaalisen työn tarve suuntautui pääosin ammattikorkeakouluun, muihin kouluihin, Kauhajoen asukkaisiin, mutta merkittävästi myös muiden kuntien asukkaisiin, jotka olivat eri syistä järkyttyneet tapahtumasta. Erityisen haavoittuvia ovat nuoret. Tapahtuma kuormitti merkittävästi myös tuen antajia ja muita tapahtuman yhteydessä toimineita ammatilaisia. Kuntien velvollisuutena on huolehtia valmiudesta antaa kriisiapua muun muassa erilaisissa onnettomuustilanteissa. Toiminnan käynnistämisessä oli apua siitä, että Kauhajoella ja sen lähikunnilla oli ollut aikaisempaa psykososiaalisen tuen yhteistyötä.

Käytännössä kriisityön osaaminen ja voimavarat olivat kunnissa erilaiset, mikä johti vaihtelevaan tuen tasoon. Erityisesti pienissä kunnissa ei ollut käytännön mahdollisuuksia tarvittaviin lyhyt- tai pitkäkestoisiin tukijärjestelyihin. Tapahtumien keskipiste oli Kauhajoella, joten sieltä käsin koordinoitiin kokonaisuutta Kauhajoki-hankkeen avulla. Hanketta johti ylihoitaja sairaanhoitopiiristä. Hankkeesta laadittiin suunnitelma ja sille haettiin rahoitusta. Hankehenkilöstö muun muassa kehotti eri kuntien kriisiryhmiä olemaan yhteydessä mahdollisiin avun tarpeessa oleviin ja tarjoamaan apua. Lisäksi Lapuan hiippakunta perusti oman hankkeen.

Johtopäätös 14

Uhrien omaiset pitävät ammattihenkilöstön antamaa tukea tärkeänä, mutta erityisen hyväksi he kokevat vertaistuen, jota he olisivat kaivanneet heti tapahtumapäivänä. Sekä yksilöllisen että ohjatun vertaistuen tarve jatkuu vuosia. Tuki käytännön asioiden hoitamiseksi jäi riittämättömäksi.

Johtopäätös 15

Psykososiaalista tukea varten oli käytettävissä paljon voimavaroja ja osaamista. Kokonaisuuden johtamisjärjestelyt kuitenkin puuttuivat tilanteessa, jossa mukana oli useita kuntia, viranomaisia ja vapaaehtoisorganisaatioita. Asia saatiin kohtuullisesti hallin-

taan Kauhajoki-hankkeen ja sen saaman rahoituksen avulla. Järjestely jouduttiin kuitenkin luomaan käytännön tilanteessa.

5.2 Tapahtuman taustojen analysointi

Teon kohde

Tekijä oli kärsinyt kiusaamisesta koulussa ja armeijassa. Tutkinnassa ei kuitenkaan tullut ilmi että tekijää olisi kohdeltu huonosti, kiusattu tai muulla tavalla syrjitty ammattikorkeakoulussa Kauhajoella. Päinvastoin hän tuntui viihtyvän koulussa ja Kauhajoella hyvin ja hänellä oli siellä ystäviä. Ei ole viitteitä siitä, että teko perustuisi suoranaisesti koston. Uhreiksi joutuivat ne opiskelijat, jotka olivat tekijän kanssa samassa ryhmässä ja paikalla tapahtumahetkellä. Tekijä ei tiettävästi pitänyt paikalla olleesta opettajasta tai tämän opettamasta aiheesta, mutta oletettavasti sillä ei ollut tapahtumiin vaikutusta.

Johtopäätös 16

Teko kohdistui ensisijaisesti tekijän omaan opiskeluryhmään, vaikka ei ole tiedossa, että ryhmä olisi kohdellut tekijää huonosti. Tekijä ampui myös oman ystävänsä. Tekijä kiersi koulussa ammuskellen sekä ampui kohti poliiseja ja muita pihapiirin tuntumaan ryhmityneitä viranomaisia.

Teon tarkoitus

Tekijä ei ilmaissut teon tarkoitusta, mutta hän oli ottanut mallia aikaisemmista koulusurmista. Niissä välittömänä tarkoituksena on useimmiten ollut tappaa monta ihmistä ja aiheuttaa laajaa tuhoa. Joillakin aikaisemmilla koulusurmaajilla on ollut voimakas näkemys yhteiskunnasta ja jonkinlainen, joskin hatarasti perusteltu, usko asioiden parantamisesta koulusurmien avulla. Kauhajoen koulusurmien tekijä ei tällaisia käsityksiä ollut ilmaissut, vaikka toistikin joitakin aikaisempien koulusurmaajien fraaseja.

Johtopäätös 17

Teolle ei ole ilmennyt joidenkin aikaisempien koulusurmien tapaan erityistä ideologista taustaa, vaikka tekijä toistikin joitakin aikaisempien koulusurmaajien iskulauseita.

Kotiolot ja sosiaaliset suhteet

Tekijän vanhemmat olivat eronneet tekijän ollessa pieni, ja isä asui toisaalla. Yhteydenpito biologiseen isään lähes katkesi uuden perhetilanteen vuoksi, mutta tekijän aikuisiällä yhteydenpito alkoi uudelleen. Tekijän lapsuudenperheessä oli isäpuoli ja hieman myöhemmin velipuolia. Perhe muutti usein ilmeisesti työstä johtuvista syistä.

Tekijälle erityisen läheinen veli kuoli tekijän ollessa 17-vuotias. Kokemus oli raskas. Tekijä tiettävästi koki raskaaksi myös vain vähän ennen koulusurmia sattuneen liikenneonnettomuuden, jossa kuoli tekijän tuntemia nuoria.

Läheisin henkilö oli äiti, jolle tekijä ei kuitenkaan kertonut kaikkia asioitaan ja mielipiteitään. Tekijää on kuvattu muutoinkin pidättyväiseksi omien asioidensa kertomisessa. Hänellä oli ystävyyssuhteita, joita hän piti aktiivisesti yllä. Osa ystävyyssuhteista oli jatkunut pitkään ja osa oli uusia. Hän kävi ystävien kanssa muun muassa risteilyillä,

rock-festivaaleilla ja viettämässä iltaa. Hän vietti aikaa tietokoneen ääressä ja harrasti musiikkia. Viimeisinä aikoina tekijä innostui ampumaharrastuksesta ja kävi ystäviensä kanssa ampumassa ensin ilma-aseella ja myöhemmin omalla ruutiaseella.

Johtopäätös 18

Tekijän perheessä on ollut huolenpitoa eikä ole ilmennyt syytä olettaa tekijän olleen erityisen yksinäinen. Hänen elämänsäkuuluunsa liittyi kuitenkin menetyksiä ja muutoksia, joiden tiedetään tilastollisesti lisäävän kehitykseen ja käyttäytymiseen liittyviä riskejä.

Koulunkäynti

Tekijä kävi yhdeksänvuotisen peruskoulun, minä aikana hän vaihtoi koulua muuttojen vuoksi yhteensä kuusi kertaa. Peruskoulun jälkeen hän aloitti ammattikoulun, jota hän kävi vain viikon ja siirtyi lukioon. Lukiota hän kävi alle vuoden, minkä jälkeen hän kävi kolmivuotisen ammattikoulun. Ammattikoulun jälkeen tekijä meni armeijaan, mutta sen keskeydyttyä hän meni töihin Englantiin. Viimeisin opiskelupaikka oli ammattikorkeakoulu Kauhajoella, jossa hän oli ennen koulusurmia opiskellut reilun vuoden. Ammattikorkeakouluopiskeluun kuului työharjoittelujakso Unkarissa.

Kauhajoella tekijä viihtyi tiettävästi hyvin, mutta aikaisempaan koulunkäyntiin oli liittynyt kiusaamista. Kiusaamisesta on kertonut tekijän äiti, mutta myös hänen ystävänsä.

Johtopäätös 19

Lapsuudessa koetut koulunvaihdot, viimeisiin vuosiin saakka jatkuneet useat muutot ja kiusatuksi tulemisen kokemukset todennäköisesti aiheuttivat tekijälle vaikeuksia kiinnittyä kunnolla mihinkään yhteisöön. Tekijällä kuitenkin oli eri paikkakunnilla useita ystäviä, joihin hän piti yhteyttä.

Varusmiespalvelus

Tekijä astui varusmiespalvelukseen kaksi vuotta ennen koulusurmia. Alkuvaiheessa motivaatio oli tiettävästi hyvä, mutta suoriutumistaso ei ollut kovin hyvä. Palveluksen keskeyttämismahdollisuus tuli esiin lääkärin vastaanotolla viiden viikon kuluttua palveluksen aloittamisesta. Tekijän palveluskelpoisuusluokkaa muutettiin psyykkisistä syistä ja palvelus keskeytyi. Hänen oli määrä hankkia lääkärinlausunto marraskuuhun 2008 mennessä, jolloin palveluksen jatkumisesta olisi päätetty uudelleen. Tekijä oli kertonut, että sopeutumisessa muuhun joukkoon oli vaikeuksia, mikä ilmeni kiusaamisena ja joukkoon kuulumattomuuden tunteena.

Johtopäätös 20

Tekijän mielenterveysongelmat tunnistettiin varusmiesten terveydenhuollossa. Psykiatrian erikoissairaanhoidaja suosittelee ajan varaamista psykiatrille. Aikaa ei varattu, vaan varuskunnan lääkäri ehdotti palveluksen keskeyttämistä, mitä myös tekijä toivoi. Tekijä lähetettiin kotiin, ja ongelmien ratkaisu ja seuranta jäivät kesken ja tekijän omalle vastuulle.

Aseen hankkiminen

Tekijä kiinnostui ampumaharrastuksesta muutamia kuukausia ennen tekoa ja kävi ystäviensä kanssa ampumassa ilma-aseella Kauhajoella olevalla sisäampumaradalla. Tekijä sai aseensa hankkimisluvan ampumisharrastusta varten ja hankki pienoispistoolin internetin kautta. Ase toimitettiin postitse.

Aselupakäytäntöihin kuuluu, että hankittu ase pitää käydä näyttämässä poliisilaitoksella. Tarkastuksen tehnyt poliisimies totesi aseensa hankkimisluvan mukaiseksi. Tarkastuksen yhteydessä tekijän käyttäytymistä oudoksuttiin.

Tekijä kävi ampumassa ampumaradalla jopa useita kertoja viikossa sekä yksin että ystäviensä kanssa. Tekoa edeltävänä viikonloppuna poliisi sai vinkin tekijän internetiin laittamista ampumavideoista. Poliisi yritti tavoittaa tekijää viikonloppuna hänen kotoaan siinä onnistumatta. Tekijä kutsuttiin poliisiasemalle maanantaina. Häntä haastateltiin, mutta poliisi katsoi, että syytä aseensa poisottoon ei ollut. Koulusurmat tapahtuivat seuraavana päivänä tiistaina.

Johtopäätös 21

Ilman asetta tämänkaltaisen koulusurma ja suuri uhrimäärä ei olisi ollut mahdollinen. Tekijä sai aseensa lupaheitojen mukaisesti helposti. Aseensa poisottamista yritettiin ampumavideoiden vuoksi koulusurmia edeltävänä perjantaina. Aseensa poisottoon oli maanantaina mahdollisuus, mutta asian ratkaissut poliisimies päätyi siihen, ettei ampumaseen pois ottamiselle ollut riittäviä perusteita.

Mielenterveys ja terveydenhuolto

Tekijä kärsi mielenterveysongelmista, joista ensimmäiset merkinnät olivat yläasteajalta lähes kymmenen vuotta aikaisemmin. Ne olivat olleet lähinnä ahdistuneisuutta, paniikkioireita, unihäiriöitä sekä ajoittain pakonomaista siisteyttä. Varusmiespalvelus keskeytyi mielenterveydellisistä syistä syksyllä 2006. Tammikuussa 2007 tekijällä oli vakavaa ahdistusta, masennusta ja syvää apaattisuutta, jotka näyttivät ratkenneen lääkärikäynnin yhteydessä. Tekijä oli hoitomyönteinen, sillä hän hakeutui oma-aloitteisesti hoitoon Kauhajoella. Siellä hän tapasi paikallisen järjestelyn mukaisesti depressiohoitajaa, jonka testilomakkeet viestivät tekijän keskivaikeasta masennuksesta ja runsaasta alkoholinkäytöstä. Lääkäri määräsi depressiohoitajan pyynnöstä tekijälle lääkkeitä sekä masennukseen että ahdistuskohtauksiin, mutta lääkäri ei itse tavannut tekijää. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston mukaan lääkäri voi määrätä lääkkeen potilasta tapaamattakin, mikäli lääkäri katsoo saavansa luotettavaa tietoa potilaasta lääkkeen määräämistä varten, ja kun potilas ei vastusta lääkettä.

Muut opiskelijat ovat kuvailleet tekijän käyttäytymistä muuten tavanomaiseksi, mutta viimeisinä aikoina alkoholin käyttöön oli liittynyt aggressiivisuutta ja outoja puheita muun muassa koulusurmista. Näistä oireista oli oltu siinä määrin huolissaan, että asiasta oli kerrottu työharjoittelun yhteydessä opettajalle. Lisäksi eräs tuttava viesti huolensa nimettömänä poliisin palautesivulle. Viestissä ei mainittu tekijän nimeä, joten asia ei johtanut jatko-toimenpiteisiin. Myös tekijän vanhemmat ja sisarukset olivat olleet huolissaan tekijän psyykkisestä tilasta. Itsetuhoiset ajatukset olivat tulleet esille varusmiespalveluksessa, tekijän keskusteluissa sisarensa kanssa ja terveydenhuollossa.

Syksyllä juuri ennen koulusurmia tekijän suoriutuminen koulutehtävistä oli aikaisempaa huonompaa. Lisäksi hän alkoi toisinaan tulla kouluun myöhässä ja lähteä aikaisemmin pois. Tekijällä oli silloin myös rahavaikeuksia, joista hän oli ahdistunut. Rahavaikeudet eivät kuitenkaan olleet mitenkään ylitsepääsemättömiä. Tekijän puheissa ja toimissa näkyi jossain määrin kaksijakoisuutta. Hän käyttäytyi eri yhteyksissä eri lailla ja muun muassa hankki kissanpennun ja uusia kalusteita kotiinsa juuri ennen surmia.

Tekijän elämään ja siten myös mielenterveyteen vaikuttivat useat seikat, joita olivat vanhempien erosta johtuva vähäinen kontakti isään, kiusaaminen sekä koulussa että armeijassa, isoveljen menettäminen ja useat muutot eri paikkakunnille. Tekijä oli myös kokenut uhkaavan tilanteen grillikioskin jonossa. Suhde tyttöystävään oli päättynyt, ja tekijä oli menettänyt tuttavien auto-onnettomuudessa.

Tekijä ei tietävästi kertonut omista tunteistaan muille muulloin kuin päihtyneenä. Hän ilmeisesti taisteli itsekin huomaamaansa psyykkistä sairautta vastaan eristäytymällä tunteiden tasolla. Hän pyrki elämään normaalia elämää ja suunnitteli tulevaisuutta ja yritti suojella lähiomaisiaan olemalla kertomatta ongelmistaan. Tilanne kävi kuitenkin lopulta hallitsemattomaksi.

Johtopäätös 22

Tekijä kärsi vakavista ja monimuotoisista mielenterveyshäiriöistä, ja hän sai lääkettä masennukseen ja ahdistukseen. Jälkikäteen tiedon perusteella on mahdollista, että tekijän oireet ennakoivat vakavampaa sairautta. Tekijä olisi todennäköisesti hyötynyt tutkimuksesta, jonka olisi tehnyt psykiatriaerikoistunut lääkäri ennen lääkityksen määräämistä.

Vertailu aikaisempiin koulusurmiin

Kauhajoen koulusurmissa oli lukuisia samoja piirteitä, joita on ollut aikaisemmissa koulusurmissa. Tekotapa oli aikaisemmin koettu eli sellainen, jossa käytettiin puoliautomaattista käsiasetta ja polttoainetta. Teko myös päättyi useiden muiden koulusurmien tapaan itsemurhaan. Koulusurmat ovat usein tapahtuneet, kuten tässäkin tapauksessa, pienellä paikkakunnalla, joita on pidetty yhteisöllisinä. Kääntöpuolena pienellä paikkakunnalla voi olla suurta paikkakuntaa huonommat mahdollisuudet toteuttaa itseään ja olla erilainen.

Tyypillistä oli se, että teko kohdistui opiskelijan omaan kouluun. Tekijä oli miespuolinen nuori henkilö, jolla oli ollut masennusta, itsetuhoajatuksia ja viehtymystä aikaisempiin koulusurmiin. Tekijään oli kasvuaikana kohdistunut kiusaamista. Hänen koulumestetyksensä oli kohtalaista tai hyvää. Tekijän käyttäytymisen, ulkonäön ja kiinnostuksen kohteiden oli havaittu muuttuneen. Hän oli vihjaillut aikeistaan kuitenkin uhkaamatta suoraan. Hän oli toistanut koulusurmiin liittyviä ihmisvihafraseja, hankkinut aseita ja harjoitellut ampumista. Hän myös jossain määrin haki julkisuutta teolleen.

Useista aikaisemmista koulusurmista poiketen tekijä ei näytä olleen narsistinen persoonallisuus tai ylimielinen. Hänellä ei myöskään ollut erityistä maailmankatsomusta. Hän oli myös vanhempi kuin useimmat koulusurmaajat.

Joiltain osin tekijällä oli taustassaan sellaisia tekijöitä, jotka lisäävät todennäköisyyttä ryhtyä nuoreksi rikoksen tekijäksi. Niitä tekijöitä ovat psyykkiset ongelmat, aggressiivisuus ja päihteiden ongelmakäyttö, kontaktin menettäminen biologiseen isään, usein toistuvat asuinpaikan muutokset sekä kielteiset elämäntapahtumat kuten veljen menettäminen ja kiusaamisen kohteena oleminen.

Toisaalta tekijä oli monelta osin epätyypillinen nuori rikoksen tekijä. Hänellä oli tekoa edeltävinä vuosina toimivat suhteet vanhempiinsa ja hän viihtyi koulussaan, jossa menestyi hyvin. Hänellä myös oli hoitokontakti mielenterveyshoitajaan. Hän ei siis ollut perinteisellä tavalla syrjäytynyt, vaikka ulkopuolisuuden tunteita hänellä onkin voinut olla.

Osa tekijän ongelmista oli sellaisia, joita usein on itsemurhaa yrittäneiden tai tehneiden taustassa. Itsemurhasta teko poikkeaa siten, että uhreja oli lukuisia muitakin, mutta myös siten, että perinteinen suomalainen itsemurhaa tekevä harvoin hakee teollaan julkisuutta. Itsemurhaa suunnitteleva ei myöskään usein hanki lemmikkieläintä tai uusia kalusteita kotiinsa juuri ennen tekoa.

Johtopäätös 23

Kauhajoen koulusurmien toteutustavassa ja tekijän taustoissa oli useita samoja piirteitä kuin aikaisemmissa koulusurmissa. Teon taustalta ei kuitenkaan ole ilmennyt erityistä ideologiaa tai maailmankatsomusta. Teon taustoissa oli nuorisorikollisuudelle ja itsemurhille tyypillisiä piirteitä.

5.3 Viestinnän analysointi

Kauhajoen koulusurman kaltaisessa tilanteessa eri toimijoiden tehtävänä on saada kriisi hallintaan rajaamalla vahinkoja, auttamalla ja tukemalla uhreja ja heidän läheisiään sekä vahvistamalla yhteisöllisyyttä koko yhteiskunnassa. Informaatioyhteiskunnaksi kutsutussa vaiheessa viestinnän osuus on näissä toiminnoissa olennainen. Viestintä ei ole vain median toimintaa, sillä tiedon levittämällä ja keskustelulla on oleellinen osuus kriisistä toipumisessa.

Median toiminta

Kauhajoen koulusurmien mediaraportointi noudatti suuren ja dramaattisen uutisen kerronnalle tyypillistä kaavaa, joka perustui informaation välityksen nopeuteen ja luotettavuuteen.

Toiminnassa näkyi Jokelan koulusurmien vaikutus, kun journalistit pyrkivät tietoisesti tai tiedostamattaan välttämään niitä ylilyöntejä, joista heitä Jokelan yhteydessä moitittiin. Raportointi oli selvästi vähemmän tunnepitoista ja keskeisimmät lähteet olivat viranomaisia. Lisäksi uutisoinnissa painottuivat enemmän jatkuvasti päivitettävän online-journalismin sijaan viestimien varsinaiset päävälineet. Pääasiassa Kauhajoen tapahtumien mediakerronta oli kohtuullisen pidättyvää ja hienotunteista verrattuna Jokelaan. Kuvien ja erityisesti videoiden käytössä eräät välineet olisivat voineet käyttää tiukempaa seulaa. Yhdestä videonkäytöstä valitettiin Julkisen Sanan Neuvostoon, mutta tulos oli vapauttava. Kyse oli siitä, että Nelonen näytti uutisissaan verkkopalvelusta poistettuja tekijän videoita, jotta yleisö pystyisi muodostamaan kuvan Kauhajoen poliisin toimin-

nasta ennen ampumisia. JSN:n mukaan videot toivat ihmisille olennaista tietoa kokonaisuuden hallintaan. Päätös oli vapauttava.

Vaikka uutismedia ei ihannoinut tapahtunutta, tekijään keskittynyt runsas uutisointi synnytti sivutuotteena vaikutelmaa hänen sankarillisuudestaan. Tällainen tulkinta on mahdollinen etenkin kun koulusurmaajat ovat monien selvitysten mukaan haaveilleet isosta mediajulkisuudesta. Myös jotkut uhrien omaiset pahoittelivat sitä, että ampujasta ”tehtiin sankaria” ja uhrin unohdettiin mediassa. Uhreista uutisointiin voi kuitenkin liittyä ennakoimattomia riskejä kuten Jokelan tapaus osoittaa. Tekijää koskenut raportointi ei ollut runsaampaa kuin Jokelassa, mutta vaikutelma oli erilainen, kun huomio kohdentui uhrien sijasta tekijään ja viranomaisiin.

Ampujakeskeiselle raportoinnille on selityksensä: on vaikea kuvitella, että nykyisessä vahvasti nopeuteen ja uuteen tekniikkaan perustuvassa journalismissa ei kerrottaisi päähenkilön toimista. Olihan tekijä journalistien tiedossa jo varsin nopeasti. Myös viranomaistiedotus tavallaan oikeutti tekijäkeskeisyyden, kun ministeri kello 15 pidetyssä tiedotustilaisuudessa kertoi ampujan nimen. Tämä tapahtui jo ennen kuin asia oli tekijän vanhemmille vahvistettu.

Nimien – niin tekijän kuin uhrien – julkistamisessa journalismin vakiintuneet käytännöt ovat ristiriidassa asian yleisen merkityksen kanssa. Yhteiskunnan kannalta on olennaista, että rikoksen tekijä saadaan kiinni ja uhrien nimet saatetaan mahdollisimman nopeasti omaisten tietoon. Olisi tärkeää, että tieto läheistensä tilanteesta on omaisilla ennen kuin julkisuudessa. Senkin jälkeen itse nimien informaatioarvo on vain vähäinen. Uurit tai heidän omaisensa eivät välttämättä halua olla julkisuudessa. Tekijä taas toivoo julkisuutta, mitä ei hänelle tulisi tarpeettomasti tarjota. Tapahtumapäivänä viestimien välillä oli eroja tekijän nimen mainitsemisessa.

Journalismille nimien julkistaminen on vaikea ammatillinen ongelma kuten Journalistien eettisten ohjeiden muotoilutkin osoittavat. Uuden teknologian myötä asia on edelleen mutkistunut, koska nimet pystytään selvittämään varsin nopeasti verkkopalveluiden kautta. Isossa, dramaattisessa uutistapahtumassa journalistien ja toimitusten eettinen arviointikyky joutuu koetukselle. Toimitukset joutuvat entistä aikaisemmin sen tilanteen eteen, että varsinkin tekijän nimen mainitsematta jättäminen tuntuu tekopyhältä. Kauhajoen tilanteessa nimien julkistamisessa oli eroja eri välineiden välillä, mutta yleislinjan voi sanoa olleen kohtalaisen tasapainoinen.

Jokelan varjo näkyi myös siinä, että tapahtumakeskeisen raportoinnin rinnalle nousi varsin nopeasti toinen, vähemmän uutistyyppinen kerronta. Yhtäältä tapahtumaa verrattiin toistuvasti Jokelan koulusurmiin ja sen jälkeisiin toimenpiteisiin. Toisaalta journalismi kyseenalaisti niin aselupakäytäntöjä, sisäministerin asemaa kuin kouluihin suunniteltuja uudistuksia. Raportointi kuitenkin laantui nopeasti, kuten nykyään tapahtuu isojenkin uutistapahtumien jälkeen. Laaja yleisempi pohdiskelu ja seuranta jäivät puuttumaan.

Kauhajoen tapauksen yhteydessä ilmeni tietoja eräiden ulkomaisten journalistien asiattomasta käytöksestä uutishankinnassa. Tiedot asiasta ovat vähäisiä, mutta sopusoinnussa sellaisten tutkimusten kanssa, jotka ovat todenneet journalismin käyttäytyvän sitä ra-

jummin mitä kauempana tapahtumapaikan ihmisten arki on tiedotusvälineen toimintaympäristöstä. Tukea näille tutkimuksille saatiin myös siitä, että Kauhajokea lähellä toimivat välineet raportoivat tapahtumasta maltilliseen sävyyn ja uutisoinnin määrääkin pidätellen. Paikallisesti nähtyä ahdistusta ei haluttu lisätä.

Johtopäätös 24

Media oli oppinut Jokelan koulusurmissa tekemistään ylilyönneistä sekä tapahtumapaikalla että uutisoinnissa. Mediakerronta keskittyi ampujaan, tapahtuman kuvaus laajeni nopeasti yhteiskunnallisiin ongelmiin, mutta ei syventynyt laajaksi pohdinnaksi. Pidättyvyys uhrien käsittelyssä oli vastuullista journalismia.

Johtopäätös 25

On selvää, että uutisoinnin nopeuteen perustuva media toimii koulusurmien yhteydessä samalla tavalla kuin muita suuria uutisaiheita kohdatessaan. Tällaista tapausta kuvaillessaan ja analysoidessaan journalismi on myös osa itse ilmiötä, ja eettinen vastuu on tuntuvasti suurempi kuin monissa muissa yhteyksissä.

Verkkoympäristö

Tekijä toisti verkon kautta oppimiaan aikaisempien koulusurmaajien toimintamalleja, vaikka hän ei asioinut verkossa yhtä tiiviisti ja monipuolisesti kuin esimerkiksi Jokelan koulusurmaaja. Sekä Kauhajoen että Jokelan koulusurmaajat perehtyivät verkossa erityisesti koulusurmiin liittyvään aineistoon.

Kauhajoen tapahtumat palautti yleisesti käytettyihin verkkopalveluihin erityisesti Jokelan koulusurmiin mutta myös aikaisempiin tapahtumiin liittyviä videoita ja muuta jo aikaisemmin poistettua aineistoa. Yksityiset tietokoneiden haltijat ympäri maailmaa tyypillisesti palauttavat jo poistetut aineistot takaisin verkkoon, kun uusi tapahtuma nostaa asian esiin. Samalla tapaa käynnistyivät melko nopeasti myös niin koulusurmaajien toimia ihailevat ryhmät kuin suruun ja lohdutukseen kohdentuvat keskusteluyhteisöt.

Vanhon ja epäsuotavien aineistojen uudelleen esiin tulo on internetille ja sosiaaliselle medialle tyypillistä sirkulaatiota tai syklisyyttä, johon on lähes mahdotonta vaikuttaa. Nuorten toimintaa verkossa ei voi eikä pidä rajoittaa säännöksiin – verkko on pääosin hyödyllinen tiedon, viihteen ja sosiaalisen toiminnan kanava. Verkon monipuolisuuden tuntevat lapset ja nuoret paremmin kuin aikuiset.

Verkon käyttötottumuksiin on mahdollista vaikuttaa aikamme yhteiskunnan perustaitoa, medialukutaitoa kehittämällä. Koulujen perustarjontaan kuuluvalla järjestyneellä viestintäkasvatuksella voitaisiin edistää kriittistä ja asiantuntevaa internetikäyttäytymistä ja valpastuttaa nuoria kriittisiksi verkon käyttäjiksi. Hyvään verkon käyttöön kuuluu myös kyky käyttää asianmukaisia laitteita ja taito suodattaa ja arvioida vastaanotettua informaatiota. Medialukutaito on mukana vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa aihekokonaisuutena äidinkielen ja kirjallisuuden sekä kuvaamataidon tavoitteina ja sisältöinä, mutta sen tehokas toteuttaminen on edelleen paljolti yksittäisten koulujen tai yksittäisten opettajien kiinnostuksen varassa.

Johtopäätös 26

Kauhajoen koulusurmat nostivat verkossa esiin niitä aikaisempien koulusurmaajien aineistoja, jotka oli jo aikaisemmin poistettu tai jääneet muun sisällön varjoon. Verkko-ympäristö ja sen käyttö voisi kasvaa entistä hyödyllisemmäksi yhteisölliseksi voimaksi ja keskustelupaikaksi eri sukupolvien medialukutaitoja kehittämällä. Myös aikuisten läsnäolo verkossa on tarpeen.

Media ja viranomaiset

Kauhajoella viranomaisten viestintä medialle toimi suurimmalta osalta sujuvasti, vaikka media havaitsikin eri viranomaisten keskinäisessä koordinaatiossa paikoin toivomisen varaa. Tiedotustilaisuuksia oli säännöllisesti ja journalisteille järjestettiin työtiloja. Viranomaiset pyrkivät informaation välittämisen nopeuteen, eikä sen kaltaisia viivytyksiä kuin Jokelassa ollut. Viranomaisilla oli tosin tässä tapauksessa enemmän suunnittelu- ja valmistelu-aikaa, koska journalistien pääosa saapui paikalle vasta muutaman tunnin kuluessa.

Julkishallinnon viestintä on saanut 2000-luvulla paljon sekä periaatteiltaan että toteutustavoitteiltaan uusia ohjeita, jotka korostavat avoimuutta ja viestinnän osuutta kaikkien virkamiesten työskentelyssä. Tällaiset ohjeet unohtuvat kuitenkin isossa kriisissä helposti, kun toimijat joutuvat samaan aikaan tehostamaan sekä perustehtäväänsä että informaatiopalveluaan. Viestintä muuttuu helposti vanhaan tapaan ylhäältä alas suuntautuvaksi tiedottamiseksi, jonka katsotaan kuuluvan ainoastaan ammattitiedottajille. Kauhajoella näin ei pääsääntöisesti tapahtunut, joskin nimenomaan jokaisen viranomaisen viestintävelvoite ei kiireessä aina toteutunut.

Johtopäätös 27

Julkishallinnon tuore ja laaja viestintäideologian uudistus näkyi niissä tavoissa, joilla viranomaiset informaatiota jakoivat. Koulutus ja harjoittelu olisivat kuitenkin tarpeen eri viranomaisten yhteistyön sujuvuuden ja yksittäisten toimijoiden viestintähalukkuuden lisäämiseksi.

Viranomaiset ja kansalaiset

Viestinnän osa-alueista eniten puutteita Kauhajoella tuli esiin suorissa viranomaisten ja kansalaisten suhteissa. Uhrin omaisista huolehtiminen ja tiedonvälitys heille sekä heti tapahtuman yhteydessä että sen jälkeen oli osin koordinoimatonta.

Julkishallinnon verkon käyttö on parantunut ja monipuolistunut tuntuvasti sitten tsunamin 2004, epäilemättä suureksi osaksi parantuneiden viestintäohjeiden ansiosta. Ne korostavat monessa kohdin, että julkishallinnon on pystyttävä kommunikoimaan kansalaisten kanssa myös suoraan, ei ainoastaan median välityksellä.

Kauhajoen tapahtumien yhteydessä nousivat julkisuudessa esiin viestit, joissa tekijän tunteneet ihmiset olivat lähettäneet poliisille huolensa tämän aseesta. Osaa tiedoista ei ilmeisesti lähetetty lainkaan ja yksi oli annettu ilman nimiä poliisin palautesivulle. Kokonaan nimettömän viestin käsittelemättä jääminen oli ymmärrettävää. Koulusurmien jälkeen poliisiylijohtaja sai sähköpostiviestin, jossa muistutettiin aikaisemmin annetusta varoituksesta. Tämä viesti jäi myös huomioitta ja tausta aluksi selvittämättä. Tietoa teki-

jän ongelmista kuten päihteiden käytöstä, aseiden hankinnasta, mielenterveysongelmista sekä ajoittaisesta aggressiivisuudesta päihtyneenä oli eri tahoilla tiedossa. Kokonaiskuvaa ei ollut kenelläkään eivätkä tiedot yksittäisinä välttämättä olleet erityisen huolestuttavia. Pohdinnasta kuitenkin nousee esiin kysymyksiä tiedon kulusta ja käsittelystä.

Verkossa asiointi on madaltanut kynnystä lähestyä suoraan eri laitoksia, yksittäisiä virkamiehiä mutta myös esimerkiksi terveydenhuollon, nuorisotoimen tai koulun henkilökuntaa. Sisällöltään monenlaisia viestejä tulee paljon. Suuri osa viesteistä on epäilemättä asiattomia tai merkityksettömiä. Hyvään hallintoon joka tapauksessa kuuluu, että kansalaisten viesteihin reagoidaan. Julkishallinnon olisikin kehitettävä mekanismeja, joiden mukaisesti kansalaisten aloitteet ja kysymykset käsitellään ja johdetaan tarvittaessa edelleen toimenpiteitä varten. Pelkkä uuden teknologian mahdollistama demokraattinen kanava kansalaiselta viranomaisille ei auta, jos kansalaisen ääntä ja hänen käytösään tosiasiallisesti olevaa kanavaa ei kunnioiteta asiaankuuluvasti. Myöskään omaisten tiedontarpeen tyydyttämiseen verkko ei riitä.

Johtopäätös 28

Julkishallinnon kiireellisin viestintäalan kehittämismuoto on suoran kansalaisyhteyden voimistaminen niin kriisien yhteydessä kuin normaalioloissakin. Tiedonkulku, kansalaisten vaikuttamismahdollisuudet ja eri organisaatioiden toiminnan kohdistaminen paransi, jos luotaisiin toimivat mekanismit kansalaisten viestien analysoimiseksi.

5.4 Yhteenveto keskeisimmistä tekoon vaikuttaneista seikoista

Tekijän päätyminen koulusurmaajaksi oli pitkän kehityksen ja monien seikkojen seurausta. Mikään tausta tai tapahtuma ei oikeuta toimimaan siten kuin tekijä toimi. Ennaltaehkäisytyön perustaksi voidaan kuitenkin löytää asioita, jotka ovat lisänneet riskiä.

Tekijällä oli ollut vaihtelevia mielenterveysongelmia noin kymmenen vuoden ajan, ja hän oli sairastumassa yhä vakavammin. Hän oli hoitomyönteinen, mutta häntä ei ohjattu lääkärin vastaanotolle. Jälkikäteen käytettävissä olleen tiedon perusteella näyttäisi siltä, että hän olisi hyötynyt psykiatrisiin erikoistuneen lääkärin tutkimuksista ja mahdollisesti saanut avun pahimpaan ongelmaansa. Tekijän ahdistukseen olivat todennäköisesti myötävaikuttaneet pitkällä aikavälillä tapahtunut kiusaaminen, perheen rikkoutuminen, yhteisöihin kiinnittymisen vaikeus muun muassa lukuisien muuttojen vuoksi ja erityisen läheiseksi kokemansa veljen kuolema. Omaisten ja ikätovereiden huoli ei tavoittanut niitä henkilöitä tai tahoja, jotka olisivat mahdollisesti voineet auttaa tai viesteihin ei reagoitu riittävällä tavalla.

Käytettävissä olevan tiedon valossa on mahdotonta tyhjentävästi arvioida, miksi nuoren miehen mielenterveysongelmat kanavoituivat koulusurmien ihannoituihin ja lopulta toteuttamiseen. Teko oli kopio aiemmista koulusurmista, joista tekijä oli saanut tietoja lähinnä verkosta.

Tekijä toteutti tekonsa käyttäen pienikaliiperista, mutta silti suuret vahingot mahdollistavaa itselataavaa eli puoliautomaattista ampuma-asetta. Hän sai aseeseen tarvittavat luvat Suomessa totuttuun tapaan helposti. Koulusurmista on poikkeuksetta käytetty ampuma-asetta ja sen käyttö on tekotapana mallitettu koulusurmia ihannoivien keskuudessa.

6 TOTEUTETUT TOIMENPITEET

Laajimmat Kauhajoen koulusurmien jälkeen toteutetut toimenpiteet ovat edenneet sisäisen turvallisuuden ohjelman puitteissa. Ministeriöt laativat ehdotukset sisäisen turvallisuuden ohjelman toimenpiteiden toimeenpanon tehostamiseksi. Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä käsitteli ja hyväksyi ehdotukset 5.11.2008. Toimenpiteet jaoteltiin seuraavasti:

1. Viranomaisten nuorisolle suunnattujen verkkopalvelujen kehittäminen ja laajentaminen
2. Viranomaisten välisen tiedonvaihdon tehostaminen ja mahdollisten esteiden poistaminen
3. Nettivalvonnan tehostaminen
4. Paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittäminen
5. Turvallisuuskortti
6. Muut ehdotukset

Muut ehdotukset sisälsivät nimikkopoliisin nimeämisen kouluille, väkivaltaisiin nettipeleihin puuttumisen, viharikoksiin puuttumisen ja yhteistyön median kanssa.

Sisäisen turvallisuuden ohjausryhmä ja ministeriryhmä käsittelivät marraskuussa 2009 seurantaraportit toimenpiteiden toimeenpanosta. Toteutetuksi kirjatut toimenpiteet on lueteltu liitteessä 2. Muita kuin sisäisen turvallisuuden ohjelmaan välittömästi liittyviä toimenpiteitä ovat:

- Suomen palopäällystöliitto on julkaissut uuden Oppilaitosten turvallisuusoppaan.
- Julkisen Sanan Neuvosto on marraskuussa 2009 asettanut työryhmän pohtimaan Journalistin ohjeiden uudistamisen tarvetta. Työryhmällä on työskentelyaikaa huhtikuun 2010 loppuun saakka.
- Depression käypä hoito -suositus on uusittu. Keskeisiä uusia asioita ovat depression ehkäisy psykologisten interventtioiden ja elintapamuutosten avulla, liikunta akuuttihoidon tukena ja Vaikuttavaksi osoitettujen psykoterapeuttisten hoitomuotojen laajempi kirjo.
- Heinäkuussa 2009 on tullut voimaan valtioneuvoston asetus (380/2009) neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Asetuksessa on huomioitu erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen järjestäminen, mielenterveyden tukeminen ja edistäminen sekä koulukiusaamisen ehkäisy.
- Oppilaitosten turvallisuutta käsittelevä työryhmä on julkaissut tammikuussa 2010 raporttinsa sisäasiainministeriön julkaisusarjassa (40/2009). Tehtävänä oli ohjeistaa pelastussuunnitelmien tekoa, antaa ohjeet kouluille, poliisille ja pelastusviranomaisille uhkatilanteissa toimimisesta sekä suunnitella, miten ohjeistukset saadaan käytäntöön.
- Nuorisolakia koskevassa lakiesityksessä 4.2.2010 on uudet säännökset paikallisten viranomaisten monialaisesta yhteistyöverkostosta sekä etsivästä nuorisotyöstä ja siihen liittyvästä tietojen luovuttamisesta. Lisäksi etsivään nuorisotyöhön

on varattu vuoden 2010 budjettiin määrärahaa etsivän nuorisotyön laajentamiseksi noin 60 prosenttiin kunnista.

- Kirkko on lisännyt oppilaitospappien ja muiden koulu- ja oppilaitostyöntekijöiden määrää, käynnistänyt henkisen huollon kehittämistyön, lisännyt toimintaa verkossa ja parantanut palvelevan puhelimen päivystysvalmiutta.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa (THL) on meneillään kahden vuoden prospektiivinen seurantatutkimus tapahtumalle altistuneiden opiskelijoiden selviytymisestä, tuesta ja hoidosta. Väliraportti julkaistiin vuonna 2009.
- Puolustusvoimat on kartoittanut ja tarkastanut aseiden käsittelyä, säilytystä ja hallussapitoa koskevan ohjeistuksensa ja kehittänyt varusmiehille tehtävää soveltuvuustestausta.
- Pelastustoimessa on otettu käyttöön uusi tilannekuvajärjestelmä Jotke.
- Koulusurma-aiheesta on järjestetty useita seminaareja.

7 SUOSITUKSET

7.1 Aseiden saatavuus

Tekijä käytti koulusurmissa itselataavaa eli puoliautomaattista pienoispistoolia, jota varten hän oli hankkinut tarvittavat luvat. Tekijä sai luvat Suomessa totuttuun tapaan helposti. Jokelan koulusurmaaja sai aseensa ilman luvan myöntäjän tapaamista. Kauhajoen tapauksessa käytännöt olivat muuttuneet niin, että poliisimies haastatteli tekijää hankkimislupaa myönnettäessä. Lisäksi tekijä joutui verkkoon laittamiensa videoiden johdosta uudelleen poliisiin puhutteluun. Kummassakin keskustelussa tekijän katsottiin sen aikaisten käytäntöjen mukaisesti olevan soveltuva henkilö aseiden haltijaksi.

Pyrkimys tunnistaa mahdolliset rikolliset aiheet poliisiin tai lääkärin haastattelussa on epäluotettavaa, minkä osoittavat jo Jokelan ja Kauhajoen koulusurmaajien kyky käyttäytyä tarvittaessa asiallisesti. Myöskään mielenterveyteen liittyvistä diagnooseista ei voida löytää sellaista rajaa, jonka perusteella hakijaa voitaisiin pitää soveltuvana tai epäsoveltuvana aseiden haltijana.

Aikaisemmissa koulusurmissa on poikkeuksetta käytetty ampuma-asetta. Yhdysvaltalaisissa koulusurmaselvityksissä on lisäksi todettu, että tyypillisesti koulusurmaajalla on ollut ase helposti käytettävissään. Ase, jolla on mahdollista ampua lyhyessä ajassa paljon laukauksia, mahdollistaa useiden henkilöiden surmaamisen. Kauhajoella kukaan luokassa olleista 13 henkilöstä ei päässyt ampumisen aikana pakenemaan.

Suomessa on paljon aseita, ja ilmapiiri on ollut muun muassa historiallisista perinteistä johtuen asemyönteinen. Aseita käytetään moniin tarkoituksiin, enimmäkseen metsästyseen ja urheiluammuntaan. Näillä harrastuksilla ei ole välitöntä yhteyttä koulusurmiin eikä yleensä muihinkaan väkivaltarikoksiin, sillä aseita käytetään väkivallantekoihin kokonaisuudessaan varsin vähän. Aseiden suuri määrä ja helppo saatavuus kuitenkin lisäävät asemyönteisyyttä, antavat mahdollisuuksia aseiden käyttöön tuhoisiin tarkoituksiin ja siten huonontavat yleistä turvallisuutta. Laillisista aseista osa ajautuu laittomille markkinoille esimerkiksi varkauksien kautta. Harrastuksissa tulisi voida käyttää ainoastaan sellaisia aseita, joiden avulla mittavat veriteot eivät olisi helposti mahdollisia.

Suositus 1.

Sisäasiainministeriön tulisi huolehtia siitä, että kaikki sellaiset käsiaseet, joilla on mahdollista ampua lyhyessä ajassa paljon laukauksia, kerätään pois esimerkiksi maksua vastaan, ja että uusia hankkimislupia näille aseille ei myönnetä. Luvattomien aseiden poisluovutusmahdollisuuden houkuttelevuutta tulisi lisätä.

Suositus 2.

Sisäasiainministeriön tulisi huolehtia siitä, että ampuma-aseiden hallussapidon ikäraja nostetaan 20 ikävuoteen, luvista tehdään määräaikaista ja luvan saanti edellyttää vähintään kahden vuoden pituista ampumaharrastusta.

Aseiden saatavuutta koskeviin suosituksiin on yhden tutkintalautakunnan jäsenen jättämä eriyvä mielipide liitteessä 1.

7.2 Nuorten mielenterveyspalveluiden kehittäminen

Tekijä oli kärsinyt vaihtelevista mielenterveydellisistä oireista noin kymmenen vuoden ajan ja jälkikäteen käytettävissä olleiden tietojen perusteella hän oli sairastumassa vakavasti. Hänelle annettiin lääkehoitoa masennukseen ja ahdistukseen. Tekijä olisi todennäköisesti hyötynyt tutkimuksista, jotka olisi tehnyt psykiatriaerikoistunut lääkäri. Jokelan koulusurmaajasta puolestaan todettiin, että hän ei saanut mielenterveyden häiriöönsä asianmukaisen monipuolista ja suunnitelmallista hoitoa sekä riittävän tiivistä seurantaa.

Nuorisolain tarkoittamien nuorten eli alle 29-vuotiaiden mielenterveydestä olisi erityisesti pidettävä huolta, jotta syrjäytymiskehitys saadaan katkaistua mahdollisimman alkuvaiheessa. Pelkkää kevyin perustein annettavaa lääkehoitoa ei voida pitää hyvänä hoitona nuorelle. Nuorille terapeutinen tuki on keskeinen osa hoitoa.

Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden kehittämistarvetta osoittavat myös YK:n lasten oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutumista seuraavan komitean Suomelle osoittamat viimeisimmät suositukset vuodelta 2005. Komitea suositteli, että Suomi tehostaa toimipiteitään nuorten itsemurhien estämiseksi ja vahvistaa mielenterveyspalvelujaan.

Suomalaisen lääkäriseuran Duodecimin helmikuussa 2010 julkaiseman nuorten hyvin- ja pahoinvointia koskevan konsensuslausuman mukaan 13–22-vuotiaiden nuorten psyykenlääkityksen aloittaminen vaatii aina erityistä harkintaa ja huolellista arviointia. Tämän vuoksi lääkityksen aloittaminen edellyttää erikoislääkärin tai muun nuorten psyykenlääkehoitoon perehtyneen lääkärin tutkimusta.

Suositus 3.

Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi huolehtia siitä, että alle 23-vuotiaille ei aloiteta mielenterveyslääkehoitoa ilman psykiatriaan tai nuorten psyykenlääkehoitoon perehtyneen lääkärin tutkimusta.

7.3 Sukupolvien välisen vuorovaikutuksen parantaminen oppilaitoksissa

Tekijä oli puhunut koulusurmista ja kiusaamiskokemuksistaan muille. Hänen mielen-terveysongelmansa olivat joillakuilla tiedossa, ja vielä useampi tiesi hänen ajoittain runsaasta alkoholinkäytöstään ja aggressiivisuudestaan päihtyneenä. Tietoja oli tekijän ystävilä, muilla opiskelijoilla, hänen vanhemmillaan sekä jossain määrin terveydenhuollossa ja opettajilla. Tekijällä nähtiin olevan joitakin ongelmia, mutta kokonais kuvaa ei ollut kenelläkään. Jokelan koulusurmien taustalla oli vastaavanlainen asetelma.

Nuorten sosiaalisiin yhteisöihin kuuluvilla on merkittävät vaikutusmahdollisuudet toistensa hyvinvointiin. Lisäksi tarvitaan muitakin auttamiseen kykeneviä verkostoja, joita ovat esimerkiksi kouluyhteisö, terveydenhuolto ja nuorisotoimi. Yhteistyön toimimiseksi tarvitaan hyvää sukupolvien välistä vuorovaikutusta, joka antaisi mahdollisuuden tunnistaa nuorten sosiaalisen pahoinvoinnin näkymättömäksi jääviä kipupisteitä ja päästä kiinni nuorten arkielämää koskevaan hiljaiseen tietoon. Tarvetta on sekä yksityiselle että kaikille avoimelle keskustelulle.

Hyvä vuoropuhelu edellyttäisi koulukulttuurisia muutoksia, joiden avulla aikuisten ja nuorten välillä olisi myös nuorten tunnistamia luottamuksellisia suhteita ja nuorten osallisuutta tukevia rakenteita. Muutosta voidaan saada aikaan koulukohtaisesti, mutta myös vahvistamalla erityisesti opettajien ymmärrystä nuorten sosiaalisista ryhmäprosesseista. Siinä annettavaa on nuorisotyöllä ja kansalaisjärjestöillä, joiden osaamista ja toimintatapoja on tärkeää hyödyntää sukupolvien välisen vuorovaikutuksen vahvistamisessa myös koulu-ympäristöissä. Nuorten kohtaaman tai tekemän väkivallan ehkäisy, tunnistaminen ja käsitteleminen on kaikkien nuorten kanssa työtä tekevien kasvatuksellinen tehtävä.

Opiskelijoiden ongelmien tunnistamista ja niiden kokonaisvaltaista hoitamista edistäisi osaltaan ammattikorkeakoulun opiskelijahuollon, oppilaskuntatoiminnan ja terveydenhuoltojärjestelmän vahvistaminen. Mallia voitaisiin ottaa muun muassa yliopistosta ja työterveydenhuollosta, jossa muun muassa järjestetään työhöntulotarkastus ja apua ongelmiin tarjotaan viiveettä. Kaiken kaikkiaan eri asteen kouluissa on havaittu suuria puutteita esimerkiksi lääkäri- ja psykologipalveluiden saatavuudessa. Henkilöstömitoituksesta sekä terveystarkastuksista annetut suositukset ovat laajasti jääneet toteutumatta. Myös opiskelijoiden mahdollisuudet osallistua oman toimintansa suunnitteluun ovat vaihdelleet merkittävästi.

Suositus 4.

Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi yhdessä opetusministeriön kanssa huolehtia siitä, että opiskeluterveydenhuollon resursseja vahvistetaan erityisesti mielenterveyden osalta. Tämä edellyttäisi muun muassa säännöllisiä pakollisia terveystarkastuksia.

Suositus 5.

Opetusministeriön tulisi huolehtia siitä, että oppilaille ja opiskelijoille luodaan koulukohtaisia mahdollisuuksia tuoda myös verkossa esiin huoliaan ja ajatuksiaan sekä keskustella opiskelijahuoltohenkilöstön kanssa. Järjestelmään tulisi liittää menetelmät ongelmatilanteiden tunnistamiseksi ja käsittelemiseksi.

7.4 Oppilaitosten kokonaisvaltainen turvallisuussuunnittelu

Kauhajoen koulusurmissa omatoiminen pelastautuminen kuulutuksineen edesauttoi sitä, että surmatyö rajoittui yhteen luokkaan. Poistumista vauhditti kuulutusjärjestelmällä annettu poistumiskäskey. Koulu oli varautunut erilaisiin tapahtumiin, vaikka koulusurman kaltaista tilannetta ei ollut suunnitelmissa tunnistettu riskiksi.

Pelastuslainsäädäntö edellyttää oppilaitoksille pelastussuunnitelmaa, jossa painopiste on yleensä paloturvallisuudessa mutta myös muissa onnettomuuksissa. Peruskouluille ja lukioille vaaditaan opetussuunnitelman perusteissa kriisisuunnitelmaa ja suunnitelmaa oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta. Vastaavat varautumisvelvoitteet ovat nykyisin myös ammattikorkeakouluja ja yliopistoja koskevassa lainsäädännössä. Henkilökuntaa koskevia turvallisuusasioita käsitellään työturvallisuussäädöksissä. Sisäisen turvallisuuden ohjelmassakin mainittua paikallista turvallisuussuunnittelua puolestaan tehdään kunnallisella tasolla. Kauhajoella suunnittelun johtovastuu on poliisilla.

Koulujen ja oppilaitosten näkökulmasta velvoitteet vaikuttavat monimutkaisilta, sektoroituneilta ja sellaisilta, että kokonaisuuden sijaan korostuvat kunkin aiheen omat erityispiir-

teet. Vaarana on, että useita erillisiä suunnitelmia ei pystytä ylläpitämään ja kouluttamaan riittävästi. Lisäksi eri suunnitelmissa voi olla päällekkäisyyksiä ja niiden väliin voi jäädä aukkoja. Parhaiten oppilaitosten tasolla toiminee pelastussuunnittelu, jota pelastusviranomaisen ohjaa säännöllisissä palotarkastuksissa.

Turvallisuussuunnittelun tuloksellisuutta edistäisi kokonaisvaltainen, laajasti turvallisuusriskejä arvioiva lähestymistapa. Riskien tunnistamisessa auttavat tiedot muualla ja omassa yhteisössä sattuneista onnettomuuksista, vaaratilanteista ja muista tapahtumista. Koulusurmien osalta on muistettava, että ilmiö kehittyy ja muuttuu. Riskien tunnistaminen antaa perustan onnettomuuksien ja muiden tapahtumien ehkäisemiselle, mikä esimerkiksi pelastussuunnittelussa usein on jäänyt vain vähälle huomiolle.

Suositus 6.

Sisäasiainministeriön, opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön tulisi yhdessä huolehtia siitä, että turvallisuuteen liittyvä suunnittelu ja ohjeistus keskitetään oppilaitoksissa yhteen säännöllisesti päivitettävään asiakirjaan. Keskeistä on riskien tunnistaminen, niiden toteutumisen suunnitelmallinen ehkäisy sekä helposti opittavat ja esimerkiksi taskukokoisena opiskelijoille jaettavat toimintamallit eri tilanteisiin.

7.5 Moniviranomaistilanteen johtaminen

Viranomaisten yhteistoiminta Kauhajoella tapahtui pääosin kenttäjohtotasolla. Toimintatavat muotoutuivat tilanteen aikana samankaltaisiksi, jollaisiin oli käytännössä totuttu yksittäisissä pienemmissä yhteisissä tehtävissä. Varautumisen malliksi sopiikin hyvin se, että toimitaan niin kuin on aikaisemmin tehty tai harjoiteltu. Suuressa tilanteessa erona on kuitenkin toimijoiden määrä ja korostunut johtamistarve. Tässä tapauksessa tilanne miellettiin poliisijohtoiseksi ja siten yleisjohdon voitiin katsoa olevan poliisilla. Toimintaan osallistuneilla viranomaisilla ei ollut riittävää yhteistä tilannekuvaa. Toiminnan yhteensovittaminen oli jossain määrin satunnaista.

Jos pelastustoimintaan osallistuu useamman toimialan viranomaisia, pelastuslain mukaan tilanteen yleisjohtajana toimii pelastustoiminnan johtaja. Tästä on koulusurmatilanteissa poikettu, vaikka muunlaiseen menettelyyn ei ole yhdessä ennalta varauduttu. Poliisijohtoisuus lienee tällaisissa tapauksissa luontevinta, mutta joissakin tilanteissa voi syntyä rajankäyntiä. Näin voisi olla esimerkiksi räjähdyksessä tai tulipalossa, jonka syytä ei aluksi tiedetä tai vaikkapa Nokian vesikriisin 2007 kaltaisessa tilanteessa. Koulusurmssakin pelastustoiminnan luonne voi olla merkittävästi toisenlainen, jos rakennuksessa on voimakas tulipalo ja paljon pelastettavia tai loukkaantuneita. Johtamisvastuukysymysten olisi syytä olla etukäteen selvillä eri tilanteissa ja tilanteiden muuttuessa toiminnan aikana.

Ohjeissa, suunnitelmissa, koulutuksessa ja harjoittelussa ei ole varauduttu riittävästi onnettomuus- ja erityistilanteisiin, joissa edellytetään useiden viranomaisten osallistumista ja yhteistoimintaa. Puutteet korostuvat tilanteissa, joissa on nopeasti ratkaistava toimivaltuuksiin, toimenpiteiden yhteen sovittamiseen, tilannekuvan ylläpitoon sekä yleisjohtamiseen liittyviä kysymyksiä.

Suositus 7.

Sisäasiainministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön tulisi yhdessä luoda poliisille, pelastustoimelle ja ensihoidolle yhteisesti hyväksytyt yhteistoimintasuunnitelmat, jotka soveltuvat eri tilanteisiin ja toiminnan aikaisiin tilanteiden muutoksiin. Suunnitelmien toimivuus käytännössä edellyttää koulutusta ja harjoittelua.

7.6 Viranomaisyhteistyö ennaltaehkäisyssä

Koulusurmien taustalla on ollut pahoinvointia ja ongelmia, joita yhteiskunnan toimijat eivät ole riittävästi tunnistanee eikä varhaiseen puuttumiseen ole kyetty. Kokonaisvaltaisemman ymmärryksen ja välittämisen ilmapiirin luomiseksi tutkintalautakunta toistaa Jokelan koulusurmien tutkintalautakunnan suosituksen 11.

Suosituksen toteuttamisen painopisteen tulisi erityisesti olla ennaltaehkäisyssä. Siihen liittyy muun muassa tarve keskittää poliisin ennalta estävän työn opetus yhdeksi opinto-kokonaisuudeksi, mikä auttaisi kehittämään poliisin ennalta estävää työtä osaksi poliisin jokapäiväistä toimintatapaa.

Suositus 8.

Sisäasiainministeriön tulisi yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetusministeriön kanssa kehittää moniviranomaisyhteistyötä siten, että se on suunnitelmallista ja säännöllistä. Yhteistyöllä varaudutaan erilaisiin tilanteisiin sekä harjoitellaan ja yhteen sovitetaan myös ennalta ehkäisevää turvallisuustyötä.

7.7 Psykososiaalisen tuen koordinointi

Tapahtuma aiheutti mittavan psykososiaalisen tuen tarpeen, joka jakautui monelle paikkakunnalle. Kaikki uhrit, heidän omaisensa ja monet ammattikorkeakoulun opiskelijat olivat kotoisin muualta kuin Kauhajoelta. Psykososiaalinen tuki on osa sosiaali- ja terveydenhuoltoa, josta huolehtii ensisijaisesti tuen tarvitsijan kotikunta ja erityisesti sen terveyskeskuksessa toimiva kriisiryhmä. Käytännössä tukea voidaan antaa kuntayhtymien kautta, erikoissairaanhoidon kautta sairaanhoitopiiristä sekä järjestöistä tai kirkosta. Kauhajoen lähiseuduilla kriisityötä oli tehty kuntien yhteistyönä jo vuosia, mikä helpotti kriisityön nopeaa aloittamista.

Pian kävi ilmi, että mittava kriisityö edellytti paljon enemmän työntekijöitä, rahaa ja hallintoa kuin mihin oli normaaliolojen tilanteita varten varauduttu. Näin mittavaan kriisityöhön ei ainakaan pienissä kunnissa ole valmiuksia etenkin tapahtumassa, johon liittyy lukuisia kuntia ja muita organisaatioita. Kauhajoen tilanteessa pitkään jatkuva kriisityö saatiin järjestettyä perustamalla hanke, hakemalla sille rahoitusta ja palkkaamalla henkilöstöä. Järjestely jouduttiin luomaan akuutissa tilanteessa, mihin kului aikaa ja resursseja, joita olisi mieluummin voitu käyttää auttamistyöhön. Hanketta luotaessa vastuut ja kokonaisuuden johtaminen eivät olleet ennalta määriteltyjä eikä rahoituksen järjestäminen ollut varmaa.

Psykososiaalisen tuen antamiseen kyvykästä henkilöstöä on Suomessa paljon useissa eri organisaatioissa. Etukäteen suunniteltuja käytäntöjä näiden resurssien tehokkaalle hyödyntämiselle ei kuitenkaan ole. Sen vuoksi tuen aloittamiseen voi liittyä viivytyksiä, epätietoisuutta eri organisaatioiden tehtävistä, päällekkäisyyksiä, huolta resurssien jatkuvuudesta,

kokonaisuuden johtamisen puutetta ja tuen epätarkoituksenmukaista kohdentumista. Esimerkiksi kaukana tapahtumapaikasta asuvan tuen tarve voi jäädä huomioitta. Sama voi tapahtua esimerkiksi linja-auto-onnettomuudessa, jossa uhrin tai onnettomuudesta selvinneet voivat olla muualta kuin tapahtumakunnasta.

Suositus 9.

Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi huolehtia siitä, että suurten kriisien psykososiaalista tukea varten on käytössä suunnitelmat, resurssit, määritellyt vastuut ja päätösvaltainen asiantunteva johto riippumatta siitä, missä onnettomuus tapahtuu tai mistä asianosaiset ovat kotoisin. Tavoitteena on, että kaikki saavat tarvitsemansa yksilöllisen ja yhteisöllisen sekä myös käytännön asioihin liittyvän tuen tarvitsemaansa aikaan.

Helsingissä 17.2.2010

Pekka Sauri
Puheenjohtaja

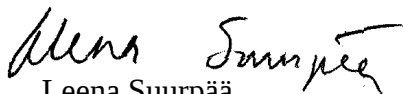

Pekka Aho

Mirjam Kalland

Esko Kaukonen

Ullamajja Kivikuru

Pauli Niemelä

Leena Suurpää

Kai Valonen

Sini Järvi
Sihteeri

LÄHDELUETTELO

1. Poliisin esitutkintapöytäkirjat 2400/R/350/08, 2400/S/10526/08 ja 2400/R/363/08
2. Päätös tekijän hoidon asianmukaisuuden selvittämisestä, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Dnro 199/05.01.03.00/2009, 1.12.2009
3. Kauhajoen ampumissurmille altistuneiden opiskelijoiden selviytyminen, tuki ja hoito, Kahden vuoden prospektiivisen seurantatutkimuksen väliraportti, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 44/2009
4. Henkirikoskatsaus 1/2007, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkojulkaisuja 5
5. Henkirikoskatsaus 2008, Verkkokatsauksia 8/2008, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
6. Suomalaiset väkivallan uhreina, Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2005
7. Causes of death in the EU25 – Significant differences among Member States, Eurostat, 96/2006 - 18 July 2006
8. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, Poliisiammattikorkeakoulu & Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2008
9. The Final Report and Findings of the Safe School Initiative, Implications for the Prevention of School Attacks in the United States, United States Secret Service and United States Department of Education, Washington, D.C., 2002
10. The Social Roots of School Shootings, Katherine S. Newman, 2004
11. The School Shooter, A Threat Assessment Perspective, Mary Ellen O'Toole, Supervisory Special Agent, Federal Bureau of Investigation, 2000
12. Evil Inside Human Violence and Cruelty, Roy F. Baumeister, New York, Owl Books, 1997
13. Developmental psychopathology, Perspectives on adjustment, risk and disorder, S Luthar, J Burack, D Cicchetti & J Weisz (eds), Cambridge University Press, 1997
14. Resilience and vulnerability, Adaptation in the context of childhood adversities, S Luthar (ed.), Cambridge University Press, 2007
15. Rampage, The social roots of school shootings, K. Newman, New York, Basic Books, 2004
16. The Columbine Legacy, Rampage Shootings as Political Acts, Larkin, Ralph W, American Behavioral Scientist 52(9), 1309–1326, 2009
17. Paikallistason ymmärrys tärkeää kouluammuntatapausten käsittelyssä, Pekka Räsänen & Atte Oksanen, Tieteessä tapahtuu 25(7), 36–39, 2008
18. Yhteisöllisyys ja väkivalta, koulusurmien kokeminen paikallistasolla, Atte Oksanen & Pekka Räsänen, Yhteiskuntapolitiikka 73(6), 652–658, 2008

19. Lapsuus ja satuttaminen kulutusyhteiskunnassa, Atte Oksanen, kirjassa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) Paljastettu intiimi, Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa, Lapland University Press, 221–257, 2008
20. Kuvista teoksi, Väkivaltapelien vaikutukset lapsiin ja nuoriin, C A Anderson, G A Douglas & K Buckley, Like, 2008
21. The organization of attachment relationships, Maturation, culture and context, Crittenden P M & Claussen A H., Cambridge University Press, 2000
22. Affect regulation, mentalization and the development of the self, P Fonagy, G Gergely, E Jurist E & M Target (eds), Other Press, New York, 2002
23. Kriminalipsykologia, Jaana Haapasalo, PS-kustannus, Jyväskylä, 2008
24. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma, Saija Alatupa, Krister Karppinen, Liisa Keltikangas-Järvinen & Hannele Savioja, Sitran raportteja 75, 2007
25. Pyhä ja paha menevät sekaisin maallistuneessa yhteiskunnassa, Tarmo Kunnas, Helsingin sanomat 2.10.2008 (s. A2)
26. Panssaroitu maskuliinisuus – mies, väkivalta ja kulttuuri, Arto Jokinen, Tampere University Press, 2000
27. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa, Perusraportti kyselystä vuonna 2008, Pirjo Väyrynen, Vesa Saaristo, Kirsi Wiss & Anne-Marie Rigoff, Opetushallitus, 2009
28. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma 2007
29. Oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmän toimenpide-ehdotukset, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:34
30. Opiskeluterveydenhuollon opas, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:12
31. Valtionhallinnon viestintä kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 15/2007
32. Valtionhallinnon kriisijohtamismallin toteuttaminen alue- ja paikallishallinnossa, Työryhmän väliraportti, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2008
33. Hallituksen strategia-asiakirja 2007, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 18/2007
34. Hallitusohjelman toimeenpanon arviointi hallituskauden puolivälissä, Hallituksen strategia-asiakirjan seuranta, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 14/2009
35. Muistio hallinnonaloilla käynnissä olevat ja toteutetut toimet Jokelan ja Kauha-joen koulusurmien johdosta, 26.11.2009, Sisäasiainministeriö, Sisäisen turvallisuuden sihteeristö
36. Lähipoliisitoiminnan strategia, Lähipoliisitoiminnan ja turvallisuusyhteistyön kehittämisen strategiset linjaukset ja tavoitteet, Poliisin ylijohdon julkaisusarja 1/2007
37. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011, ”Tulevaisuus velvoittaa, tämä päivä ratkaisee”, Opetusministeriö, Opetusministeriön julkaisuja 2007:41

38. Nuorta ei jätetä – Puhalletaan yhteen hiileen, Moniammatillista viranomaistyötä ja sen lakisääteistämistä selvittävän poikkihallinnollisen työryhmän muistio, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:5
39. Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki- ja palvelut, Opas kunnille ja kuntayhtymille, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:16
40. Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely, Lapsen oikeuksien komitea, CRC/C/15/Add.272, 30.9.2005
41. Tunnetut sotilaat, Varusmiehen kokemus ja terveystaju, Tommi Hoikkala, Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2009
42. Nuorten puhetta väkivallasta, Päivi Honkatukia, Leo Nyqvist & Tarja Pösö, Haaste-lehti 3/2005
43. Lapset ja nuoret väkivallan uhreina, Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta tilastojen ja kyselytutkimusten valossa, Noora Ellonen, Janne Kivivuori & Juha Kääriäinen, Poliisiammattikorkeakoulu & Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2007
44. Nuorisorikollisuuden sosiologiset selitykset, Janne Kivivuori, kirjassa Nuorisorikollisuus, Määrä, syyt ja kontrolli, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 2006
45. Palveluiden väliin putoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin?, Tutkimusinventaari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista, Reetta Pietikäinen, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2007
46. Kasvuyhteisö nuorten turvana, Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen, Noora Ellonen, Tampere University Press & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2008
47. Kauhajoen jälkipaini, Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja, Tommi Hoikkala & Leena Suurpää (toim.), Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2009
48. Väkivalta koulukodista käsin, Päivi Honkatukia, Leo Nyqvist & Tarja Pösö, kirjassa Markku Jahnukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) Nuoruus ja koulukoti, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 151–188, 2004
49. Nuorten miesten monikulttuurinen elämäntilanne ja rikollisuus, Päivi Honkatukia & Leena Suurpää, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2007
50. Uhrin rikosprosessissa – haavoittuvuus, kohtelu ja palvelut, Päivi Honkatukia, Ilmestyy Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisusarjassa
51. Viiltoja, Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa, Tomi Kiilakoski, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2009
52. Nuorisorikollisuus, Määrä, syyt ja kontrolli, Janne Kivivuori & Päivi Honkatukia (toim.), Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 2006
53. Perusarvot puntarissa, Nuorisobarometri 2007, Sami Myllyniemi, Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 2007

54. Mitä kuuluu?, Nuorisobarometri 2008, Sami Myllyniemi, Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2008
55. Taitekohtia, Nuorisobarometri 2009, Sami Myllyniemi, Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2009
56. Aika vapaalla, Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009, Sami Myllyniemi, Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2009
57. Nuoria koskeva syrjäytymistieto, Avauksia tietämisen politiikkaan, Leena Suurpää (toim.), Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 2009
58. Journalistinen etiikka kriisissä – kiireen ja kilpailun haasteet toimittajien ammatilliselle itsekurille, Laura Juntunen, Media & Viestintä 2/2009
59. Kriisijournalismia ennen ja nyt, Pentti Raittila & Kari Koljonen, Media & Viestintä 2/2009
60. Kauhajoen koulusurmat mediassa, Pentti Raittila, Paula Haara, Laura Kangasluoma, Kari Koljonen, Ville Kumpu & Jari Väliverrönen, Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisu A 111/2009
61. Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa, Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä, Salli Hakala, Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitoksen tutkimusraportti 2/2009
62. ”Netti edellä” kuolemaan – koulusurmat kommunikatiivisena ilmiönä, Johanan Sumiala & Minttu Tikka, Media & Viestintä 2/2009
63. Symbolisen johtajuuden kriisi – koulusurmat ravisuttavat verkostoyhteiskuntaa, Salli Hakala, Media & viestintä 2/2009

LIITE 1. Eriävä mielipide tutkintaselostuksen kohtaan 7.1

Tutkintalautakunta on päättänyt esittämään Kauhajoen koulusurmia käsittelevässä tutkintaselostuksessa ampuma-aseita koskevassa suosituksessa 1, että kaikki sellaiset käsiaseet, joilla on mahdollista ampua lyhyessä ajassa paljon laukauksia, kerättäisiin pois seuraavassa muodossa:

Sisäasiainministeriön tulisi huolehtia siitä, että kaikki sellaiset käsiaseet, joilla on mahdollista ampua lyhyessä ajassa paljon laukauksia, kerätään pois esimerkiksi maksua vastaan, ja että uusia hankkimislupia näille aseille ei myönnetä. Luvattomien aseiden poisluovutusmahdollisuuden houkuttelevuutta tulisi lisätä.

Käytännössä mainittu suositus tarkoittaisi puuttumista kansalaisten perustuslailla suojattuun oikeuteen, omaisuuden suojaan. Edelleen suositus tarkoittaisi sellaisten ampumaurheilulajien lopettamisen, jopa olympialajien, joissa käytetään puoliautomaattipistooleita. Kuitenkaan tällä suosituksella ei saataisi luvattomia puoliautomaattipistooleita kerättyä pois, vaan ne jäisivät edelleen näitä aseita luvattomasti pitävien henkilöiden haltuun. Käytännössä poiskerääminen koskisi vain luvallisia ampuma-aseita.

Katson, että yllämainitun puoliautomaattipistooleiden totaalkiellon sijasta suosituksen tulisi mahdollistaa edelleen vastuullinen ampumaurheiluharrastus. Lisäksi suosituksella pitäisi pyrkiä vaikuttamaan siihen, että lupaviranomaisille mahdollistettaisiin entistä paremmat mahdollisuudet paneutua luvanhakijan taustoihin ja että luvanhakijan ampumaurheilun harrastuneisuuteen kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota lupaprosessissa.

Tosiasia on, että Suomessa on paljon ampuma-aseita. Suuret ampuma-aseiden määrät ovat mahdollistaneet myös ampuma-aseiden väärinkäytöksiä ja aseiden päätyksiä tavalla tai toisella luvattomasti sellaisen henkilöiden haltuun, joille lupaviranomainen ei myöntäisi ampuma-aseen hankkimis- ja hallussapitolupaa. Lisäksi, kuten suosituksen johdannossa mainitaan, aikaisemmissa koulusurmissa on poikkeuksetta käytetty ampuma-asetta. Edelleen yhdysvaltalaisissa koulusurmaselvityksissä on todettu, että tyypillisesti koulusurmaajalla on ollut ase helposti käytettävissään. Kuitenkin FBI:n tekemän tutkimuksen mukaan aseiden saatavuus sinänsä ei ole riskitekijä.

Poliisihallituksen tulisi huolehtia siitä, että poliisilla on käytössään ajantasaiset sähköiset järjestelmät ampuma-aseista ja niiden haltijoista. Lisäksi sisäasiainministeriön ja poliisihallituksen tulisi huolehtia siitä, että poliisi saa käyttöönsä ampuma-aseenhankkimisprosessin yhteydessä ja tarvittaessa koko ampuma-aseen hallussapitoluvan voimassaolon ajan hakijan taustoista riittävän kattavan selvityksen myös terveydentilaa koskevista asioista sen estämättä, mitä asiakirjain julkisuudesta tai salassapidosta on säädetty, ja että tarvittaessa tietyn tyyppisistä ampuma-aseluvista tehdään määräaikaista. Myös puoliautomaattipistooleiden osalta hankkimisluvan ikärajan nostamista 20 vuoteen tulisi harkita. Samassa yhteydessä tulisi pohtia rinnakkaisluvan hyödyntämismahdollisuutta.

Katson, että suosituksen 1 tulisi kuulua alapuolella esitetyssä muodossa ja että se koskisi harrastus- ja metsästyskäyttöön myönnettyjä käsiaseita. Lisäksi suositus numero 2 tulisi poistaa.

Sisäasiainministeriön tulisi huolehtia siitä, että sellaisten ampuma-aseiden, joilla on mahdollisuus ampuä lyhyessä ajassa paljon laukauksia, hallussapidon ikäraja nostettaisiin 20 ikävuoteen, luvista tehtäisiin määräaikaista ja luvan saanti edellyttäisi vähintään kahden vuoden pituista ampumaurheiluharrastusta.

Pekka Aho
Tutkintalautakunnan jäsen

LIITE 2. Koulusurmien johdosta käynnistettyjen toimenpiteiden toteutuminen

Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä käsitteli 26.11.2009 seurantaraportit koulusurmien johdosta käynnistettyjen toimenpiteiden toimeenpanosta. Toteutetuiksi oli kirjattu seuraavat toimenpiteet:

1. Kouluampumisia ennalta ehkäisevät toimet

Tapausten kulun ja niihin vaikuttaneiden tekijöiden selvittäminen

- Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien tutkintalautakuntien asettaminen

Kouluammuskeluja ennalta ehkäisevien palveluiden kehittäminen

- Oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämistä pohtiva työryhmä on antanut muistionsa syyskuussa 2009. Muistion pohjalta on käynnistetty lainsäädäntötyö.
- Toteutettu perusraportti kyselystä Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa.
- Järjestetty ehkäisevän päihdetyön seminaari. Hyvistä käytännöistä laaditaan raportti.
- Aikalisä-toimintamallia laajennetaan. Toimintamallissa annetaan tukea varusmies- ja siviilipalveluksen ulkopuolelle jääville nuorille miehille.

Tukimateriaali, toimintaohjeet ja tutkimus

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on valmistellut tukimateriaalia seuraavasti: 1. Lapset ja nuoret ja Jokelan koulun tapahtumat ja 2. Lasten ja nuorten avuntarpeen tunnistaminen.
- Valmisteltu ja jaettu kansalaisille materiaalia lähipoliisitoimintaan liittyvästä rikostorjunnasta ja turvallisuusyhteistyöstä.
- Poliisiammattikorkeakoulun koulupoliisikurssin opetussuunnitelmassa on huomioitu Jokelan ja Kauhajoen tapahtumat.

Sähköisten medioiden haitallisten vaikutusten hallinta ja verkon valvonta

- Keskusrikospoliisi on ylläpitänyt verkkoseurantaa uusiin koulusurmauhkauksiin puuttumiseksi.
- Verkkoseurannalle osoitetun rahoituksen avulla on rekrytoitu kymmenen henkilöä.
- Työryhmä on valmistellut uudistuksia tietoteknisen tutkinnan järjestämiseen, verkkoseurantaan ja muun muassa teknologian hyödyntämistä hakukoneissa.
- Keskusrikospoliisi ylläpitää sekä vihjepuhelinta että vihjesähköpostilaatikkaa.

Aselupiin liittyvät käytännöt, ohjeet ja koulutus

- Aseasioita käsitteleville poliisilaitosten henkilöille on annettu yhtenäistämiskoulutusta ja muun muassa luvanhakijan haastatteluun liittyvää koulutusta.
- Annettu poliisilaitoksille aselupakäytäntöjä yhtenäistävä ohjeistus.

- Annettu kirje ampuma-aseiden hallussapitolupien antamisesta ja peruuttamisesta hallinnolle.
- Lupamenettelyn merkitystä korostetaan poliisilaitosten ennalta estävässä turvallisuustyössä sekä Poliisiammattikorkeakoulun opetussisältöjen laadinnassa.

Asevelvollisten palvelukseen määrääminen ja palveluskelpoisuuden seuranta

- Ennakkoterveystarkastuksia ja kutsuntatarkastuksia tehostetaan parantamalla asevelvollisten terveydentilaa koskevien rekisteritietojen saatavuutta ja ajantasaisuutta. Terveystarkastuksen toimijoille on laadittu ohjeistus. STM on antanut ohjeet mielenterveystyötä tekeville tahoille psykiatristen terveystietojen luovuttamisesta puolustusvoimille kutsuntaikäisistä asevelvollisista.

Lainsäädännön tarkistaminen

- Käynnistetty arviointi mediaympäristön lainsäädännön tarkistamistarpeista. Näyttäisi, että muutoksiin ei ole tarvetta.
- Valmistellaan asetus neuvolatoimintaa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa koskevan asetuksen uudistamiseksi.

Toiminta uhkailutilanteissa

- Valtion kriisijohtamismallin toteutumisen varmistamista valmistelevan työryhmän loppuraportti on julkaistu.
- Rikoksantorjuntaneuvosto laatii listan seikoista, jotka edesauttavat väkivallan vähentämistä paikallisella tasolla. Tarkistuslista sisältyy oppaaseen, joka lähetetään kaikkiin kuntiin.

Poliisihallinnon sisäiset ennalta estävät toimenpiteet

- Vuoden 2008 lähipoliisistrategiassa ja vuoden 2009 tulosohjauksessa on huomioitu ennalta estävän valistustyön kohdentaminen erityisesti kouluihin.
- Poliisiin vuoden 2009 tulosohjauksessa on huomioitu rikostorjunnan keskeisissä toimenpiteissä Jokelan ja Kauhajoen tapahtumat sekä kuntien turvallisuussuunnitelmien päivittäminen vastaamaan uutta 24 poliisilaitoksen tilannetta.

2. Tilanteen mukainen toiminta

Nuorisotyön kehittäminen

- Kauhajoella on avattu kriisipiste ja Ilmajoen nuorisotyötä on tuettu.
- Valmistunut opinnäytetutkielma Jokelan koulusurmien opetuksista kunnan nuorisotyölle.
- Julkaistu nuorisotutkijoiden julkaisu sekä Jokelan että Kauhajoen tapauksista.

Ulkoinen viestintä

- Viestintä kansainväliselle medialle Jokelan tapauksen yhteydessä. UM on ottanut käyttöön viikkopäivystysjärjestelmän.

- Viestintä kansainväliselle medialle, Suomessa oleville ulkomaalaisille toimittajille ja edustustoille Kauhajoen tapauksen yhteydessä.

Ampumistapausten esitutkinta

- Jokelan esitutkinta
- Kauhajoen esitutkinta

Toimintaohjeet ampumistapauksissa

- Suositus ammuskelutapausten käsittelystä kaikissa kouluissa
- Laajapohjaisen työryhmän asettaminen valmistelemaan toimia, joilla tuetaan kouluyhteisöjä ja rakennetaan turvallisuutta

Johtamiskäytännöt ja ohjeistus

- Paikallispoliisin kenttätoiminnan johtamisjärjestelmän tarkastelu yleisjohtoon käytännön järjestelyjen osana käynnissä olevaa poliisin hallintorakenteen uudistamista.
- Poliisin aseenkäyttöohjeiden mahdollinen tarkistaminen vastaavien tilanteiden varalle.

Koulutus

- Koulutustilaisuudet opetus- ja sivistystoimen, sosiaali- ja terveystoimen, pelastustoimen ja poliisitoimen edustajille, koulutuksen järjestäjille, koulujen ja oppilaitosten rehtoreille ja johtajille, oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien jäsenille, muille koulujen ja oppilaitosten valmiusryhmiin kuuluville.
- Koulusurmatilanteissa mukana olleet poliisimiehet ovat luennoineet useissa koulutustilaisuuksissa jakaen kokemuksiaan. Havainnot otetaan huomioon poliisin operatiivista toimintaa ja johtamista kehittävässä uudistuksessa.
- Poliisin koulutuksessa otetaan huomioon poliisin oma toiminta kouluammuskelutilanteissa ainakin taktisesta, sisäisen tiedonkulun, tiedottamisen ja sidosryhmäyhteistyön näkökulmasta.
- Kouluammuskelutapausten taktisista haasteista on järjestetty koulutustilaisuus kaikille uusille poliisilaitoksille.
- Käsitelty kouluammuskeluja seminaarissa Poliisiammattikorkeakoulussa, kansainvälisessä poliisiyhteistyöseminaarissa, poliisihallinnon sisäisessä lisäkoulutustilaisuudessa ja kriisityön päivillä.

3. Jokelan ja Kauhajoen tapausten jälkihoito

Jälkihoidon resursointi

- Myönnetty valtion budjetista rahaa koulusurmien jälkihoitoon useilta eri momenteilta.
- Tuusulan kunta on sijoittanut kriisityöntekijöitä Tuusulan kouluille.
- SPR on antanut katastrofirahaston avustusta Tuusulan kunnalle.
- Kela on antanut rahaa harkinnanvaraiseen kuntoutukseen.

Palvelujen saatavuus

- Jälkihoidon koordinaatioryhmän rekrytoinnissa avustaminen Tuusulan kunnassa. Koordinaatioryhmän tehtävänä on auttaa jatkotoimien organisoinnissa, avun tarpeen yksilöinnissä ja ostopalveluiden kartoittamisessa.
- Asetettu työryhmä tehtävänä kartoittaa tilanne ja sen kehittyminen Tuusulassa, yhteydenpito kunnan toimijoihin, kunnan tarvitseman avun arviointi, käytännön ohjemateriaalin tuottaminen, tiedottaminen, alueen psykiatrisen palvelujärjestelmän toimivuuden varmistaminen, toimet lasten ja nuorten pahoinvoinnin vähentämiseksi.
- Asetettu Kauhajoen tapausta käsittelevä työryhmä tehtävänänsä tukea Kauhajoen kaupunkia uhrien, heidän omaistensa sekä oppilaitoksen oppilaiden ja henkilökunnan kriisin alkuvaiheessa tarvitseman tuen ja kriisiavun selvittämisessä ja järjestämisessä.

Jälkivaikutusten torjunta ja huomioon ottaminen

- Kirje Jokelan lukiolle ampumistapauksen huomioon ottamisesta kevään 2008 ylioppilaskirjoitusten yhteydessä.
- Ampumistapauksen huomioon ottaminen ylioppilaskirjoitusten aihevalinnoissa.
- Koulujen turvallisuutta käsittelevä keskustelutilaisuus järjestöjen kanssa
- Koulujen turvallisuutta käsittelevä keskustelutilaisuus nuorisovaltuustojen ja oppilaskuntien jäsenille.

Yhteistyö median kanssa

- Viranomaisten ja median yhteistyötä käsiteltiin yhteisessä seminaarissa 3.11.2009.

Käynnissä olevia toimenpiteitä oli kirjattu seurantaraporttiin yhteensä 67.

Seurantaraportin julkaisemisen jälkeen sosiaali- ja terveysministeriö on antanut uudet psykososiaalista tukea koskevat ohjeet. Ohjeiden sisällöstä on myös annettu koulutusta.

Paikallista turvallisuussuunnittelua on kehitetty siten, että kaupunkien johto, pelastustoimi ja poliisi huolehtivat yhdessä siitä, että alueen kaikkien oppilaitosten pelastussuunnitelmat on päivitetty ja niiden mukaista toimintaa on harjoiteltu. Paikallisessa turvallisuussuunnittelussa tulee arvioitavaksi myös muut mahdolliset riskikohteet, joiden pelastussuunnitelmia on syytä tarkistaa nopealla aikataululla.

LIITE 3. Lausunnot

1. OIKEUSMINISTERIÖN LAUSUNTO

Oikeusministeriöllä ei ole lausuttavaa Kauhajoen tutkintalautakunnan raporttiluonnoksesta Kauhajoen koulusurmista 23.9.2008.

Kansliapäällikkö Tiina Astola

Osastopäällikkö Jarmo Littunen

2. SISÄASIAINMINISTERIÖN PELASTUSOSASTON LAUSUNTO

Suosituks

Sisäasiainministeriön pelastusosasto pitää tutkintaselostuksen suosituksia pelastustoimen näkökulmasta perusteltuina eikä niihin ole huomauttamista.

Toteutetut toimenpiteet

Toteutuneisiin toimenpiteisiin ehdotetaan lisättäväksi seuraavat:

1) *Oppilaitosten turvallisuus. Työryhmän raportti (Sisäasiainministeriön julkaisu 40/2009).*

Sisäasiainministeriö asetti 19.1.2009 oppilaitosten turvallisuustyöryhmän, jonka tehtävänä oli mm. ohjeistaa pelastussuunnitelmien tekoa, antaa ohjeet kouluille, poliisille ja pelastusviranomaisille uhkatilanteissa toimimisesta sekä suunnitella, miten ohjeistukset saadaan käytäntöön. Työryhmä luovutti raporttinsa 19.1.2010 opetusministeriölle ja sisäasiainministeriölle.

Työryhmän toimenpide-ehdotukset käsittävät ohjeet oppilaitosten pelastussuunnitelmien täydentämisestä niin, että ne ottavat huomioon myös Jokelan ja Kauhajoen kaltaiset tapahtumat. Lisäksi työryhmä esitti joukon muita ehdotuksia muun muassa koulurakennuksen rakennustekniseen turvallisuuteen liittyen. Tutkintaselostuksen suositukset ja työryhmän toimenpide-ehdotukset ovat hyvin yhdensuuntaisia.

2) *Moniviranomaistilanteen johtaminen*

Pelastuslain uudistamisessa on tarkoitus tarkentaa yleisjohtajan tehtäviä ja johtamisvastuita tilanteessa, jolloin pelastustoimintaan osallistuu useampia viranomaisia. Edellä mainittuihin tilanteisiin varautuminen (suunnittelu, koulutus, harjoitukset, yhteistoiminta) on ollut tulosohejauksessa ja muissa ohjeissa keskeinen huomionkohde.

3) Turvallisuusviranomaisten kenttäjohtamisjärjestelmän kehittäminen

Eri turvallisuusviranomaiset ovat sitoutuneet kenttäjohtamisjärjestelmän kehittämiseen siten, että järjestelmä mahdollistaa tilannekuvan ja muiden yhteisten asioiden käytettävyyden tehokkaasti. Yhteisen osan määrittely on käynnissä ja se liittyy hätäkeskustietojärjestelmän kehittämishankkeeseen.

Valmiusjohtaja Janne Koivukoski

Pelastusylitarkastaja Tarmo Kopare

3. SISÄASIAINMINISTERIÖN POLIISIOSASTON LAUSUNTO

Aseiden saatavuutta koskevat suositukset:

Taustaa

Hallitus on antanut 26.6.2009 eduskunnalle hallituksen esityksen HE106/2009 vp, johon sisältyy käsiaseita eli pistooleja, revolvereja, pienoispistooleja ja pienoisrevolvereja koskevien ampuma-aselain säännösten uudistaminen. Luvan näihin asetyyppeihin saisi jatkossa vain 20 vuotta täyttänyt henkilö. Ampu-maurheilu ja -harrastus -perusteella hankkimisluvan voisi saada vain henkilö, joka olisi yhdistyslain 4 §:n mukaisen luvan saaneen yhdistyksen jäsen. Metsästysperusteella luvan saisi vain henkilö, joka esittää riistanhoitoyhdistyksen antaman todistuksen harrastuksestaan. Käsiaseluvan saisi ensiksi enintään viiden vuoden määräaikaisena lupana. Tämän jälkeen luvanhaltijan tulisi esittää viiden vuoden välein todistus aktiivisesta harrastuksestaan.

Esityksessä ehdotetaan, että metsästysaseeseen voisi jatkossa saada hankkimisluvan vasta, kun on täyttänyt 18 vuotta. Huoltajien suostumuksella voisi 15 vuotta täyttänyt henkilö saada rinnakkaisluvan haulikkoon, yhdistelmäaseeseen, kivääriin tai pienoiskivääriin metsästystä taikka ampu-maurheilua ja -harrastusta varten. Huoltajalle voitaisiin puolestaan antaa lupa ampuma-aseen hankkimiseen ja hallussapitoon, jos alle 18-vuotias lapsi harrastaa metsästystä tai ammuntaa.

Hallituksen esitys ei sisällä ehdotusta lupien yleisestä määräaikaistamisesta. Esitykseen sisältyy ehdotus siitä, että hallussapitoon oikeuttava lupa voitaisiin peruuttaa, jos luvanhaltija on muuten kuin pysyvästi lopettanut ampuma-aseen käyttämisen ampuma-aselaissa mainittuun hyväksyttävään käyttötarkoitukseen.

Hallituksen esitys on eduskunnan käsiteltävänä. Hallituksen esitys liittyy aselainsäädännön uudistamista koskevan hankkeen ensimmäiseen vaiheeseen.

Toista vaihetta koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa syysistuntokauden 2010 alussa.

Valtioneuvosto antoi edellä mainitun hallituksen esityksen hyväksyessään 25.6.2009 lausuman, jonka mukaan ampuma-aselainsäädännön uudistamisen II vaiheessa selvitetään muun muassa seuraavia ampuma-aselainsäädännön uudistamistarpeita: mahdollisuus kieltää sellaisia yksittäisiä puoliautomaattisten käsiaseiden tai isokaliiperisten revolverien malleja, jotka eivät sovellu ampu-maurheilukäyttöön; vanhojen aselupien uudelleentarkastelu sekä aseiden säilytystä koskevan lainsäädännön uudistamistarpeet.

Vain (lippaattomalla) kertatulella toimivat ampuma-aseet ovat sellaisia, joilla ei ole mahdollista ampua lyhyessä ajassa paljon laukauksia. Suomessa on marraskuun 2008 tilastojen mukaan noin 1 000 kertatulitoimista pistoolia ja noin 3 500 kertatulitoimista pienoispistoolia. Käsiaseita, eli pistooleja, pienoispistoolia, revolvereja ja pienoisrevolvereja on yhteensä yli 250 000 kappaletta. Olympialaisten pistoolilajeista vain yksi on sellainen, jota voi harrastaa lippaattomalla käsi aseella. Olympialajien ulkopuolisiakaan kyseisen tyyppisiä lajeja ei juuri ole. Suosituksen 1 mukaisen kiellon toteuttaminen tarkoittaisi käsiaseella tapahtuvan ampumaharrastuksen kieltämistä vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta kokonaan.

Vuoden 2004 alusta on tullut voimaan niin kutsuttu armovuosijärjestely, jolla toteutettiin mahdollisuus luovuttaa luvattomasti hallussa pidetty ampuma-ase, aseiden osa, patruunat ja erityisen vaaralliset ammukset sekä räjähteet poliisin haltuun ilman rangaistusuhkaa. Rangaistusuhasta vapautumisen edellytyksenä on se, että esineen hallussapitäjä oma-aloitteisesti ilmoittaa esineestä poliisille ja luovuttaa sen poliisin haltuun. Ampuma-aseiden osalta menetellään siten, että aseiden oikea omistaja voi hakea siihen lupaa, tehdä se pysyvästi ampumakelvottomaksi taikka luovuttaa se kolmen kuukauden kuluessa asianmukaisen luvan omaavalle taholle tai korvauksetta valtiolle. Jos ampuma-aseeseen ei haeta tai siihen ei saada lupaa eikä asetta tehdä pysyvästi ampumakelvottomaksi taikka luovuteta asianmukaisen luvan omaavalle taholle tai valtiolle, poliisi myy aseiden sen omistajan lukuun julkisella huutokaupalla. Huutokaupassa myymättä jääneet ampuma-aseet siirtyvät valtion omistukseen. Ampuma-aseet, joiden omistajaa ei tiedetä, sekä kaikki luvattomat aseiden osat, kaasusumuttimet, patruunat ja erityisen vaaralliset ammukset siirtyvät suoraan valtiolle. Armovuosijärjestelyn perusteella on saatu poliisin haltuun yhteensä yli 20 000 luvattonta ampuma-asetta. Vuodesta 1998 alkaen on poliisin haltuun tullut yhteensä yli 40 000 luvattonta ampuma-asetta. Luvattomia ampuma-aseita on siten jo saatu pois suuri määrä.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/51/EY aseiden hankinnan ja hallussapidon valvonnasta annetun neuvoston direktiivin 91/477/ETY muuttamisesta tuli voimaan 28.7.2008. Sen implementointiaika päättyi 28.7.2010. Direktiivissä on uusia luvanhaltijan alaikäraja koskevia määräyksiä. Direktiivin mukaan luvanhaltijan on oltava vähintään 18 vuotta täyttänyt. Metsästyksen ja ampumahurheiluun voidaan kuitenkin antaa hallussapitoon oikeuttava lupa alle 18-vuotiaalle tiettyjen edellytysten täytyessä. Hankkimislupaa alle 18-vuotiaalle ei voida antaa näidenkään käyttötarkoitusten perusteella, paitsi silloin kun hankinta tapahtuu muutoin kuin ostamalla. Suomen kanta direktii-

vimuutoksen valmistelun yhteydessä oli, että alle 18-vuotiaiden metsästysharrastus on turvattava.

Suositus 1

Hallitus on päättäessään antaa hallituksen esityksen HE 106/2009 vp eduskunnalle linjannut, että käsiaseilla tapahtuva ampumaharrastus sallitaan, mutta edellä selostetuin tavoin entistä tiukemmin säänneltynä. Kuten edellä on todettu, valtioneuvosto on antamassaan lausumassa velvoittanut sisäasiainministeriötä aselainsäädännön uudistamishankkeen toisessa vaiheessa selvittämään mahdollisuudet kieltää sellaisten puoliautomaattisten käsiaseiden ja isokaliiperisten revolverien malleja, jotka eivät sovellu ampumaurheilukäyttöön. Käsitellessään hallituksen esitystä ottaa eduskunta kantaa käsiaseita koskevaan sääntelyyn.

Luvattomien ampuma-aseiden poisluovutusmahdollisuuden houkuttelevuuden lisääminen on kannatettava suositus. Tässä tarkoituksessa sisäasiainministeriö selvittää aselainsäädännön uudistamisen toisen vaiheen yhteydessä mahdollisuuksia tehostaa armovuosijärjestelmän toimintaa.

Suositus 2

Hallituksen esitys HE 106/2009 vp sisältää luvanhakijan vähimmäisikää koskevia muutosehdotuksia. Esityksen mukaan lupa käsiaseeseen voitaisiin jatkossa antaa vain 20 vuotta täyttäneelle henkilölle. Muuntyyppisiin ampuma-aseisiin lupa voitaisiin antaa 18 vuotta täyttäneelle henkilölle. Huoltajien suositumuksella voitaisiin antaa rinnakkaislupa myös 15 vaan ei 18 vuotta täyttäneelle ampumaurheilua ja -harrastusta taikka metsästystä varten.

Hallituksen esitykseen sisältyy käsiaselupien osalta muutosehdotus, jonka mukaan käsiaselupa annettaisiin aluksi enintään viiden vuoden määräajaksi. Tämän jälkeen luvanhaltijan tulisi viiden vuoden välein osoittaa harrastuksensa jatkuminen uhall, että lupa voidaan peruuttaa. Lisäksi esitykseen sisältyy kaikkia aselupia koskeva muutosesitys, jonka mukaan ampuma-aseen hallussapitoon oikeuttava lupa voitaisiin peruuttaa, jos luvanhaltija on muuten kuin tilapäisesti lopettanut ampuma-aseen käyttämisen ampuma-aselaissa mainittuun hyväksyttävään käyttötarkoitukseen. Aselain uudistamishankkeen toisessa vaiheessa selvitetään mahdollisuudet vanhojen aselupien uudelleentarkasteluun.

Muut suositukset

Poliisiosastolla ei ole raportin suosituksiin muilta osin huomautettavaa.

Ylijohtaja,	
Osastopäällikkö	Kauko Aaltomaa

Projektipäällikkö	Mika Lehtonen
-------------------	---------------

4. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN LAUSUNTO

Yleisiä huomioita tutkintalautakunnan raportista

Tutkintalautakunnan raportti Kauhajoen koulusurmista on asiantunteva ja monipuolinen tarkastelu teosta, sen taustoista sekä viranomaisten ja muiden tahojen toiminnasta. Raportti antaa kokonaiskuvan tapahtumasta sekä eri tahojen toiminnasta, vastuista ja velvollisuuksista liittyen opiskeluyhteisössä tapahtuneeseen surmatyöhön.

Suosituksista

1. Aseiden saatavuus

Suosituksiset ovat linjassa kanssa uuden ampuma-asetin kanssa, josta sosiaali- ja terveysministeriö on lausunut erikseen. Viittaamme sosiaali- ja terveysministeriön lausuntoon sisäasiainministeriölle (STM/1252/2009) ampu- ma-asetinkestä ja toteamme, että ministeriön kanta on hakijan terveys- tietojen luovuttamisesta lupaviranomaisten käyttöön edelleen sama. Muutoin sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy suositukseen.

2. Nuorten mielenterveyspalveluiden kehittäminen

STM ei yhdy tutkintalautakunnan suositukseen, jonka mukaan psykiatrien työpanos kytkettäisiin alle 29-vuotiaiden lääkehoidon aloitukseen. Tärkeämpää on varmistaa ehkäisevä mielenterveystyö ja varhaisen hoidon hyvä saatavuus, jota tukee erikoisosaamisen tuki perusterveydenhuollossa ja moniammatilliset työmenetelmät. Lisäksi hoidon on oltava asianmukaista kaikilla hoidon tasoilla.

Tekijä oli kärsinyt mielenterveydenoireista noin 10 vuoden ajan. Koulussa ja armeijassa häntä kiusattiin. Kuvatut oireet kouluterveyskyselyssä, sairauskertomustiedoissa ja armeijassa liittyvät kaikki ahdistuneisuus- ja masennushäiriöihin. Kuvausten perusteella ne ovat olleet vaihtelevan vaikeita ja enintään keskivaikeita lukuun ottamatta tuntemattoman pituista jaksoa, jolloin äiti kuvasi tekijän jääneen sänkyyn syömättömäksi ja apaattiseksi ja josta hän toipui nopeasti lääkärissä käynnin jälkeen. Lisäksi hänellä oli alkoholi-ongelma. Hän sai masennusdiagnoosin ja siihen Käypä hoito -suosituksen mukaisesti lääkehoitoa sekä depressiohoitajan psykososiaalista tukea.

Terveydenhuollon esitiedoissa ennen ampumistapahtumaa mikään ei viittaa muuhun kuin keskivaikeaan masennukseen, samanaikaiseen ahdistuneisuuteen ja päihdeongelmaan. Jopa 10% nuorista aikuisista saattaa vuoden aikana sairastaa vakavaa masennusta ja heistä 40-80%:lla on muukin mielenterveyshäiriö, kuten tekijällä. Vakavia itsetuhoisia ajatuksia on 10-15% nuorista. Kysymys on siis kymmenistä tuhansista nuorista samalla tavoin oireilevista aikuisista. Noin 0,1% nuorista sairastuu skitsofreniaan vuosittain.

Suomessa on noin 150 työikäistä nuorisopsykiatria ja noin 1000 työikäistä aikuispsykiatria, joiden tehtävä on vastata mm. vaikeiden mielenterveyshäiriöiden taudinmäärityksestä ja hoidosta. Valtaosa psykiatrisesta hoidosta on lääkehoitoa. Psykoterapeuttiset hoidot keskittyvät isojen kaupunkien liepeille ja niitä säätelee psykoterapeuttien saatavuus ja hoidon kalleus.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan valtaosa mielenterveydenhäiriöistä, kuten keskivaikeasta masennuksesta, siihen liittyvästä ahdistuneisuudesta ja päihdeongelmista, on hoidettava perusterveydenhuollossa. Mieli 2009 -suunnitelmassa (STM 2009:3) suositetaan kaikissa terveyskeskuksissa käytettäväksi depressiohoitajatyömallia ja päihdehoitajamallia. Lisäksi Mieli 2009 -suunnitelmassa painotetaan erikoissairaanhoidosta annettavan psykiatrisen konsultaation merkitystä perusterveydenhuollossa tapahtuvalle mielenterveystyölle. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa ”Depressiohoitaja perusterveydenhuollossa” -esitteessä (STM 2010:1) painotetaan terveyskeskuslääkärin vastuuta potilaan arvioimisessa sekä psykiatrin antamaa säännöllistä kliinisen ohjausta depressiohoitajalle, jotta moniongelmaisten potilaiden optimaalinen hoito toteutuisi ja heidän hoitopaikkansa arvioitaisi oikein. Mieli 2009 -suunnitelmassa ja neuvolatoimintaa, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä lasten ja nuorten suun ehkäisevää terveydenhuoltoa koskevassa valtioneuvoston asetuksessa (380/2009) korostetaan mielenterveyttä vaarantavien tekijöiden ehkäisyä, kuten koulukiusaamiseen ja päihteiden käyttöön puuttumista sekä koulussa tehtävään ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä.

Tekijän mielenterveyden tukeminen oli laiminlyöty jo yläasteella ja aktiivinen hoito käynnistyi vasta lähes 10 vuoden oireilun jälkeen. Varsinaisessa hoidossa ei ilmeisesti ollut käytettävissä psykiatrin tukea depressiohoitajalle eikä terveyskeskuslääkäri tavannut potilasta vaikka hoitovastuu oli hänellä. Alprox-lääkitys oli sopimaton valinta päihdeongelmaiselle potilaille. Hoidon puutteiden merkitys koulusurmien kannalta jää kuitenkin avoimeksi.

3. Sukupolvien välisen vuorovaikutuksen parantaminen oppilaitoksissa

Suosituksen otsikon ja sen alla olevan tekstin välillä on ristiriita. Tekstissä ei puhuta sukupolvista vaan verkostoista ja opiskelijahuollosta. Kuvaisiko esim. opiskelijahuollon palvelut tai opiskelijahuollon palvelujen saatavuus paremmin tekstiä sekä suosituksia.

Suositus 4 on sosiaali- ja terveysministeriön vastuualueetta. Opiskeluterveydenhuollosta (ei opiskelijaterveydenhuolto) on annettu viime vuonna valtioneuvoston asetus (380/2009), joka tuli opiskeluterveydenhuollon terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen osalta voimaan 1.7.2009. Korkea-asteen opiskelijoille tehdään terveystarkastus kaikille opiskelijoille suunnatun terveystarkastuksen perusteella.

Asetuksen toimeenpano edellyttää Opiskeluterveydenhuollon oppaan henkilö- ja toimintamitoitusten toteutumista.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) valmistelee yhdessä Opetushallituksen kanssa oppilas- ja opiskelijahuollon opasta, jossa yhteistyö ja verkostotyö ovat mukana. Opetusministeriöön on asetettu työryhmä valmistelemaan eri hallinnonalojen kattavaa kokonaisvaltaista oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädäntöä. Sosiaali- ja terveysministeriö on valmistelussa mukana.

4. Oppilaitosten kokonaisvaltainen turvallisuussuunnittelu

Sosiaali- ja terveysministeriö kannattaa suositusta. Sosiaali- ja terveysministeriön mielestä tiedonkulun parantamisen tarvetta on myös eri opiskelijahuollon toimijoiden välillä (esim. kuraattori – kouluterveydenhoitaja), mistä keskusteltiin muun muassa Jokelan koulusurmien yhteydessä.

Sosiaali- ja terveysministeriön mielestä edellä mainittu opetusministeriössä valmisteilla oleva yhtenäinen oppilas- ja opiskelijahuollon laki helpottaa eri viranomaisstahojen yhteistyötä.

5. Moniviranomaistilanteen johtaminen

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy tutkintalautakunnan suositukseen.

6. Viranomaisyhteistyö ennaltaehkäisyssä

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy tutkintalautakunnan suositukseen.

7. Psykososiaalisen tuen koordinointi

Tutkintalautakunnan antama suositus on tarpeellinen. Tällä hetkellä opiskeluterveydenhuoltoa ohjaa Opiskeluterveydenhuollon oppaan (STM 2006) toimintamallit, jotka ohjaavat yksilökohtaiseen psykososiaalisen tuen antamiseen. Suosituksen edellyttämä suurten kriisien psykososiaalisen tuen antaminen, johon sisältyy suunnitelma, resurssit, vastuu sekä päätösvaltaisen asiantuntevan johto, edellyttää yhteistyötä oppilaitosyhteisössä myös muiden opiskelijahuollossa toimivien kanssa. Opiskeluterveydenhuollon henkilöstö ei aina ole fyysisesti oppilaitoksissa paikalla.

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut vuonna 2009 Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut työryhmämuistion (STM 2009:41), joka sisältää yhdeksän toimenpide-ehdotusta. Osa työryhmämuistion toimenpide-ehdotuksista kattaa sosiaali- ja terveysministeriölle ehdotetuista toimenpiteistä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut myös vuonna 2009 oppaan kunnille ja kuntayhtymille traumaattisten tilanteiden psykososiaalisesta tuesta ja palveluista (STM 2009:16). Opas sisältää muun muassa psykososiaalisen

tuen ja palvelujen järjestämisen toimijat, toiminnan ja johtamisen eri tasoilla, toiminnan suuronnettomuuksissa, jälkihoidon ja kustannukset.

Kansliapäällikkö Kari Välimäki

Neuvotteleva virkamies Maire Kolimaa

5. OPETUSMINISTERIÖN LAUSUNTO

Viitekohdassa mainittuun kirjeeseen viitaten opetusministeriö lausuu Kauhajoen koulusurmia koskevan tutkintalautakunnan raporttiluonnoksesta seuraavaa.

Yleistä

Tutkintaraportti on perusteellinen. Lautakunta on tehnyt asiantuntevaa työtä ja kokonaisuudessaan tutkintalautakunnan suositukset ovat selkeitä ja konkreettisia.

Opetusministeriöllä ei ole huomautettavaa yleisesti raportin lähestymistapaan, sisältöihin ja rakenteeseen.

Yksityiskohtaiset kommentit suosituksiin

Tutkintalautakunnan suositukset on esitetty luvussa 7. Opetusministeriö toteaa niiden osalta seuraavaa.

Suositus 4. Opiskelijaterveydenhuollon resurssien vahvistaminen

Suositus on sinällään perusteltu. Suositus ei saa kuitenkaan tarkoittaa opetushallinnon vastuun laajenemista opiskelijahuollon osalta.

Opiskelijaterveydenhuolto kuuluu yksinomaan sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan eikä opetusministeriöllä ole asiassa toimivaltaa. Nykyinen työnjako opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön välillä on edelleen relevantti.

Terveystarkastusten osalta tilanne on muuttumassa parempaan suuntaan. Valtioneuvoston asetuksella neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009) vahvistetaan kouluterveydenhuoltoa osana oppilashuoltoa ja opiskeluterveydenhuoltoa osana opiskelijahuoltoa. Asetus tuli voimaan 1.7.2009 ja kunta on velvollinen järjestämään asetuksen 9 ja 10 §:ien mukaiset määräaikaisterveystarkastukset 1.1.2011 alkaen.

Suositus 5. Oppilaiden ja opiskelijoiden koulukohtaiset mahdollisuudet keskustella ja esittää ajatuksiaan verkossa

Opetuksen ja koulutuksen käytännön organisointi ja koulujen ja oppilaitosten osallistumisjärjestelmät kuuluvat koulutuksen järjestäjien (kunnat, kuntayhtymät, yksityiset koulutuksen järjestäjät) perustehtävään. Opetusministeriö voi informaatio-ohjauksella kiinnittää asiaan huomiota.

Edellisestä peruslähtökohdasta johtuen suosituksessa tulisi lukea: "Koulutuksen järjestäjien tulisi huolehtia siitä, että..."

Jo nyt oppilaitoksissa kuraattorit, psykologit, erityisopettajat ja opinto-ohjaajat keskustelevat paljon opiskelijoiden kanssa sähköpostin kautta. Lisäksi on olemassa tai kehitteillä erilaisia sähköisiä työvälineitä verkko-ohjauksen ja -tuen antamiseen. SADe-ohjelman oppijan palvelukokonaisuuteen voidaan mahdollisuuksien mukaan kytkeä ko. kehittämishankkeita. Lisäksi voitaneen hyödyntää EU-rahoitusta.

Kouluissa tehtävien toimien ohella myös nuorisotyön mahdollisuuksia voidaan tässä yhteydessä hyödyntää monipuolisesti. Nuorisolain 7 §:n mukaan nuorisotyö kuuluu kunnan tehtäviin. Nuorisotyöhön kuuluu mm. nuorten kasvatuksellinen ohjaus, mitä voidaan toteuttaa monella tapaan, esimerkiksi työpajoissa, etsivänä nuorisotyönä, samoin myös neuvontapalveluina tai harrastusmahdollisuuksien tukemisena. Nuorisotyö ja koulu voisivat toimia yhdessä, erityisesti sukupolvien välistä vuorovaikutusta parantamassa.

Tärkeä osa ennaltaehkäisyä ovat nuorten harrastukset. Positiivista vapaa-ajanviettoa olisi tuettava, esimerkiksi kulttuuriharrastuksia (esim. musiikki, näytelmät, yms.) liikuntaa (esim. skeittaus, parkour, lumilautailu, tanssi), pelejä (esim. larppaus, lautapelit, tietokonepelit) tai tiede- ja luontoharrastuksia (esim. tähtitiede, lintujen tarkkailu). Näissä voidaan toteuttaa ylisukupolvista toimintaa, avointa keskustelua, luottamuksellista vuorovaikutusta yhdistämällä koulujen toimintaa, nuorisotyötä ja järjestöjen osaaamista.

Toimintaan tulisi ottaa myös nuoret mukaan, niin että viranomaisilla olisi käsitys nuorten tarpeista, asenteista ja nuorten toiminnasta sähköisessä vuorovaikutusympäristössä (sosiaaliset mediat).

Em. nuorisotyötä koskevat esitykset liittyvät myös suositukseen 8.

Suositus 6. Oppilaitosten kokonaisvaltainen turvallisuussuunnittelu

Opetusministeriön ja sisäasiainministeriön sekä sidosryhmien yhteinen työryhmä jätti 19.1.2010 mietintönsä ja ehdotti koulujen turvallisuusoppaan laatimista. Oppaassa olisi tarkoitus ohjeistaa oppilaitosten riskinarviointia ja turvallisuussuunnittelua. Työryhmä esitti myös, että oppilaitosten

tulisi koota kaikki turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat turvallisuuskansiin, josta ne olisivat helposti saatavilla. Turvallisuussuunnitelmien tulisi pohjautua riskinarviointiin, joka tehdään koulukohtaisesti koulun ja viranomaisten yhteistyönä. Kouluilla on myös oltava turvallisuusorganisaatio, jossa on selkeästi jaettu vastuut turvallisuusasioissa.

Opetusministeriön ja Opetushallituksen tulossopimuksessa on vuodelle 2011 sovittu oppilaitosten turvallisuusoppaan tekemisestä. Tämän pohjalta oppilaitokset voivat täsmentää omia suunnitelmiaan ja oppaita.

Tutkintalautakunnan turvallisuussuosituksessa turvallisuuden suunnittelussa painotetaan teknistä suunnittelua ja ohjeistusta. Tämän ohella kokonaisvaltaiseen turvallisuuteen kuuluu myös ihmisten välinen vuorovaikutus ja luottamus, jota tekniset välineet ja ohjeet eivät korvaa. Avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutus ja ilmapiiri voivat paremmin luoda toimintaympäristön, jossa myös hälytysviestit menevät heti perille.

Suositusta koskevassa tekstiosassa (s. 140) on todettu, että peruskouluille ja lukioille vaaditaan opetussuunnitelman perusteissa kriisisuunnitelmaa ja suunnitelmaa oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta. Vastaavat varautumisvelvoitteet tulivat ammattikorkeakouluja koskevaan lainsäädäntöön vuoden 2010 alusta lukien. Tekstissä tulisi lisäksi todeta, että vastaavat säädökset on otettu huomioon uudessa yliopistolaissa ja parhaillaan on valmisteilla hallituksen esitys, jossa muutetaan myös muuta koulutusta koskevaa lainsäädäntöä tältä osin.

Suositus 8. Moniviranomaisyhteistyön kehittäminen

Monialaisen viranomaisyhteistyön kehittämistä koskeva suositus on erittäin tärkeä. Paikallinen moniviranomaisyhteistyö luo pohjan erilaisiin tilanteisiin varautumiselle ja ennaltaehkäisevälle työlle. Paikallista työtä on tuettava ja ohjeistettava ylemmältä hallinnolta käsin.

Opetusministeriön hallinnonalalla monialaisen viranomaisyhteistyön tehostamiseksi on valmisteilla nuorisotyölain muutos, josta hallituksen esitys tulee keväällä 2010.

Kansliapäällikkö

Harri Skog

Neuvotteleva virkamies

Iiris Patosalmi

6. LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖN LAUSUNTO

Kauhajoen koulusurmia koskevassa tutkintalautakunnan raporttiluonnoksessa median toiminnan kuvataan noudattaneen suuren ja draamattisen uutisen kerronnalle tyypillistä kaavaa, mutta olleen maltillisempaa

kuin Jokelan koulusurmien yhteydessä. Median toimintaa koskevissa johtopäätöksissä todetaan, että media on oppinut Jokelan koulusurmien ylilyönneistä sekä tapahtumapaikalla että uutisoinnissa. Johtopäätöksissä esitetään, että nopeatempoisen uutisoinnin alla media toimii koulusurmien yhteydessä samalla tavalla kuin muita suuria uutisaiheita kohdatessaan, ja että Kauhajoen kaltaista tapausta kuvaillessaan journalismin eettinen vastuu on tuntuvasti suurempi kuin monissa muissa yhteyksissä.

Verkkoympäristöä koskevassa osuudessa nostetaan esille internetille ja sosiaaliselle medialle tyypillinen syklisyys, eli aineistojen uudelleen esiin tulo, johon on lähes mahdotonta vaikuttaa. Raportissa todetaan, ettei nuorten toimintaa verkossa voi eikä pidä rajoittaa säännöksiin. Enemmänkin tulee vaikuttaa verkon käyttötottumuksiin medialukutaitoa kehittämällä. Verkkoympäristöä koskevassa suosituksessa peräänkuulutetaan entistä kattavampaa medialukutaitoa sekä aikuisten läsnäoloa verkossa.

Jo heti Jokelan koulusurmien jälkeen ministeriössä käynnistettiin internetin turvallisuuteen tähtäävinä toimina suomalaisten palveluntarjoajien käytäntöjen luominen, sekä ryhdyttiin pohtimaan mahdollisuuksia parantaa ylläpitäjien keinoja puuttua epäasialliseen viestintään tehostetun moderoinnin keinoin. Yhteistyötä on tehty myös poliisin nettivihjepalvelun kehittämisessä.

Kauhajoen koulusurmia koskeva tutkintalautakunnan raporttiluonnos ei sisällä suosituksia, jotka kohdistuisivat suoraan liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalle. Ministeriö pitää kuitenkin itse raportin sisältöä johdonmukaisena ja oikeansuuntaisena, ja yhtyy yllämainittuihin suosituksiin, jotka sivuavat ministeriön hallinnonala.

Suvi Lindén
Viestintäministeri

Taru Rastas
Neuvotteleva virkamies

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7059
ISBN 978-952-466-968-9 (nid.)
ISBN 978-952-466-969-6 (pdf)

TILAUKSET
Onnettomuustutkintakeskus
Sörnäisten rantatie 33 C
00580 HELSINKI
puh. (09) 1606 7643
faksi (09) 1606 7811
onnettomuustutkinta@om.fi

BESTÄLLNINGAR
Centralen för undersökning av
olyckor
Sörnäs strandvägen 33 C
00580 HELSINGFORS
tel. (09) 1606 7643
fax (09) 1606 7811
onnettomuustutkinta@om.fi